


VE RI
TAS

PRINTED IN HUNGARY

A MAGYAR ÁLTALÁNOS
POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉT ELŐKÉSZÍTŐ
ÁLLANDÓ BIZOTTSÁG KIADVÁNYAI.

AZ ÁGI ÖRÖKLÉS KÉRDÉSE.

JELENTÉS ÉS VÉLEMÉNY.

ELŐTERJESZTI

DR. SCHWARZ GUSZTÁV

A BUDAPESTI TUD. EGYETEM NY. R. TANÁRA,

A MAGYAR ÁLT. POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉT ELŐKÉSZÍTŐ ÁLLANDÓ BIZOTTSÁG SZERKESZTŐ TAGJA.

BUDAPEST
A PESTI LLOYD-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA
1898.

I.

A kérdés állása hazánkban.

1. Az ági öröklés fen vagy fen nem tartásának kérdése hazánkban a hatvanas évek óta van napirenden. Ezen időt megelőző több mint félszázados codificationalis mozgalomban az ági örökösödés kérdése sem a törvényhozás javaslataiban, sem az irodalomban tüzetesen meg nem szólal. A mi jelesül a törvényhozási munkálatokat illeti: az 1790/1:LXVII. t.-cz. meghagyására kidolgozott magánjogi tervezet (projectum legum civilium) ép úgy mint az 1827:VIII. t.-cz.-kel kiküldött regnicolaris bizottság javaslata (reflexiones circa projecta legum civilium) érintetlen épségben tartják az ősi öröklést. Az 1832/6. országgyülés megalkotja „a vérek közt a világos örökösödés esetében végrehajtandó osztályról“ szóló (1836:XIV.), az 1840-iki országgyülés pedig a jobbágyok örökösödéséről szóló (1840. évi VIII.) t.-cz.-et, melyek az ági örökösödést vallják. Azon eleven és nagyjelentőségü irodalomban is, mely a harminczas-negyvenes években az ősiség eltörlésének vezérszava alatt keletkezik, valamint azon idő megyei és országgyülési szónoklataiban hiába keresnők az ági öröklés legislativ jogosultságának vitatását. Széchenyi, Szalay, Kossuth, Szemere, Eötvös, és ez emlékezetes kor többi vezérirói és szónokai müveiben állandó programmpontot képez ugyan az „ősiség eltörlése“; de e programm kifejtésekor mindig a „szabad föld“, azaz a földről való szabad rendelkezhetés (élők között, néha azt is olvassuk, hogy halál esetére) áll elő, a törvényes successióról azonban nincs említés.*) Az 1843-iki országgyülésen a 30—32. kerületi ülés az ősiségre vonatkozó törvények megváltoztatását határozta el és az e czélból kiküldött választmány törvényjavaslatot dolgozott ki, mely az öröklésre is kiterjedt.**) Ámde, hogy e javaslat a törvényes öröklési rendet is meg akarta-e változtatni és (a mi bennünket itt érdekel) elejteni akarta-e az ági öröklést? fölötte kétséges. A javaslat 2. §-a (illetve 11. §-a) ugyanis így szól: „A hátrahagyott

1. Visszapillantás 1790—1848.

*) L. az 1. sz. függeléket.
**) L. a 2. sz. függeléket.

örökségben, ha végrendelet által az elhúnyt nem intézkedett, az öröködés eddigi rende megtartatván, a törvényes örökösök az egész örökségben, legyen az a megholtnak akár szerzeménye, akár nem, királyi adományból származott, akár nem, nő- és fivérek egyaránt osztoznak, a kir. fiscust minden esetre megelőzik s ennek örökösödése csak akkor nyilik meg, ha az elhalt sem végintézetet nem tett, sem pedig semminemű vérszerinti atyafiai a halál esetét követő három év alatt nem jelentkeznek, vagy leszármazási összeköttetésöket nem bizonyitják." E szakasz oly homályosan van fogalmazva, hogy kérdéses marad, azt akarja-e mondani, hogy az ősi és szerzeményi javak közti külömbség megszüntetésével egységes legyen az öröklés az egész vagyonban; vagy azt-e, hogy a rokonok öröklése ősiben-szerzeményben külön-külön a régi maradjon, csak a fi- és nőrokonok mindennemű vagyonra egyenjogúak legyenek és a kir. kincstárt minden rokon mindennemű vagyonra nézve megelőzze? Az előbbi értelmezés ellen szól a szöveg azon rendelkezése, hogy „az öröklés eddigi rende megtartatik", mit nem mondhat vala, ha a vagyoneredet mellőzésével az egész hagyatékra eladdig ismeretlen egységes, azaz új öröklési rendet akart behozni. Mert ne feledjük, hogy akkori jogunkban más-más volt az öröklés ősiben, szerzettben, adományi nem adományi, fi-nőági javakban — melyik lett volna hát ezek közül az örökösödés azon egységes „eddigi rendje", melyet a javaslat „megtartani" rendelhetett volna? Hozzájárul, hogy az ugyanezen időben (1843) készült bányatörvényjavaslat, mely az országgyülésen tárgyaltatott és mindkét tábla jóváhagyását is megnyerte, az öröklés tekintetében az ági öröklést érintetlen hagyja, és ezért nem hihető, hogy az egyazidőben készült előbb emlitettük javaslat ez alapot el akarta volna ejteni.*) Végül az 1848 : XV. t.-cz., mely „az ősiség teljes és tökéletes eltörlését" kimondta, meg akarta-e szüntetni az ági öröklést? ez iránt mai napig sincs egyetértés. Annyi bizonyos, hogy azon emlékezetes kerületi ülésben (1848. márczius 23), a mely — Deák Ferencz felszólalása folytán — ezt a lapidaris törvényczikket rögtönözve szerkesztette, a tárgyalás alapjául egy Somssich Pál által készült 16 §-ból álló javaslat szolgált,**) mely, midőn az ősiség eltörléséből folyó viszonyokat ideiglenesen szabályozza, az ági öröklés kérdését egy szóval sem érinti; valamint egy szóval sem illeti e kérdést azon tanácskozás sem, mely e javaslat alapján a nevezett kerületi ülésen és a törvénynyé vált szöveg körül az ugyanaz nap este tartott országos ülésen folyt. És bizonyos továbbá, hogy mindjárt az 1848 : XV. t.-cz. alkotása évében ama kor első magyar civilistája, Frank Ignácz, azt hirdette, hogy e törvényczikk nem akarta eltörölni az ági öröklést. „Tisztában áll, — úgymond „Ősiség és elévülés" czimű akadémiai

*) L. a 3. sz. függeléket.

**) L. a 4. sz. függeléket.

székfoglaló értekezésében (1848. szeptember) — mit akart az ősiség eltörlésével a követelő vélemény, mit a meghagyó törvény: nem a (fenálló) törvényes öröklést megszüntetni, nem a végrendelet önkényét kiterjeszteni" (51. l.) .... mert, „a mennyire emlékszem, e részről az ősiséget eddig senki sem gáncsolta, és ha valaki panaszt emelne, nem igen hihető, hogy a közvélemény pártolását egyhamar megnyerné." (6. l.)

2. Az országbirói értekezleten üti fel fejét először a kérdés: javalandó-e az ági öröklés eltörlése? És bár a tanácskozás nagyobb része az 1848:XV. törvényczikknek mint lex lata-nak értelmezése körül, jelesül a körül forog, vajjon e törvényczikk a régi magyar öröködési törvényeket eltörölte-e vagy sem? már meg-megszólalnak de lege ferenda is azon okok főbbjei, melyekkel azóta az ágias és ágellenes irodalomban találkozunk. Az országbirói értekezlet azon tanácskozásainak, melyek az örökjogra vonatkoznak, egy bizottsági javaslat és három különvélemény szolgált alapjául. Mindhárom különvélemény a hazai jogszabályokat, és ezek között — mi minket itt érdekel — az ősi örökjogot visszaállítandónak véli: az első teljes terjedelmükben és minden módositás nélkül javalja a hazai örökösödési törvényeket visszaállitani; a második szintén „a magyar öröklési törvények visszaállítását" kivánja „mindazonáltal az ősiség eltörlése folytán s a jogegyenlőség elve által igényelt következő módositásokkal"; a harmadik ugyancsak „a magyar törvényszolgáltatást visszaállithatónak" találja, de oly megszorítással, hogy „mindazon perek, melyek megoldásukat az ősiségből meritették, a legközelebbi országgyülés intézkedéseig szünetelés alá essenek". Az ági öröklést azonban mindhárom javaslat vissza kivánja állitani, ebben a pontban közöttük eltérés nincsen. Az első különvélemény e tekintetben így nyilatkozik: „Az ősiségnek elvbeni eltörléséből biztosan alig lehet egyebet következtetni, minthogy az elidegenitett ősi javakat, ősiségben gyökerező perekkel — milyenek a sérelemből, elmulasztott vagy figyelembe nem vett előintésből érvénytelenitők (processus ad invalidationem ex praejudicio, ex neglecta, vel ex non attenta praemonitione) — visszaszerezni nem lehet és ilyetén pereket újból meginditani nem szabad. Ellenben, hogy az ősiség eltörlésével hoc ipso eltöröltettek az örökösödésre vonatkozó fenálló törvényeink is és ne lehessen azokat az örökhagyó halálával elmaradott javakbani örökösödésre alkalmazni, ez az 1848:XV. t.-cz.-nek sem szavaiból, sem czéljából, sem a dolog természetéből ki nem magyarázható". A második különvéleménynek „az ősiség eltörlése folytán és a jogegyenlőség elve által igényelt" örökjogi módositásai között ott találjuk „a kir. adományos és nem adományos, a fi- és leányági javak és az ezekből származható jogviszonyok közti külömbség" megszüntetését, a végrendelkezési jognak leszármazó utódok nem létében „minden öröklött és szerzeményi vagyonra való kiterjesztését" stb., de az ági öröklés elve minden megszorítás nélkül fen-

2. Az országbirói értekezlet.

tartatik: „Leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák öröklésre, mindenik azon érték erejéig, a mely tőlük vagy elődeiktől az örökhagyóra hárult, az apai vagyon az apára, az anyai pedig az anyára szállván vissza stb. (7. §.) . . . . . Sem szülők, sem leszármazóik nem lévén, az öregapát és öreganyát és illetőleg ezek leszármazóit, és ha ezek sem volnának életben, az ősapát és ősanyát s illetőleg az ő leszármazóikat, s így sorban a további felmenőket s ezek leszármazóit illeti az öröklés ugyanazon elvek szerint, melyek a 7. §-ban megállapitvák“ (8. §.). Végül a harmadik különvélemény kimondandónak véli, hogy „az 1848 : XV. t.-cz. szelleme az 1836 : XIV.-re lett hivatkozással „in casibus recentis et manifestae successionis“ az ősi vagyon természetét bármi néven nevezendő örökösök irányában s mindennemű örökösödési jogigényeknél respektáltatni akarta, mert a vérek közt csakis az ősiség alapján levén a kölcsönös örökösödésnek törvényeink szerint helye, fel kell tehát tenni, hogy . . . . ott, hol az örökösödés „recens et manifesta“ az örökösödési keresetek a javak minéműsége szerint legyenek megbirálandók“. E különvéleményekkel szemben a kiküldött alválasztmány többségének javaslata azt ajánlotta, hogy „az osztrák polgári törvénykönyvnek az örökösödésre vonatkozó szabályai . . . . az országgyülés intézkedéseig fentartassanak“. De ezen javaslat kimerítő indokolásában sem találunk egy szót sem olyat, mely arra vonatkoznék, vajjon de lege ferenda az ági öröklésnek, vagy az osztrák rendszernek adható-e elsőbbség? Hanem a többségi javaslat is kizárólag a lex lata álláspontjára helyezkedik: a régi öröklési rend — így szól az érvelés — az 1848-as törvényhozás által el van törölve, annak módosítására vagy ujjal pótlására pedig csak a törvényhozás van jogositva: nem marad tehát egyéb hátra, mint a törvényhozás intézkedéseig a fenálló állapotot továbbra is fentartani. Sőt a magyar öröklési törvények legislativ értéke az alválasztmányban kérdés tárgyát sem képezte, mert e kérdés már meg volt haladva a teljes ülés meghagyása által, hogy „kiindulási pontul a magyar törvények szolgáljanak“. És így igazában úgy az alválasztmány, mint a teljes ülés tárgyalásaiban nem az volt a kérdés: mi jó van a magyar öröklési törvényben? hanem az: mi érvényes még belőle? Vagyis, mint az értekezlet elnöke gróf Apponyi György országbiró formulázta: „Mindnyájan kivánják a magyar törvények helyreállítását, a kérdés csak az: hogy lehet-e azt helyreállítani?“

Így állíttatván fel a kérdés, érthető, hogy csak mellesleg és inkább pro coloranda causa koczkáztatnak az akkori emlékezetes vitában egy-egy észrevételt a magyar öröklési törvény jogpolitikai becséről is. Mellőzve az efféle nyilatkozatokból azokat, melyek a hazai intézményekről dicsérő általánosságoknál egyebet nem tartalmaznak, az ági öröklés mellett és illetve az osztrák törvény ellen felhozott érvek a következő pontokban foglalhatók össze:

1. Leggyakrabban hivatkoznak a „nemzeti szellem“-re, a „nemzeti

genius"-ra, melynek a magyar öröklési törvény megfelel és melynek megsértése „gyülöletessé" teszi a „német" törvényt.

Tóth Lőrincz: „Mentsen Isten oly törvénytől, mely a nemzet geniusával oly kirivólag ellenkezik, mint a német örökösödési törvény, különösen p. o. annak gyülölt 737. §-a. A nemzet vérébe átment ezredéves institutiókat, milyen a magyar örökösödési törvényben kifejezett családiságnak, családrendszernek elve, a paterna paternis, materna maternis elv, nem lehet oly könnyen kiirtani a nemzet sympathiájából s jogéletéből stb." (Ráth György, Országb. Ért. II. 219/20. l.)

Horváth Boldizsár: „Ha az osztrák polgári codex bármely más részéről volna szó, kevesebb ellenvetésre találnék okot; de épen az örökösödésre vonatkozó szabályai azok, melyek a nemzet geniusával legélesebb ellentétben állanak, s a melyeknek eltörlését a közérzület leginkább követeli." (U. o. 236. l.) „Az osztrák kormány ... a magyar öröklési rendszer ... helyébe oly szabályokat állitott, a melyek a nemzet geniusával merőben ellenkeznek." (328. l.)

Rudnyánszky Béla: „Ha visszaállitjuk is a többi magyar törvényeket mind, csak az örökösödésieket nem, épen azon törvényeket nem állítánk vissza, melyek kizárólag és egyedül magyarok." (222. lap.)

Szabó Imre: „A fluctuatiót, főleg az örökösödés körül, rosszabbnak tartom, mint magát a nemzet geniusának nem egészben megfelelő osztrák örökösödési törvényt is." (232. l.)

Somoskeőy Antal: „Az osztrák örökösödési rend ellenkezik alkotmányunk szellemével, a nemzet jellemével." (249. l.)

Ledniczky Mihály: „Az osztrák örökösödési törvény ... a nemzet geniusával ellenkezik." (264. l.) „Bizton állithatom, hogy mióta az október 20-iki diploma kijött, a parasztok már mindenütt nem az osztrák törvény szerint osztoznak, visszahozták a magyar törvényt, sőt a lefolyt időben is a köznép folytonosan a magyar ősi rendszerhez ragaszkodott." (265. l.)

Széher Mihály: „Én részemről határozottan kinyilatkoztatom, hogy egyáltalán nem kivánok semmi magyar törvényt, ha örökösödési törvényünk német lesz." (289. l.)

2. Az ági öröklés a magyar családokat, a történeti neveket, a magyar nemzetiséget conserválja.

Horváth Boldizsár: „Az ősiségnek, ... melyet az egész magyar magánjogrendszeren vörös fonalként végig vonulni látunk, czélja volt: a javakat a magyar családok kezeiben biztositani; ... de ez intézmény az által, hogy a szélsőségig ment, igazságtalanná és korszerűtlenné vált. ... Ennélfogva azon meggyőződésre jöttünk, hogy megtartván ez intézményből azt, a mi a családiság eszméjével rokon, ellenben feladva belőle mindent, mi a közhitellel és a birtokbiztonsággal ellenkezésben áll ... megmenekültünk az ősiség kártékony kinövésétől és a mi belőle fenmaradt, az inkább családiság, mintsem ősiség." (239. l.) „A

magyar öröklési törvényekben .. a nemzetiségre nézve mindenesetre több biztositék rejlett, mint a német örökösödési törvényekben." (236. l.)

Rudnyánszky Béla: „Tudjuk azt, hogy épen ezen (t. i. a magyar öröklési) törvények azok, melyek mint a nemzet nemtője, őrködtek nemzetünk felett, melyek megtarták a históriai neveket a nemzet számára, tarták meg tehát és fűzték odább a históriát magát stb." (223. l.)

Tóth Lőrincz: „De van az ősiségnek még más oldala, melyet, ha úgy tetszik, akár ne is ősiségnek, hanem inkább családrendszernek nevezzünk. Megvallom, hogy ha most csinálnék is új örökösödési törvényt, a legnagyobb figyelmet, a legnagyobb kegyeletet fognám ezen szent családiság eszméjére forditani. (220 l.) Egy ősmagyar család leánya férjhez megy egy külföldi katonatiszthez; lesz gyermeke, ez örökösödik meghalt anyjának ősi jószágában, a gyermek is meghal; a német örökösödési törvény szerint a jószág átmegy a gyermekről külföldi atyjára; ez most elvesz egy másik idegen nőt, ettől ismét lesznek gyermekei s az ősmagyar családnak századokon át birt vagyona végkép idegen kezekre, azon gyermekek kezére jut, kiknek neve a legnagyobb disharmoniában van az ősmagyar család nevével (tetszés) s végre is csak nemzedékek folytán nyeri meg azon magyar zománczot, melyet kiirtani ugyancsak nem akarnánk." (221. l.)

Kiss András: „Nem tudunk elválni azon elvtől, melyet századokon át tápláltunk, t. i. a családok fentartása elvétől." (248. l.)

Gróf Barkóczy János: „Mert az ausztriai örökösödési rendszer fajunk és nemzetségünk fentartására nézve káros hatással volt. (259. l.) ... Itt a nemzetiség, fajunk fentartása jön kérdésbe." (254. l.)

Kopácsy József: „Különösen tekintettel arra, hogy az ősiségnek egy bizonyos neme semmi hatalom által el nem törülhető, értem azon családi kegyeletet, mely századokon át mindig fenállott, azon vélekedésben vagyok, hogy a magyar törvények visszaállíthatók." (263. lap.)

3. Az ági öröklés a birtokeloszlás nemzetgazdasági okából is ajánlatosabb.

Tóth Lőrincz: „Az osztrák törvény a birtoknak csak két nemét ismeri: a megkötött és szűkkörű hitbizományt s a végtelenül korlátlan szabad tulajdont. Ez két szélsőség. Amaz a javak túlságos összehalmozása által olygarchiát teremt; ez pedig ugyancsak széttépése és elaprózása által proletariatust, melyek közül egyiket sem lehet óhajtani. A magyar törvény e részben igen bölcs volt; az tökéletesen szabad és korlátlan rendelkezést enged a szerzeményre nézve; ellenben megkivánta, hogy az ősi öröklött családi birtok a család számára tartassék meg." (221. l.)

Gróf Barkóczy János: „Az ausztriai örökösödési rendszer ... a birtok eldarabolását eszközölte volna ... Francziaország az első példát I. Napoleon alatt adta 1804-ben. Mi volt a következése a napoleoni codex behozatalának? Az összes birtok legnagyobb mértékben

szétdarabolás alá esett. Mindenki tudja, hogy Francziaországban mennyire hatott a magánviszonyokra ezen mobilizálás. Ilyentől szónok irtózik s ezt Magyarországra nézve sokkal fontosabbnak tartja, mint másutt." (254 l.)

4. Az ági öröklés hazánkban százados intézmény, melyet egyszerre megszüntetni a jogfolytonosság szempontjából nem ajánlatos.

Tóth Lőrincz: „Mit a változott korszellem követel, azt lassankint, léptenkint kell életbeléptetni, de csak a legnagyobb óvatossággal, mint azt a bölcs Anglia teszi és nem mint Ausztria tette, mely egy csapással reánk octroyált olyat, mi ezredéves institutiónkkal ellenkezik." (220. l.)

Kiss András: „A nemzet ... attól, mit századokon keresztül táplált és őseitől átvett, egykönnyen meg nem válhatik." (255. l.) stb.

Tudva van, hogy az országbirói értekezletben sem az alválasztmány, sem a három különvélemény javaslata el nem fogadtatott, hanem a részletes tanácskozás és határozathozatal alapjául a Horváth Boldizsár által jegyzett „közvetítő javaslat" szolgált, melyből az ideiglenes törvénykezési szabályok öröklési része lett. Ezen „közvetítő javaslat" középállást foglal az alválasztmány többségének és a „második különvélemény" javaslata között: a végrendeleti öröklés tekintetében (az alválasztmány javaslata értelmében) az osztrák törvénykönyv álláspontját tartja fen (szabad végrendelkezés a vagyon eredetére való tekintet nélkül, korlátozva az ú. n. köteles rész által), a törvényes öröklés elve pedig a magyar: ági öröklés az „öröklött" és ágonközi a szerzett vagyon után.

3. A tárgyalások, melyek az országbirói értekezleten folytak, mintha felizgatták volna, a helyett, hogy megnyugtatták a közfigyelmet az ági örökösödés törvényhozási értéke iránt. Mindjárt a reákövetkező évben (1862) két dolgozat jelen meg, melyek, most már tisztán de lege ferenda és pedig nem többé, mint az országbirói értekezleten, a pillanatnyi átmeneti szükség, hanem a jövő végleges codificatio szempontjából, veszik birálat alá az ági öröklést: az első támadja, a másik védi. Szokolay István a „Törvénykezési Csarnok" 1862. évi folyamában „Örökösödési törvényeink multja és jövője" czimű czikksorozatban a régi magyar öröklés és különösen a törvényes öröklés alapjainak fentartása ellen tör. Értekezése abból indul ki, hogy a törvényes örökösödés szabályozására nézve két egymással ellentétes elv nyilvánul törvénytudóink és államférfiaink körében: az egyik a család vagyoni fentartását, a másik a jogegyenlőség és egység elvét tűzi kiindulási pontul. Az első ugyanazon elv, melyen az ősiség középkori intézménye alapult. A második az ősiség megszüntetéséből indulván, a természet rendjén alapuló vérrokonsági fokozat megtartása mellett, az örökösök közt minden javakban egyenlőséget kiván. Szerinte azon szükségek és érdekek, melyek a középkorban az ősiség alapjait képezték, nem léteznek többé, ezzel pedig alapja veszett azon jogi szabályozásnak is, mely az ősiség kifolyása. (175. l.) Az ősiség czélja a családok vagyoni fentartása volt-

3. Szokolay István.

E czélra szolgált az ősi tulajdon feletti rendelkezés korlátozása és az öröklésnek akként szabályozása, hogy a magánvagyon legnagyobb részében egyedül a fi vérrokonok hivattak örökösökül. (170. l.) A paterna paternis stb. szabálynak is czélja az, hogy a család javai a női ág révén a család köréből ki ne essenek. Az ősiség eltörlésével e czélnak többé jogosultsága nincs. (180. l.) Annak bizonyítására, hogy az ősiség és az ezzel kapcsolatos örökösödési jog nem a „nemzeti genius" müve, hanem oly intézmény, mely az európai vagyon- és jogfejlődésnek természetszerű eredménye, hivatkozik Németországra (183—184. ll.), Angliára (186—187. ll.), Francziaországra (188—189. ll.), Olasz-, Spanyolországra és Svájczra (189. l.), végül Skandinaviára és a szláv népekre (193—194), hol az ősi és szerzett vagyon tekintetében ugyanazon elvek állottak, mint minálunk. Ez általános jelenség oka a középkori államok hűbéri szervezetében rejlik. A hűbériség tette szükségessé az ingatlan vagyonnak egyes családokban való összetartását, mert a hűbéri államszervezetben a földbirtokosok képezték — részint önmaguk, részint földjeik haszonvételének átadása által lekötelezettjeik társaságában — a honvédelmi sereget, a mint viszont a katonai erő szaporítására, a vitézség buzdítására ismét földbirtokok osztattak ki; ezen kapcsolat földbirtok, honvédelem és államhatalom közt képezte a hűbériséget. (197. l.) A mig ezen hűbéri államszervezet divott, mesterséges intézkedések által biztositani kellett, hogy a földbirtok — az akkori vagyon főforrása — a hűbéri czélokra alkalmas tömegben összetartassék. (198. l.) A mint azonban a történeti fejlődés fonalán a hűbéri honvédelmet a rendes katonai erő és a földbirtokon alapuló gazdaságot a városi élet kifejlődésével az ingó gazdaság váltotta fel, az ősiségen alapuló rendelkezési korlátok mindenütt hol meglazultak, hol teljesen megszüntek. (277—278., 281—282 ll.) E fejlődési történetet kimutatja Anglia, Német-, Franczia-, Olaszországra nézve (289—291. ll.), majd áttér hazánk ily irányú fejlődésének történetére (305—307., 309—310. ll.). „Bebizonyitottuk, — így foglalja össze befejezésül értekezése tartalmát — hogy az ősiség tisztán a hűbériség kifolyása s mint ilyen az összes európai államokkal közös volt; hogy tehát az sohasem volt specifice magyar nemzeti sajátság; továbbá, hogy az a középkor szükségein s államintézményein alapult, azokkal volt összeforrva, azok pedig magával az összes államszervezet irányával a középkor után megszüntek s teljesen megváltoztak; s hogy már a XV. század után egészen új állami és társadalmi szükségek fejlődtek ki, mint összes Európában, úgy hazánkban is, melyek más jogi törvényeket és intézményeket igényelvén, a középkori ősiség intézményét nemcsak megtámadták, hanem tetemesen meg is nyirbálták s átváltoztatták. Igy jutott át legújabb korunkra az ősiség. Világos tehát ezekből, mikép azok, kik az ősiség maradványait, örökösödésben fi- és leányág, ősi és szerzemény, apai és anyai javak közti külömbségeket jövőben is a nemzeti szellem és saját-

ságok ürügye alatt fentartani akarnák, igen nagy tévedésben vannak, vagy másokat akarnak oda elvezetni. Mert azon sajátságok és szükségek, melyek azon ősiségi intézményeket előidézték, rég nem léteznek." (315. l.)

4. Tóth Lőrincz: „A magyar örökösödési jog szelleme és elvei" czímű értekezésében (L. Magyar Akadémiai Értesitő. Philosophiai, törvény- és történettudományi osztályok közlönye 1860—1862) a régi magyar örökösödési jog alapelvéül a vér iránti kegyeletet, a családfentartás elvét jelöli ki; ez következménye a magyar viszonyoknak, hol az ingatlan nagyobb jelentőségű és az öröklött vagyon tetemesebb. Igaz ugyan, hogy az életviszonyok változtával az ingatlan vagyon veszitett jelentőségéből, az a természeti hajlam azonban, mely a családfentartásban működik s mely mindazon népeknél, melyek a természethez közelebb állanak s az anyagiságba el nem sülyedtek, megvan, megmaradt a magyar fajban s annak ma is jellemző vonása. Az ősiségnek tehát, mely a családfentartási eszmének oly hű kifejezője, meg kell szüntetni azon káros kinövéseit, visszaéléseit, melyek nemzetgazdászati tekintetben veszélyesek, a valódi tulajdonnal összeférhetlenek; a birtokok értékét leszállitják, a nemzetség eszméjének az élő nemzedéket egészen feláldozzák, a perlekedési kedvet növelik; mindezt meg lehet szüntetni, ha az ősi javak felszabadulnak, a tulajdon biztossá tétetik, az érvénytelenitő perek megszüntetnek. (330—340. ll.) Az 1848-iki törvény is, a mikor az ősiséget eltörölte, e szót bizonyosan csak azon értelemben vette, a mennyiben az ősiség a hitelnek árt s nemzetgazdászati tekintetben veszélyes, nem pedig a családiság rendszerét akarta végkép kiirtani az örökösödésben. (340. l.) Az 1848 : XV. t.-cz. tágabban értelmeztetik magánjogi szempontból, mint kellene, fentartván ugyanis az 1836 : XIV. t.-cz.-et, elkülönözte ez által az ősiség magánjogi oldalát a nemzetgazdászati és közjogitól: így fentartható mindaz, a mit a nép jogérzete kiván s a nemzetgazdászati tekintetek nem tiltanak. (340. l.) Az ősiség eltörlése alatt részint többet értettek, mert idefoglalták a gyökérpereket, melyek pedig ép úgy fenyegették a szerzett javak tulajdonát is; részint kevesebbet értettek, mert senki sem akarta a törvényes öröklést az ősiekben megszüntetni; azaz a családiságot törvényeinkből s az életből teljesen kiirtani, hanem csak az ősiség hamis alkalmazásából eredő bajokat orvosolni. (340. l.) Véleménye szerint, ha megszünik az adományos és egyéb javak közti külömbség, ha élők közt vagyonáról mindenki szabadon rendelkezik s rendelkezését az utódok ősiségi alapon fel nem forgattatják; ha az öröklött és szerzett vagyon közti külömbség elidegenítés eseteiben megszünik és az ajándékozás és végrendelkezési jog is csak a természeti törvény által szabott korlátok által szoríttatik meg: ellenben régi magyar jogelveinkből fentartatik az, hogy az ősi öröklött vagyon a vértől végrendeletileg el ne vonathassék s végrendelet nem létében az elhúnyt vagyona azon ágra szálljon vissza, melytől eredett, az ellen anyagi szem- 4. Tóth Lőrincz.

pontból senkinek se lehet kifogása, mert iparra, forgalomra, hitelre nézve egészen ártalmatlan; jogi tekintetben pedig ez a családi vagyonháramlás és visszaháramlás, ez élők közti cselekményekre ki nem terjedve, mások jogait nem sérti.

Nemzetiségi és családfentartási szempontból az ágiság ily módon meghagyása igen fontos, mert az a szabály, mely a végrendelet és gyermekek nélkül elhalt örökhagyó összes vagyonát, ha az egyik szülő már nem él, az életben levő másik szülőre háramoltatja s így gyakran azon ágat, azon családot, melytől a vagyon származott, attól teljesen megfosztja és egészen idegen külföldi kezekbe játsza a vagyont, az öröklést valódi sorsjátékká teszi, a magyar nemzet érzületét és szokásait, melyek a családiság szentélyéhez ragaszkodnak, érzékenyen sérti. (342. l.)

5. Matlekovits Sándor.

5. Matlekovits Sándor: „A magyar örökösödési jog alapelvei“ (Pest 1864) czímű munkájában az ágiságot illetően a következőket mondja:

Mint mindennel, úgy az ősiség elvével is történtek visszaélések; ilyenek voltak a mindenkinek jogérzelmét megingató gyökeres jogperek számtalan változatai; ezen azonban egy egyszerű elévülési törvénynyel lehetett volna segíteni. Magát az ősiség elvét azonban t. i. hogy a vagyon a családnál maradjon, alaptalanul gáncsolták. Statusférfiaink s élükön gróf Széchenyi egyoldalúlag fogták fel a dolgot, midőn az ősiség eltörlése mellett tollat ragadtak, csak a közgazdaság előmozdítását kivánták és nem tekintették a családi kegyeletet oly híven kifejező ősiséget örökösödési jogunkban. (27. l.)

Nem igaz, hogy az ősiség germán s hűbéri intézmény, mert az ősiség alapja már Szt. István II. 35. törvényében fellelhető, midőn megengedi ugyan a szabad rendelkezést, de csakis a család, az egyház javára. A hűbériség nem tett egyebet, mint az azon korban uralkodó családi kegyeletet és szeretetet fűzte össze a hűbéri intézményekkel; minden primitiv államban a család fentartása a főczél s ennek magyarázatára nem szükséges a hűbériséghez folyamodni. (29. l.)

Kivánja, hogy a legközelebbi codificatio tekintettel legyen nemzeti intézményeinkre, különösen pedig arra, hogy mindaz, a mit az ősiségben hibáztatni szokás, nem magának az ősiség eszméjének kifolyása, hanem annak csak kinövései; ezért tollatur abusus, maneat usus. (32 l.)

6. Magyar jogászgyülés 1871-ben.

6. 1871. évben a magyar jogászgyülés napirendjén találjuk az ági örökösödés kérdését. A vita alapjául Teleszky István következő indítványa szolgált: „A törvényes örökösödés rendje, mint az örökhagyó végrendeletét pótló, az örökhagyó általában vélelmezett akaratának lehető érvényre emelésével, az örökség tárgyát képező vagyonok minőségének külömbségeit nem tekintve, tehát az öröklött és szerzett vagyonokra nézve egy-

formán határozandó meg." (A magyar jogászgyülés évkönyve 1871. évre, 8. lap.)

Ezen inditványa indokolására felhozza, hogy a multban törvényes öröklési rendünk megfelelő volt a hűbériség követelte viszonyoknak; az ősiségi elvek szerint a nemesi öröklött birtoknak az időnkinti jogositott csak haszonélvezője volt, erről nem végrendelkezhetett; az 1848-iki törvényhozás azonban az úgy jogilag, mint nemzetgazdaságilag tarthatatlan ősiséget elvileg eltörölte, az osztrák törvények uralma alatt pedig a tulajdonos úgy élők közt, mint halál esetére szabad rendelkezési jogot nyert, végül az országbirói értekezlet részben a hazai törvényeket visszaállította, részben az osztrák törvényeket érvényükben fentartotta: így az ősiség eltörlésével elismerte a teljes végrendelkezési szabadságot, melyet csupán a törvényes osztályrész korlátoz, másrészt a törvényes öröklés esetében az ági vagyont illetőleg az ősiséget (visszaháramlást) állította vissza. Ez a vegyes rendszer a legnagyobb visszásságokra vezet. (L. 9—11. l.) Valaki után például anyai ági vagyon maradván, édesatyját vagy atyai féltestvérét az 5-ik, 6-ik stb. izben levő anyai ági rokon megelőzi, esetleg olyan, a kit az örökhagyó nem is ismert. (L. 11. l.) Ha az atya szerzeményi vagyonát kiskorú gyermeke örökölte, ennek halála után az anya teljes kizárásával az atyai ágon levő távoli „nevető" örökös fog örökösödni. (11. l.) Az ágiságnak volt értelme, midőn az ősiség a maga teljes merevségében fenállott, ma azonban a szabad rendelkezési joggal meg nem fér. (11. l.) Az ágiság elvesztette jelentőségét, mióta a vagyon nem a családé, hanem az egyéné. (12. l.) Az ági öröklés ellentétben áll az örökhagyó vélelmezett akaratával, mert nem gondolható, hogy valaki különbséget téve vagyonában, annak egy részét, t. i. az öröklöttet inkább valamely távoli oldalrokonának akarta volna hagyni, mint legközelebbi rokonának. (13. l.) A vagyon minőségének különbsége továbbá igazságtalanságra vezet akkor is, midőn a házastárs a szerzeményi vagyonból teljesen kizárja a szülőket. (13. l.) A nemzetségi családot az ágisággal meg nem lehet menteni, csak a merev ősiséggel; a vagyon eldarabolását is csak ez akadályozhatja meg. (62. l.) Ha valaki az ágiság értelmében akar intézkedni, az megteheti végrendelkezés útján az ágiság eltörlése után is. (62. l.) A vagyon kivándorlásának megakadályozása nem érv az ágiság mellett, mert ha a vagyon az ágiság elejtése következtében itt-ott kivándorol, más oldalról meg jön be az országba ugyanily módon. (63. l.)

Ez inditványra irásbeli vélemények adattak be.

Jelesül: Hoffmann Pál „nemcsak helyesléssel, hanem teljes elismeréssel fogadja" a fenti inditványt, melynek indokolása véleményező „saját tudományos meggyőződésének is hű kifejezése". (I. köt. 85. l.)

Az egyesült I. és II. szakosztály ülésében az ági öröklés felett a következő vita folyt:

Dr. Győry Elek, véleményadó, mellőzendőnek tartja a vagyon minőségének megkülömböztetését, mert akkor, midőn a nemzetségben, a hűbéri kapcsolatban nyugodott a garantia az államra nézve s ezért vették czélul a családi vagyonnak összetartását, ennek volt értelme, ma, midőn a munkában keressük a vagyonosodás alapját, annak nincs többé értelme. (37. l.) Az ági öröklés a mai forgalmi viszonyok közt, mikor a nemzetségek fentartása, a családi összetartás, a haladás és gazdasági fejlődés főtényezőiként nem tekinthetők, elvesztette eredeti jelentőségét. A vagyon minősége nem tesz már különbséget az élők közt, semmi ok sincs reá, hogy fentartsuk halál esetére; az ágiságnak csak úgy van jelentősége, ha a fiágiság is fenn van tártva és ha élők közt is szabályul szolgál. Az ágiság fiágiság nélkül nem akadályozza a vagyon eldarabolását, mert a nőágon a vagyon mégis elszármazhatik és eldarabolásra vezet. (40. l.) A nép felfogását, mely állitólag az ágiság mellett nyilatkozik, épen nem lehet érvül felhasználni, mert a nép felfogásával találkozunk oly intézményekhez való ragaszkodásban, a melyek, mint pl. a régi zálog, a mai forgalmi viszonyok mellett egyáltalán fen nem tarthatók. (40—41. l.)

Czenthe József fentartandónak véli az ágiságot, mert nem sérti sem harmadik személyek jogait, sem a közhitel és közgazdaság elveit, ha a vagyon visszaháramlik oda, a honnan eredt. (43. l.) Az ágiság konzerválja a családot s így igen fontos feladatot teljesít. (43. l.) A vagyon minőségének különbsége nem vezet igazságtalanságra, sem a házastársra nézve, sem pedig a szülőkre nézve, mert az örökhagyó nejéről gondoskodva van a közszerzeményi jog, özvegyi jog és öröklés által, a szülőket illetőleg pedig azt mondhatjuk, hogy ha a szülőknek az életben levő hitvestárssal szemközt a szerzeményi vagyonban örökölhetési joguk lenne is, azt csak ritkán élvezhetnék, mert a szerzési képesség és nős állapot a gyermeknél oly életkort tételez fel, a melyben a szülő rendszerint már a gyermek előtt meghalt. (46. l.)

Dr. Bozóky Alajos elfogadja Teleszky I. inditványát. (48. l.)

Dr. Wenzel Gusztáv előadja, hogy az országbirói értekezlet azért tartotta fen a visszaháramlást, mert meg akarta akadályozni a vagyonnak idegenek kezére való jutását. Az absolut korszakban ugyanis el levén törölve az ágiság, az ősi magyar vagyon az idegenekkel kötött házasság révén kivándorolt az országból. (50. l.)

Dr. Sághy Gyula elfogadja a Teleszky inditványát. (51—52. l.)

Dr. Vida Lajos fentartandónak véli az ágiságot, mert a vagyon eredete nincs szoros összefüggésben az ősiséggel; az ágiságnál ugyanis mindig csak a legközelebbi birtokosig vagy annak elődjéig kell visszamenni, nem pedig 500 évre. (52—53. l.) Fentartandó az ágiság, mert nagyon kérdéses, valjon az ági örökösödésnek a családi kapocs alapján való

rendezésével azon bajok, melyek felhozatnak, megszünnek-e? (53—54. l.) Nem helyeselhető az ágiság eltörlése, mely századokon át fenállott, csak azért, mert a többi európai kodexekkel meg nem egyezik; különben ezek a kodexek sem tudták teljesen kiküszöbölni a vagyon eredetének kutatását. Pl. az oszt. polg. törvkv. szerint a társaság vagyonára nézve, a mennyiben ezen vagyon előbb létezett vagy később öröklés útján szereztetik. (55. l.)

Dr. Vavrik Béla magáévá teszi Teleszky inditványát, melyben az emberi érzet általános kifejezését látja. Itt nem lehet szó a nemzeti geniusról, mert a családi kötelék szülte szeretet kosmopolitikus; nem lehet szó nivellirozó iránylat káros hatásairól, mely az ágiság eltörlésében nyilvánulna, mert a családi szeretet maga a legerősebb nivellirozó hatással bir. (55—56. ll.)

Pósfai K. az ági öröklést fentartaná, mert ez a nemzetben gyökeret vert s miután a törvényes örökösödés semmi más, mint az örökhagyó vélelmezett végrendelkezésének pótlása, és miután a vagyoneredet közötti külömbségtétel hazánkban kétségtelenül uralkodik, nem helyes oly intézkedéseket alkotni, melyek e vélelmezett akarattal ellenkeznek. (59. l.)

Vajkay Károly az inditványt elfogadja. Szavazásra bocsáttatván az inditvány, elfogadtatott a következő szövegezésben: „A törvényes örökösödés rendje a rokonság ágaihoz és izeihez képest az örökség tárgyát képező vagyonok minőségének különbségeit nem tekintve, tehát öröklött és szerzett vagyonokra nézve egyformán határozandó meg."

7. A harmadik jogászgyülés (1872) is foglalkozott, még pedig az özvegyi jog és özvegyi öröklés ötletéből, az ági örökléssel. 7. Magyar jogászgyülés 1872-ben.

Vida Lajos felveti a kérdést, hogy miután a mult jogászgyülés a felmenő és oldalági öröklés tekintetében az öröklött és szerzett vagyon közti különbséget elvetette, minő elvvel lehetne azt az alkotandó polgári codexben helyettesiteni? Szerinte ajánlatos lenne e czélból az öröklési képviseletet a felmenő izeknél is, épügy mint a lemenő ágban divatban van, végtelenig, vagy legalább bizonyos iziglen megengedni. (Jogászgy. évkönyv 1872. évre I. 56. l.) Ezen expediens megszüntetné annak lehetőségét, hogy az apa után gyermeke, ezután az anya ex asse örököljön, s az apa szülőit, testvéreit, unokaöcscseit teljesen kirekeszsze: következőleg orvosolná az osztr. törv. 737. §-ának sérelmeit. De megszüntetné a vagyon eredete ellen támasztott panaszokat is, mert e mellett nem fogna előállani a fenebbi esetnek ellenkezője sem, azaz az apa szülői, testvérei, unokaöcscsei vagy -hugai az anyát ex asse szintén nem rekeszthetnék ki. A mi pedig azon eshetőséget illeti, hogy ily számos representatio mellett egy oldalról igen közeli, más oldalról igen távoli rokonok fognának esetenkint concurrálhatni: ez vagy ex pluribus malis még legtűrhetőbb lenne, vagy pedig bizonyos izekre szorítással orvosoltathatnék. A felmenő izek

ezen representatiója a vagyon eredetének kutatását egészen fölöslegessé tenné. (56., 57., 136., 137. ll.)

Teleszky István elismeri, hogy a Vida inditványa, mely az ági öröklés elejtésének következményeit enyhiteni akarja, komoly megfontolást érdemel. Ő is kivánatosnak látja a felmenő képviseletet, mely mellett az öröklött és szerzett vagyon közti megkülönböztetés fölöslegessé válik és meg van győződve, hogy az inditványozó ez eszmével az illetékes körök figyelmét igen fontos tárgyra forditotta. (179. l.)

8. Katona Mór. 8. Dr. Katona Mór: „A törvényes örökösödés a magyar jogban.“ (1872.) Helytelennek tartja, hogy az országbirói értekezlet ellentétben az 1848:XV. t.-czikkel, mely az ősiséget „teljesen és tökéletesen“ eltörölte, meghagyta az ősiségnek egyik részét, az ágiságot, mely egy modern rendszer kereteibe be nem fér.

Szerinte az ágiság fentartása nincs összhangban az értekezlet 8. §-a szerinti törvényes osztályrész intézményével; mert ha valaki meghal lemenők nélkül, a ki anyja után tetemes vagyont örökölt, végrendeletében túlélő atyjának legalább vagyona felét, mint törvényes örökrészt tartozik hagyni, holott, ha nem tesz végrendeletet, ekkor a 10. §. értelmében az egész hagyaték nem az apára, hanem valamely távoli anyai ági rokonra száll. (22. l.)

Csodálja, hogy épen azok, a kik folyton a családiság eszméjét hangoztatják, miért ütköznek meg azon, hogy a gyermek halálával az anyjáról reá szállott vagyon az atyára száll, holott épen ez az elhunyt legközelebbi rokona. (24. l.)

9. Tóth Lőrincz. 9. Tóth Lőrincz: „Szemle a Magyar Jogászgyülések munkássága és eredményei felett“ czimű értekezésében (Értekezések a társadalmi tudományok köréből II. köt. V. szám 1874.) a következő észrevételeket teszi az ági öröklés fentartása mellett: Fentartandó az ági öröklés, mert míg az ősiség eltörlése mellett harczoltak a forgalom, tulajdonbiztonság nagy érdekei, melyeket rendkivül sujtott az ősiség, addig ezek az érvek épen nem küzdenek az ági öröklés ellen, melynek főczélja a magyar nemzet zömének és javának örökösödési törvények által való konzerválása. (73—75. l.) Nincs értelme, hogy mellőzzük azon szempontokat, melyek az egyes családokból álló nagy nemzet konzerválására befolyással lehetnek, milyen a „paterna paternis stb.“ elv csupán azért, hogy örökösödési jogunk egyforma legyen a francziával, németével, hogy megüsse az „európai tudomány szinvonalát“, melynek kétes becse iránt egyáltalán nincs megállapodás. (76. l.) Fentartandó az ági öröklés, mert a nép jogi felfogásában már meggyökerezett és ha a törvényes örökösödési jog a vélelmezett végrendeletet pótolja, úgy teljesen elhibázott a törvényes örökösödés elvéül olyas valamit állitani fel, a mitől a nép, ha végrendeletet alkot, idegenkedik. (76—77. l.) A magyar ajkú népfajnál és pedig úgy a miveltebb, mint alsóbb osztályoknál feltünő jellemvonás a vérek iránti elő-

szeretet és a törekvés azok fentartását a vagyon visszaháramlása által biztositani. (78. l.) Az országbirói értekezlet óta az ágiság fenáll a nélkül, hogy annak káros hatását hazai életünkre nézve ki lehetne mutatni. (77 l.)

10. Vajkay K. „A német közönséges magánjog és történelme köréből" czimü tanulmányaiban (Budapest 1875.) felemliti, milyen visszás következményre vezet fenálló öröklési rendünk, mely szerint például oly ház, melyet valakinek szeretetből és kedveskedésből nagynénje névnapi adományul ajándékozott, öröklött vagyonnak tekintetik és e czimen esetleg épen azon családtagokra háramol vissza, kiknek kirekesztése végett történt talán az ajándékozás. (123. l.) A schaffhauseni codex öröklött vagyona tulajdonkép a mi ősi vagyonunk és e codex minden lehetőt megtett, hogy a német örökjog alapintézményét, a családi vagyon kizárólagosságát, tiszteletben tartsa; ha épitménye mégis csak ingatag kártyavár: ennek oka nem ő, hanem az emelkedett forgalom és a nemzetgazdászat jelenkori iránya, melyek az elidegenithetetlen családi vagyon fogalmát meg nem türik. Papiron igen szép a rendszer, de az élet kineveti, mert kijátszását semmi sem gátolja, mig ellenben azt, ki családjáról hiven kiván gondoskodni, nem szükséges erre kényszereszközökkel szoritani. (123—129. l.) 10. Vajkay Károly.

11. Dr. Teleszky István: „Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához" (1876) czimü pályaművében az ági öröklés fentartása ellen a következő érvekkel harczol. 11. Teleszky István.

Vizsgálat alá veszi, valjon igaz-e az ági öröklés védőinek azon állitása, hogy ezen intézmény specificus magyar eredetű? Kiindulva annak kimutatásából, hogy jogunk alakulására általában a külföldi jogszabályok és jogintézmények mily nagy befolyást gyakoroltak (l. 52—70. l.) reátér különösen örökösödési jogunk eredetének és pedig különösen az ági öröklés eredetének kutatására. Az Árpádkori magyar örökösödési rend ez igazságot nem ismerte, mint ez az öröklési jogra vonatkozó törvényhelyekből kitünik. (L. 73—76. l.) Az ági örökösödési rend nálunk az ősiség intézményével együtt fejlődött, ez utóbbinak alapját pedig I. Lajos király tette le. (L. 77—78. l.) Forrásait ezen öröklésnek a germán jogban kell keresni. Ennek igazolására idézi a „Lex Wisigothorum"-ot, hol már megvan az ágiság. (L. 80—82. l.) Idézi a „Libri Feudorum"-ot, a hol a hűbéri öröklési rend szabályozásánál találkozunk az ágisággal. (L. 82—84. l.) E jogforrásokat a magyar örökösödési jognak közvetett kútfői gyanánt lehet tekinteni.

A jogkönyvek korszakából kimutatja, hogy a paterna paternis elve mindenütt igen el volt terjedve. Igy a „Schwabenspiegel" (l. 86—88. l.), „Deutscher Spiegel" (l. 88. l.), „Kleines Kaiserrecht" (l. 89. l.), Arlé városnak szokásjoga (l. 89. l.), Berg grófságnak „Landrecht"-je és a jülichi (gulichi) Landrecht (l. 90. l.), mind ismerik az öröklött és szer-

zett vagyon közti külömbséget s alkalmazzák a visszaháramlás elvét. Ezt külömben igen részletesen kifejtve lehet találni Voets Melchior 1689-ben kiadott munkájában (l. 90. l.), úgy szintén Koch Christophor 1772-ben megjelent művében. (L. 95. l.) Mindkét munka a magyar felfogás hű tükrét tárja elénk.

Az ági öröklési rendet találjuk Leeuwe város 1255-ik évben kelt privilegiumában, az 1573-ik évbeli „Neureformirte Landts-Ord-nung der fürstlichen Grafschaft Tirol"-ban. (L. 96—98. l.) Megvolt Alsó-Ausztriában is. (L. 98—101. l.)

Francziaországban a paterna paternis háromféle alakban jelenik meg: a 1. coutumes souchères szerint az első szerzőtől való leszármazás szükséges; 2. a coutumes d'escot et de ligne szerint az első szerzővel való rokonság már elégséges; 3. a coutumes de simple côté szerint a meghivott oldalról az összes rokonok közül a legközelebbi örököl. Igy találjuk meg az ágiságot a párizsi, orleáni, bourgoigne-i, bretagnei s. i. t. coutumes-ökben. (101—104. ll.)

Megtaláljuk még olasz földön is: Nápolyban. (106—107. ll.)

Ezekből kitünik, hogy az ági öröklési rend sajátságos magyar jelleggel birónak épen nem tekinthető, sőt ellenkezőleg az, mint a középkori hűbériség által átidomitott s részben eredetiségéből kiforgatott german öröklési rend külömböző helyen és időben divott. (108. l.)

Fenn van tartva még ma is az ágiság Angliában (109—121. ll.), a hol azonban ez együtt jelentkezik az angol sajátszerű birtokviszonyokkal, továbbá a hűbériségnek ott még ma is fenálló egyes fejleményeivel. Schaffhausen és Neuchâtel törvénykönyvei legújabban is megtartották az ágiságot (121—127. ll.), ellenben az összes többi európai törvényhozások újabb alkotásai az ágiságot eltörölték.

Az ágiság fentartása mellett felhozzák, hogy a vagyont a család részére konzerválja. Ezen czél elérésének főbiztositékai elesnek, ha az egyén vagyonáról, annak eredetére való tekintet nélkül, úgy élők közt, mint halál esetére rendelkezhetik. (153. l.) Ez pedig szükségszerű következménye annak, hogy a vagyon ma már egyéni, nem családi. Ha ez így van, úgy a dispositiv jellegű törvényes öröklésnek is kell, hogy ez képezze az alapját s ne tekintsük a vagyon eredetét. (154. l.)

Az ági öröklés az ősiséggel és a végrendelkezési jogosultság kizárásával is alig volt képes a vagyonnak a családra való visszaszármazását biztositani, hisz 1687-ben ezen czél elérésére a hitbizomány intézményét kellett életbe léptetni. (160. l.) Az ági öröklés az országbirói értekezlet által fentartott alakjában, eltekintve az élők közti és halálesetre való rendelkezés szabadságától, már azért sem nyujt biztositékot arra nézve, hogy a vagyon azon családra származzék vissza, melyről az örökhagyóra szállott: mert most már nem az eredeti szerzőtől való leszármazás irányadó, hanem azon oldalon, melyen a vagyon leszármazott,

a közelebbi ág feltétlenül kizárja a távolabbit még akkor is, ha a vagyon ezen távolabbi ágról szállt: ha az örökhagyó atyja és atyai nagyatyja leszármazók hátrahagyása nélkül haltak el, de él az atyai nagyanya vagy ennek leszármazója, úgy ezek örökölnek az atyai szépatyától származó vagyonban, nem pedig a szépapa leszármazói. Igy a vagyon még sem kerül vissza abba a családba, a honnét származott. (163—165. ll.)

Azonban a vagyon visszaszármazását igazán biztositó ági öröklési rend a legbonyodalmasabb örökösödési pereknek képezi bő forrását a nélkül, hogy még ez úton is a kérdés igazságos megoldása biztositva lenne. Mert a mai forgalmi élet valósággal lehetetlenné teszi a vagyon alkotórészeinek igaz kikutatását. (168—177. ll.)

A hivatalból való leltározás és becslés sem képes ezen bonyodalmakat elhárítani, mindazon sérelmek mellett sem, melyekkel behozatala járna. Két eset lehetséges ugyanis. Vagy megengedjük a leltár és becslevél ellenében az öröklők vagyonállagának és becsértékének más bizonyítékokkal való beigazolását is, vagy pedig nem. Az első esetben semmi sem változik a helyzetben. A másodikban a legérzékenyebb jogsérelmek állanak elő, mert az ilynemű hivatalból felvett leltárok a valóságot nem közelítik meg. Öröklési százalék alól való menekvés és egyéb tekintetek a bevallásnál nagy szerepet játszanak, a még ·életben sem levő érdeklettek pedig az eljárást nem ellenőrizhetik. (177—181. ll.)

A vagyonok szerzeményi minősége melletti törvényes vélelem, ha az könnyíteni is fog egyszer-másszor, de anyagi igazság árán, a biró szerepén: magát a per bonyodalmát a felekre nézve enyhíteni nem fogja. Mert ily vélelmek csak a bizonyítási szerep felosztásán könnyítenek, de nem magán a bizonyításon. (182. l.)

Az örökösödés azon fogalmának, mely szerint az általános jogutódlás az elhunyt vagyonába, az ági öröklés egyáltalán nem felelhet meg.

Az ágiság mellett ugyanis az örökösök részben mint hagyományosok is jelentkeznek, a mi a hagyatéki terheket tekintve, nagy bonyodalmakra ad alkalmat. (182—185. ll.)

Nem igaz az, hogy a nemzet jogérzete az ági öröklés mellett van, mert, ha így lenne, úgy az osztrák törvények uralma alatt, az abban rendkivül megkönnyített végrendelkezéssel lehetőleg sűrűen éltek volna. Ezt pedig nem találjuk. A gyülölet az osztrák törvények ellen általános volt ugyan, de ennek politikai okai voltak. (212—214. ll.) Sőt Erdélyben, hol mai napig érvényes az osztrák jog, a közvélemény épen nem nyilatkozott az ágiság mellett; sem az országgyülés, sem a kérvényezés, sem a sajtó útján, nem sürgették ott az osztrák törvények uralmának megszüntetését. (214—215. ll.)

A nemzeti közszellem az ági öröklés ellen nyilatkozott az 1848-ik évet megelőző azon reform-mozgalomban, melynek tárgyát az ősiség

eltörlése képezte. Kitünik ez az 1843-ik évi országgyülés által kiküldött választmány jelentéséből és törvényjavaslataiból, melyekből látszik, hogy az volt az uralkodó vélemény, miszerint nincs az ősiségi viszonynak oly része, melynek meghagyásával a többi eltörölni szándékolt rész is fel ne elevenittetnék. (215—224. ll.) Az 1847/48-iki országgyülés az ősiség teljes és tökéletes eltörlését mondta ki. Ha a törvényhozásnak az lett volna a szándéka, hogy a magyar öröklési jog, az ági öröklés fentartassék, akkor az örökösödési pereket, mint ilyeneket nem kellett volna szünetelés alá helyezni, hanem a szünetelést a joggyökösségi, érvénytelenitési és zálogperekre kellett volna korlátozni. (229. l.) A II-ik magyar jogászgyülés az ágiság fentartása ellen nyilatkozott. (233—239. ll.) Ime a nemzeti közszellem következetes megnyilatkozása az ágiság ellen.

Az ágiság nem akadályozza meg a magyar családi javaknak külföldi kézre való jutását, mert ott van e czélra a szabad rendelkezés élők közt és halál esetére. Sőt még az ági öröklés mellett is megtörténik, ha egy külföldi férfi magyar nőt vesz el, ennek gyermekei a külföldi apa nevét s állampolgárságát követik és így az anyai ági vagyon e külföldi gyermekekre s leszármazóira fog szállani. Továbbá bármely nőtagja azon családnak, melynek ágán a vagyon az örökhagyóra szállt, külföldi férfihoz mehet férjhez s. ha az ági öröklés rende szerint az ilyen ági nőrokon a legközelebbi örökös, akkor a vagyon épen az ági öröklés rendjén megy külföldre. Az ilyen kivételes esetekkel tehát nem lehet érvelni; ellensúlyozva is lesznek az által, ha magyar állampolgár vesz el külföldi nőt és a külföldi vagyon magyar családra száll. (268—283. ll.)

Az ági öröklés nem akadályozza meg az örökségnek igen apró részekre való megosztását, mert ha például az apai ágról származott vagyont elvonjuk az élő édesanyától, mint egyetlen örököstől s oda adjuk az atyai ágon levő legközelebbi, talán az összülöktől leszármazó oldalrokonok egész seregének, ekkor épen az ági öröklés vezet a vagyon elaprózására. (284 l.) A házastársak örökösödési jogánál sem tartható fenn az ágiság, a törvényes örökösödésnek itt is, mint minden esetben, az elhúnytnak vélelmezett akaratából kell kiindulnia, már pedig a gondoskodás, melyben az egyik házastárs a másikat részesiteni akarta, a vagyon eredetétől független.

Másfelől a házastársak közötti legbelsőbb viszony sem tépi szét azt a köteléket, mely a házastársak mindenikét saját rokonaihoz füzi. Ezért a házastársak kölcsönös örökösödési jogát a rokonok öröklésével kapcsolatban kell érvényre emelni; még pedig úgy, hogy a túlélő házastárs örökrésze fokozatosan emelkedjék, az örökösödésre hivatott rokonok rokonsági távolsága szerint. (295—301. l.)

A végrendelkezési jogosultság megállapitásánál sem lehetünk tekintettel az ágiságra és az öröklött vagyonokról való rendelkezést halál esetére sem meg nem vonhatjuk, sem nem korlátozhatjuk; mert a modern tulajdon fogalma nem tűri el a vagyoneredet szerint való megkülömböztetéseket; mert a végrendelkezési jogosultság általánositása és lehető kiterjesztése az állampolgárok okszerű gazdálkodásának egyik legjelentékenyebb rugója; mert továbbá az életben való szabad rendelkezés mellett az ilyen csak illuzorius lenne; ha igazán czélt akarunk érni e tekintetben, akkor vissza kellene állítani az ősiséget a maga teljes merevségében és az ági vagyonnak élők között való elidegenitését is eltiltani, a mire pedig ma már gondolni sem lehet. Az ágiról való végrendelkezési jog megvonása vagy megszorítása ezenfelül a bizonyítási bonyodalmakat, melyek ma csak a törvényes öröklés esetén vannak, a végrendeleti successio esetére is kiterjesztené. (301—314. ll.)

A végrendelkezési jogot nem a vagyoneredet, hanem a köteles rész szempontjából kell megszoritani, mert az egyéni jogosultság es a családi igény így igazságosabban egyenlíthető ki egymással, mintha a vagyon minősége dönt a felett, mennyiről rendelkezhetik az örökhagyó? Mert az ősi öröklés rendszere szerint a szülő, ha csak ősi vagyona van, egyik gyermekét sem részesitheti, bármennyire érdemelné is és bármekkora szüksége van is reá, előnyben a másik felett; ha pedig csak szerzeménye van, mindenéből kirekesztheti: egyik olyan igazságtalan, mint a másik. (314—318. ll.)

Az alkotandó törvénykönyv örökjoga szerinte következő elvekre volna alapitandó:

1. Első sorban az örökhagyó leszármazói hivassanak örökösödésre úgy, hogy a közelebbi leszármazó azon távolabbiakat, a kik tőle származnak, megelőzze. A gyermekek fejenkint, gyermekek és távolabbi leszármazók vagy csupán távolabbi leszármazók törzsönkint, az ugyanazon törzsön egyenlő íztávolságban álló rokonok ismét fejenkint örököljenek. (320—322. ll.)

2. A felmenő és oldalági rokonok közelebbiekre és távolabbiakra osztassanak; az előbbiek körébe tartozzanak a szülők, a nagyszülők és leszármazóik, az utóbbiak körébe pedig a további felmenők és leszármazóik. (348. l.)

3. A közelebbi rokonok körében az oldalörökösödési rend (linearis öröklés) alkalmaztassék, a mivel az öröklött vagyonnak azon ágra való visszaszármazása, a melyről leszállott, legalább részben oly esetre biztositva van, ha a nagyszülői törzshöz tartozó közeli felmenő vagy oldalági rokonok vannak a nélkül, hogy a vagyon eredetét esetről esetre kutatni kellene. Így elkerülnők a tiszta törzsi (osztrák) örökléssel járó azon igazságtalanságot, hogy ha az egyik oldalon az egyik szülő leszármazók hátrahagyása

nélkül hal el, az egész hagyaték a túlélő másik szülőre jusson (oszt. polg. tökv. 737. §.), azaz az egyik oldalról leszállott vagyon egészen a másik oldalra kerüljön. Igazságos ez a rend azért is, mert a közeli rokonság körén belül a ragaszkodás és vonzalom egyformán kiterjed mindkét oldal rokonaira és mert az örökhagyóra szállott vagyon és az ezt pótló nevelés és kiképeztetés rendszerint mindkét oldalról, az apairól és anyairól ered. (345—347.; 350—358. ll.)

4. A közelebbi rokonok körében (az atyai és anyai oldalon külön-külön) a törzs-öröklés (parentalis rendszer) alkalmaztassék, mert a közel rokonság körében, a hol a családi összeköttetés mindenik láncz-szeme a rokonok élénk emlékében van, ez a rend megfelelő és természetes következménye a törvényes öröklés ama szabályának, hogy az örökhagyó vélelmezett szeretete, akarata irányadó. A távolabbi rokonság körében a parentalis öröklés szembeszökő aránytalanságokra vezet (l. 333—341. ll.), ezért ott nem alkalmazható.

5. A távolabbi rokonság körében az izörökösödési (gradualis rend) nyerjen alkalmazást, mert a távolabbi rokonság körében ez a rend nem vezet oly kirívó aránytalanságokra, mint a parentalis és a lehetőségig megközelíti az arányos és igazságos elosztását az örökségnek. Azonban a közeli rokonságnál nem alkalmazható, mert, míg az ági öröklésnél a nagyon távoli rokon megfoszthatja a másik oldalon levő legközelebbit, itt a másik véglettel találkozunk, mert az egyik oldalon életben levő szülő a másik oldalon levő szülő leszármazóinak nagy sérelmével kapná az egész hagyatékot. (341—345. ll.)

12. Zlinszky Imre.

12. Zlinszky Imre „A magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés" czímű munkájában (1877) az ági öröklés fentartása mellett foglal állást és pedig a következő érvek alapján.

Oly heterogen elemek közt élő népnek, mint a magyar, nemzeti intézményeit őrizni kell; már pedig az ági öröklés nemzeti intézménynyé vált, bárhonnan eredt is; a visszaháramlás intézménye Németországban oly általános jelentőséggel, mint nálunk, még a római jog receptiója előtt sem birt, azután pedig úgyszólván teljesen megszünt létezni. A visszaháramlás alapja Németországban a hűbériség, mig nálunk nemcsak a hűbériségtől, hanem a tőle külömböző adományrendszertől is független; mert ősi vagyon lehetett a nem adományos is és a szerzemény lehetett adományos is. A hol továbbá a nemzeti vagyon fontosabb része az ingatlan, hol az öröklött vagyon rendszerint nagyobb a szerzeménynél, ott az ágiság követelte vagyon állandósága és családiassága természetes szabály.

Jogbölcseleti szempontból Trendelenburg és Ahrens nyomán vizsgálja öröklési jogunkat és úgy találja, hogy megfelel az észszerűség követelményének, mert ama bölcselők is első sorba helyezik a családiságot s

ezen belül helyt engednek a végrendelkezési szabadságnak, pedig ugyanezt találjuk öröklési rendszerünkben is. (301—306. ll.) Észszerűnek mondható az ágiság elve, mely szerint a vagyon arra száll vissza, a ki vagy a kinek elődje azt örökölte volna, ha az örökhagyó vagy annak elődje akkor, midőn az öröklésre hivattak, nem létezett volna. (311. l.)

Nem hozható fel az ágiság ellen, hogy a szerzett és ősi vagyon más-más öröklési rendje folytán megszünik a hagyatéknak az az egysége mely a hagyatéki hitelezők szempontjából szükséges, mert ez az egység más jogrendszerben is csak fictio. A hitelező érdeke a mi jogunkban jobban van biztositva, mint p. o. az osztrák törvény szerint, mert a magyar jog szerint az örökös örökségi része erejéig egyetemlegesen felelős, az osztrák törvény szerint pedig csak örökrésze arányában. A nemzetgazdászati követelmények is az ágiság mellett szólnak, mert a családiság érzéke vagyonszerzésre és takarékosságra ösztönöz; megakadályozza egyrészről a birtok túlságos eldarabolását, másrészről a birtoknak egy kézben való egyesitését; végre elejét veszi a vagyon túlságos mozgósitásának is. (314—322. ll.)

Más nemzetek példái ellenünk nem bizonyithatnak, mert az európai jogfejlődés arról tanuskodik, hogy az örökség minden nép sajátos viszonyainak, szokásainak és érzületének eredménye, már pedig a magyar nép meggyőződésének teljes erejével ragaszkodik a mai öröklési rendhez, mely történelmi fejlésünk eredménye. Az európai codificatio iránya nem a történelmi fejlődés megvetésében nyilvánul s nem a nemzeti intézmények eltörlését czélozza, hanem korszerű átalakításokat: erre kell tehát nekünk is törekednünk. (322—333. ll.)

Öröklési jogunk korszerű átalakítása czéljából Zlinszky a következő javaslatokat teszi. Meghatározza először is, mi tekintendő öröklött vagyonnak és mi szerzeménynek:

Öröklött vagyon a hagyaték az a része (értéke), melyet az örökhagyó törvényes öröklésödés útján, vagy osztályrészének előleges kiadása folytán kapott, továbbá melyhez végrendelet folytán jutott, a mennyiben azt törvényes öröklés útján is megnyerte volna. Az az öröklött vagyon, a mely az örökhagyó egyik vagy másik ágán levő rokonai közt egyszer már osztály tárgyát képezte, ági vagyonnak tekintendő. A mi a hagyatékban e vagyonságon felül létezik: az szerzemény. (335. l.)

A vagyon minőségét illetőleg a következő vélelmeket állitaná fel:

a) az ingatlan vagyon tartozékai az ingatlan vagyonnal egyenlő eredetűnek vélelmeztetnek;

b) üzlethez vagy mesterséghez tartozó eszközök és felszerelvények az illető öröklött vagy szerzeményi vagyonának vélelmeztetnek ahhoz képest, mint az illető az üzletet maga alapitotta, szerezte vagy örökölte;

c) egyéb ingóságok a házastársak közös vagyonának tekintetnek.

Indokul szolgál pedig az *a*) esetében az, hogy a gazdaság rendszerint felszerelve száll az örökösökre;

b) vélelemnek vidéki helyeken, hol ilynemű üzletek jelentéktelenebbek, lenne jelentősége; nagyobb helyeken az ellenkező bizonyitása könnyen eszközölhető;

a *c*) pontnál az ingóság romlandóságára van tekintettel.

Oly vagyonként, mely felett a végrendelkezés megtiltatik, első sorban az öröklött vagyon jelöltetnék ki, mert ha általában indokolható a köteles rész intézménye, úgy még inkább indokolt, hogy az intézkedés alól elvont vagyonnak első sorban is az a vagyon jelöltessék ki, melyet az örökhagyó maga is örökölt. A szükségörökösök az öröklött vagyonban 1. lemenők; 2. szülők; 3. testvérek; 4. további felmenők. (345. l.)

Ha az öröklött vagyon természetben nincs meg, a megfelelő vagyonérték erejéig pótlandó. Arra az esetre, ha az életben maradt szülő, midőn lemenők nincsenek, nem örökölhetne, mert az öröklött vagyon nem az ő ágáról származott, a lakás haszonélvezetét nyerné, a birtok pedig az örökösöknek lenne átengedve oly kötelezettséggel, hogy a haszonélvezetre jogosult haláláig attól egy bizonyos, szükség esetén az örökösödési biróság által meghatározandó összeget fizessenek. (353. l.) Az ilyen haszonélvezeti jog elegendő lenne az amúgy is igen ritkán előforduló eset igazságtalanságának, hogy t. i. az életben maradt szülő elől a távolabbi oldalrokonok elviszik az egész vagyont, kikerülése végett.

A szerzeményi vagyon feletti rendelkezés meg lenne szoritandó a lemenők, ezek nem létében a szülők, illetve ezek nem létében a további felmenők köteles része által; a mi pedig a köteles rész mérvét illeti, az a lemenőkre nézve a szerzeményes vagyon felében a felmenőkre nézve annak $^1/_3$ részében lenne megállapitandó. A szerzeményes vagyon felett való szabad rendelkezés ilynemű megszorításának indokul szolgálnak mindazon érvek, melyek a köteles rész intézménye mellett általán harczolnak. (355. l.)

A szülők köteles részének kisebb volta indokát találja abban a természetes külömbségben, mely a gyermek és szülő életkorában rejlik; amaz az életet úgyszólván megkezdi s a vagyonra családalapitás czéljából is szüksége van, emez életének még hátralevő nyugalmas folyását akarja biztositani.

Az oldalági öröklésnél az öröklött vagyonban, ha az egyszersmind ági vagyont is képez, az örökhagyónak azon az ágon levő legközelebbi rokonai örökölnének, a mely ágtól a vagyon származott; oly öröklött vagyonban, mely még egyik ágban sem képezte osztály tárgyát, mely tehát ági vagyonnak nem tekinthető, az oldalági rokonok öröklése a szerzeményi vagyonra nézve fennálló szabályok szerint történnék. (359. l.)

A közszerzeményi vagyonban gyermekek nem létében a házastársak egymásután kölcsönösen örökösödnének.

Ez megfelel a közszerzeményi rendszer lényegének, mely a közös közreműködésen alapszik s miután annak mérvét meghatározni nem lehet, a leghelyesebb, hogy a túlélő házastárs azt a vagyont, mely felvett tulajdonjoga, a másik fél hasonló joga által korlátolva volt, ezen korlát megszünése után, teljes tulajdonába vegye.

A házasság előtt szerzett vagyonban a hátrahagyott házastárs az oldalrokonokkal együtt lenne hivatott az öröklésre és pedig oly arányban, hogy a házastársat a vagyonból annál nagyobb jutalék illetné, minél távolabbi rokonokkal concurrál az öröklésnél. Ezen intézkedés indokául szolgál egyrészt maga a házassági viszony, másrészt itt nem harczolnak azon érvek, melyek a közszerzeménynél felhozhatók s így az oldalági öröklésnek a házastárs öröklése mellett utat kell nyitni. (370. l.)

13. Zsögöd Benő: Öröklött és szerzett vagyon (Magy. Igazságügy VIII., IX., XI. köt. 1877—1879.) czimű értekezésének gondolatmenete a következő. 13. Zsögöd Benő.

Bevezetésül szemlét tart a kérdés addigi története felett. Az 1861-iki országbirói értekezlet szerinte az ági öröklést főleg a jogfolytonosság okából tartotta fen. Mert habár hangoztattak ott oly jelszavakat is, mint nemzeti geniust, családiságot, hogy a magyar birtokos családokat, melyek a historiát tovább fűzték, birtokukban meg kell óvni, mely jelszavak részben igazak is: az igaz indok mégis az volt, hogy az értekezlet hivatása a magyar törvények életbe léptetése levén, vissza kellett állitani a régi öröklési rendet is, melyet az értekezlet meggyőződése szerint az 1848: XV. t.-cz. el nem törölt. (VIII. 240—250. ll.)

Az 1871-iki jogászgyülés határozata az akkori idő általános jelszavai (haladás, kor igényei, európai szinvonal, jogegyenlőség) hatása alatt fogant, de irodalmilag sem volt eléggé előkészitve, mert a kérdés irodalma, főleg águl-ellenes oldalról, csak ezután fejlődött. (344. l.)

Teleszky könyve (l. fent 17—22. ll.) egyoldalú, mert csak felebbezési irat az országbirói értekezlet határozata ellen, de a mértékadó fogalmak mélyebb mivoltát és okait nem fejtegeti. Annak kimutatása, hogy az ági öröklés nemcsak magyar intézmény, hanem széles Európában el volt terjedve, az ági öröklésnek inkább támaszául, semmint rovására szolgálhat. Egyébiránt bár a mienkkel rokon visszaszállás elve széltében el volt terjedve: egész ország, egész nemzet által és rendi külömbség nélkül, mint a magyar, még sem uralta; és ezért, ha nem is eredeti magyar intézmény, de mégis magyar annyiban, hogy a magyar nemzettel teljesen össze van forrva. (348. l.)

Hogy a magyar közérzület az ági öröklés pártján van, kevésbbé kutatás mint inkább bizonyos érzék dolga. Nem bizonyit ez ellen, hogy a német időben és Erdélyben azóta is ági irányú végrendeletek nagyobb számban nem alkottattak: mert ha ez igaz volna is (mit constatálni nem lehet) a legtöbb embert meglepi a halál és végrendelet tételére

sem gondolata, sem alkalmatossága, mihez Erdélyben az ottani nemzetiségi és mivelődési állapotok is járulnak. (350. l.) Való, hogy az erdélyi közvélemény mai napig sem tüntetett az ági öröklés mellett, akár a kérvényezési jog, akár ottani képviselők interpellatiói vagy javaslatai formájában; de az efféle nyilvánulás némi esetlegesség dolga, minek véletlen szele nélkül a legmélyebb érzület századokig ülhet szótlan a szívek fenekén. (351. l.) Igaz, hogy az ági öröklés egymaga nem óvja meg a magyar családokat a tönkremenéstől, mert a vagyon élők között is, végrendelet útján is elidegeníthető. De legtöbb ember végrendelet nélkül hal meg; földmíves országban legtöbb örökségben sok az öröklött vagyon, a nagyszámú kiskorú örökhagyók vagyona is többnyire öröklött: ezekben az esetekben az ági öröklés mégis csak a családban tartja a vagyont, mely e nélkül más családba jutna. (356. l.) Hogy az ági öröklés a modern egyéni tulajdonnal ellenkezik, nem áll, mert a szabad egyéni tulajdon fogalmából semmi sem következik arra nézve, hogy a tulajdonos halála után mi történjék vagyonával. (435/6. l.) Az örökhagyó sokat emlegetett „vélelmezett akaratának“ az ági öröklési rend néha talán nem felel meg: de e vélelmezett akarat nem képezi alapját az ági öröklésnek. (438. l.) Teleszky egy-egy példaesetével szemben, melyben az ági öröklés ki nem elégítő eredményre vezet, reámutat más példákra, a melyekben meg épen az águlszállás felel meg: példákkal ily elvi kérdést dönteni nem lehet. (440. l.)

Zlinszky művének (l. fent 22—25. ll.) eredményeit összefoglalja és illetve helyesbíti e tételekben: *a*) hogy Magyarország az águlszállást kitünőbben uralta, mint a külföld, és míg külföldön az újabb jogalkotás e gondolatot már csak töredékeiben találta elő, addig nálunk ez még teljes virágában élő intézmény, miért is a törvényhozás csak nem bánhatik el vele oly könnyen, mint a külföldi tette (IX. 219. lap); *b*) az intézmény százados megszokottsága kell hogy törvényhozási vélelmet alapítson meg annak fentartása mellett (221. l.); *c*) az ági öröklésnek minden más dívó rendszernél mélyebb és igazságosabb alapja azon elvben rejlik, hogy: a vagyon arra száll vissza, a ki vagy a kinek elődje azt örökölte volna, ha az örökhagyó vagy annak elődje akkor, midőn az öröklésre hivatottak voltak, nem létezett volna. (225. l.) Általában az ági öröklés kérdésének eladdigi irodalmában hiányzik az elvi alap és uralkodnak a jelszavak. E kérdés törvényhozási tárgyalásánál pedig az elvi alap nem lehet más, mint: a jogfolytonosság tekintete. (227. l.)

Fejtegeti ezután: mi az ősiség? Az ősiség régi jogunkban a vérség dologbeli ótalma. Az adományi javaknak a fiscusra szállása és az úrbéri javaknak a földesúrra szállása nem ősi elszállás, hanem közjogi teher. De az ősiség magánjogi: a vérség jogközössége. E jogközösség rendszerében sem egyéni tulajdon, sem mai értelemben vett öröklés nincsen; ily tulajdon és öröklés csak a szerzemény tekintetében van. (253—259. ll.)

Ezen ősiség 1848-ban megszünt, mert az újkori gazdaság hitelt és a javak forgandóságát követelte, ősi vagyont pedig megterhelni, tovább adni kellő biztonsággal nem lehetett. (523. l.) Ezért egyéni tulajdon kellett az ősiben is, e czélra pedig a jogközös vérek dologbeli jogának az ősi jószág tekintetében meg kelle szünni. Ennyiben, de csak ennyiben szünt meg 1848-ban az ősiség; de a mennyiben az egyéni tulajdonnal megfér, fenmaradt. Már pedig hitelre, forgalomra, egyéni tulajdonra csak az élők közti szabad rendelkezhetés kell, és ezért élők közti forgalom szempontjából ősi és szerzett vagyon között megszünt a külömbség; de azt a kérdést, kire szálljon a vagyon a tulajdonos halála után, e tekintetek nem érintik. Az ősiség eltörléséből tehát sem az ősiről való végrendelkezhetés, sem az ági öröklési rend megváltozása nem következik, vagyis: megszünt a vérség dologi jogi oldala, de a dologiságaszünt ősiség, vagyis a vérség örökjogi védelme megmaradt. (529. l.)

Az által, hogy az ősi vagyon elidegenithetővé vált, általánossá lett, hogy az ősi jószág árán és helyébe egyéb vagyont szerez az ember. Ha az ily vagyon a szerzeményi öröklés alá esnék, az ősi öröklés teljesen eltörpülne. Ennek ellensúlyozására az ősi öröklés tárgyaképen az ősi jószág helyébe az ősi (öröklött) értéket kellett léptetni, a mint ezt az országbirói értekezlet tevé. De azért az ősiség alapgondolata nem lett más: ősi öröklés tárgyát első sorban az ősi birtok természetben képezi; ez ősi vagyon elidegenithetetlensége nem azért szünt meg, hogy kiki kedvét tölthetné az ősi javak osztásában, hanem ellenkezőleg az elidegeníthetés joga eszközül adatott csak arra, hogy hitellel és forgalomban kiki jobban gyarapitva hagyhassa véreire azt, a mit örökölt. (535—542. ll.)

Azon kérdést, vajjon ezen ősi öröklés elve a jövő törvényhozás által fentartandó-e? szerző kettőre osztja: az ősi öröklő rendszer elve magában véve, eltekintve gyakorlati keresztülvitelének nehézségeitől, helyes-e? és: milyen a gyakorlati keresztülvihetősége? (XI. 440—442. ll.)

Az elvi megállhatóság megitélésében két dologra kell tekintettel lennünk: nemzeti jogunk multjára és az igazságosság kérdésére. Az ősi öröklés századok óta benne van nemzeti jogunkban. Már pedig az örök- és családjog terén jogunk régi alapjait lehetőleg fen kell tartani, a jog egyéb részeiben simuljunk a többi mívelt európai népek példájához. Mert az örök- és családjog alapja a nép érzése; meglevő érzést pedig nem bántani, hanem conserválni kell, mert újjal pótolni nem lehet. Az örökjognak a családi érzésben való alapulása magával hozza, hogy nemzetenkint, valamint a családi érzés, úgy az örökjog is szerfelett külömböző. De e külömböző rendszerek felett elvontan itéletet mondani nem lehet, mert érzések dolgában bizonyos határok közt absolut igazságok nincsenek. Az érzés egyesnél úgy mint nemzeteknél a megszokotthoz ragaszkodik és ezért az örökjog terén bizonyos határok közt a legrosszabb törvény, mely régi, jobb mint a legjobb, mely új. (452. l.) Ha az örökjog terén

nemzeti multunk intelmét elvetjük, tétovaságba esünk, mert a külföldi törvények, melyekben válogatnunk esnék, tarkánál-tarkábbak és kétségtelen útmutatást nem adnak. Végül megfontolandó, hogy az örök- és családjog nemzeti különállásának ápolása és a nemzeti multhoz fűzése erősiti a nemzeti és országos összetartozandóság kötelékét, a mi politikailag nem megvetendő. (443—455. ll.)

Igazságosság szempontjából vizsgálva az ősi öröklést, ennek alapgondolata a szerzőre való tekintetben áll. Azaz: kiki arról, a mit maga szerzett, élve és holtául teljesen szabadon rendelkezhetik, de a mit a szerző gyermekeire hagyott, azt ezek idegen kézre nem adhatják, hanem az a szerző utódai közt száll tovább. Ez alapgondolat ma is megfelel érzésünknek. Úgy érzi mindenki, hogy a mit önfáradságával szerzett, arról szabadabban kell rendelkezhetnie, mint arról, mit tétlen örökölt. Még ott is, hol a törvény nem külömböztet szerzett és ősi között, külömbséget tesz az emberek erkölcsi érzése az olyan ember közt, ki saját szerzeményét költi és olyan közt, ki eléli ősi vagyonát. Ez érzésnek felel meg az ősi törvény: biztosit mindenkit, hogy a mit szerez a felőli rendelkezésébe senkinek sincs beleszólása; viszont a mit örökölt, arra nézve e vagyon szerzője az a központ, mely szerint az ivadék öröklése indul. A vagyonszerzés e jutalmazása igazságos és egyúttal újabb rugó a vagyonszerzésre. (521—527. ll.)

Az ősi törvény ébren tartja az emberben a tudatot, hogy a mi reámaradt, első sorban saját gyermekeinek, másodsorban a szerző többi ivadékának jár: és ez által az ivadékok körében fentartja a családi érzést. Ezen családiság nem aristocratismus, mert nemcsak a főúri, hanem az ország minden családjára kiterjed. De az ősi törvény nem is idegenit el a másik ágú vérrokonoktól, mert az öröklés nemcsak szereteten, hanem kötelességen is alapszik: örökjogunk szerzeményben a szeretet szavát, ősiben a kötelességét követi. Ezen rendezés helyesebb, mint a római köteles rész: mert római jog szerint akár szerzett az elhúnyt, akár tékozolt, eleget tesz kötelességének, csak abból, a mi maradt, felét hagyja a szükségörökösnek; a mi jogunkban pedig előre meg van határozva, mennyi az, a mit hátrahagyni kell: az ősi vagyont. (527—533. ll.)

A külföldi törvények szerint gyermek nem létében a vagyon a felmenőkre és oldalrokonokra marad, pedig ez a legkevésbbé indokolt öröklés, mert mindenki gyermekei jövőjének él, munkája gyümölcsét megosztja hitvesével, de felmenőiért, oldalrokonaiért nem fárad. A magyar ősi öröklés mindig lemenő öröklés, felszálló és oldalöröklés ősiben tulajdonképen nincs is; mert a mit ősi visszaszállásnak nevezünk, az voltaképen a szerző után való leszállás; ha a szerzőnek lemenője nincs, akkor hitvesére száll a szerzemény, mert érzésünk szerint úgy kell, hogy ki-ki gyermekei után hitvesét szeresse legjobban; és csak ha hitves sincsen, száll a vagyon az elhúnyt többi rokonaira, mert ezeknek öröklő jogosultsága leggyengébb.

Hogy Németország és Francziaország az ősi öröklést elhagyták, nem bizonyit e rendszer igazságossága ellen. Németországban a római jog receptiója söpörte el, Francziaországban pedig a nagy forradalom egyenlősítő rationalismusa és a császári törvényhozás azon tendencziája, mely a vagyonnak elaprózását és ez által a régi családok gyengitését czélozá. Maga a római öröklési rendszer pedig nem követésre méltó példa, mert azon császári korszak, melyben ez keletkezett, egészséges családi életet már nem ismert. (533—540. ll.)

A mi az ősi öröklési elv gyakorlati keresztülvitelét illeti: nem lehet tagadni, hogy sok olyan gyakorlati nehézséggel jár, a milyen más örökösödéssel egybekötve nincsen. E nehézségek két pontba csoportosulnak: egyik az, hogy az ősi öröklösödésben egyetemes jogutódlás csak nagynehezen fogalmazható, a mi bonyolítja az osztályt, a perreutasítás kérdését, hitelezők jogait; másik a vagyoneredet bizonyításának nehézsége. E nehézségek csökkennek, ha oly esetben, midőn az örökhagyó gyermek nélkül elhalt, az ági örökséget (a hitvessel, illetve mindkét ágbeli felmenővel, illetőleg oldalrokonnal mint egyetemes örökössel szemben) törvényes hagyományként construáljuk és ha az egyetemes örökössel szemben a bizonyitási terhet arra rovjuk, ki a vagyon ági voltára hivatkozik. Szükséges volna továbbá kimondani, hogy az ági jog bizonyos izen túl, legtermészetesebben az öregszülői izen túl ne terjedjen. (540—546. ll.)

14. Zsögöd Benő: Kiskorúak utáni törvényes öröklésről (M. Igazságügy XII. köt. 1879). Az ági öröklés fensőbbsége a modern európai örökjogok felett legfeltűnőbb oly esetben, midőn az örökhagyó kiskorúan és magtalan mult ki, olyan vagyont hagyva hátra, a mit ő egyik-másik szülejéről örökölt volt. A külföldi törvények e vagyont nem adják kizárólag azoknak, a kik a kiskorú örökhagyónak az illető szülőben testvérei, hanem részt engednek benne másoknak is, sőt némelyek a testvérek kizárásával csakis másoknak adják a hagyatékot. Ez megröviditése a többi gyermek szülei örökségének. Az igazság megköveteli, hogy a szülő vagyona az ő gyermekeire és csakis ezekre szálljon, és ha ezek közül valamelyik leszármazók nélkül meghal, az ő részének az ő hátramaradt testvéreire kell jutnia. E követelménynek csakis az ági öröklés felel meg és ennyiben ez az egyedüli természetes és igazságos öröklési rend. (236. l.) Az osztrák és azon többi törvények szerint, melyek a parentalis rendszert követik, a meghalt gyermek örökségének fele része a túlélő azon szülőre jut, a kitől a vagyon nem származott, erről pedig az örökség egy-egy része az elhúnyt gyermek féltestvéreire, mostohaszülőjére és az utóbbinak családjára jut, szóval a szülő vagyonát, melyet ez csakis gyermekeinek szánt, kisebb-nagyobb részben az életben maradó gyermek elől idegenek viszik el. Ha a felvett példaesetben nem egy, hanem több gyermek hal meg egymásután, ez idegenbe eső rész mind nagyobb lesz, úgy hogy végre pl. az anya örökségéből sokkal több az, a mi tőle teljesen idegenek 14. Ugyanaz.

kezébe jutott, mint mi saját édes gyermekének maradt. (143—154. ll.) Hasonló nagyjában az eredmény a franczia Code civil linearis rendszere szerint. (155. l.) A gradualis rendszert követő porosz és szász törvénykönyv még sértőbb eredményre vezetnek. A porosz törvény szerint ugyanis a túlélő szülő a testvérek előtt örököl, tehát az elhalt gyermeknek egész hagyatékát viszi el a szerző szülő többi gyermekei elől (156. l.), sőt a szász polgári törvénykönyv az összes felmenőket hívja meg a testvérek előtt, úgy hogy pl. a szerző szülő édes gyermeke elől a szülő anyósa és ennek családja viszi el a vagyont. (156—159. ll.) Nem jobb e tekintetben a Teleszky pályaművében (l. fent 21. l.) ajánlott linearis rendszer sem, mert e szerint az elhúnyt gyermek anyai testvére elől az elhúnyt gyermek atyai nagyatyja is csökkenti a hagyatékot. (162—165. ll.) Mind e törvények és javaslatok tehát elvileg igazságtalanok.

De az ági örökösödés a gyermekhalálozás esetében — pedig ez a felszálló és oldalöröklés leggyakoribb és legfontosabb esete — sokkal könnyebb és simább eszközlésű is mint a külföldi törvények öröklése. (148. l.) Mert pl. az osztrák törvény szerint, ha több gyermek közül egynehány egymásután meghal, mindegyik hagyatékának fele a túlélő szülőre száll és ha ez második házasságra lép, utána ezen gyermekhagyatékrészekben az ő második házasságabeli gyermekei, sőt ezek halála után a második hitves is fognak részesedni: az eredeti hagyaték pedig ez által a legparányibb törtekre foszlik és a tettleges osztály minden haláleset után nehezebbé meg nehezebbé válik. Az ági öröklés szerint pedig az egyik gyermek halála után az ő örökrésze egyszerűen a többi testvérére száll és ha a testvérek közül végül csak egy maradt életben, az ő kezében marad az egész szülei örökség. A külföldi öröklés szerint, ha egy férfiúnak egymásután két neje volt és mindkét házasságból gyermekek származtak, a két nő hagyatéka a szülők és egy-két gyermek halála után úgy oszlik, hogy egyiknek vagyonát sem birják kizárólag az ő édes gyermekei, hanem mindeniknek hagyatékában benne lesz részben — még pedig sokszor parányi törtszámokból összeálló arányszámban — a másiknak gyermeke is. Az ági öröklés szerint minden szülő vagyona csakis az ő gyermekeié és minden gyermek halálával egyszerübb lesz az osztály. (144—147. ll.)

De a külföldi öröklés a vagyon sorsát és eloszlását a legnagyobb esetlegességnek és bizonytalanságnak is teszi ki. Magyar jog szerint, ha több testvér van, akármily sorrendben halnak is el ők vagy mások a családban: a szülői örökség elszállási rendje ez által érintetlen marad: testvérről-testvérre. A külföldi jogok e testvérek mellé vagy azok helyébe a túlélő felmenőket hiván meg, ez által a szerint, a mint egyik-másik felmenő (vagy esetleg ennek leszármazója) a gyermeket egy pár évvel, nappal, órával túléli vagy sem: a szülei örökség is részben vagy egészben más-más kezekbe kerül. Pedig legnagyobb botlás, mit örökösödési

törvény elkövethet, ha ily véletlen, ily semmi dolgokhoz köti nemzedékek és családok gazdagságát, szegénységét. (159—161., 218—224. ll.)

Az örökségnek legtermészetesebb és egyetlenegy kétségtelen útja: a vagyonnak szülőről gyermekre leszállása. Ezért kell, hogy a kinek magának gyermeke nincsen, ha már előre nem mozdíthatja, legalább meg ne zavarja a vagyon szülőről gyermekre szállásának nagy mozgalmát. Ezt az öröklés törvénye az által eszközölheti, hogy ha az ilyen emberre leszállott, de róla lejebb nem szállható vagyonra nézve azon következéseket igyekszik helyreállitani, a melyeknek e vagyon e nélkül az ember nélkül alája esett volna. Igy válik az oldalagos öröklés a gyermeki öröklésnek támaszává. (214. l.) Ez elvvel ellentétben a külföldi törvények a vagyonnak gyermekről szülőre, tehát felfelé szállására épitik a rokonok öröklését: ez az összes külföldi öröklőrendszerek alaptévedése. (215. l.)

Az esetlegesség és bizonytalanság, melynek a külföldi törvények a vagyon elszállását kiteszik, a magyar jogban is megvan a szerzeményi vagyon elszállása tekintetében. Itt is pl. a szerint, a mint gyermektelen hitvesek közül a férj vagy feleség hal meg előbb vagy a férj szerzeménye száll a feleségre és közvetve ennek rokonaira vagy megforditva a feleség szerzeménye a férjre. Ámde a szerzeményben ritkább az ilyen öröklés mint ősiben; mert a kinek szerzeménye van, többnyire már oly korban van, hogy megházasodik, házas embernek pedig többnyire gyermeke van és ha nincs, szerzeményről többnyire végrendelkezik; ősi pedig marad gyermek után is, ennek pedig se gyermeke, se végrendelete. Ezenfelül az érdek is, melyet a szerzemény ily ingadozó elszállása sért, kevésbbé fontos, mert a szerzemény ily elszállása csak az oldalrokonokat érinti, az ősiben pedig a szerző gyermekei vannak érdekelve. Már pedig az örökjog súlypontja a gyermekek öröklése. (224—228. ll.)

Ámde az ági öröklés igazsága is csak bizonyos határig áll. A milyen igazságos és aránylag könnyen eszközölhető az ági öröklés a közelrokonságban (a nagyszülői izig), olyan igazságtalan és nehézkes e körön túl. A nagyszülői izen túl levő rokonok öröklésénél tehát a külföldi öröklés ajánlatosabb. (237—239. ll.)

Ezek után jövő örökösödési rendszerünket a következő elvekre kellene fektetni: A szülőknek olyan vagyona, mely ő reá szülő-eleiről szállt, a gyermekekre nézve ősi. Ősiben a szülőnek sem végintézkedése, sem élők közt ingyenes elidegenítési joga. Szerzeményben a szülőnek végintézete szabad; de a gyermeknek a szerzeményben legyen köteles törvényes osztályrésze oly esetben, a midőn az ősi kevesebb, mint a hagyaték fele; ilyenkor t. i. a törvényes osztályrész a hagyaték feléig a szerzeményből kiegészitendő. A szülőről leszállt vagyonról, mint ősiről, az illető szülő ellenében a gyermeknek sincs végrendelete; ez a szülő törvényes osztályrésze. Az oldalörökösödésben a rokonságnak két osztálya van: a közelrokonság (a nagyszülői törzsig bezárólag) és a távolrokon-

ság. A közelrokonság öröklésénél a vagyon eredete irányadó, a távolrokonság öröklésénél nem irányadó. A közelrokonság körében az ági vagyonban az örökösödés olyan mint most, csakhogy az ági vagyon, ha megvan, természetben adandó ki. Szerzeményben, ha hitves nincs, a közelebbi rokonság úgy örököl, mint most, t. i. az osztrák törvény rendszere szerint. A távolrokonság körében az ági öröklés elejtendő, és az öröklés a vagyon eredetére való tekintet nélkül történik; de nem a törzsrendszer, hanem a gradualis rendszer szerint. A hitves pedig minden vagyonban megelőzi a távolrokont. Csak oly vagyonban, mit az örökhagyó közvetlenül örökölt törvényes öröklésileg a szép- vagy dédszülejéről, foghat helyt az illető szép- vagy dédszülői törzsnek ági öröklése. Testvérek közt az ági vagyon törvényes osztályrészül adható, melyből ok nélkül kitagadni ne lehessen. (239—242. ll.)

De ha ez alapok nem is tetszenének, még sem kell teljesen elvetni a hazai alapokat, hanem lehet azokat megszorítva is fentartani. Ki lehetne pl. mondani, hogy a nagyszülei törzsre csak akkor megy vissza az ági vagyon, ha a szülői törzs egyik oldalon sincsen képviselve. Vagy hogy az ági öröklés egyáltalán csak a szülei törzsen belül foghasson helyet. A minimum pedig, a mit minden esetre fen kellene tartani és a minek elejtésével örökösödésünk százados szelleme és benső igazsága örökre kialudna, a kiskorúak utáni ősi öröklés fentartása volna, a mit e szabályban formuláz: „kiskorú örökhagyónak olyan vagyona, mely ő reá szülő-elejéről közvetlenül szállott, első sorban azok körében oszol, kik az illető szülő-elődnek maradéka. Ezen oszlást követi a vagyon mindaddig, a míg e maradék körében kiskorúról nyilik. Az e rendelés ótalmában lévő törvényes örökjog ellenében a kiskorú örökhagyónak végintézete erőtelen". (242—250. ll.)

15. Az 1882. évi kormánytervezet. 15. 1881-ben jelent meg „A magyar magánjogi törvénykönyv előadói tervezetének ötödik rész, első és második czime. Az öröklési jog általános szabályai és a törvényes örökösödés, indokolással. Készítette Teleszky I." (Magánkiadás.) és 1882-ben „Az általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Öröklési jog. Készítette a magyar kir. igazságügyminister megbizásából Teleszky István stb." majd 1883-ban az utóbbihoz „Indokolás". Ezen törvénytervezet 12. §-a így szól: „A nemi külömbség, továbbá a 38—43. §§-okban megállapitott ági örökösödés esetein kivül a vagyonok eredete és minősége a törvényes örökösödésre befolyással nem bir." Ehhez képest e tervezet úgy a rokonok, valamint a házastársak törvényes örökösödését a hagyatéki vagyon örökölt vagy szerzeményi minőségére való tekintet nélkül szabályozza, kivéve mégis az „osztályos testvéreket", kiket „a közös apa vagy anya hagyatékából reájok szállott érték erejéig egymás között ági örökösödési jog illet." (38. §.) A tervezet és indokolás idevágó szövege a függelékben*) van közölve.

*) L. az 5. sz. függeléket.

16. A fenti törvénytervezet megjelenése után szerzője a „magyar jogászegyletben“ annak alapelveit ismertette egy ily czímű előadásban: „A magyar öröködödési jog természetének vezéreszméje.“ Ez előadás kapcsán ugyanott több ülésen át vitát folytattak, melynek egyik főtárgyát az ági öröködödés kérdése képezte. A vitát Herczegh Mihály előadása vezette be „Az ági öröklés fentartása“ czím alatt. 16. Magyar jogász-egyleti vita (1882).

Dr. Herczegh Mihály (Magyar Jogászegylet kiadványai: Az ági öröklés fentartása 1882) eszmemenete a következő: Az ági öröklés fentartandó, mert azok a jogtörténelmi előzmények, a melyek Német- és Francziaországban a törzsi öröklés rendszeréhez vezettek, nálunk nincsenek meg; ugyanis a római jog receptiója tette szükségessé, hogy a római (?) törzsi (parentalis) öröklési rend, mely a római jog leggyengébb része, mert a római élet felbomlásának korában keletkezett, befogadtassék; nálunk azonban a római jog nem recipáltatott.

Az ági öröklés igazságos, mert a vagyont annak juttatja, a kinek az örökhagyó szerezte és nem esetleg teljesen idegennek, mint a törzsi öröklés. Az ági öröklés továbbá megfelel a közgazdaság követelményeinek, mert nem engedi meg, hogy a vagyon túlságosan elapróztassék; míg az ági öröklésnél az apai, anyai vagyon teljesen együtt marad, addig a törzsi öröklésnél százakba, ezrekbe tört osztályrészekre szakad, melyek folytonos bonyodalmakat idéznek elő. Az ági öröklés munkára ösztönöz, mert kiki tudja, hogy akármennyit szerez, az nem száll idegenre.

A vagyoneredet bizonyításának nehézsége nem szolgálhat érvül az ági öröklés ellen, mert a jogok érvényesítésénél a bizonyítás nehéz volta nem lehet irányadó; külömben is a czélszerűen szabályozott hagyatéki eljárás nagyon megkönnyítheti a bizonyítást, különösen, hogyha az minden halálesetre kötelezőleg kiterjesztetik.

Az ági öröklés mellett szól, hogy az örökjog a vagyonjoggal együtt egyrészről a nemzeti jogfejlődéssel jobban összenőtt, mint a jog más területe; másrészről oly érzelmi elemeket tartalmaz, melyek fel nem áldozhatók az egyszerű számtani okoskodásnak.

Az ági öröklés nem ellenkezik a mai jogélettel, nem áll ellentétben azon ténynyel, hogy az ősiség el van törülve, mert csak az elidegeníthetlenség nem fér össze a jogfejlődéssel, a családiság azonban a legszebben összeegyeztethető a jog és birtokbiztonsággal.

Az ági öröklés már csak azért is fentartandó, mert mint más államok jogától külömböző intézmény a nemzeti együttérzést, az eszme és érdekközösséget emeli.

Az ági öröklés fentartása mellett nyilatkozott a nemzet közvéleménye az 1843-ban készült bányatörvényjavaslatban, az 1848: XV. t.-czikkben, midőn fentartotta az 1836: XIV. t.-czikket; az országbirói értekezlet tanácskozásai is tanuságot tesznek az ági öröklés mellett.

Javaslata a törvényes öröklés tekintetében a következő:

A vérrokonok közül első sorban örökölnek a gyermekek, az elhunyt mindennemű javaiban. Második sorban a szülők, illetve leszármazóik. Harmadik sorban a nagyszülők, illetve az ezektől leszármazók. Ezek képeznék a közelebbi rokonság körét. Ezen túl, elkezdve a szép szülőkön és maradékaikon, a további felmenők a távolabbi rokonsághoz tartoznának.

A közelrokonság körében külömbség teendő az öröklött és szerzett vagyon között. Ezek körében marad úgy, a miként most van, t. i. az ági öröklés az öröklött vagyonra nézve és a törzsi öröklés a szerzett vagyon iránt. Magától értetvén, hogy ha azt, mit az elhúnyt öröklött, ennek édesapja önmaga szerezte, az tovább nem szállna vissza; ez már nem képezne ági vagyont a nagyszülőkre nézve.

A mi pedig a távolabbi rokonokat illeti, ezek körében elejtendő mind a vagyon eredetének gondos megkülönböztetése, mind az ági és törzsi öröklés rendje. Ezek örökösödése az izöröklési rend (gradualis) szabályaira volna alapítandó, fejenként osztván ki a hagyatékot a rokonsági törzs elágazására való tekintet nélkül azon személyek között, kik az örökhagyóhoz a rokonsági fok szerint közelébb állnak.

Az öröklési rend ezen módjaival, mint középutakkal, közvetítőkkel kibékülhetnének a régi magar jognak mind a kedvelői, mind az ellenzői. Mai napság ugyanis, míg egyfelől a szülő beérheti azzal, hogy hagyatéka gyermekei és unokái körében áginak, családinak marad: másfelől a nagyszülői törzsön túl való rokon sem tarthat igényt olyan kötelékre, vagy dolgokra, melyeknek érzete, tudata, emlékezete a világ és rokonság szemében elenyészett.

A házasságon alapuló törvényes öröklés tekintetében a külön vagyonrendszer (Paraphernal-System) érintetlenül hagyása mellett megtartaná: *a*) az özvegyi jogot a lakás, tartás és ruházatra nézve addig, míg a nő hozománya, közszerzeménye s a házassági vagyonjogból származó egyéb igényeire nézve ki nem elégíttetik, vagy részére a kielégítés szabályszerű módon nem biztosíttatik. Azután megtartaná *b*) az özvegyi öröklést, ha gyermekek maradtak. Ez esetben nemcsak a túlélő asszonynak, de a férjnek is egy gyermekrészt adna tulajdoni joggal az elhúnyt hitvesnek úgy ingó, mint ingatlan szerzeményében. Jelenleg özvegyi öröklés csak az asszonyt illeti s csak az ingó szerzeményben. Szerinte tehát a fogalom kiterjesztetnék. Megtartaná végre *c*) a hitvestársi öröklést is oly értelemben, hogy ha leszármazók nincsenek, a túlélő örökli az elhunyt hitvesnek összes szerzeményét, ha pedig fölmenők és oldalágiak sincsenek az imént megjelölt közelebbi rokonság körében: ez esetben a túlélő hitves örökli az elhúnytnak nemcsak szerzeményét, hanem öröklött vagyonát is. A távolabbi rokonokat a túlélő hitves még az öröklött vagyonban is mindenkor megelőzi

A vita folyamán felszólaltak:

T e l e s z k y I s t v á n: Az ági öröklés a jogtörténeti kutatások eredménye szerint nem magyar eredetű intézmény, hanem germán.

Ott, a hol a római jog recipiáltatott, nem az in complexu receptio miatt, hanem azért ejtették el az ági öröklést, mert a római öröklési rend igazságosabb és egyszerübb. Az ági öröklés sem akadályozza meg a vagyonnak elaprózását, mert a mikor például a gyermektelen örökhagyó után oly vagyon maradt, mely reá atyai vagy anyai ágról szállt, és sem atyja, sem testvérei nincsenek: ilyenkor a törzsi öröklés szerint az egész vagyon a túlélő anyára jutna, holott az ági öröklés azt az atyai nagybátyák és azok leszármazóinak egész seregére juttatja: az ehhez hasonló esetekben tehát épen az ági öröklés aprózza el a hagyatékot. E tekintetben tehát egyik rendszer sincs előnyben a másik felett.

Az ági örökösödés bizonyítása igen bonyodalmas, mert a vagyon elidegeníthető, elcserélhető, a vagyonérték más vagyonba fektethető s ez külömböző örökösök személyében többször ismétlődhetik. Azon vélelem, mely szerint minden szerzettnek tekintendő, ha öröklött minősége nem bizonyíttatik, nem szünteti meg a bonyodalmakat, csak a bizonyítási terhet hárítja egyik félről a másikra.

Az országbirói értekezlet helytelen nézőpontból indult ki, midőn felállította azon eddig a magyar jogászság előtt ismeretlen tételt, hogy az ősiségi jog két külömböző alkatelemből áll, melyek egyike az élők közti elidegeníthetlenség, másik az ősi öröklés. Ellenkezőleg: az ősiség lényege csakis az ősi örökösödésből áll és az elidegeníthetlenség, a meg nem terhelhetés és a végrendelkezési jogosultság elvonása ennek csak folyománya. (49. l.) Az ági öröklés fentartása tehát a 48-as törvény által eltörölt ősiség fentartását jelentené.

Szóló is súlyt fektet, különösen magyar szempontból arra, hogy a családi vagyon fentartása biztositható legyen. De azt a czélt, a mai viszonyok között, midőn sem az élők közti, sem a halál esetére szóló szabad intézkedést a tulajdonostól megvonni nem lehet, a puszta törvényes örökösödési szabálylyal biztositani nem lehet. Hanem e czélra a végrendeleti örökjogban az utóörökösnevezés intézményének kell megfelelő tág tért adni: ez által a családapa hatályosan biztosithatja családjának jövőjét. (53. l.) E czélból a substitutiót a végrendelkező másodunokájáig, tehát a harmadik generatióig véli megengedendőnek. (53—54. l.)

D e l l' A d a m i R e z s ő: Az ági öröklés mellett érzelmekkel küzdeni nem lehet, hanem csak tényekkel és érvekkel, ilyenekkel pedig az ágiság védői adósok maradnak.

Hogy az ági öröklés nem tartja fen a nemzeti vagyont és a családokat, mutatja az utolsó húsz év, a mely időben legrohamosabb volt a középbirtok bomlása. Nem is birhat az ági öröklés foganattal, ha nincs összhangban vele az élők közötti vagyonjog.

Nem családi, hanem családiatlan az olyan öröklési jog, mely mint az ági, a kiskorú gyermek után esetleg még az anyát is kizárja. Helytelen az ági öröklést germán vagy hűbéri eredetre visszavezetni. Az öröklött és szerzett vagyon közötti megkülömböztetés és ezen épülő örökjog benne van a szláv, különösen az orosz és lengyel jogban, sőt benne van az ős árja és kelta jogban és ezek minden ivadékában is (10—11. ll.) Ennek oka nem a hűbéri szervezet, hanem a minden primitiv népnél található vagyonközösség volt. (79. l.) Hazai specialitásról tehát itt szó sem lehet. A mai jog szempontjából elismeri, hogy a vagyonági öröklésnek van szép ethikai és gazdasági alapeszméje: a valódi teljes tulajdon forrását a munkában látván, csak a szerzeményt teszi feltétlen sajáttá, míg azt, mi az ősöktől ránk szállott, tartozunk mi is fentartani családunk számára. De a mai forgalom melletti inconvenientiák miatt ez keresztülvihetetlen. (74. l.)

A kötelező hagyatéki eljárás nem remedium az ági öröklés bizonyitási bonyodalmai ellen, mert itt számos távoli nemzedékek öröklései jönnek számitásba, és ha közbeesik egy végrendeleti vagy descendensi successio, ebben nincs elválasztva a szerzett és öröklött vagyon, mindig közbejött továbbá a vagyon forgalma, állagváltozása, a jövedelem szerzeménye és a szerzeményi beruházás kérdése stb. E mellett bizonyit a Curia gyakorlata is, mely csak a gordiusi csomó kettévágásával tudott magán segiteni: minden vagyont azon értékig dönthetlen vélelemmel öröklöttnek statuált, a mennyire öröklés igazolva van, kimondván, hogy ha az öröklöttből hiányzik pl. elenyészett, elfogyasztatott valami, mindenekelőtt az „pótlandó“ eredeti értékig még a kétségtelen szerzeményből is, és csak a maradék lesz szerzett vagyon. Ezen praxis a törvénynyel ellenkezik és a legabsurdabb injuriákra vezet, de hát expediens kellett. Ezen gyakorlat szerint, ha pl. valaki az ősi vagyont eltékozota, azután neje hozományával új vagyont szerzett, végrendeleti elhalálozása esetén, nem fog ez új vagyona a közszerző nőre szállni, hanem előbb pótoltatik az elprédált ősi s ez elszáll valami távol ős atyafira, míg az asszony nézhet utána. Minden háramlás pereket szül az öröklési rend természeténél fogva, mert az érdekeltek maguk sem tudhatják, hogy mi illeti őket. (16. l.)

Barna Ignácz: A nemzeti jogra hivatkozó águlhívek ellenében elfogadja a jogviszonyok belső természete által indokolt specificus nemzeti jogot, de nem fogadja el azt oly értelemben, melyben az avitikus ős joggal azonosittatik és a nemzeti magyar jog fogalmának a régi magyar jog substituáltatik. Az ági öröklés sem méltányosabb a parentalis rendszernél. Mert megtörténhetik, hogy az első szerző épen azért végrendelkezett, hogy fiainak méltatlanabbikát a köteles részre szoritsa és mégis ez utóbbi testvérének elhalálozása esetében azon vagyonra nézve állhat elő ági igénynyel, a melyből az első szerző őt épen kizárni akarta. Utal

arra, hogy a magyar törvényhozás ezen kérdésben már egy azzal kapcsolatos intézmény szabályozásánál határozott állást foglalt a parentalis rendszer mellett, az ági öröklés ellen; ugyanis a gyámsági törvény a gyámság terhére nem az ágat, hanem a törzsbelieket hívja meg. (31. l.)

Jellinek Arthur: A kérdés jogtörténeti alapon meg nem oldható, mert a kérdés nem az, vajjon az ági öröklés nemzeti vagy recipiált intézmény, hanem megfelel-e mai követelményeinknek?

Az államélet fejlődése első korszakában, midőn a nemzetség és család az államnak egyedüli szervezeti alapja, a vagyon sem lehet egyéb, mint családi és ingatlan. Ezen családi ingatlan vagyonnak osztatlan fentartását kivánja a kor extensiv gazdasága, a rendi külömbség, mely bizonyos ingatlan birtok tartásától függ, az állami teherviselés és a hadügyi szervezet, mely a nagy birtoktesteknek egy kézben való tartását feltételezte. A forgalom fejlődésével a család, az ingatlan, a családi birtok mellett az egyén, az ingó, a szerzemény lép előtérbe. Mint erkölcsi közösség a család sohasem lesz nélkülözhető az államban. De a mai törekvés az, hogy ne képezzen jogi egységet, ne képezzen vagyonközösséget, mert a családnak ezen organisatiója és vagyonának ezen szervezete képtelenné teszi az egyént állampolgári kötelességének teljesitésére, mert válaszfalat emel az egyén és az állam között. Ha a döntő szempont ma a családi vagyon megőrzése lehetne, akkor kár volt a határőrvidéken a házközösségeket felbontani, hanem azokat újból kellene Magyarországon meghonositani. Mindazon kötelezettségek, melyek azelőtt a családot terhelték, ma az állam és a társadalom által végeztetnek, kezdve a szegényügyön fel a hadsereg szervezetéig. A multban a főtörekvés volt családi vagyont teremteni és azt osztatlanul fentartani, jelenleg a törekvés: egyéni vagyont teremteni és azt megosztani. A nemzeti vagyon helyes megosztása ma a főczél: minél többen birjanak, habár keveset is, mert ez képesiti az egyént a szerzésre, mig a vagyoncumulatio mesterséges előmozditása legveszedelmesebb, mert sérti a democratia alapelvét, a jogegyenlőséget és végeredményében az olygarchiára vagy plutokratiára vezet. Az ingatlan vagyonnak is lehetőleg elosztására kell törekedni, mert a jelen gazdasági élet, melyben napról napra a birtoknélküli osztály növekszik, szükségessé teszi, hogy ezen mobil elem ellenében egy stabil osztály álljon, s ez a földbirtokos osztály. Minél több egyén részesül ingatlan birtokban, annál erősebb alapon nyugszik maga az állam. Sem egyesek, sem családok jólétét az állam paragrafusokkal nem biztosithatja, erre csak az egyéni szorgalom és takarékosság vezethet. Az ági örökösödésnek az ethikához mi köze sincsen, sőt ellenkezőleg: épen a kötött családi vagyon körében állott az erkölcsiség sokkal alacsonyabb fokon, mint jelenleg. Az öröklött és szerzett vagyon közti külömbség létjogosultsága valamikor a primitiv állami szervezetben rejlett; ma ártékony anachronismus. Az ági öröklés consequens keresztülvitele ellenkezik a köteles rész intézményével. Mert

nem ismerheti el az anyának köteles részét a gyermek után, ha annak hagyatékát apai ágról eredt vagyon képezi. De miután a köteles rész kölcsönös jog és kötelezettség, a gyermeknek sem adható köteles részre igény szemben az anyával. Korlátolni kellene továbbá a házasfeleket házassági szerződések megkötésében, mert nem engedheti meg a vagyonközösséget, mely lehetségesíti, hogy az apai ágról eredt vagyon az anyai ágra szálljon át. Igazságtalan oly rendszer, mely a férjnek adja a hozomány élvezetét, és a hozománynyal szerzett vagyont az elköltött apai örökrész pótlására fordítja, mely következményeiben kizárja a nőt abból, a mi az ő vagyonával szereztetett. Ez a rendszer a kötelező hagyatéki eljárást teszi szükségessé, az örökség birtokbavétele minden esetben csak hatósági közbenjárással történhetnék, hogy a vagyon eredete azonnal hivatalos bizonylatot nyerjen. És még ez a folytonos állami gyámkodás sem biztosítaná kellőleg a sikert. Kikel az ellen, hogy a vagyonnak családi lekötése a kormányjavaslatban contemplált substitutiók által megengedtessék, mert ez által a földbirtok és az ingó tőke accumulatiója előmozdíttatnék, mi latifundiumok és vinculált nagytőkék képződéséhez és a kisbirtokos osztály, valamint az ipar és kereskedés elpusztulásához vezetne. Az ilyen örökjog megment egynehány nagybirtokos családot, de tönkre teszi a nemzetet. (64. l.)

Beksics Gusztáv feleslegesnek tartja a kérdést, vajjon az ági öröklés magyar intézmény-e vagy sem? Sem származása, sem puszta fenállásának ténye nem ad egy intézménynek létjogosultságot a jövőre nézve. A kérdés csak az lehet: szükséges-e az ági öröklés a mai időben? Ha igaz az, mit róla mondanak, hogy a családi vagyont fentartja és a feloszlástól megóvja, akkor az ági örökösödés elvetendő, mert a modern társadalmi, politikai és gazdasági érdekekkel ellenkezik, mert ezek szabad fejlődést kivánnak, nem vagyonlekötést. Ha pedig az ági öröklésnek az a vagyonfentartó hatása nincs, mint mások állítják: akkor felesleges. A substitutiók halmozása, úgy mint a kormányjavaslat kilátásba veszi, elérhetné ezt a czélt; de épen ezért e javaslatot ellenzi. Úgyis a magyar birtokviszonyoknak — kivéve a székelyföldet és nehány felső megyét — nem a felaprózás, hanem a halmozás a bajuk. (126. l.)

Hodossy Imre: Az ági öröklés a családi vagyont nem konzerválja, hiszen erre 1848 előtt fenállott garantiákkal sem volt képes, hát még ma, midőn e garantiák már hiányzanak. Az, hogy az ágiság nemzeti intézmény, érvül nem szolgálhat, mert egy intézmény nem önczél s ha czélját el nem érheti a fenforgó viszonyok közt, nem tartható fen. Az országbirói értekezlet elfogult hangulata nem hozható fel az ágiság mellett, mint oly jelenség, melyből a nemzet közvéleményére lehetne hivatkozni: az akkori viszonyokban leljük magyarázatát ennek a jelenségnek.

Az ági öröklés nem felel meg a családiságnak, mert ép az ági

öröklés mellett áll elő, hogy a távoli oldalrokonok a szülőket rekesztik ki. Az örökhagyó praesumálható érzelmeire és akaratára való tekintet is az ágiság ellen szól, mert nem lehet feltételezni, hogy az, a ki nem volt azon helyzetben, hogy végrendeletet alkosson, saját édes szülejét akarta kizárni és valamely oldalrokonának akarta vagyonát hagyni. (117. l.)

Czorda Bódog: 25 éve annak, hogy az országbirói értekezlet az ági örökösödést a nemzet geniusában gyökerezőnek proclamálta. Szóló azóta mint ügyvéd, majd mint biró keresi ezt a nemzeti geniust, de nem találja. Az ősiség eltörlése óta a nép jogérzete természetellenesnek tartja azt, hogy az örökösödésnek nem az elhunyt praesumált akarata, hanem a vagyoneredet legyen irányadó. Szóló úgy tartja, hogy valahányszor egy faluba híre érkezik oly birói itéletnek, mely az elhaltnak apját-anyját kilöki a vagyonból és ezt távoli oldalrokonoknak adja, a falu felháborodik jogérzetében. A végrendeletek épen nem tesznek tanuságot az ágiság mellett, mert igen ritka az eset, mikor a végrendelkező az ági örökösödés eszméjének hódol, hanem ellenkezőleg az a törekvés nyilvánul a végrendeletben, hogy a vagyon vonassék el az oldalági rokonoktól és adassék azoknak, kiket a szeretet köteléke közelebb fűz az örökhagyóhoz.

Az ági öröklés rendkivül bonyodalmas perekre ad alkalmat; ezért és mert ez öröklés eredményében igazságtalan, a birói kar egyhangúlag kivánja az eltörlést. A mi az országbirói értekezlet örökjogi alkotásait illeti, azt hiszi, hogy a magyar jogtörténelem nem fogja azokat aranybetükkel lapjaiba bevenni és azoknak 21 év óta való fentartását csak az ország indolentiájával lehet megmagyarázni. Ha az ágiság barátai a magyar családokat akarják fentartani, akkor mindenekelőtt a fi- és leányág közti külömbséget kellene ismét behozniok, mert a magyar leány más családba — gyakran külföldibe is — megy és elviszi a maga vagyonrészét. A munkakedvet és a takarékossági hajlamot nem növelheti az ági rendszer sem az örökhagyóban, kinek anyja-apja elől odaadja a vagyont távoli oldalrokonoknak, sem az utóbbiakban, kiket ez nevető örökösökké nevel.

17. 1883-ban az akkori igazságügyminister Pauler Tivadar a törvénytervezet megvitatása czéljából értekezletet hivott össze. Az értekezlet 5. ülésében tárgyalta a kérdést „vajjon az ági örökösödés (paterna paternis, materna maternis) továbbra is fentartassék, vagy pedig a javaslathoz képest csupán az osztályos testvérekre korlátoztassék, avagy egészen mellőztessék-e?" A vita lefolyását a függelékben 6. szám alatt a hivatalos jegyzőkönyv szerint szószerint közlöm. A vita eredménye az volt, hogy az értekezlet „általánosságban elfogadta a javaslatnak az ági örökösödést mellőző alapelvét" (jkönyv 49. l.) és a tervezetben contemplált „osztályos testvérek ági örökösödésére" nézve abban állapodott meg, hogy az azt tárgyazó II. czím IV. fejezete (38—43. §§. bezárólag) el- 17. 1883-iki enquête

maradjon (jkönyv 71. l.). Ezzel tehát az ág örökösödés elve teljesen el volt ejtve.

[c]. Szakkritika. 18. A tervezetnek álláspontját az ági öröklés kérdésében a szakkritika külömbözően fogadta.

[W]einmann Fülöp. Weinmann Fülöp „Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének az „öröklési jogot“ tárgyazó részére“ czimű czikkében (L. Jogt. Közl. 1882. 305. l.) az ági öröklésre vonatkozóan határozottan az ágiság fentartása ellen nyilatkozik; elismeri azonban, hogy bármennyire változott az ideiglenes törvény szabályai folytán, az ősiség megszüntetésével és a végrendelkezési szabadságnak az öröklött vagyonokra való kiterjesztésével az ági örökösödésnek eredeti alapja és bármily visszás és mai jogérzelmünkkel egyáltalában meg nem felelő eredményekre vezet is gyakran in concreto az ideiglenes törvény szabályai által fentartott ági öröklés: mindazonáltal az ági öröklés azon rendszerrel szemben, a melyet az ideiglenes törvény szabályai a törvényes örökösödésre nézve általában megállapitottak, bizonyos jogosultsággal és okszerűséggel bir.

„Igaz továbbá — így folytatja —, hogy az ideiglenes törvény szabályai alapján in concreto megtörténhetik, hogy az örökhagyónak túlélő házastársa koldusbothoz kénytelen nyulni, míg a hátramaradt tisztán öröklött vagyonból álló hagyaték oly rokonokra száll át, a kiket az örökhagyó talán nem is ismert. De magában az ideiglenes törvény szabályai által megkötött jogrendszerben ezen szélsőség csak kellőleg aequiparálja a jogrendszernek azon másik szélsőségét, melynél fogva a lemenők nélkül elhalálozott örökhagyónak szerzeményi hagyatékára nézve viszont a túlélő házastárs valamennyi felmenő és oldalrokonokat kizár. Igaz, hogy az ideiglenes törvény szabályai alapján in concreto megtörténhetik az is, hogy az örökhagyónak túlélő egyik szüleje előtt a másik szülő oldaláról esetleg legtávolabbi rokonok is elvonják az egész hagyatékot. De ezen eredmény legalább consequens kifolyása a fennálló és azon a jogrendszert átható elvnek, hogy a vagyon azon rokonokra szálljon, a kik és az örökhagyó, illetőleg ezek felmenői közt ezen vagyonosztály tárgyául szolgált; s a kik is az örökhagyó, illetve ezek felmenői közt a vagyonra nézve jogközösség létezett. A túlélő házastársnak kizárólagos örökösödési jogát a lemenők nélkül elhalálozott örökhagyónak szerzeményi hagyatékára nézve, mely örökösödés viszont az ági örökösödésnek rideg következményeit mai jogrendszerünkben ellensúlyozza, egyikünk sem kivánja; a kizárólagos hitvestársi örökösödés hiányában pedig a megelőző bekezdésben körülirt elvet, mint olyant, mi az ági öröklés ellenfelei, jogérzelmünkkel össze nem egyeztethetőnek és jogpolitikai tekintetben kártékonynak tekintjük.“ (306. l.)

„A mi táborunk, az ági örökösödés ellenfelei és az ellentábor között, mely ellenkezőleg amaz elvet, mint olyant az egyedüli helyesnek vitatja,

a kiindulási pont első ellentéténél fogva compromissum nem létezik és nem is létezhetik." A mit a tervezet ily compromissum gyanánt az osztályos testvéreknek ági örökléséről szóló IV. fej. 38—43. §§-ban javasol, szerencsétlen conceptiónak tartja, melynek alapját nem elvi szempont képezi, hanem egyszerű szeszély s mely a jogérzettel ellenkezik, gyakorlatilag pedig bonyodalmakat szül. (L. i. m. 307. l.)

19. Zsögöd Benő a tervezetről írt birálatában (M. Igazságügy 18—20. köt. 1882/83. évf.) élesen kikelt az ági öröklés elejtése ellen. Reáutal a törvényes örökösödés rendezésének elsőrangú fontosságára, kivált hazánkban, mely népünk míveltségi fokánál és szokásainál fogva nem humusa a végrendelkezésnek: ezért fokozottabbak a követelmények, melyek a törvényes örökösödés törvényhozási szabályozásához fűződnek (18. köt. 368. l.) Codificálni nem annyit tesz, mint a létezőt felforgatni; codificálni a meglevő jogot kell, azt csak kiegészíteni, egyeztetni, kikerekíteni, mérsékelni kell, de nem feldönteni, mint a tervezet teszi. (375. l.) A tervezet szintén czélul tűzi ugyan a családi vagyon fentartását és a czélból széles terjedelemben engedi a substitutiót a család tagjai között. De ez eljárás magában ellenmondásos és czélját tévesztő. Magában ellenmondásos: mert ha a tervezet a családi vagyont fen akarja tartani, miért ejti el az ági öröklést, mely épen e czélnak szolgál? És czéltévesztő: mert a magyar nem végrendelkező nép és ezért a substitutiókat csak elvétve fogná igénybe venni. Az ági örökösödés fentartása ily külön dispositiókat feleslegessé tesz és az átszállást már törvény erejével családfentartó szellemben rendezi. Az ági öröklés eltörlésével kiveszne idővel ama családias szellem, mely a magyarban ma még kétségtelenül megvan és melyen egész politikai életrendszerünk nyugszik; ha pedig a családi szellem elpárolgott, akkor haszontalan lesz a substitutio lehetősége, mert kiveszendett lelkünkből a czél, a melynek eszköze akar lenni a substitutio. De a substitutio nem is lenne maradandó. Örökké exponált intézménye lenne az jogunknak, melyet politikai áramlat hozott és ismét elviend. Jöjjön a legkisebb radicális szellő, és a substitutiót ismét meg fogják támadni úgy mint Francziaországban, a hol minden politikai fordulat fordít egyet a substitutio intézményén. A substitutiónak tehát a gyakorlatban vagy nem lesz látszatja, vagy pedig, ha lesz, a politika el fogja buktatni. Mindkét esetben pedig bizonyos, hogy az ági öröklést, mint családfentartót, nem fogja pótolhatni. (19. köt. 515—518. ll.) 19. Zsögöd Benő.

20. Pósfay Károly: Öröklési jogunk törvényhozási szabályozásához (Jogt. Közlöny 1884. évf. 98. kv. l.) czímű czikkében az ági öröklést illetőleg a következőket mondja: „A tervezet elleni másik kifogásunk a törvényes örökösödésnek tervezett olyképeni szabályozása ellen irányul, mely szerint az örökösödés arra való tekintet nélkül, hogy a vagyon honnan ered, egyformán szabályoztatik; a mennyiben az ezen rendelkezés mellett, a tervezet szerzője által felhozott indokok meg nem 20. Pósfay Károly.

ingatták azon meggyőződésünket, hogy a törvényes örökösödési jog nemzetünk örökösödésjogi felfogásának megfelelőleg csak azon esetre leend szabályozva, ha oly intézkedést vesz fel, miszerint végrendelet hiányában a családi vagyon azon rokonokra szálljon vissza, a kiknek az örökhagyóval közös elődjétől származott. Bátran hivatkozunk a gyakorlati téren működő minden osztálybeli jogászokra, akár mint birák, akár mint ügyvédek vagy közjegyzők működnek, vajjon az előforduló végrendeleti intézkedésekben, valamint az örökösödés megnyilta folytán beállott eljárásoknál nem nyilvánul-e honpolgárainknak azon örökösödésjogi meggyőződésük, mikép a családi vagyon jogilag azokat illeti, a kik az örökhagyóval közös azon elődtől származnak, a kitől az örökségi vagyon ered? Ezen jogi meggyőződés pedig honunkban a honpolgárok minden rétegeiben annyira elterjedt, hogy nemzetiségre való tekintet nélkül, nagy- és kisbirtokos, középosztálybeli és földmíves egyformán magáénak vallja úgy, hogy a családi vagyonról a végrendelkezők annak daczára, hogy az oszt. polg. törvénykönyv is az orsz. ért. szabályok hatályban léte óta a vagyon eredetére való tekintet őket nem korlátozta, rendszerint azok javára intézkedtek és intézkednek, a kiknek ágán levő közös törzstől az örökségi vagyon ered. Ebből kifolyólag tekintettel arra, hogy a törvényes örökösödési intézkedéseknek oda kell irányulniok, hogy a nem végrendelkező örökhagyó okszerűen vélelmezhető végrendelkezési szándékának megfeleljenek, a családi vagyon tekintetébeni törvényes örökösödés és a honpolgárok közt uralgó örökösödésjogi felfogásnak megfelelőleg csak azon esetre leend helyesen szabályozva, ha leszármazók hiányában a családi vagyonbani örökösödés azon felmenőknek, illetőleg oldalrokonoknak biztosíttatik, a kiknek az örökhagyóval közös törzsétől az örökségi családi vagyon ered. (L. 98. l.) Minthogy azonban részünkről is osztozunk a tervezet szerzőjének azon örökösödésjogi nézetében, hogy nemcsak a leszármazók és szülők részére, de az örökhagyó által hátrahagyott hitvestárs részére is a köteles részbeli örökösödés biztosítandó: az oldalrokonoknak a családi vagyonbani örökösödése olykép lenne szabályozandó, hogy annak haszonélvezete a szülőt és hitvestársat illesse és hogy az oldalági örökös az örökségi családi vagyon tettleges birtokába és haszonélvezetébe csak a szülő és hitvestárs elhunytával léphet.“ (L. 99. l.)

21. Dell'Adami Rezső.

21. Dell'Adami Rezső: „Magánjogi codificatiónk és régi jogunk“ czímű munkájában (Magyar jogászegyleti értekezések 1885) hevesen támad az ágiság védői és a kormányjavaslatnak ily irányban tett concessiói ellen. Az ősi örökjog fentartása napjainkban a legnagyobb anomalia lenne; örökjogi fejlődésünk korszerű conclusiója inkább az lenne, ha ma teljesen és általánosan érvényesülne a szerzemény háromlási rendje, vagyis a szabad egyéni tulajdon évszázados háromlása, miután ma más vagyont nem ismerünk. (186. l.) Ma visszatérni az ősi örökléshez, valóságos atavismus. (189. l.) Azon jogtudományi aristokratákat, ki-

nem bánják, ha a jog rossz, csak régi törzsfája legyen; kik magukat a nemzeti közérzület kiváltságos letéteményeseiként gerálják; kik a dédés ükintézményeket azon vélt hazafiságból kegyelik, mely mások hazájának gyülölete vagy megvetése, nem pedig azon törekvés, minden jót saját hazánkba átültetni: a tervezet sovány concessiója legfölebb nagyobb régiségi étvágyra ingerelné. (190. l.) A codificatio nem szoritkozhatik a jus quod est-re, sőt nemcsak az összes kulturállamok jogában foglalt és átültethető jus meliusra, hanem kell a hazai viszonyoknak megfelelő eredeti inventio és a külföld elméletében foglalt anticipált jog is. Az általános frázis, mi jó másutt, nem az itt, semmitmondó. Az érzelmek lehetnek jogvalósitási politikai tényezők, de az irányadó csak az érdek, a gyakorlati czélszerűség, a jogi haszon lehet. S azért az egész modern és in specie hazai jogfejlődéssel és tudománynyal ellentétbe helyezkednek, kik az ősi jogot önmagáért aeternizálják. (192. l.)

22. Zsögöd Benő a Magyar Igazságügy 1885/6. évfolyamaiban közzétett egy „törvénytervezetet a törvényes örökösödésről", indokolással, mely tervezet szövege 1886-ban külön is megjelent ily czimmel: „Törvénytervezet a törvényes örökösödésről. Adalék az általános magánjogi törvénykönyvnek hazai önálló irányban való felépitéséhez. A magyar örökösödési jogrendszer történeti alapján kidolgozta stb." A tervezetnek idevágó részét a függelékben szószerint közöljük.[1]) 22. Zsögöd Benő.

A magyar kormánytervezetet 1887. és 1888. évben több külföldi jogtudós is birálta a „Jogtudományi Közlöny"-ben. Ezek közül azok, kik az ági örökösödésről nyilatkoznak (Kohler József berlini, Randa Antal prágai, Hartmann Gusztáv tübingeni jogtanárok) elejtését helyeslik.

23. Kohler József: „A törvényhozás és az öröklési jog alakulása, tekintettel a magyar öröklési jog tervezetére" czimű czikkében (l. Jogtudományi Közlöny 1887. XXII. évfolyam 387. l.) igy szól az ági öröklésről: 23. Kohler József.

„Törvényhozásilag egészen helyes, hogy a tervezet a vagyon eredetét nem kutatja s eltekint attól az elvtől: paterna paternis, materna maternis. Ily elv sűrű forgalom idejében és oly viszonyok között, midőn az ingó vagyon túlsúlyra vergődik, életképességgel többé nem bir; és szemben a középkori joggal, a modern franczia jog legnagyobb haladásainak egyike, hogy ezzel az elvvel határozottan felhagyott." Jegyzetben pedig: „A magyar jogban erre nézve a Tripartitum elvei ép oly kevéssé lesznek fentarthatók mint Francziaországban a coutumes határozmányai."

24. Randa Antal: „A magyar öröklési jog tervezete" czimű értekezésében (l. Jogtudományi Közlöny 1888. XXIII. évf. 9. l.) az ági öröklésről így nyilatkozik: 24. Randa Antal.

---

*) L. a 7. sz. függeléket.

„Ellentétben az eddigi magyar joggal és egyetértően a mai osztrák és mondhatjuk a modern joggal, a törvényes örökösödés a hagyatéki vagyon eredetére való tekintet nélkül szabályoztatik. A Magyarországon jelenleg érvényes ellenkező jogelvet, mely szerint „paterna paternis, materna maternis“, tudvalevőleg sok német jogforrás és különösen egyes régibb osztrák tartományi jogok (pl. Tirol) is ismerték; de már VI. Károly császár helytelenitette és kiküszöbölte ezen jogelvet az osztrák tartományok részére kibocsátott egyes öröklési nyilt parancsokban, oly megokolással, hogy az csak örökös czivódásra és drága perekre ad alkalmat. Csak azt nem tudjuk jól megérteni, hogy Magyarországon még ma is oly nagy szerepet játszik az Ausztriában már oly rég óta eldöntött vita arról, vajjon fentartassék-e, megszüntettessék-e a felmenők és oldalrokonok öröklésénél a visszaháramlás joga? És helyesen hangsúlyozza a bevezetés, hogy e jog minden egyes esetben a hagyatéki vagyon eredetének vizsgálatát teszi szükségessé, a mi szétágazó osztálynál, bizonyos hagyatéki tartozások beszámitásánál, elidegenitéseknél, átalakitásoknál és javitásoknál e perek soha ki nem merithető forrásává lesz.“

25. Hartmann Gusztáv.

25. Hartmann Gusztáv: „A magyar öröklési jog tervezete“ czimű értekezésében (l. Jogtudományi Közlöny 1888. XXIII. évf. 328. l.) a következő megjegyzést teszi: „A törvényes öröklési rendnél, mivel gyakorlati érdekből kivánatos, a legteljesebb helyeslést érdemli a visszaháramlás jogának teljes mellőzése a hátrahagyott vagyon származása szerint apai vagy anyai részről.“

26. Átszövegezett javaslat és indokolása 1888/9.

26. A Teleszky-féle javaslat az értekezlet megállapodásai alapján átszövegezett alakban a képviselőház elé terjesztetvén, annak igazságügyi bizottsága azt 1888/9. évben letárgyalta, átszövegezte és jelentését a háznak benyujtotta. Az átszövegezett javaslatnak és a jelentésnek idevágó részét a függelékben közöljük.*)

27. Magyary Géza.

27. Magyary Géza: „A rokonok törvényes öröklési rendje 1848 előtti jogunkban“ czimű értekezésében (Magyar Igazságügy 1890. évfolyam, 33. kötet), a Teleszky-féle javaslat álláspontját fogadja el. A család ma csak mint vérségi kötelék szolgál a törvényes öröklési rend alapjául. Ennek folytán a rokonok öröklési jogának megállapitásánál csak azon kapcsolat vétessék figyelembe, melyben az örökhagyóhoz állanak s nem egyúttal az is, melyben a vagyon eredetét tekintve, ehhez vannak. Az egyén mai jogelvek szerint feltétlen ura vagyonkörének; az egyes vagyonelemek eredete azt nem korlátolja. Ezért nincs elegendő ok arra, hogy ha két egyén egyenlően közel rokona az örökhagyónak, az egyik a másikat kizárja az öröklésből, vagy épen, ha az egyik távolabb áll a másiknál, hogy amaz emezt megelőzze, csak azért, mert a vagyon eredete úgy kivánja.

*) L. a 8. sz. függeléket.

Kétségtelen, hogy szilárd alapon nyugvó családi élet az egészséges állami lét legelső kelléke. A családi élet szilárdításához az öröklési jog az által járul, hogy oly öröklési rendet állapít meg, mely szerint a rokonok oly sorban hivatvák örökölni, melyben a családjog által megállapított jogosítványok őket megilletik s az az által megszabott kötelezettségek őket terhelik. Ezekre azonban ma az örökhagyó vagyonának eredete befolyással nincs; s a mennyiben mégis különbözők, ennek oka kizárólag a rokonoknak az örökhagyóhoz való viszonyában rejlik. Csak akkor helyes a törvényes öröklési rend, ha ezen viszony nyer benne kifejezést; mert csak ez indokolja, hogy bizonyos rokonok öröklési joga minden más rokonét megelőző fontossággal bir s hogy az bizonyos rokonokra nézve az örökhagyó akaratától független, vagyis imperativ szabályon nyugszik, míg másokra nézve az örökhagyó akaratától függő szabályként van megállapitva.

Midőn az országbirói értekezlet a törvényes öröklési rend szabályozásánál a vagyon eredetét vette alapul, a családnak törzskori jellegét tolta előtérbe s mindazon követelményeket, melyek a családnak, mint lényegileg vérségi köteléknek jellegéből folynak, a legtöbb rokonok öröklési igényének meghatározásánál másodrendűnek tekintette. Mert tévedett az országbirói értekezlet, midőn azt az elvet állította fel, hogy „ha az ősiségnek azon kártékony oldala s inkább kinövése, mely a jog- és birtokbiztonsággal s közhitellel oly káros és veszélyes surlódásban állt, el van vágva, az ősiség intézménye teljesen ártalmatlanná vált“ egyúttal a családi élet elsőrendű követelményeinek is elég lesz téve. De tévedett abban is, midőn az adományrendszeren alapuló öröklési rend módosított visszaállítása által a történeti continuitást vélte fentartani. Az újabb fejlődésre irányadó 1848:XV. t.-cz. ugyan nem nyilatkozott az új törvényes öröklési rend jogelvei iránt. Helyesnek kell tartani azonban azon magyarázatot, mely szerint az abban használt ezen kifejezés: „az ősiség teljes és tökéletes eltörlése“, annak minden következményeivel való eltörlését, s igy az azon alapuló törvényes öröklési rend félretételét is jelenti.

28. Kern Tivadar: „A magyar öröklési jog mai érvényében“ (1896) **28. Kern Tivadar.** czímű munkájában a jelenben fenálló ági öröklés elvi alapjai ellen foglal állást. Az országbirói értekezleten megállapított szabályzat, a mennyire a visszaszálló öröklésre vonatkozik, nem felel meg azon családiasság érzésének, a melyet az 1848 előtti ősiség szolgált. Az öröklött vagyon elidegeníthetlensége megszünvén, az ősi jószág helyébe az öröklött érték lépett és most már nem száll vissza az a vagyon, a mi, hanem annyi vagyon, a mennyi az első szerzőtől az örökhagyóra hárult. Ez pedig egészen más, mint az ősi birtok visszaháramlása. Az utóbbi teljesen megegyezett az érzéssel: ettől az érzéstől azonban olyannyira különböző azon állítólagos családiasság, melyet az öröklött érték visszaszállásának szabálya kifejezésre juttasson, mint a mennyire az ősi jószág különbözik

az azt helyettesitő pénzbeli értéktől. 1848 előtti törvényünk, mely a családot az ősi birtokban megótalmazta, híven fejezte ki azon családi érzést, melyet megsértett volna, ha a jószág idegen kézbe jut. Az öröklött érték ellenben egy elvont fogalom, melynek nincs gyökere az örökhagyónak tudatában, s mely nem forr össze érzésével, a mint hajdan a családi érzéssel összenőtt az ősi birtok.

A mi a szivünk érzése gyanánt halálunk után érvényesüljön, annak már az élő ember vérébe kell, hogy átmenjen. Már pedig vagyonunk, értékben számítva, mint egész áll előttünk; nem teszünk különbséget a szerzett és az öröklött, sem az utóbbiban azon vagyonkörök közt, melyek az elődöktől való eredet szerint alakultak. Ebből következik, hogy nem felel meg érzésünknek, miszerint halálunk után vagyonunk, eredetéhez képest különváló értéktömegekre oszoljék; és még kevésbbé felel meg érzésünknek, hogy közel rokonunkat, még édes szülőnket is, kizárjon az öröklésből egy távoli rokon azért, mert valamely közös elődünktől eredő vagyonnak pénzértéke hagyatékunk értékének egy alkatrészét képezi. Az első szerzőre való tekintet, mely az ősiségben az elidegeníthetlenség által istápolva, az érzésnek kútfeje volt a dologiság híján, a vagyonnak szerzett és öröklött értékre való felosztása folytán, az érzéssel ellenkező eredményekre vezet.

II.

A kérdés állása külföldön.

1. A vagyoneredet megkülömböztetése mint egyetemes jogtörténeti jelenség.

1. A jogtörténet és az összehasonlító jogtudomány mai állásában nem szorul többé bizonyításra, hogy az öröklött és szerzett vagyon közti különbségtétel nem különlegessége a mi hazai jogunknak. Hogy a vagyon első alakulata minden kezdetleges jogban nem egyéni, hanem családi vagyon; hogy e családi vagyon elidegeníthetetlen és mint ősi vagyon száll nemzedékről nemzedékre; hogy különösen az ingatlan és annak szükséges felszerelése képezi ezen ősi családi vagyon zömét és hogy csak későbben fejlődik ki az egyéni tulajdon az ingó szerzemény alakjában; hogy a családi vagyon átszállása nem az egyéni öröklés, hanem a köztulajdon gondolatán épül; hogy öröklés és végrendelet csak későbben és az ingó szerzeményből veszi kezdetét: ezek az összehasonlító jogtudománynak már közhelyekké vált igazságai.

Az ősi és szerzeményi vagyon megkülömböztetésének elvével az ági visszaszállásé összefügg ugyan, de nem jár mindig vele. Addig míg a nő alárendelt állást foglal a családban és személyével és vagyonával férjének családi hatalmában van: addig apai-anyai vagyon külön-külön nincsen és az ősi vagyon csakis az apai ágon száll. Csak későbben jut elismerésre a gondolat, hogy mindenki két család sarjadéka és hogy az anya családjának ősi vagyona egyenjogosult az apa családjának ősi vagyonával. Igy válik az egyik „distinctio bonorum"-ból (ősi szerzeményi) a másik (anyai ősi, atyai ősi) és mindkettőből a tétel: paterna paternis, materna maternis.

A római ősjog is ismerte — úgy látszik — az ősi és a szerzeményi vagyon külömbségét: a „familia" e szó régi értelmében, minden valószinűség szerint az ősi családi vagyont, a „pecunia" pedig a szerzeményi egyéni vagyont jelentette és e felosztáson alapulhatott alighanem eredeti értelmében a res mancipi és res nec mancipi megkülönböztetése is. (Ihering Entwickelungsgesch. d. r. R. 81. l.; Karlowa Röm. Rgesch. II. 73., 354—360. ll.; Cuq Les institutions juridiques des

Romains I. 92. l.; Bonfante Res mancipi e nec m. 150. l.; Longo Arch. giuridico 1886, 306. l.) De a régi római család csakis az atya családja volt és a családi vagyont ott igen korán váltotta fel az egyéni tulajdon, holott a női rokonság csak igen későn talált jogi elismerésre. Ezért a római jog az ági visszaszállást nem ismeri és csak a byzancz császárság korában akadunk egyes intézkedésekre, melyek rokon gondolatot képviselnek. (L. Arndts Pandekten §. 417., 1. és 4.; Vangerow Pand. II. köt. 409, IV. 1. jegyzet.)

A german jogok is széltében ismerik az ősi és szerzeményi vagyon megkülömböztetését és azon nagyobb fontosságnál fogva, a melyet ott mindig az anyai rokonságnak is tulajdonítottak (Heusler Instit. d. deutsch. Privatr. §. 174), régtől fogva külömbséget tettek anyai és apai ősi vagyon közt. Ezzel pedig meg volt adva az ági elszállás alapja. Mily szélesen el volt terjedve ez elv a german jogokban, arról l. sok más helyet: Stobbe Handbuch d. deutsch. Privatr. V. 6, 104/5, 118[60], 116[51], 377[8] ll.

A középkori öröklési rend fejlődési története a közép- és újkorban napjainkig megirva nincsen; de nagyjában úgy jellemezhető e történelem, hogy az a nemzeti és a római jog küzdelmének a története. Abban a mértékben, a melyben a római jog valamely nemzet jogába behatol, helyt enged az ági öröklés a rómainak. Innen a jelenség, hogy az ági öröklés kivész Németországból, hol a római jog teljes diadalt arat; hogy compromissumnak enged Francziaországban, hol a jogélet a mai napig megtartotta félig german, félig római jogi kettős gyökerét; és hogy épségben maradt oly országokban, melyekben a római jog behatása legkisebb volt: az angol-amerikai, a svájczi, az orosz és a magyar jogélet területén.

Már a Schwabenspiegel is oly megszoritását mutatja a paterna paternis szabályának, mely alighanem a római jog befolyására vezetendő vissza. Míg ugyanis a „kleines Kaiserrecht“ a paterna paternis szabályát teljes általánosságban állitja fel (II. könyv 95. czikk: „waz gudes von dem vater is komen, das soelent ouch nemen des vaters frunde [frunde = rokonok], und daz von der mutter is komen, daz soelent nemen der mutter frunde): addig a sváb tükör (ed. Wackernagel Landr. cap. 225) e szabályt csak az esetre tartja, ha az ági rokonnál közelebbi rokonsági fokon álló rokon nincsen; mert ellenkező esetben a közelebbi — bár nem ági — rokon viszi el az örökséget. (Wer aber einer sippe naher ist, ez si von vater oder von muoter magen, der sol ze rehte erben.) Itt tehát a vagyoneredet elve már a rokonsági közelség elve által van megszorítva.

2. Az ági öröklés a római-német birodalomban.

2. Németországból nem küzdelem nélkül szorult ki az ági öröklés. Sőt a római jog receptiója után sem szünt meg az ági öröklés ellenhatása és tudomány és praxis a római jog köntösében is iparkodott azt fentar-

tani. A felmenő rokonok öröklése tekintetében ugyanis az olasz Bartolus és követői tanítása nyomán a doctorok nagy része, köztük első sorban Carpzow (Jurispr. for. III. 14. def. 2.) azt hirdették, hogy a paterna paternis stb. elve a 118. novella szerint is alkalmazandó; testvérek és testvérgyermekek tekintetében pedig e tanítást a gyakorlat hosszú ideig mint „közönséges császári jogot" széltében alkalmazta. (Schirmer: Handb. d. röm. Erbr. §. 16, 50 jegyz.)

Ám a római jog ezen germanizatiójával szemben nem maradt ki a reactio, mely a paterna paternis elvét előbb megszorítja, utóbb megtöri. Meg kezdik szorítani az elvet előbb azon vagyon tekintetében, melyet az örökhagyó nem közvetlenül valamely felmenőjétől, hanem például testvére révén örökölt; majd kizárják a vagyon eredete szerinti kettéosztását oly esetben, midőn felmenők édes testvérekkel együtt, majd midőn csakis felmenők, majd midőn távolabbi oldalrokonok örökölnek (l. az irodalmat Schirmernél id. h.), míg végül csak arra az egy esetre tartották fen az ági öröklés elvét, midőn apai féltestvér és anyai féltestvér (consanguineus és uterinus) vagy ezek gyermekei concurráltak. Ez az eset volt (a l. 13. §. 2. C. de legit. hered. 6, 58 alapján) az utolsó menhelye a paterna paternis elvének a modern római jogban, míg végül századunk módszeresebb kritikája ez utolsó pontban is helyreállította a justinianusi jog valódi értelmét. (W i n d s c h e i d Pand. III. 572. §. 22. jegyz.) Csak ezóta mondható vitánkivülinek a pandektajog területén, hogy „arról, hogy az apai vagyon az apai, az anyai vagyon az anyai felmenőkre esik, mitsem tud a római jog". (Windscheid u. o. 13. jegyz.)

3. A mult század végén és illetve a jelen század elején végbement porosz és osztrák codificatio már nem találta érvényben a visszaháramlási jogot. Poroszországban, illetve ezen állam akkori magvát képező Brandenburgban már 1527-ben az ú. n. constitutio Joachima rendezte a törvényes öröklést a justiniani jog alapján, ezzel pedig a számos addig érvényben volt német alapú (jobbadán a szász tükörből fejlődött ú. n. „közönséges szász jogon" alapuló) jogok és jogszokások hatályból léptek. A visszaháramlási jogot tehát itt a római jogi receptio temette el, és az 1794. évi porosz Landrechtnek már nem volt mivel megküzdenie, midőn II. részének 2. §. 499-ába felvette a rendelkezést: „Bei der ganzen Erbfolge in aufsteigender Linie und bei der Theilung des Nachlasses unter väterlichen und mütterlichen Verwandten macht es keinen Unterschied: woher und von welcher Seite das Vermögen dem verstorbenen Kinde zugefallen sei", és II. 3. §. 44.: „Auch kommt es darauf nicht an, ob das Vermögen des Erblassers demselben von der väterlichen oder von der mütterlichen Seite zugefallen sei". 3. Poroszországban

Ausztriában sem a polgári törvénykönyv vivott meg a paterna paternis elvével. Itt is a római jog a 16. század óta terjedve terjed és a mult század első felében a receptio az örökjog terén is be van fejezve. és Ausztriában.

VI. Károly 1720-ban publicálja a „Neue Satz und Ordnung vom Erbrecht ausser Testament und anderer letzter Willen“ czimű törvényt az Enns alatti Ausztria számára, melyet később részben ő, részben Mária Terézia több más tartományra kiterjesztett és mely lényegében a 118. novella örökrendjét foglalja magában. Jellemző az akkori felfogásra, mely a római jogon kivül elvileg nem ismert el más jogot, e törvény bevezetése, mely a paterna paternis elvét nem benső okokkal czáfolja, hanem röviden „tévesnek“ (értsd: a római joggal meg nem egyezőnek) nevezi. („In denen Erbnehmungen, paterna paternis, materna maternis, wie eben in vielen anderen ungleichen Landes-Beobachtungen, auch theils irrigen Landes-Gewohnheiten, öftere Streit- und Irrungen entstanden synd;“ a törvény közölve van: Codex austriacus I. Suppl. 952. kv. ll.) E törvény a visszaháramlási jogot Felső-Ausztriában, Styriában, Karinthiában és Krajnában megszüntetvén, II. József 1786-ban egy általános és minden országra érvényes örökjogi patenst tett közzé, mely lényegileg már a későbbi ált. polg. törvénykönyv szabályait tartalmazza.

. Francziaországban. 4. Francziaország a Code Napoléon alkotásig kétféle jogrendszert uralt: egy része a római jog, másik része a coutumes-ek rendszerét.

A droit écrit területén nagyjában a Justinianus örökjoga volt érvényben. A droit coutumier területén számos egymás között eltérő szokásjog rendezte az öröklést. E szokásjogok közös elve volt: a törzsvagyonnak a családban való fentartása. „L'esprit de notre droit coutumier, — mondja Pothier (Traité des Propres, Introd.) — est que chacun conserve a sa famille les biens qui lui en sont venus.“ És valamint Németországban, úgy itt is a jogi irók szerették a paterna paternis szabályát a római jogra visszavezetni. (Igy pl. Lebrun: Des successions, II. könyv, I. fej. sect. II., Nr. 8, 151. l.) A szokásjogok külömbséget tettek egyrészt az ingatlan ősi (propres), másrészt az (akár ősi akár szerzeményi) ingó (meubles) és az ingatlan szerzeményi vagyon (acquêts) között. Az ingatlan ősire nézve állt a szabály „paterna paternis, materna maternis“, melyet a különféje coutume-ek háromféleképen alkalmaztak: egyik szerint az ősi csakis az eredeti szerző lemenőire szállt vissza (ú. n. coutumes souchères); másik szerint — és ez a rendszer volt legjobban elterjedve — az eredeti szerző mindenféle rokonára szállt vissza (coutumes de côté et ligne); ismét más szerint az eredeti szerzőt nem is kellett kutatni, hanem a vagyon, mely az örökhagyóra az ő atyjától vagy atyai rokonától háramlott vala, az a legközelebbi atyai rokonra száll vissza, az a vagyon pedig, mely az örökhagyóra az ő anyjától vagy anyai rokontól háramlott vala, az a legközelebbi anyai rokonra száll vissza (coutumes de simple côté).

Az ingókra és a szerzeményre (meubles et aquêts) nagyjában a római jogi öröklés szabályai divtak. A felmenők és oldalágiak öröklése esetében azonban az a sajátosság állt fen, hogy a hagyatékot két

egyenlő felerészre osztották (fendre la succession; innen az osztály neve: fente): egyik az apai, másik az anyai rokonságra szállt. Egyes contûme-ek még tovább mentek és az apai és anyai törzset ismét két-két nagyszülei, ezek mindegyikét ismét két-két szépszülei törzsre osztották stb. a végtelenbe és a szerint osztották meg — ha a közelebbi törzs vagy altörzs valamely tagja az örökhagyó előtt elhalt — a hagyatékot is. Ezen alosztályozást nevezték refentenek.

A franczia forradalom eltörölte ezt a régi örökjogot. Az „égalité“ jelszava alatt, valamint elsöpört minden külömbséget tartomány és tartomány, úr és paraszt, férfi és nő, franczia és idegen, vallás és vallás, hűbéri és szabad tulajdon között: úgy az egyenlőség alapján megszüntette az örökjogi külömbségeket is. (Sevin Étude sur les origines revolutionnaires des Codes Napoléon, 1879, 46—111. ll.) A II. évi nivôse 17-iki törvény megszünteti a külömbséget, mely addig öröklés dolgában a droit écrit és droit coutumier, a propres és acquêts, az ingó és ingatlan között fenállott és 62. §-ában először mondja ki a tételt, melyet azóta a modern codexek legtöbbje szószerint ismételt: „A törvény öröklés dolgában nem tekinti a javaknak sem különféle természetét, sem eredetét.“ Ezzel el volt ejtve a paterna paternis, materna maternis szabálya. Az egész hagyaték azóta egy egységes tömeget képez, mely egységes öröklési szabályt követ, úgy mint a római jogban. De a forradalom törvényhozói az ági öröklés százados gondolatát teljesen még sem akarták feláldozni. Biztositékot kerestek az iránt, hogy a paterna paternis elvének megszűnése után se gazdagodhassék túlságosan az egyik rokonsági ág a másiknak vagyonából. E biztositékot a „fente“ intézményében vélték feltalálni. Ha a hagyaték — igy okoskodtak — fele részben az apai, fele részben az anyai rokonságnak jut, akkor annyi el van érve, hogy az egyik ágról származó vagyont a másik ág legalább teljesen el ne vihesse, a mint ez péld. a római örökjog szerint megtörténhetik. Hozzátették, hogy a vagyon szerzéséhez többnyire hozzájárul az anyai ős csakúgy mint az apai; a mennyit tehát a fente az egyik ágtól a másikra átvisz, ugyanannyit hoz ismét onnan vissza. Ezért e törvény általános érvényre emelte a fente intézményét, melyet a droit coutumier csak az ingó és a szerzeményi vagyon tekintetében ismert és ezt mindennemű hagyatékra terjeszti ki. Minden hagyatéki vagyon — legyen apai vagy anyai, ősi vagy szerzeményi, ingó vagy ingatlan — ha leszármazó nincsen, fele részben az apai, fele részben az anyai ágra száll. Vajjon ezzel el volt-e fogadva és általánositva a refente intézménye is, vitás volt a „droit intermédiaire“ jogászai között. (Demolombe Traité des successions I, 411—425. ll. Laurent Principes de droit civil III. köt. No. 487—509.)

Ez a nivôse 17-iki törvény 62. §-a majdnem szószerint átment a Code Napoléon 732. §-ába: „La loi ne considère ni la nature, ni l'origine des biens pour en régler la succession.“ Kiegésziti e §-t a reá követ-

kező 733. §., mely — ugyancsak a nivôse 17-iki törvény mintájára — a „fente"-ot lépteti az ági öröklés helyébe: 733. §. „Toute succession échue à des ascendants ou à des collatéraux, se divise en deux parts égales; l'une, pour les parents de la ligne paternelle, l'autre, pour le parents de la ligne maternelle ... Il ne se fait aucune dévolution d'une ligne à l'autre que lorsqu'il ne se trouve aucun ascendant ni collatéral de l'une de deux lignes."

E szakaszok nem minden ellenállás nélkül váltak törvénynyé. A következőkben kivonatát közöljük azon tanácskozásoknak és tanácskozási anyagoknak, melyeket a Code Napoléon anyaggyüjteményeiben e §-ok tárgyában olvashatunk. (V. ö. a következőhöz Locré La législation civile etc.... de la France, éd. 1827., X. köt.; Fenet Recueil complet des travaux préparatoires du Code Civil. V., VI., X. köt.)

Ez anyaggyüjtemény rendkivül tanulságos a mi kérdésünkre nézve. Meggyőződhetünk belőle arról, hogy ugyanazok az okok, melyeket az ági öröklés védői és ellenségei nálunk felhoznak, felhozattak mintegy száz évvel ezelőtt Francziaországban is. Figyelmeztetek különösen arra, a mit az ági öröklés alapgondolatáról Cambacérès consul és Bigot mondanak (e lapon alant), kik már ugyanazzal a reformjavaslattal is állanak elő, melyet újabban nálunk is ajánlanak (l. lent) t. i. az ági öröklésnek a közelrokonságra szorítását. Hasonló irányban tanulságosak a montpellieri és a roueni törvényszékek véleményei is. (59—61. ll.) Általában pedig érdekes megfigyelni, hogy e reform létrehozásában érv és frázis hogy elvegyül.

a) A Conseil d'État 1802. decz. 16-án tárgyalta e szakaszokat. Cambacérès consul azt tartja, hogy a fente intézménye nem elegendő annak megakadályozására, hogy az egyik ág meg ne gazdagodjék a másik kárára. Szerinte vissza kellene ismét állítani a paterna paternis elvét, mégis úgy, hogy csakis a közelrokonság fokaira szoríttatnék, nehogy a javak eredete bizonytalan legyen. A nivôse 17-iki törvény ez elvtől eltért ugyan; de ez a törvény a javakat szétdarabolja, holott szóló javasata a békét tartaná fen a családokban.

Bigot-Preameneux csatlakozik a consul véleményéhez, mert az oly tekinteteken alapszik, melyek az örökjogban döntők kell, hogy legyenek. A törvény az öröklési rendet a szeretetnek azon külömböző fokai szerint szabályozza, melyet az elhunytban vélelmezni kell. Már pedig minden ember szivében benne van az az óhaj, hogy az egyik család javai ne szálljanak idegen családra az öröklés következtében. A törvénynek lehetőleg meg kell akadályoznia a pereskedést a család tagjai közt; ezért szükségesnek találja ő is, hogy a paterna paternis szabály hatásai csakis a közeli rokonságra korlátoztassanak, nehogy a javak eredete pör tárgyát képezhesse. Ezen korlátok közé szoritva az inditványozott rendszer a közóhajnak fog megfelelni, kedvezni fog a házasságoknak is, mert a

rokonság sokkal könnyebben fogja magát mindennemű adakozásra elhatározni, ha tudja, hogy az adomány nem fog idegen családra átszállani.

Berlier összehasonlitja a droit coutumier és a droit écrit idevágó rendelkezéseit és úgy találja, hogy az utóbbinak álláspontja sokkal egyszerűbb, inkább felel meg a tulajdonjog eszméjének ép úgy, mint az elhunyt vélelmezett érzelmeinek. Ezért ennek a rendszernek kellene, hogy előnyben részesüljön, ha a vagyonnak a két ág közti megosztása nem volna az a középút, mely a két ellentétes jogrendszert kiegyenlíti. Visszatérjünk-e hát a paterna paternis szabályára, még ha az unokatestvérgyermekek fokára szorítjuk is határait? Hiszen a két unokatestvérgyermek közös felmenője a szépszülő; tehát a javak hovátartozásának megkülömböztetése végett gyakran közel egy századra kellene visszamenni és ez a művelet nem történhetnék meg mindig nehézségek és perek nélkül. Továbbá, ha az összes javak vagy azoknak legnagyobb része ilyennemű lenne, igazságos volna-e, hogy az unokatestvérek gyermeke kizárja a másik oldalon levő rokont, a ki sokkal közelebb áll, mint ő, például egy unokaöcscsöt vagy még féltestvért is és hogy ez ne kapjon semmit, míg a másiké legyen minden?

Igaz, előfordulhat az is, hogy a vagyon a legközelebbi rokon ágáról származik, a ki így egyesítve mindkét jogczimet (t. i. a rokoni közelség és a vagyoneredet jogczímét) szigorúnak és igazságtalannak találhatja az osztozkodást; de ha ez az igazságtalanság valamikor előfordul, végrendelettel lehet segíteni.

Rendszerint azonban mindkét oldal jóformán egyenlően vesz részt a vagyon létrehozásában és ha ebből a feltevésből indulunk ki, nem fosztunk meg senkit sem tulajdonától és kikerüljük mindazokat a pereket, melyek gyakran fölemésztenék az örökséget.

A mi azt az aggodalmat illeti, hogy az ági öröklés elejtése esetében a rokonság tartózkodóbb volna a házassági ajándékok tekintetében, mert félnének attól, hogy adakozásuk idegen családra szállna: ezt Berlier hiábavaló félelemnek mondja, melyet legalább is ellensúlyoz a remény, hogy az adományozottnak gyermekei lesznek, a kikre minden változás nélkül átszáll az adomány jótéteménye. Másfelől pedig, ha az adományozó félne, kikötheti a visszaháromlást; és ha az illető épen felmenő rokon, még ez sem szükséges, miután a törvénytervezet szerint ily kikötés nélkül is, ha az adományozottnak nincsenek leszármazói, ő fog örökösödni a tőle származott javakban.

Egyébiránt a tapasztalat jobban felel ezen ellenvetésre, mint minden okoskodás: kevesebbet házasodtak-e és a házasságkötés czéljából történő adományok ritkábbak voltak-e az irott jog (droit écrit) területein, a hol a paterna paternis szabálya ismeretlen volt, mint azon jogterületeken, a hol uralkodott? Véleményező azzal a megjegyzéssel végzi, hogy a bizottság által javasolt rendszert, a mely nem egyéb mint az

újkori törvényhozásnak álláspontja, kilencz év tanusága igazolja és majd az összes véleményező törvényszékek helyeslésével találkozik, a mi pedig nem gyenge érv a javaslat mellett, különösen, ha tekintetbe vesszük, minő szigorral itélik meg manapság mindazt, a mi a forradalmi korszakban keletkezett.

Portalis semmiféle változtatással sem fogadja el a paterna paternis elvét.

Az, a ki örököl, tulajdonossá lesz, tehát rendelkezhetik. Ha máskép volna a tulajdon, nem lenne többé az egyénnél, hanem az egész családnál. Midőn az örökös tékozol, családja elveszti a vagyont visszaszállás nélkül; nem lehet tehát több igénye a tulajdonra csak azért, mert a vagyon birtokosa nem volt tékozló. A szeretetnek vélelme lehet ugyan irányadó, de csak a tényleges tulajdonosnál. Egyébiránt azon tekintetek, a melyek javalták az ősi vagyon (les propres) rendszerének eltörlését, kell hogy eltöröljék a paterna paternis elvét is. (Locré X. köt. 73—77. ll.)

b) Treilhard államtanácsos (conseiller d'État) exposéjában a Code Civil öröklési jogról szóló III. könyvének első cziméről a következőket mondja:

Külömbséget tegyünk-e az öröklésnél a vagyonnak külömböző nemei közt? A legközelebbi örökös joga oly erős-e, hogy semmi körülmények közt se versenyezhessen vele egy távolabbi örökös? Legyünk-e tekintettel a vagyon természetére és eredetére?

Rómában csak egy volt a hagyaték és ez a legközelebbi fokú rokonra szállott. Ellenben a mi régi szokásjogaink majdnem annyi öröklést ismertek, a hány természetű volt a vagyon. Az elhúnyt után más örökölte az ingókat és a szerzeményt, más az atyai vagyont és ismét más az anyait. Néha egy személyben egyesültek e külömböző minőségű javak, gyakran azonban szét voltak szórva külön személyek között, a kiket esetleg a rokonságnak semmiféle köteléke sem kötött össze.

A családi vagyon fentartására irányuló óhaj, mely dicséretes, midőn megfelelő korlátok között nyilatkozik, hozta létre a mi erkölcsi világunkban az öröklött vagyon fogalmát, azaz az öröklés útján szálló ingatlan javakat. A vagyon fentartásának óhajtása nem nyilvánult egyedül az öröklési törvényekben, befolyásolta az a rendelkezési szabadságra vonatkozó törvényeket is: az örökhagyó nem szállithatta át az ő öröklött javait (les propres) vagy csak igen kis részére nézve tehette azt: a törvény jelölte ki az örököst, a kit nem volt hatalmában mellőzni. Szigorubb szokásjogi szabályaink is voltak, melyek megtiltották az élők közti rendelkezést is az öröklött javak tekintetében.

Annyira ment a családi vagyon fentartására vonatkozó irány, hogy terhes jogügyleteket egyáltalán nem lehetett kötni. Bármely rokon érvényesithette visszavételi jogát a szerzővel szemközt és ez a jog csak egy év elteltével évült el, a mely idő alatt bosszantó és köz- és magánérde-

ket sértő bizonytalanságban tartotta a tulajdonost. Könnyen belátható, hogy több öröklési rendnek megkülönböztetése egy helyett és a külömböző örökösök versenygése a vagyon különféle eredetéhez képest majd mindig számos pert vont maga után.

De vajjon a dolognak ilyen rendje, a mely szerint egészen távoli és az örökhagyó előtt talán teljesen ismeretlen örökösök kizárják a közeli rokonokat, a kiket életében szeretettel vett körül: méltán kérdezhetjük, vajjon összhangban van-e ez a rend az örökhagyónak akaratával?

Nem tartottuk megfelelőnek, hogy fentartsunk oly rendelkezéseket, melyek nem erednek a természetjog forrásaiból és a melyeknek hatásai sokkal inkább károsoknak, mint hasznosoknak látszottak: nem ismerünk csak egy öröklési rendet és minden a vagyon különféle eredetéből származó megkülönböztetés el van törülve.

Volt egy más külömbség is jogunkban és pedig a javak természete szerint. Voltak nemesi és polgári javak. Ez az öröklési jogban annyi külömböző szabályt szült, a hány szokásjog volt s törvényhozásunk nem nyujt e téren mást, mint egy romhalmazt, egymásra hányva a véletlen szeszélye által.

Minden felvilágosodott embernek óhaja a reform; mindenekfelett azt az egységet kivánják a törvényekben, mely lényegüknek megfelel, mert hiszen a törvények az örök rendnek a képei.

De hogy az az óhaj beteljesedjék, egyikére azon nagy eseményeknek volt szükség, melyek birodalmakat forgatnak fel és melyek megváltoztatják a világ képét. „Szükséges volt, hogy egy egész nagy nemzet esküdjék össze az egyenlőség uradalmának megalapitására a kiváltságok és külömbségek romjain. Nem szükséges mondanom önöknek, hogy ez a törvénykönyv semmi nyomát sem nyujtja a hűbériség anarchizmusából fakadó rendelkezéseknek. Önök ép oly kevéssé akarják a földnek kiváltságait, mint a fajokét. Ez nem azt jelenti, törvényhozók, mintha az atyák szolgálatainak el kellene veszni a gyermekekre nézve: távol vannak tőlünk ezek a gyászos és társaságellenes elvek, melyek elfojtanák az emberben a dicséretes vetélkedésnek legtisztább és legtevékenyebb elvét! Az ősök dicsősége azonban nem fogja helyettesiteni az energiát, tehetséget és erényeket, a gyermekeket, a kik nem örököltek mást, mint a nevet, ez az iszonyú teher fogja súlya alatt tartani és a születés nem lesz érdem. Ime a jól felfogott egyenlőség; íme a valódi egyenlőség." (Locré id. m. X. köt. 183. köv. ll.)

c) Chabot (de l'Allier) a „Tribunat"-hoz (1803. ápr. 16-án) a törvényhozási bizottság nevében intézett jelentéséből kivonatban közlöm itt „a javak ősi és szerzeményi jellegének eltörléséről (732. §.)" szóló részt.

A szokásjogi szabályok — ugymond — a törvényes egyenlőtlenségnek egy másik faját hozták létre a javaknak ősi és szerzeményeikre való megkülömböztetése által.

Az ó-kor leghíresebb törvényhozói nem külömböztették meg az öröklési rendnél azt, a mi az elhúnytnak atyjától és a mi anyjától szállott reá; az egészből csak egy örökséget képeztek, melyet a legközelebbi örökösnek adtak.

Ezt követték a rómaiak addig, míg szabadok voltak. Quod videlicet unius duo patrimonia esse non viderentur, mondja a törvény, jurisperitos, § cum oriendus, ff. De excusat. tut. A császárok alatt történt, hogy a 4. törvény De maternis bonis et materni generis, a Theodosius-féle codexben, ellenkező intézkedéseket hozott: az atyai rokonoknak adta, még a közelebbi fokú más rokonok kizárásával is, azt a vagyont, melyet az elhúnyt atyjától vagy atyai rokonaitól örökölt és megfelelőleg bánt el az anyai vagyonnal is.

De igen valószinű, hogy ez a római erkölcsökkel és szokásokkal ellenkező törvény nem sokáig volt érvényben: nem találni belőle a legkisebb nyomot sem a Justinianus codexében és ezen codex rendelkezéseinek megfelelőleg nem is ismertek az irott jog (droit écrit) területein más szabályt, mint azt, a mely az egész vagyont az elhúnyt legközelebbi rokonának adja, tekintet nélkül annak természetére vagy eredetére. Ellenben a szokásjogi területeken az oldalági öröklésnél több hagyatékot és több fajta javakat külömböztettek meg, melyeket az örökösök külömböző osztályainak osztottak szét.

Mindenekelőtt megkülömböztették az ingó vagyont (les meubles), szerzeményt és ősi vagyont. Azután felosztották az ősi vagyont keletkezőre (= propres naissants) és régire (= propres anciens); atyaira és anyaira; ágtól származóra (= propres de ligne) és ágnélkülire (= propres sans ligne).

Minden szokásjognak megvoltak a maga külömböző elvei ezen kivül, melyek szabályozták a vagyon külömböző fajainak természetét, külömbségeit és átszállását. Itt, hogy az ősi vagyont lehessen örökölni, az elhúnyt azon oldalrokonai közé kellett tartozni, a mely oldalról szállott az örökség a családba és ha birt az ember ezzel a minőséggel, megelőzte a többi oldalrokonokat, még ha közelebbiek is voltak.

Ott nem lehetett örökölni az ősi vagyont, csak akkor, ha az elhúnyt és örökösének közös felmenője birta; úgy hogy ugyanazon törzstől, a mely után való öröklés kérdés tárgyát képezte, leszármazó nem lévén, az ősi vagyon elvesztette ebbeli minőségét és a legközelebbi örökösé lett az ágra való tekintet nélkül.

Másutt ismét, hogy az ősi vagyonban örökölni lehessen, nem volt elegendő az elhúnyt oly oldalrokonának lenni, a mely oldalról az ősi vagyon származott, még az sem, ha közös törzstől származott az illető; szükséges volt, hogy az ember a szerzőtől vegye származását, mint az elhúnyt, a szerzőtől, a kitől a vagyon a családba szállott.

Ismét más szokásjogokban nem követelték a képviselőnek fokbeli közelségét az elhúnyttal, hanem csak a képviselt személynek közelségét és szerencséjét örökölhetni azután, a kitől a vagyon a családba szállott.

Másokban végül az ősi vagyon öröksége, a mely gyermekek nélkül elhúnyt személy után nyilt meg, azon oldalrokon legközelebbi örökösére szállott, a kinek az elhalta következtében kapta az örökhagyó azt az örökséget, a nélkül, hogy ez feljebb visszaháramlott volna, vagy, hogy azt a távoli oldalrokont keresték volna, a ki az ősi vagyont valamikor birta.

És ezen szokásjogok mindegyikének külömböző szabályai voltak ugyanazon elvek alkalmazása végett: minden nap nőtt a törvénykezés különfélesége és az új kérdések tömege, a mely a perek egész halmazának adott létet.

A kettős kötelék kiváltságának különleges szabályai, a külömböző mód, melylyel az ingó és ingatlan adósságokat a javak természete és eredete szerint szét kellett osztani, az arányok alkalmazásában teendő külömbségek és az osztályoknak és alosztályoknak nagy száma, melylyel dolgozni kellett különféle fajta örökösök osztályrészének megállapitásában, ijesztő módon növelték a zavarokat és nehézségeket; így ritkaság volt, ha az oldalági öröklés, ha még oly jelentéktelen volt is, nem vált a perek valóságos növényiskolájává (une pepinière de procès). Ezt a complikált, változó és nehézkes öröklési rendet, mely az egyenlőtlenséget még jobban szentesitette és a mely egyébiránt a természet óhajának oly kevéssé felel meg, miután gyakran a távolabbi rokonokat hívta meg a közelebbiek kizárásával, kell, hogy felváltsa egy másik, melynek mindenek előtt az a nagy érdeme van, hogy az egész köztársaságra nézve egyforma lenne, a mely egyébiránt egyszerű elemeiben, könnyű kivitelében, hű a jogegyenlőség elvéhez és a melynek alapját képezi mindenek felett az ember szeretete, vonzalma. Ezek, Tribunok, az új rendszernek, melyet az előterjesztett törvény megállapit, előnyei és jellegzetes vonásai.

Mint a rómaiaknál, mint az irott jogban, minden öröklés csak egy hagyatékot képezne és nem lennének különféle fajú javak, melyeket a természetöknek megfelelően az örökösök különféle oldalai és ágai között kell szétosztani: az összes javak egybeolvadva maradnának, a mint az elhúnyt kezében voltak, a ki rendelkezhetett az egészszel és mindkét ágban egészen egyenlően szállanának a legközelebbi örökösre.

Mindegyik ág élvezné hát a javakat, a mint ezt a paterna paternis ősi szabálya általában akarta.

Ez a szabály annak az elvnek a megváltoztatását czélozta, a mely a vagyon összeségét a legközelebbi rokonnak adta a nélkül, hogy valamit is adott volna a másik ágnak. Azonban ez a szabály magától megváltozott, mert a hagyatékot elaprózta, a mint azt minden oldal külömböző

ágai és egyénei közt szétosztotta. A törvénytervezet azonban megelégszik azzal, hogy az egész masszát kétfelé osztja a két ág között.

Igy nincsenek többé a hosszas és kinos kutatások annak felfedezése és megállapitása végett, hogy melyik oldalról, kitől szállott le a vagyon; nincsenek többé viták az ősi és szerzeményi javakat illetőleg, nincsenek többé az ősi javak többféle fajainak megkülömböztetéséből folyó nehézségek; nincsenek többé küzdelmek a különféle örökösök jogai és minőségei felett; egyszerű és költség nélküli az osztály. Ez kétségkivül nagy haladás és ha még hozzá soroljuk mind a többi előnyöket, a melyeket a vita folyamában jeleztünk, teljesen be van bizonyítva, hogy az új rendszer sokkal egyszerübb és sokkal jobban van szerkesztve a természet rendjére és a társadalom érdekeit tekintve, mint mindazon rendszerek, melyeket az irott jog és szokásjogi szabályozások honositottak meg Francziaország külömböző tartományaiban.“ (Locré id. m. X. köt. 240. és köv. ll.)

d) Siméon, a Tribunat szónokának beszédjéből, melyet a törvényhozó testületben (Corps législatif) a code civil III. könyve I. tit. 732. §-áról mondott (1803. ápr. 19-én):

„Azonban tegyünk-e külömbséget a javak eredetére és természetére nézve az öröklésnél? Kapja-e meg minden utód azokat a javakat, a melyeket több joggal is igényelhetne, az alatt az ürügy alatt, hogy az ő ágáról szállottak le? Az atyai javak szálljanak-e az atyai ágra? Az anyai javak az anyai ágnak itéltessenek-e oda? Legyen-e külömbség szerzemény, ősi vagyon és az ezeket helyettesitő javak között?

Francziaország egy részében a II. évi nivôse 17-i törvényig ez volt a szokásjog; ez volt a szokásjogi területek közös szabálya. Ebben kevésbbé szerencsések voltak, mint az irott jog területei a javak, természetének és eredetének külömbözősége perekkel és gyakran szőrszálhasogató s subtilis vitákkal árasztotta el őket.

Az öröklési osztály és leszámolás, még akkor is, ha nem volt vitás, nehézkessé vált, majd mindig a törvény emberének beavatkozását igényelte. Egyszerűsitették a törvénykezést, eltörölve ezeket a külömbségeket és ez egyike volt a nivôse 17. törvény jótéteményeinek; sok tekintetben bölcs és dicséretre méltó törvény, melyet sokkal inkább lehetne értékelni, ha visszaható erejének igazságtalansága nem keltett volna fel annyi jogos ellenszenvet.

Midőn az apai és az anyai ágot a tőlük eredő vagyonok visszaháramlásától megfosztottuk, úgy láttuk, hogy azért nekik kártalanítás jár. Mert a vagyonmegkülömböztetés szabályának alapgondolata méltányos, csak alkalmazásának nehézségei tették szükségessé eltörlését. E szabály helyébe a hagyatéknak a két ág számára való egyenlő felosztása lép, tekintet nélkül a vagyon természetére és eredetére.

Ez újitást jelent az irott jog területére nézve, mert itt a hagyaték

mindenkor egy egységes tömegképen szállt a legközelebbi örökösre. De ez újitás mellett szól az a méltányosság, melylyel az apai-anyai javak megkülömböztetésének elve bir; középút az a szokásjogi szabályok túlfinomsága és a római jogi szabály túlegyszerűsége között. E helyettesités enyhiti mindkét szabály túlságait és ez által közel hozza egymáshoz és kiegyenlíti. (Locré X. 284/5. l.)

e) Azon 28 törvényszék (Tribunal d'appel) közül, melyek fel lettek hiva, hogy a „Code Civil" tervezetére tegyék meg észrevételeiket a törvénytervezet 732. §-ára, mely eltörli az öröklésnek a javak természete és eredete szerint való külömbségeit, 26 törvényszék észrevételt nem adott; a montpellier-i törvényszék ellene foglalt állást s fentartandónak vélte a paterna paternis elvét, a roueni törvényszék helyesli, de sok fentartással. Ime a két vélemény kivonata. (Fenet id. m. IV. és VI. köt.)

A montpeiller-i törvényszék észrevételeiből: A törvény az öröklés szabályául az elhúnytnak vélelmezett szeretetét veszi, a szeretet vélelmét pedig a vérkötelékben találja a fokbeli közelség mértéke szerint.

Mégis a törvénytervezet igen messze megy, midőn az öröklés szabályozásánál nem tekinti a vagyonnak sem eredetét, sem természetét. Ez a rendszer különösen a felmenő ágban nem egyezik meg az elhúnyt vélelmezett akaratával. Megtörténhetik például, hogy a nagyszülőnek, a ki vagyonát a gyermekek nélkül elhúnyt unokájának adta, azt kell látnia, hogy vagyona idegen családba száll és hogy ő meg lesz fosztva attól, midőn pedig az adományozottnak szereteténél és hálájánál fogva őt illette az elsőbbség. Ennél az öröklésnél, a mely két egyenlő részre osztja a vagyont az atyai és anyai ági rokonok részére, az adományozó nagyszülőt saját ágában a túlélő atya és anya zárják ki, a másik ágban pedig, a mely hozzá idegen, semmi része sem lesz.

Az efféle eredmény annyira sérti a bevett szokást, a méltányosságot és az elhúnyt vélelmezett érzelmeit, hogy ez ellen nem hallgathatjuk el észrevételeinket. Helytelenségét mutatja úgy annak a rendelkezésnek, mely kétfelé zavarja a különféle eredetű és természetű vagyonokat, valamint magának a felosztás módjának, mely azt két egyenlő részben juttatja a két ágnak. Ez a két szabály együttvéve biztos eszköz arra, hogy megfosszák a családokat saját vagyonuktól és hogy azt idegenekre szállítsák a felmenők közvetítésével, kik a másik család vagyonát összegyüjtvén, azt saját családjukban tovább adják.

Ezek a súlyos következmények igen érthetővé teszik, hogy a felmenő ágban sajnáljuk a paterna paternis, materna maternis elv elejtését, melyet a régi római törvények is ismertek és a mely Francziaország több jogterületén érvényben volt. Nem birjuk belátni az indokot, a mely ennek az elvnek elvetésére vezethetett. Sem a vagyon megosztásának általános

szempontja, sem pedig más állami érdek nem lévén itt ellentétben a méltányosság nagy elvével, a mely ama szabálynak alapját képezi, nem látjuk, miért fosztanók meg a felmenőt, a ki elég szerencsétlen túlélni a gyermekét, a kinél már vagyonát letéteményezte, attól a gyenge vigasztól, hogy legalább ezt a letéteményezett vagyonát, öreg napjainak egyetlen támaszát visszakaphassa? Mily kegyetlen látvány volna, így megfosztva látni őt gyermeke hagyatékától, mely hiszen az ő saját vagyona volt és melynek ismét azzá kellett volna lennie! Fájdalmát miért tetőzni azzal a kínos érzéssel, hogy idegenekkel kelljen osztoznia?

A ki ajándékoz, elveszti ugyan tulajdonjogát; de a jótét hálát szül és ezért az adományozó javára mindenkor bizonyos jogos várakozás áll elő az adott javakra nézve. Azt lehetne mondani, hogy minden adományozás oly feltétel alatt történik, hogy az adomány ismét visszaszáll, ha a megajándékozott elhalna. Ez a gondolat annyira természetes és annyira megbarátkozott vele mindenki, hogy az ember szinte kizártnak tartja, hogy az adományozott másnak előnyére is rendelkezhetnék. Innét a törvényes visszaszállás (le retour légal) intézménye, mely úgyszólván egyetemesen el volt fogadva; innét ennek az elvnek bölcsesége: paterna paternis, materna maternis.

A felmenő oldalon az öröklés két egyenlő részben, az atyai és anyai oldalon való megosztásának rendszere még más kevéssé megfelelő eredményekre is vezet annyiban, a mennyiben az öröklési jog előnyei így nem egyenlően oszlanak meg, még pedig épen a két egyenlő részre való első felosztás következtében. Mert megeshetik, hogy csak egy felmenő van azon az oldalon, a honnan a vagyon le nem szállott: ez a hagyatéknak felét kapja. Míg ha a másik oldalon, a honnét a vagyon leszállott, ketten vannak, ezek együtt kapják a másik felet, a melyen osztozni kell.

Ez az ellenmondás még jobban és gyakrabban éreztetné hátását az oldalági rokonoknál, a hol szintén helye van a hagyaték egyenlő részekben való megosztásának az atyai ág és anyai ág között. Megtörténhetnék, és pedig gyakran történnék meg, hogy az egyik ágon igen távoli fokú rokon egyedül lévén, a hagyaték felét kapná, míg a másik fél számosak között oszlana meg, holott ezek esetleg sokkal közelebb fokú rokonok volnának stb. (Fenet id. m. IV. 503. köv. ll.)

A roueni törvényszék észrevételeiből: A törvénytervezet fentartja a vagyon természete és eredetéből folyó külömbségek eltörlését és a lemenő ágon a végtelenig menő képviseletet: ezt csak helyeselni lehet. Megengedi, a mi a felmenők és oldalágiak öröklési jogát illeti, egy elsődleges két egyenlő, az atyai és anyai oldalon eső osztály tételét. Azonban megszüntetve mindkét oldalon minden fajta alosztályozást vagyis „refente"-ot, az egész porciót a legközelebbi rokonnak adja a nélkül, hogy törődne azzal, hogy az illető rokon ágától szállott-e le a

vagyon. Ennek következtében, ha pl. az elhúnytnak atyai nagyatyja él, az erre az ágra szállott porcziót a maga teljességében elfoglalná, holott a hagyaték talán épen a nagyanya ágától szállott le; és megfordítva. Ugyanez megeshetnék az oldalágon is, ha ezen a nagyszülők egyikének van egy lemenője, míg a másiknak nincs: ez a lemenő a törvénytervezet szerint hasonlóképen mindent elfoglalna a másik nagyszülő családjának sérelmére, a melytől talán az egész vagyon származott.

Ily öröklési mód, a mely egész családokat kifoszt, hogy másokat gazdaggá tegyen és egy kézben nagy vagyont egyesít, sohasem tehetne szert állandóságra, mert első hatásában az egyéneket, a kikből a család áll, elkülöníti és meglazítja azon kötelékeket, a melyek őket egyesítik.

Ezenfelül nem kedvez a földmivelésnek sem annyiban, a mennyiben az, a ki igen nagy földterület tulajdonosává lesz, a helyett, hogy ennek termékenyebbé tételével foglalkoznék, megbiz egy más közeget annak igazgatásával, a ki azt többnyire megrontja.

Mindenek felett pedig nem czélszerű az állam érdekében, ha nehány polgár rendkivül gazdag és következésképen igen sok a szegény, hanem ha a polgárok lehető legnagyobb száma jómódú, különösen pedig áll ez a földtulajdonosok osztályára nézve, a mely leginkább ragaszkodik az álladalomhoz.

Valóban az ősi javak külömbsége, a melyen a régi törvényhozás alapult, sokkal előnyösebb lenne a törvényjavaslat rendszerénél, mert legalább mindenkinek visszaadná a mi az övé volt és kevésbbé korlátolná az ingatlan visszaszállásának körét: mi azonban nem kivánjuk annak visszaállítását azon nehézségek miatt, melyek visszaállítása következtében előállanának stb. (Fenet id. m. V. 474—476. ll.)

Midőn a Code civil így a paterna paternis elvét elejtette, másrészt megtartotta az ú. n. droit de retour vagy retour légal szabályát, a mely amazzal rokon alapon nyugszik és bátran mondható az ági visszaszállás egy nemének. A Code civil idevágó intézkedései a következők: A „droit de retour".

§. 747: Les ascendans succèdent, à l'exclusion de tous autres, aux choses par eux données à leurs enfans ou descendans décédés sans prostérité, lorsque les objets donnés se retrouvent en nature dans la succession. Si les objets ont été aliénés, les ascendans recueillent le prix qui peut en être dû. Ils succèdent aussi a l'action en reprise que pouvait avoir le donataire.

§. 766: En cas de prédécès des père et mère de l'enfant naturel, les biens qu'il en avait reçus, passent aux frères ou soeurs légitimes, s'ils se retrouvent en nature dans la succession; les actions en reprise, s'il en existe, ou le prix de ces biens aliènés, s'il est encore dû, retournent égament aux frères et soeurs légitimes. Tous les autres biens passen t aux frères et soeurs naturels, ou à leurs descendans.

§. 351: Si l'adopté meurt sans descendans légitimes, les choses

données par l'adoptant, ou recueillies dans sa succession, et qui existeront en nature lors du décès de l'adopté, retourneront à l'adoptant ou à ses descendans, à la charge de contribuer aux dettes, et sans préjudice des droits des tiers. Le surplus des biens de l'adopté appartiendra à ses propres parens; et ceux-ci excluront toujours, pour les objets mêmes spécifiés en présent article, tous héritiers de l'adoptant autres que ses descendans.

Ezek szerint tehát a gyermektelen örökhagyó után azon vagyondarabok, melyeket ő ingyen kapott (törvényes, illetve természetes vagy fogadó) felmenőjétől, ez utóbbira (illetve ennek leszármazóira) szállnak az esetre, ha természetben (vagy a fenti §-okban felsorolt surrogatumok alakjában) megvannak a hagyatékban és az örökhagyó rólok máskép nem rendelkezett. A mit tehát az örökhagyó atyai felmenőjétől ajándékba kapott — ide tartozik az örökrészek élők között való előre kiadása is — az ezen atyai felmenőre, a mit pedig az anyai felmenőtől kapott, ezen anyai felmenőre száll vissza; ez nyilvánvaló kivétel a paterna paternis elvének elejtése alól. (Demolombe Traité des succ. I. 537. l: „la loi considère exceptionellement l'origine de ces choses".)

Feltünő, hogy mig a „paterna paternis" eltörléséről és annak a fente által való helyettesitéséről oly élénk vita folyt a Code civil szerkesztői között, addig a droit de retour úgyszólván megjegyzés nélkül került a törvénykönyvbe. Annál feltünőbb, mert ez intézményt, melyet a franczia jog mindkét vidéke (bár más-más formában) régtől fogva ismert, a forradalmi törvényhozás eltörölte, a mennyiben az ajándék visszaszállását csak szerződési kikötés esetén (retour conventionnel) ismerte el és ezzel a törvényen alapuló visszaszállást (retour légal) hallgatva megszüntette. A II. év nivôse 17-iki törvény ugyanis, mely a paterna paternis szabályát eltörölte, 74. §-ában igy szólt: „Les biens donnés par les ascendans à leurs descendans avec stipulation de retour ne sont pas compris dans les règles ci-dessus; il ne font pas partie de la succession du descendant, tant qu'il y a lieu au droit de retour". A Code civil szerzői feleleveniteték azt a jogot és jellemző, hogy a tanácskozmányokban, jelentésekben, beszédekben ezt még külön indokolni sem találták szükségesnek; a mit Locré-nál ,Fenet-nál stb. e §-ok tekintetében találunk, csak a szövegezésre vonatkozik.

Az ági öröklés elejtését az újabb franczia irók is helyeslik és a mi a retour légal-t illeti, a franczia irók a mai napig oly módon beszélnek róla, mintha elejtésének még csak lehetőségére sem gondolnának. Annál hevesebb támadásban részesült a fente intézménye. „Mily sértése a természetnek!" kiált fel M. Batbie „Révision de Code Napoléon" czimü akademiai értekezésében. (Paris 1806, 29. l.) „Ismeretlen tizenkettedik fokú oldalrokonok az egyik ágról kizárják a másik ágú szülőt, az atyát vagy az anyát, a fél hagyatékból. A régi szabály: paterna paternis,

A „fente" birálata.

materna maternis ennél sokkal igazságosabb volt. Azt eredményezte, hogy a javak visszatértek oda, a honnan eredtek és hogy a vagyon öröklése megfelelt a vagyon származásának. Ezen rendszer szerint nem volt semmi rendkivüli abban, hogy az egyik ágú távoli atyafi előnyben volt a másik ágon lévő közeli előtt, mert a szerint a rendszer szerint az öröklés nem volt egyéb a visszaszállás (droit de retour) egy neménél. A Code civil ellenben nem tesz külömbséget a vagyon eredete szerint. Hanem ketté osztja a vagyont az esetben is, ha a vagyon egészben az egyik ágról származott. E szerint tehát lehetséges, hogy a közelebbi rokont a vagyon felerészében kizárja egy egészen távoli atyafi még az esetben is, a mikor a vagyon egészben amannak ágából vette magát és emennek ágáról egy fillér sem eredt. Kétségtelen, hogy ez a „fente“ rendszere a paterna paternis régi elve sugallatának köszöni létét; de valljuk meg, hogy ez az utánzat felette gyenge.“ (29. l.)

Hasonló értelemben nyilatkozik M. Th. Huc a Code-ról irt igen figyelemre méltó jogösszehasonlitó kritikájában (Le Code civil italien et le Code Napoléon, Étude de legislation comparée stb. 1868), ki szerint „nem lehet a fente és különösen a refente intézményét elfogadni máskép, mintha a javak elaprózását tűzzük ki az öröklési jog főczéljául, vagy ha a családi tulajdonközösség ósdi intézményét akarjuk feleleveníteni és e czélból a természetes érzés rendjét felforgatni“. (187. l.) A fente intézményét az oldalrokonok tekintetében hevesen megtámadja M. Rodière (Changements à introduire dans l'ordre des successions, Recueil de l'Académie de législation 1856, V. köt. 131. l.) bár másfelől a felmenők tekintetében nemcsak a fente-ot helyesli, hanem a refente-ot is be kivánná hozni. „Ha az elhúnyt után maradt pl. az atyai nagyatya és az atyai nagyanyai szépapa: miért ne engednők meg ilyenkor az elosztást a kettő között (refente)? Nem követelhetett-e tartást az egyik is, a másik is? Sőt nem szorult-e reá jobban a szépapa, kinek tarabb a feje és ki több nemzedéket teremtett? stb.“ Elitéli a fente szabályát Laurent is (Cours élémentaire de droit civil II. köt. 16. I. és Principes de droit civil VIII. Nr. 508—509). „A Code civil — úgymond — fentartja azt a közvetítést, melyet a nivôsi törvény a római és a szokásjogi öröklés között tett. A közvetítő rendszerek többnyire czéljukat tévesztik, mert rendszerint egyik elvnek sem tesznek eleget akkor, mikor mindkettőt szeretnék egyesiteni. Elveken nem lehet egyezkedni. Innen a Code rendszerének következetlensége. Nincs benne az, a mi jó volt a szokásjogban, mert a kétfelé osztás (fente) nem őrzi meg a vagyont azon az ágon, a melyről származott; az a feltevés, hogy mindkét család egyenlő mértékben járult az elhúnyt vagyonához, legtöbb esetben épen az ellenkezője az igazságnak. Másrészről a kettéosztásnak nincs meg a római öröklési rend előnye sem, mely abban áll, hogy a hagyaték a legközelebbi rokonnak jut; mert egy tizenkettedik fokú atyafi, kit az elhúnyt tán nem is ismert, osztozik az

elhúnyt atyjával!“ Ezért Laurent az ő nagy művében, melyet a belga igazságügyminister megbizásából a Code civil revisiójáról közzétett (Laurent Avant-Projet de révision du Code Civil 1883, III. kötet 300—304. ll.) a fente intézményét végképen elejti és helyébe a római jogi szabályt restituálja. Az indokolásból a következőt idézem: „A Code civil fente-je nem egyéb, mint kompromissum a római jog területén érvényben levő osztályok és izek szerinti öröklés és a szokásjogi területek ági öröklése között. A coutumes-ök főtörekvése volt, hogy az ősi vagyon a családban megmaradjon. Ez az értelme a paterna paternis elvének. A II. évi nivôsi 17-iki törvény felállította az elvet, hogy nem ismer el semmiféle külömbséget a javak természetét vagy eredetét illetőleg az öröklés szabályozásánál. Ez tehát nem egyéb mint a paterna paternis szabályának eltörlése. Azonban a törvény, míg azt egyik kézzel lerombolta, a másikkal új alakban ismét felépítette. Felállította ugyanis az ágak szerint való megoszlás (fente) rendjét a felmenők és oldalágiak öröklésében. Ennek az ágak szerint való megoszlásának czélja ugyanaz, mint a paterna paternis elvének: a vagyonnak a családban való megtartása. Abból indultak ki ugyanis, hogy a két család, mely a házasság által egyesült, egyformán járult hozzá az elhúnyt hagyatékának képzéséhez . . . Ámde nem közelitjük-e meg jobban a valóságot, ha azt mondjuk, hogy ez a valóságban ritka kivétel? Ha azt akarták valóban, hogy a vagyon abban a családban maradjon, a melyből származott, akkor meg kell maradni a szokásjog elvénél és vissza nem ijedni a nehézségektől és perektől. A Principes de droit civil czímű munkámban nem titkoltam el előszeretetemet e szokásjog iránt, melynek szellemét oly csodálatosan fejtette ki Domatius: Isten tesz örökössé, mikor egy családnak gyereket ad, részesévé teszi egyúttal a család vagyonában is, mint az élet járulékában. Ez a családiság joga. Azonban ez eszmék és érzelmek így vannak-e meg a mai nemzedékben is? . . El kell ismerni, hogy a család ma nem többé az, a mi volt. A szeretet, melynek egyazon vér származékait egyesíteni kellene, annyira meggyengült, hogy minden oldalról azt kivánják, hogy az öröklést a szűkebb rokonságra szorítsuk. Ez az idők jele. A Domat igazságának helyébe az elhúnyt vélelmezett akaratának rendje lépett . . . Ez az elv; hű maradt-e hozzá a törvényhozó? . . . A fente válaszfalat emel a két ág között, mely az elhúnyt hagyatékában osztozik. Minthogy két külön-külön hagyatéki tömeget teremt, mindegyikben egy-egy ág részes, tekintet nélkül arra, hogy a másik ág mily rokonsági fokban állt az elhúnythoz? Lehetséges például, hogy az egyik ágon valamely felmenő fog örökölni, míg a másik ágon valamely oldalrokon. Már most kérdem, ha a vélelmezett érzés az irányadó elv, feltehető-e, hogy az elhúnyt ugyanúgy szerette azt az oldalrokont, a kit talán nem ismert, mint a felmenőt, kinek életét köszöni? Az apa, anya az egyik ágon szemben áll a másik ágon levő 12-ik fokú oldal-

rokonnal és ez utóbbi amaz elől elveszi a fele vagyont! És ezt vélelmezett érzelmek egyenlőségének czimén! . . . Valóságban a Code két ellenkező elvet akart követni egyszerre; vagyis nincsen semmiféle elve. Mert egyrészről a rokoni közelség elvét tartja, de csak az egyes ágon belől; a két ág között azonban azt az elvet követi, hogy a vagyont a családban kell megtartani.

De ha legalább ezt az utóbbi czélt elérné! Az anya egy 12-ed fokú oldalrokonnal áll szemben. Az elhúnyt, ki nem végrendelkezett, valószinűleg nem is sejti, hogy ily távoli rokona van és hogy majd osztozik azzal, ki neki életet adott; képzelhetlen, hogy úgy szeresse azt a távoli ágról szakadt atyafit, mint az édes anyját. Mégis ez viszi el a fele hagyatékot, elviszi az anyja elől, pedig meglehet, hogy maga a hagyatéki vagyon is épen az anya ágától származott! Ime így sérti meg ez a törvény mindkét elvet: a vélelmezett szeretet elvét csak úgy mint a családi vagyon megtartásának elvét. Ez a compromissum rendszerének következménye. Ezért az én javaslatom elejti a Code civil 738. és 734. §-ait.“

A „fente“ Code utánzataiban

A fente rendszerét hasonló okokból a Code civil után induló újabb törvényhozásokban el is ejtették. Igy mellőzik az olasz codice civile (1865) 738. és 739. §§-ai, a melyek a fente helyébe a római izközelség elvét emelik érvényre; elejti a portugali törvénykönyv (1867), valamint újabban a spanyol (1889) törvénykönyv. A hollandi törvénykönyv megtartja ugyan a fente elvét (900 §.), de oly módositással, hogy az apa vagy anya a másik oldalon levő oldalrokonokat feltétlenül kizárja. (906. §.) Ez által a fente rendszerének legdrasticusabb visszássága meg van nyesve; de a mi megmaradt, még elég sértő. (Az olasz, portugali, spanyol, hollandi codexek idevágó §-ait l. a 9. sz. függelékben.)

A droit de retour birálata

Míg így a fente intézménye az újabb törvényhozásban elejtettnek mondható; addig az ajándék ági visszaszállása (droit de retour) alig képezi támadás tárgyát és úgy az irodalomban mint a törvényhozásban a mai napig megtartja positióját. A franczia irók a mai napig ismétlik azt az érvelést, melylyel Domat kétszáz év előtt a droit de retourt igazolta: hogy a felmenő a maga leszármazójának akarta juttatni vagyonát, de nem akarta, hogy a vagyon a leszármazó gyermektelen elhúnyta esetére idegen család kezére jusson. „A visszaszállás joga — mond Domat (Les lois civiles dans leur ordre naturel 395. l.) — megfelel az ajándékozó benső szándékainak; nem oly értelemben ugyan, mintha az ajándékozáskor egyáltalán gondolna arra a lehetőségre, hogy a megajándékozott ős túl fogja élni; de ha gondolna reá, bizonyos, hogy az volna gondolata, hogy az ajándékozott vagyon inkább visszaszálljon ő reá, semhogy tőle idegenek kezére jusson.“

Hasonlóképen indokolta a Code civil tárgyalásakor Gary, a tribunal szónoka, az örökbefogadott utáni visszaszállási jogot. „Ha az örökbe-

fogadott törvényes utódok nélkül hal meg — úgymond — és az örökbefogadó őt túléli, az örökbefogadótól eredő ajándékok ismét visszaszállanak reá. Ez igazságos és czélszerű. Igazságos, mert a szeretet, melylyel az örökbefogadó az örökbefogadott iránt viseltetett, reábirhatta, hogy kivetkőztesse magát vagyonából az örökbefogadott javára, de nem tehető fel, hogy ezt azért tette volna, hogy egy idegen családot gazdagitson stb." (Locré III. köt. 287. l.)

retour légal a code utánzataiban.

A Code Napoléon újabb utánzatai közül a hollandi Code megtartja a visszaszállási jogot a természetes szülőktől származott javak tekintetében (Code civil 766. §.), bár a törvényes felmenő visszaszállási jogát — miért? erre a törvényelőkészitő anyag kellő feleletet nem ad — eltörli. Megtartotta a visszaszállási jogot az olasz codice első javaslata is (Lavori preparatori del Codice civile VI. köt. 557. l.), későbbi szerkezetében azonban elejtette és igy vált törvénynyé. Elejtette a visszaszállás jogát a portugali code is. Annál érdekesebb, hogy a franczia törvénykönyv alapján álló legújabb és legönállóbb két törvényhozási munkálat, a Laurent nagy Avant-Projetje (1883) és a spanyol polgári törvénykönyv (1889) ez intézményt megtartják, sőt ez utóbbi jelentékeny módon ki is terjeszi. Laurent tervezetének 797. §-a is szól: Les ascendants precèdent aux choses par eux données à leurs enfants ou descendants décédés sans postérité. Le même droit appartient à l'adoptant sur les biens donnés à l'adopté." A spanyol Code pedig, nemcsak hogy lényegileg megtartja a droit de retour intézményét (§. 812), hanem az ági visszaszállás egy sajátszerű nemét rendeli a 811. §-ban, mely franczia fordításban így hangzik:

L'ascendant, qui hérite de son descendant de biens, acquis à titre gratuit d'un autre ascendant ou d'un frère, est obligé de respecter les droits qui seraient acquis en vertu de la loi, au profit des parents jusqu'au troisième degré, appartenant à la ligne d'où viennent les biens.

Ezenfelül egy külön fejezetben bőven intézkedik arról, hogy a mit a hitves a maga hitvestársától végrendelet, vagy örökség, ajándék vagy egyéb ingyenes czímen kapott, azt emennek halála után a közös gyermekek számára biztositani köteles, vagyis az ilyen vagyon a túlélő özvegy netáni második házasságabeli gyermekeire át nem szállhat.

„Ez az intézkedés — mondja A. Levé a spanyol code franczia kiadásához irt jegyzeteiben — a retour légal szükségszerű kiterjesztése. Ez kitünő intézkedés, melyet a franczia törvényhozásnak utánozni kellene. Nem ismerek lázítóbb látványt, mint azt, mikor az előbb elhalt hitvestárs gyermekeit szülei vagyonuktól a második házasságbeli gyermekek fosztják meg." (Collection de codes étrangers I. Paris 1880, bev. 10 l. és 189 l. jegyz.)

A spanyol törvénykönyv idevágó intézkedéseit kérdésünk szempontjából oly fontosaknak tartom, hogy szószerinti forditásban a 9. sz. függelékben közlöm.

5. A svájczi kantonok tarka jogrendszerei közül ma még Schaffhausen, Neuchatel, Bern és Wallis jogaiban találkozunk az ági öröklés eszméjével. (L. 10. sz. függelék.) 5. Svájczban.

a) Schaffhausen polg. törvénykönyve (1865. évből) a következőt rendeli: az apai törzsvagyon (Stammgut) az apára és az apai oldalon levő örökösökre, az anyai törzsvagyon az anyára és az anyai oldalon levő örökösökre esik, még pedig úgy, hogy a visszaszállás a nagyszülők, szépszülők stb. csoportjaiban is alkalmazást talál. A szerzeményi vagyon (Vorschlag) felerészben apai, felerészben anyai törzsvagyonnak tekintendő és ehhez képest osztandó fel a két ágbeli rokonok között. Ősi vagyon a hagyaték azon része, melyet az örökhagyó törvényes öröklés vagy az örökrésznek élők közötti kiadása útján kapott; nemkülömben az a vagyon, melyet végintézkedés útján kapott, a mennyiben azt törvényes öröklés útján is kapta volna. A mi az ősin felül van a hagyatékban, az szerzemény. Ha a gyermektelen örökhagyót ennek apja és anyja túlélik, a hagyaték egészben reájuk esik; ha egyikök (tegyük: az atya) előbb halt meg, a reája jutandott rész az ő leszármazóira esik; ha ily leszármazó sem maradt, akkor meg kell külömböztetni, hogy az örökhagyóra atyjáról származott törzsvagyon minő részben képezte az atyának saját apjáról és minő részben saját anyjáról származott törzsvagyonát és minő részben szerzeményét: azon törzsvagyonban, mely az (apai) nagyapáról szállott az apára, az (apai) nagyapa vagy a tőle leszármazók fognak örökölni, azon törzsvagyonban pedig, mely az (apai) nagyanyáról szállt az apára, az (apai) nagyanya vagy a tőle leszármazók fognak örökölni; az apa szerzeménye fele részben az apai nagyatyára vagy a tőle leszármazókra, felerészben pedig az apai nagyanyára vagy a tőle leszármazókra fog esni; végül az örökhagyó saját szerzeménye $^1/_4$ részben az apai nagyatyára vagy leszármazóira, $^1/_4$ részben az apai nagyanyára vagy leszármazóira, többi $^2/_4$ részben pedig az anyai rokonokra fog jutni. Hasonló az eljárás a távolabbi parentélákban is. Látnivaló az a rendszer az ági öröklés (még pedig a magyarnak megfelelő ú. n. coutumes souchères szerinti ági öröklés) és a visszaoszlás (fente és refente) combinatiója: minden vagyon a szerzőig az ági öröklés szabályai szerint, tovább pedig a visszaoszlás (fente és refente) szabályai szerint száll a felmenő és oldalági rokonságra.

b) A neuchateli code civil (1854) szerint az atyáról vagy az atyai rokonokról hárult vagyonban (bien paternel) az atya, az anyáról vagy az anyai rokonokról hárult vagyonban (bien maternel) az anya örököl; ha pedig az atya vagy az anya előbb meghalt, akkor az atyai vagyonban a legközelebbi atyai, az anyai vagyonban pedig a legközelebbi anyai rokon örököl tekintet nélkül arra, hogy a vagyon melyik atyai, illetve anyai oldalú rokontól származott le (coutumes de simple côté);

a negyedik foknál távolabbi rokon ágiság czimén fel nem léphet. A szerzemény (biens d'aquêts) egyenlően oszlik fel a két oldal között.

Megjegyzendő, hogy a neuchateli code — mely nagyjában a franczia code civil utánzása — e mellett a droit de retourt is teljes terjedelemben átvette.

c) Bern törvénykönyvében is nyoma maradt az ági öröklésnek. A berni polg. törvk. 160. §-a ugyanis így szól: „Die Kinder bleiben sich während des Lebens des Vaters gegenseitig für das herausbekommene Muttergut substituirt." Azaz: ha egy első házasságbeli gyermek kikapta apjától az elhunyt anya utáni örökséget, akkor ezen gyermek halála után ez az örökség nem apjára, hanem az első házasságbeli többi gyermekekre fog szállni.

d) Az ági öröklésnek némi nyoma található még Wallis canton code civil-jében is, melynek 792. §-a szerint:

„En cas de précédès des père et mère de l'enfant naturel mort sans postérité, ou de l'un d'eux, les biens qu'il en avait reçus, ou leur valeur, passent aux frères et soeurs légitimes ou légitimés et à leurs descendants; et, à leur défaut, à ceux des parents du côté du père ou de la mère précédé qui seraient appelés à la succession en cas de parenté légitime. Tous les autres biens passent aux frères et soeurs naturels ou à leurs descendants."

Ez a §, mint látjuk, a franczia code civil 766. §-ának módositott utánzata.

A többi svájczi kantonok törvénykönyvei nem tartották fen az ági öröklést. A svajczi törvénykönyvek ugyanis — a zürichi kivételével, melyről alább szólunk — kivétel nélkül a Code Napoléon és az osztrák polg. tvkönyv utánzásai; amazt a franczia, emezt a német cantonok törvényhozói követték. (L. Bluntschli ismertetését Commentárja bevezetésében: „Die bisherigen neuen Gesetzbücher der schweizerischen Kantone".) E két minta volt tehát döntő e codexekben az ági öröklés kérdésében is. A végrendelkezési szabadság tekintetében mindazonáltal még ma is több kanton joga külömbséget tesz az ősi és a szerzett vagyon között, a mennyiben az öröklött vagyonról való végintézkedést erősebben megszorítják. Igy pl. a Schaffhauseni törvénykönyv szerint az öröklött vagyon $^2/_8$ részéről semmi esetre sem lehet végrendelkezni, a hátralékos $^1/_3$-nak, ha törvényes gyermekek maradnak, csak $^1/_{10}$-ed részéről (tehát az öröklött vagyonnak egészben csak $^1/_{30}$-ad részéről), ha pedig szülők maradtak, $^1/_4$-éről szabad intézkedni. Nidwalden joga szerint öröklöttről $^1/_{20}$-ad rész erejéig, szerzettről $^1/_{10}$-ed rész erejéig szabad rendelkezni. Hasonló külömbséget tesznek Thurgau, Graubünden kantonok és March kerületének joga Schwyz kantonban. (Huber System d. schweiz. Pr. R. II. 262—266 l.)

Az újabb svajczi kodifikáczió iránya azonban nem kedvez az ősi és szerzett közti megkülömböztetés és az azon alapuló örökjog fentartásának. Bluntschli, a zürichi polg. törvénykönyv hires szerkesztője, e tekintetben így nyilatkozik: „A mint minden egyén testét és vérét apjától és anyjától nyerte s a mint nagyjában tekintve minden ember hagyatéka két oldalról, az apától és anyától, az apai elődök és azok leszármazóitól egyrészt, s az anyai elődök és azok leszármazóitól másrészt örökölték, úgy természetszerű, hogy saját hagyatéka ezen két ágra, az apai és az anyai ágra visszaszálljon, ha kénytelenek vagyunk az esetre, ha az örökhagyó saját gyermekeket nem hagyott hátra, ismét visszamenni és felfelé szállni, hogy a vér- és családi összeköttetést meghatározzuk. A hagyaték e két alkatrészének pontos meghatározása, annak bizonyitása, hogy honnan ered eme vagy ama darab, szerfelett nehéz, mert az egyes vagy onrészek származásának emléke idővel elhomályosul s az élet mindezen részeket összekeveri és megváltoztatja. Ez ép oly nehéz, mint annak vizsgálata, valjon valakiszármazóban több apai vagy anyai hajlandóságot vagy tulajdonságokat nyert. Ezen felül egy ily genetikus elkülönítés a szerzett vagyonra nézve nem volna mérvadó s erre nézve ismét más megosztási elvhez kellene folyamodnunk. Tanácsosabb tehát, hogy más újabb törvényhozások mintájára, e nehézségeknek véget vessünk az által, hogy a hagyatékot két egyenlő félre oszszuk, és az egyiket az apai, a másikat az anyai ágnak adjuk.“ (Privatr. Gesetzb. für den Kanton Zürich, mit Erläuterungen 1865, IV. köt. 35/36 l.)

Az ősi és szerzemény közti külömbségnek a végrendelkezés szempontjából való megtartása kérdésében Bluntschli ezt mondja: „A külömbség, melyet a régibb örökjog az öröklött és szerzett vagyon közt tesz, természetes alappal bir. Mindenki felfogja, hogy a családi örökösödési rend s az öröklött vagyon, s a szabad rendelkezés és a szerzemény egymáshoz közel vonatkozásban állanak. Mindenki méltányosnak találja, hogy első sorban ismét a családra hagyandó azon vagyon, a mely a családtól jutott, s hogy inkább azon vagyon felett szabad rendelkezni, mely saját tevékenység által szereztetett. Daczára ennek a bizottság e megkülömböztetés elejtése melletti érveket túlnyomóknak találta. Ugyanazon nehézségek, a melyek visszatartottak az egyes esetben szorgosan vizsgálni, hogy honnan jutottak a vagyon egyes részei az örökhagyóhoz, s a melyek arra kényszeritettek egy egyszerübb megosztást az apai és anyai örökösök közt javaslatba hozni, itt is akadályozzák annak pontos vizsgálatát, valjon egyáltalán és mennyi öröklött vagyon háramolt az apai vagy anyai ágról az örökhagyóra, és a különös örökrész meghatározását ezen vagy azon örökösök számára. Ha a hagyaték leszármazók hiányában két részre osztatik, úgy lehetséges, hogy mindenik részben némi öröklött vagyon a két ágról és némi szerzemény van, s ez többé már nem különíthető el. Ha pedig ily pontos elkülönitéstől eltekintünk és csakis ahhoz

akarjuk magunkat tartani, hogy az örökhagyó hagyatékában mennyi az öröklött (bármelyik ágról származott legyen is) és mennyi a szerzemény: akkor nem látjuk be, miért tartsanak több igényt pl. az anyai rokonok az elhunytnak apai ágú öröklött vagyonára, mint szerzeményére? Ezenfelül minél mozgékonyabb és változóbb lett a vagyon, annál kevésbbé lehet egy emberöltő után pontossággal meghatározni, mi képez a hagyatékban öröklött vagyont és mi szerzeményt. Az e feletti perlekedések a legnagyobb mérvben visszataszítók, a családi békét zavarók és bonyolítottak. Jobb tehát, ha az ilyféle veszekedéseknek a köteles rész szabályozása által elejét vesszük. Ezt pedig az által tehetjük, ha ama ősi és szerzemény közti megkülömböztetésnek jogi hatályt nem tulajdonítunk. Ezt pedig annál inkább tehetjük, mert ezen megkülömböztetés egymaga még sem lehet a mérvadó, mert egyrészt az öröklött vagyon sérthetetlen fentartása a tulajdonos individuális szorgalmától és takarékosságától függ, másrészt pedig a családi kapocsra való tekintet a természetes örökösökre sem szünik hatni, ha az örökhagyó csak szerzeményi vagyont és nem egyúttal öröklött vagyont is hagyott hátra" (i. m. 124/51).

Hasonló állást foglal el legújabban Huber Eugen berni jogtanár, a ki jelenleg a svajczi Bundesrath megbizásából egy egységes, egész Svajczra kiható, örökjogi codexen dolgozik. E tervezet alapelveiről Huber több értekezésben nyilatkozott, és ezekben ő is az ági öröklés fentartása ellen foglal állást. „Az azelőtt annyira elterjedt visszaháromlási jog — úgymond „Betrachtungen über die Vereinheitlichung des schweizerischen Erbrechtes" (Basel 1895) cz. dolgozatában, 76 l. — azon kantonokban sem talál már szószólókra, a melyekben ez idő szerint még fenáll (Schaffhausen és Neuenburg) és tényleg a vele járó gyakorlati nehézségek miatt alig ajánlatos az újabb törvényhozás szempontjából, mihez képest ezt az öröklési rendet részemről el nem fogadhatom". És hozzáteszi más helyütt: „a nevezett kantonokban legújabb időben mind számosabbak a hangok, melyek az ősi és szerzeményi vagyon között való minden külömbségtétel ellen nyilatkoztak" (u. o. 29. l.). Ez álláspontot, mint magánlevelezés útján értesültem, Huber az időközben elkészült — de még közzé nem tett — tervezetében is megtartotta.

6. Angol-amerikai jog.

6. Az angol-amerikai jogtól sokkal távolabb állunk, megértésének eszközei és előzményei sokkal idegenebbek tőlünk, semhogy kérdésünkbe vágó rendelkezéseit itt behatóan kellene vagy lehetne előadnunk. Angliában a szabad ingatlan vagyon (fee simple) utáni törvényes öröklés (descent of realty) tekintetében a mai napig külömbséget tesznek öröklött és szerzett vagyon között. Az ingatlanban való öröklést, mely azelőtt az ú. n. „old canons of inheritance"-on nyugodott, 1833 óta IV. William törvénye (3 & 4 Will. IV. c. 106) és utóbb Victoria törvénye (22 & 23 Vic. c. 35. sec. 19) rendezte. Ezek szerint a vagyon első sorban a leszármazókat illeti, a minek közelebbi rendezése itt bennünket

nem érdekel. Lemenők nem létében az öröklött vagyonban a felmenő és oldalágon csak azon rokonok örökölnek, kik az első szerzőtől leszármaznak, míg a szerzett vagyon utáni öröklés a vagyoneredettől függetlenül történik. Az ingatlan szerzője (purchaser) az, a ki azt más módon, mint törvényes öröklés (descent) útján, és a mi vele jogilag egy tekintet alá eső (escheat, partition, inclosure útján) szerezte (tehát pl. a mit végrendelet útján kapott, noha törvényes öröklési igénye is volt reá: szerzemény), a többi: ősi (ancestral estate). Alapelve ez öröklésnek, hogy az öröklési rend feje nem az elhunyt, hanem az első szerző (purchaser) és hogy minden öröklés ez első szerzőtől száll lefelé, miért is az ingatlanban való öröklés descent-nek neveztetik. 1833-ig felmenők ingatlanban nem is örököltek. A törvény azonban azt a vélelmet állítja fel, hogy az ingatlan utolsó birtokosa egyszersmind annak szerzője (purchaser), hacsak be nem bizonyíttatik, hogy örökölte; ez esetben ismét az tekintetik szerzőnek, a kiről az ingatlan örökség útján az utolsó birtokosra szállt, hacsak ismét be nem bizonyíttatik, hogy ez is örökölte stb. (Tüzetesebben l. Nasmith Institutes of English Private Law. 1875., II. 524—528 l., Brett Commentaries on the present Law of England 1890., I. 50—56. l.) Hasonló külömbséget az ősi és szerzeményi ingatlanban való öröklés között tesz több észak-amerikai állam is. New-York, Rhode Island, Connecticut, New-Jersey, Ohio, Virginia, Tennessee, North-Carolina, Maryland joga szerint az ősi ingatlan — lemenők hiányában — azon felmenő és illetve oldalrokonokra száll, kik az első szerzőtől származtak és a másik ágon levő rokonok csak akkor örökölnek ily ingatlanban, ha a szerző ágán már leszármazó nincsen. És ezt a szabályt úgy Angliában, mint az Egyesült-Államokban azon parömia alatt ismerik, hogy „paterna paternis, materna maternis". (L. bővebben Kent Commentaries on American Law. IV. köt., 430—454. l.) New-York államának a fenti elvek értelmében fogalmazott örökösödési szabályai, melyek ott a New-York Revised Statute életbe lépte óta (1830) voltak érvényben, a mult 1896. évben hatályukat vesztették és helyükbe egy novella lépett, mely 1896. október 1 óta érvényben van. Ám ez a novella — a mennyiben a mi kérdésünket illeti — csak stylaris változása a régi törvénynek, lényegében a paterna paternis elve itt is fen van tartva. E szerint: (L. a következőhöz: Laws of New-York for 1896, Vol. I. Chapter 547. section 284—290.) Ha az örökhagyó törvényes lemenők nélkül meghal és az atya őt túléli, az örökség az atyára száll, kivéve, ha az örökség az örökhagyóra az anyáról hárult, mely esetben az anyára száll vissza. Ha az anya nem éli túl az örökhagyót, az anyai ágú öröklött vagyon az örökhagyó testvéreire száll, de az atyának életfogytig haszonélvezete van rajta; ha testvérek sincsenek, akkor az anyai öröklött vagyon az atyára száll. (sect. 284.) Ha sem szülők, sem testvérek nincsenek, akkor az öröklött ingatlan azon szülő testvéreire és illetve ezek leszármazóira száll, a kiről az ingatlan az

örökhagyóra hárult. (sect. 288.) Félvérű oldalrokonok egyenlően örökölnek a teljesvérű rokonokkal; az öröklött ingatlanban azonban azok, kik a szerző őssel nem egyvérűek (who are not of the blood of such ancestor) nem örökölnek (sect. 290). A törvény említett §-ainak szószerinti szövegét a függelékben*) adjuk. Tudakozódásomra, hogy beváltak-e e törvények a gyakorlatban és nincs-e mozgalom az amerikai jogászok között az ági öröklés eltörlése iránt, newyorki levelezőm (előkelő ottani ügyvéd és parlamenti képviselő) azt írja: „A mennyire észlelhető, a közönség meg van elégedve e szabályokkal és azok reformálása iránt mozgalom nincsen.“ Meg kell azonban jegyeznem, hogy az Egyesült-Államok legelső codificatora David Dudley Field által még a 60-as években kidolgozott nagy magánjogi codex-tervezet e tekintetben is gyökeresen szakít az angol-amerikai jog hagyományaival. Ez a javaslat VI. czímében elejti a külömbséget ingó és ingatlan, szerzett és öröklött vagyon között és mindezekre egységes öröklési rendet állít fel. „Nincs ok, — úgymond a szerző indokolásában — miért kövessen a földbirtokos hagyatéka más öröklési rendet, mint a kereskedőé, ki hasonló családi és vagyoni viszonyok között hal meg. Ezért a javaslat úgy az ingatlan, mint az ingó hagyaték tekintetében egyazon öröklést ajánlják, még pedig lényegileg azt, mely jelenleg az ingó hagyaték tekintetében fenáll.“ (L. The Civil Code of the State of New-York. Reported complete by the Commissioners of the Code, 1865, 183. l.)

Német rodalom. 7. Az új németbirodalmi codificatióban az ági öröklésnek nyoma sincsen. A Mommsen Frigyes örökjogi javaslata (Entwurf eines Deutschen Reichsgesetzes über das Erbrecht 1876) még szükségesnek tartotta kimondani 30. §-ában, hogy: „Auf den Ursprung des Vermögens wird bei der Bestimmung der Erbfolge nicht gesehen.“ Az indokolás ehhez megjegyzi: „Nem tesz külömbséget, vajjon az örökhagyó a hátrahagyott vagyont maga szerezte vagy örökölte-e, és utóbbi esetben vajjon apai vagy anyai oldalról származott-e? Az egész hagyatékot egységes vagyonnak fogtuk fel, a mi megfelel azon felfogásnak, mely a római jog alapján Németországban magának utat tört.“ (157. l.) A németbirodalmi javaslat a vagyoneredet mellőzésének külön kimondását sem találta szükségesnek. „A régibb német jog e szabályának „paterna paternis stb.“ mellőzését egynémely jog külön kimondja; ez feleslegesnek látszott“ mondja az indokolás. (V. köt. 360. l.) Csak közvetve fejezik ki ez elv mellőzését a jav. (I. olvasás) 1966. §-ának 2—4. bekezdései, melyek szerint a gyermektelen örökhagyó után a két szülő egyenlő részben örököl, illetve az előbb elhunyt szülőt annak gyermekei képviselik, ilyenek hián pedig az egész örökség a túlélő szülőé. „E tételekkel — mondja az indokolás (361. l.) a „paterna paternis stb.“ elvének és összes következményeinek elvetése közvetve kifejezést nyert.“

*) Lásd a 11. sz. függeléket.

A javaslatot e tekintetben a kritika nem kifogásolta. Tüzetesebb vizsgálat azonban meggyőz arról, hogy az ági öröklés gondolata úgy a Mommsen javaslatában, mint a birodalmi javaslat indokolásában, valamint annak birálataiban is meg-megszólal. Érdekes pl., hogy Mommsen javaslata (a porosz LR. II. 2. 657. §-át utánozva) oly esetben, midőn az öröhagyó anya törvényes és törvénytelen gyermekeket hagy hátra, a törvényes gyermekeknek előhagyományképen adja mindazt, mit az elhunyt nő a törvényes gyermekek apjától vagy annak felmenő rokonaitól örökölt: 27. §. 2. bek.: „Wenn die Mutter zugleich von ehelichen . . . und von unehelichen Kindern . . . beerbt wird, so erhalten die Ersteren Dasjenige zum Voraus, was die Mutter von dem Vater derselben oder den Verwandten des Vaters in der aufsteigenden Linie von Todes wegen bekommen hat, sofern sich dies in Natur oder dem Werthe nach in ihrem Nachlasse findet.“ A ném. bir. jav. indokolása (V. köt. 359. l.) Mommsen e javaslatát a következő indokolással mellőzi: „Minthogy a „paterna paternis, materna maternis“ elve fel nem vétetett, szó sem lehet arról, hogy a törvényes gyermekek külön örököljék azt, a mit az anya ezeknek apjától vagy felmenőitől kapott.“

Ám azért ezen „paterna paternis“ gondolata magának a bir. jav. indokolásában is kisért.

Igy a javaslat 1966. §-át következőleg indokolja: „Hogy a testvérek a szülők által kizáratnak, természetesnek fog tünni, ha meggondoljuk, hogy a vagyon nem ritkán épen a szülőktől származik, és igy azokhoz tér vissza, a kiktől az örökhagyóra hárult.“ (362. l.) És: „Az ellen, hogy a testvérek a szülők mellett hivassanak az öröklésre (mint a code civil, a hesseni javaslat szerint), az a kifogásunk, hogy igazságtalan, hogy a vagyon ne térjen vissza azokhoz, a kiktől többnyire származott“ (u. o.). Hasonlóképen Bähr Ottó az ő birálataiban és ellenjavaslatában nem egy helyütt ugyanily húron pendül. Igy a hitvestársi öröklés tekintetében Bähr ellene nyilatkozik annak, hogy a hitves a hagyatékra egészben vagy részben tulajdonjogot nyerjen és csak haszonélvezetet akar neki engedni. Megokolja ezt pedig következőképen: „A hagyaték egy részének a túlélő hitvesnek tulajdonába engedése elidegeniti a hagyaték egy részét az elhunyt családjától, a mi különösen akkor fontos, ha gyermekek nem maradtak hátra. Az efféle elidegenités ellenkezik a családi érzéssel, mely nézetem szerint még ma is Németország nagy részében található. A nőt, a kit elveszünk, szeretjük és tiszteljük és kivánjuk, hogy élete fogytáig jó sora legyen. De a feleségünk családját nem vettük el és nem kivánjuk, hogy azt saját családunk rovására gazdagitsuk. Ellenkezőleg: vagyona tőkéjét ki-ki saját családjának kivánja fentartani. Ez a legtöbb ember természetes érzése. Ha pedig a túlélő hit-

vestől gyermekek is maradtak és egyúttal egy korábbi házasságból is maradtak az elhunytnak gyermekei: a hitvesnek örökjoga könnyen igazságtalanságra vezet az utóbbiak iránt. Ezektől ugyanis vagyonuk egy része a későbbi házasságbeli gyermekek javára elvonatik. A számadás egyszerű. Tegyük fel, egy vagyontalan férfi háromszor nősül. Minden feleségének 8000 márka vagyona volt. Minden házasságból van egy-egy gyermeke. Itt az volna a természetes, hogy mindegyik gyermekre az ő anyjának 8000 márkája jusson. A javaslat szerint azonban következőkép alakul a dolog. Az első nő halálával gyermekére marad 6000 márka, a férjre 2000 márka. Ugyanígy oszlik az öröklés a második feleség halála után férj és gyermek között. Most már 4000 márka vagyona van a férjnek. Ha most a férj a harmadik házasságban meghal, harmadik neje utána 1000 márkát örököl. A hátralékos 3000 márkából minden gyermekére 1000—1000 márka esik. Az első és a második házasságbeli két gyermeknek tehát most egyenkint (6000 + 1000 =) 7000 márkája van. A harmadik házasságbeli gyermekre pedig marad: anyja után (8000 + 1000 =) 9000 márka és ezenfelül az atyja után 1000 márka, összesen tehát 10,000 márka. 2000 márka az első és második házasságbeli gyermekek anyai örökségéből el lett idegenítve és átjátszva a harmadik házasságbeli gyermek vagyonába. Nem habozom kijelenteni, hogy ez határozott igazságtalanság." (Archiv für bürg. Recht III. köt. 195/6. l.) Ez okoskodásban benne van az ági örökség alapgondolata.

III.

Vizsgálat és eredmény.

Nem könnyű dolog a nagy számadásból, melyet az előbbi két fejezetben előterjesztettünk, levonni a mérleget. Külső auctoritás és belső okok majdnem egyenlő számban állanak mellette is, ellene is az ági öröklésnek. Külső auctoritás: a német codificatiók területéről az ági elszállás gondolata kiszorult; de a franczia és az angol jog területén — mint láttuk — ott van mai napig; ott van nemcsak a századelei Code Napoléonban, de oly új alkotásokban, mint az 1889-iki spanyol codeban, vagy a new-yorki 1896-iki öröklési törvényben. És belső okok: mert igaz és ferde érveléssel egyformán találkozunk a fenti szemlében ágbarát és ágellenes részről. Deritsük ki mindenekelőtt mindkét fél túlzásait és ferdeségeit, hogy azután könnyebben dönthessünk a megálló érvek közt.

Mert ferdeség, vagy legalább erős túlzás van bőviben mindkét tábor okoskodásában. Ide számítom jórészben azt, a mit az ági örökösödés védői a nemzeti eredet, a nemzeti érzés, a családfentartó erő, a gazdasági, ethicai, mívelődési és politikai haszon szempontjából mondanak, de ide másfelől azt is, mit ellenei a középkori (hűbéri, ősiségi) eredet, a modern egyéni tulajdon, a szabadság és egyenlőség vezérszavai alatt hangoztatnak. Nézzük ezeket egyenkint.

1. A nemzeti eredet. Már Frank Ignácz „Ősiség és elévülés“ czímű értekezésében (1848) reámutatott, hogy az ősi és szerzett vagyon közötti külömbségtétel és az előbbinek a család érdekében való lekötöttsége nem magyar eredetű, hanem egyetemes jogtörténeti jelenség. „Nagyon tévedne, — úgymond az invalidationalis perről szólva — a ki ebben hazai törvényünknek oly nemű sajátságát keresné, milyen másutt elő nem fordul. Sőt ellenkezőt mondhatok; a szokás régi és újabb nemzeteknél anynyira divatos volt, hogy nemcsak az összeállító törvénytudomány, hanem a törvényhozás körében is méltó figyelmet gerjeszthet . . . Tudniillik az érzés, mely a rokonokat egybefűzi, hogy magukat úgy tekintsék, mintha egy testnek összefüggő tagjai volnának, természet szerint legmélyebb

akkor, mikor legszükségesebb, hogy egymást oltalmazzák, mivel másra nem támaszkodhatnak; mely, a mint tudjuk, a középkorban, az általános tudatlanság, a nagy szegénység és a társadalom sajnos gyengesége miatt, maradó keserves állapot volt. Azért nemcsak illőnek, hanem szükségesnek is tartották, hogy a kik egy nemzetségnek tagjai, egymást mindenképen kiméljék, tiszteljék, segitsék; tehát hogy a sok ügygyel-bajjal, sokszor vérrel nyert javakat is minden módon a nemzetség körében megtartani törekedjenek. Ezen érzés és az abból keletkezett vélemény egyenlő hatalommal elterjedt egész Európában, mint a szüntelen háborgás és annak természetes következése, az inség; nem csuda tehát, hogy hasonló érzések mindenütt hasonló törvényeket szültek." (8., 13/14. ll.). Frank e szavakban több történeti érzéket mutatott, mint az országbirói értekezlet, melyen a nemzeti eredet szószólóra és hivőre talált. Azok után, miket azóta e kérdésről hazai iróink közül Szokolai (l. fent 9—10. l.) és Teleszky (17—18. ll.) irtak, a „nemzeti eredet" jelszava többé czáfolatra nem szorul.

2. Nemzeti genius, nemzeti érzés. Rokon, de mégis más és komolyabb érv az, mit a nemzeti genius, vagy nemzeti érzés szavával jelölnek. E gondolat abban áll, hogy: bárhonnan eredt legyen is az ági öröklés intézménye, a nemzet azt százados megszokásban befogadta, magáénak érzi és megválnia tőle nehezére esnék.*) Ezzel szemben az ágiság ellenzői tagadják, hogy ez intézmény a magyar nép érzésének vagy kivánalmának megfelel, sőt állitják, hogy a magyar ember családi érzését sérti.**) Itt vélemény áll véleménynyel szemben és nem látok módot, hogy a vitát e tények meggyőző erejével eldöntsük. Ha végigtekintünk a fenti irodalmi szemlén és egybevetjük ama férfiak neveit, — államférfiak, tudósok, birák, ügyvédek — kik az egyik és a másik nézet mellett szót emeltek: el merjük-e dönteni, melyikök tartotta kezét szorosabban a magyar nép életüterén? Ha nyelv, ha népszokás kérdésében vitássá válik, így-amúgy tartja-e egy-egy megye, vidék, vagy az ország népe? ott a nyelv, melyet beszélnek, a divat, a szokás, a melyet követnek, ott a megfigyelés módszere, a ténygyüjtés segédszere: az efféle viták külső tények vitái és az igazság érzékbe eső tény erejével bizonyitható. De a jogi érzés benső valami, nyilvánulása többnyire sem nem biztos, sem nem erős, megfigyelésére és ellenőrzésére se módszer, se kisérlet. Ily körülmények között, ha az egyik azt mondja, hogy a nemzet jogérzete követeli, a másik pedig, hogy a nemzet jogérzete elutasitja az ági öröklést: nem félő-e, hogy mindkettő a maga egyéni érzetét substituálja a nemzetének? Valljuk meg, hogy itt minden döntés önkény. Hiszen a két hevesen vitatott tétel mellett, melyek maguk

---

*) L. fent 6., 7., 15., 16., 22., 25., 27., 33., 42., 132., 136. ll.

**) L. fent 36., 19., 38., 39., 46., 135. ll.

mellé vindicálják a magyar nép közérzetét, lehetséges még egy harmadik is: t. i., hogy népünk érzése egyáltalában nincs lefoglalva sem az ági öröklés mellett, sem ellene, hanem hogy mindkét irányban indifferens. Sőt még egy negyedik feltevés is képzelhető: hogy a jogérzés vidék vagy nemzetiség (pl. magyar-német) vagy néposztály vagy foglalkozás (falusi, városi — földbirtokos, kereskedő stb.) szerint más-más. Sőt ha az ági öröklés csakugyan nem az általános emberi érzésnek, hanem (mint a nemzeti genius szószólói tartják) nemzeti sajátosság kifolyása: akkor a priori valószinütlen, hogy az országunklakta annyi külömböző nemzetiség érzésének egyaránt megfeleljen, és kérdésessé válik, hogy a törvény előtti egyenlőség elvén alapuló általános magánjogi törvénykönyv szempontjából az ilyen indokolás nem inkább ellene szól-e, mint mellette? A nemzeti érzéstől ezért szerintem komoly okot az ági öröklésnek sem megtartásáért, sem elejtéseért meriteni nem lehet.

3. Családfentartás. A mit e jelszó alatt értenek, ugyancsak vitás mindenképen. Az országbirói értekezlettől a mai napig azt mondják az ági öröklés védői, hogy a vagyont a szerzők családjaiban tartja meg, s ez által magukat e családokat is tartja fen.*) Ellenzői viszont arra utaltak, hogy e functiót az ágiság még az ősiség korában sem teljesitette, midőn az ősi vagyon el sem volt idegeníthető, annál kevésbbé teljesítheti ma, midőn életben is, halál esetére is rendelkezni róla.**) Ez utóbbiak között ismét vitás, vajjon a vagyonnak a családokban való megtartására az ági öröklés helyébe a substitutio és hitbizomány nagyobb szabadsága lépjen-e***, sőt kivánatos-e általában a vagyonok egyes családokban való összetartása és nem inkább azoknak mentül több kézre való eloszlására kell-e törekedni?)

Már most kétségtelen, hogy mióta jogunk az öröklött vagyon tekintetében a szabad rendelkezési jogot élők között és halál esetére ismeri, szó sem lehet róla, hogy az ilyen vagyonnak a szerző családja kezén való maradása biztosítva legyen; másrészt az is tagadhatatlan, hogy oly esetben, midőn az örökös az örökölt vagyont nem idegenitette el életében és gyermek nélkül hal meg: az ági öröklés az ilyen vagyont mégis csak a szerző leszármazó családjában tartja.

Vannak tehát esetek, midőn az ági öröklés a vagyont conserálja. Ámde az ági öröklés, midőn így mintegy kiviteli vámvonallal veszi körül a szerző ivadéka körét, époly mértékben meg is fosztja a beviteltől, és ezért a concret körülmények szerint egy család vagyonosságát, hol az ági, hol az ágonközi öröklés szolgálhatja jobban, hol pedig mindkettő mellett egyformán maradhat a családi vagyonmérleg. Vegyük a legegy-

*) L. 7., 8., 11., 12., 14., 16., 26., 136. ll.

**) L. 18., 35., 38., 39., 131. ll.

***) L. 35., 37., 38., 41., 132. ll.

†) 37., 38., 61., ll.

szerübb példát: Az anyáról gyermekére szállt vagyont a gyermek halála után az ágonközi öröklés szerint az atya viszi el az anyai család elől: itt az anyai család a vesztes. De ha az apa halt meg előbb, akkor meg az anya örökli a gyermek halála az apai vagyont: itt az anyai család nyertes. És mikor a gyermek anyja után egy 50,000 frtos házat, apja után pedig 50,000 frt értékű földet örökölt és halála után a fele ház és fele föld az apai, a másik fele ház és fele föld pedig az anyai rokonságra esik: mindkét család annyit vesztett az öröklés által, mint a mennyit nyert, a családi vagyonmérleg nem változott. Nem lehet tehát mondani, hogy az egyes család vagyonossága jobban volna biztositva az ági mint más öröklés mellett, mert a valószinűség, mely az ágonközi öröklési fluctuatio folytán előáll, nyerés-vesztés tekintetében egyenlő. És a mi az egyes család szempontjából áll, az áll a magyar családok összessége szempontjából is. Nem lehet állítani, hogy a magyar családok — vegyük e szót akár nemzetiség, akár honpolgárság értelmében — vagyonát az ági vagy nem-ági öröklés akár gyarapítaná akár csökkentené. Mert a mennyi az ágonközi öröklés útján magyar családból idegenbe kerülhet, ugyanannyi kerülhet ugyanez úton az idegen szerző családjából ismét vissza. Tegyük fel, hogy a fenti példánkban az anya magyar családból való, az apa pedig külföldi: itt a valószinűség, hogy magyar vagyon jut külföldi kézre ép akkora, mint fordítottja. Hozzájárul, hogy a „család“, a melynek a conserválásáról itt szó van, nem az örökhagyó szűkebb családja, hanem az eredeti vagyonszerzőé; e kettő közt pedig néha nagy a különbség. Az ági öröklés mai formájában azon okból, hogy az eredeti szerző családját fentartsa, szétrobbantja az örökhagyóét. Pedig hol az érdek, hogy az anyai dédapánk leszármazói megkapják a vagyont, apánk pedig koldusbotra jusson? Az ági öröklés tehát épúgy, a mint családfentartónak, nevezhető családpusztitónak is. De abban az értelemben sem családfentartó az ági öröklés, hogy a „történeti neveket“ tartaná jómódban. Mert ez csak szigorúan megtartott fiágiság mellett volna keresztülvihető; de ma, midőn minden vagyon fi-nőágon egyaránt száll: a legidegenebb nevek viselői viszik el az ági vagyont az örökhagyó legközelebbi rokonai elől, tizedfokú oldalrokonok, kik az örökhagyónak sem mai értelemben vett családjához nem tartoznak, sem névszerint nem közösök sem az örökhagyó, sem a vagyonszerző nevében.

4 Politikai, nemzetgazdasági, ethikai, mivelődési haszna. Az előbbi ponttal kapcsolatban áll, a mit az ágiság hívei e vezérszavak alatt felhoznak. Az ethikai haszon abban akar állani, hogy a családtagok között fentartja az összetartozóság érzését.*) Ám az ági öröklés, mely a távoli ági oldalrokont előnyben részesiti a másik ágon levő szülő, testvér előtt: époly gyakran összeköti a távoliakat, a

*) L. fent 11., 28. l.

mint elválasztja a közelieket — az ethikai mérleg tehát legalább is egyenlően áll mindkétfelé. A mívelődési haszon abban akar állani, hogy az ági öröklés fentartja ama családokat, melyek „nálunk a nemzet élén álló értelmiséget képviselik“.*) De már a „családfentartás“ szava alatt kifejtettük, hogy a törvényes öröklési rend egymaga keveset tehet a vagyon conserváláshoz, ha a vagyon egyébként (elidegenítési, végrendelkezési tilalom) nincs lekötve; és a mi keveset tehet: a mely mértékben a vagyonkivitelt gátolja, abban gátolja a bevitelt is. Ezenfelül az utolsó évtizedek nagy gazdasági változásai után sok kétség fér a feltevéshez, hogy a családok vagyona átlag szerint egyenes arányban állana a nemzeti értelmiséghez. A régi nemzeti értelmiség, fájdalom, jórészben elszegényedett (elszegényedett az ági öröklés fenállása daczára) és az új vagyonok nem minden esetben mondhatók a nemzeti értelmiség képviselőinek. A nemzeti mívelődés szempontja tehát nem indokolja, hogy törvényes intézkedések által (még ha lehetne is, a mint hogy nem lehet) a vagyonmegoszlásnak épen mostani állapotát perpetuáljuk.

Nemzetgazdasági szempontból kettőt dicsérnek az ági öröklésben: hogy takarékosságra ösztönöz**) és hogy a vagyon túlságos elaprózását akadályozza.***) A mi a takarékosságot illeti, az eddigi százados tapasztalat nem igazolta, hogy az ági öröklés a takarékossági hajlamot népünk specialis erényévé fejlesztette vagy hogy az ágonközi öröklés ez erényt pl. a német népben elnyomta volna. Az örökjog intézménye egymaga, és itt ismét különösen a szűkebb családban, tehát első sorban a szülőről gyermekre, hitvesről hitvesre szálló öröklés joga: kétségtelen rugója a vagyonszerzésnek. Lélektani tapasztalás, hogy a magában álló legényember könnyebben költ, kevésbbé tesz félre, kisebb gonddal adja magát a vagyonszerzésre, mint a családapa, a ki tudja, hogy felesége, gyermeke jövendő boldogságának is kell élnie. De gyermekre, hitvesre száll a vagyon az ágonközi öröklés rendszerében is — a vagyonelszállás ezen rendjét a természetes érzés oly hangosan követeli, hogy számot vet vele minden jogrendszer. A külömbség az ági és egyéb öröklési jog között nem ezen első elszálláskor, hanem későbbi complicatiók után a másodharmadizbeni továbbszálláskor mutatkozik, a mire a nem-jogász ember rendszerint nem is gondol, és ha gondol, többnyire végrendelet útján tesz róla. Bátran lehet mondani, hogy épeszű ember, kinek gyermeke van, nem költene az ági öröklés eltörlése után egy krajczárral sem többet, mint külömben költött volna, tisztán csak azon megfontolásból, hogy gyermekei vagy unokái esetleg magtalan elhúnytával az ő hagyatéka az „ágától“ elidegenülhetne. A mi az embert takarékosságra ösztönzi, az az apáról gyermekre szállása a vagyonnak; az oldalöröklésnek e tekintetben

*) L. 129. l.

**) L. fent 23., 28., 33., 136. l.

***) L. fent 23., 33., 133. l.

alig jut szerepe. Igaz (és az ebben rejlő igazságra később még visszatérünk), hogy az ágonközi elszállás néha oly eredményre vezet, mely a vagyonszerző valószinű intentiójának meg nem felel és melyet ő, ha előre látta volna (csakhogy előre nem láthatta), munkája méltó jutalmának el nem ismert volna. De ily esetek az ági öröklés szerint is kinálkoznak. Vegyük a következőt. Az (atyai) nagyapámról reámszállt ház (50,000 frt értékben) véletlen folytán leégett vagy az árvíz elsodorta. Ezután megnősülök és nappallá tevén az éjjelt, keserves munkában kaparintok össze 50,000 frt vagyont. Gyermekünk nincs, de van feleségem, a kit tisztelek, szeretek. Halálom után az én nehezen keresett vagyonomat feleségem elől — nagybátyaim és unokatestvéreim fogják elvinni, mert az „ősi mindenekelőtt a szerzeményből pótlandó". Hát ezeknek izzadtam-fáradtam, és nem a hitvesemnek, életem párjának? Vajjon munkára, takarékosságra ösztönző gondolat-e az, hogy az ember nem a szűkebb családjának, hanem távoli atyafiságnak fárad? Szerencsére az ilyen esetek nem mindennapiak és ha előfordulnak, ott a végrendelet. A nemzeti takarékosság szempontjából az ilyen casuistica alig nyom a latban.

A mi pedig a vagyonelaprózást illeti: mindenekelőtt nem áll, hogy elvileg az ági öröklés kevésbé aprózná a vagyont, mint a másik. A mikor egyenlő közelségű rokonok maradnak az örökhagyó után mindkét ágon, akkor, igaz, az ági öröklés, mely csak egyik ágra szállítja a vagyont, jobban tartja össze. De a mikor a két ág rokonsága nem egyenlő fokú, az elaprózás és tömörités valószinűsége mindkét rendszer szerint egyenlő. Ha pl. az örökhagyó után, kinek vagyona az atyai nagyapától származott, az anyai oldalon tiz féltestvér, az apai oldalon pedig csak egy nagybátya maradt: ilyenkor az ági öröklés együtt tartja a vagyont, a nem ági öröklés pedig tiz részre osztja. De ha megfordítva az anyai oldalon az anya maradt életben, az apai oldalon pedig tiz unokatestvér — ilyenkor meg az ági öröklés aprózza tizfelé, az ágonközi pedig összetartja. Minthogy pedig nem lehet állitani, hogy gyermektelen örökhagyók után szabályszerint mindkét ágon egyenlő közelségű rokonok szoktak hátramaradni: ennélfogva a vagyonelaprózás szempontjából az ági öröklés indifferens. Ezenfelül még erősen bizonyitásra szorul, vajjon hazai viszonyok között a vagyonfeloszlást nem inkább keresnünk kell-e, mint kerülnünk? (V. ö. fent 37., 38., 61. ll.) A mi végül az ági öröklés azon politikai hasznát illeti, hogy e külön örökjog egységes kapcsot létesit az ország külömböző nemzetiségei között:*) ily hatásának, ha egyáltalában van (pedig az eddigi tapasztalat e tekintetben is, fájdalom, adós maradt ez eredménynyel), első sorban az országos egységes törvénynek kell lennie, tekintet nélkül arra, vajjon egyik-másik intézménye tartalmilag elüt-e a külfölditől? Magában a tényben, hogy ez

*) L. 28., 33. ll.

ország minden lakója a magyar országos polgári törvénykönyvet uralja, kétségtelen nagy politikai erő rejlik; az egyes intézmények kiépítésében csak azok benső igazságossága és czélszerűsége lehet mértékadó.

5. De az ágiság üres, vagy ferde ezen jelszavainál nem külömbek azok sem, melyek legnépszerübbek az ági örökség támadói között. Ilyenek:

A középkori (hűbéri, ősiségi) eredet. Vajjon az ági öröklés a hűbériségnek köszöni-e eredét, mint legtöbben tartják, vagy pedig függetlenül a hűbériségtől a kezdetleges családi gazdasági életben birja-e eredetét, mint mások vitatják, jogtörténeti kérdés, mely gyakorlati tárgyunkkal kevéssé függ össze. Kétségtelen, hogy a régi ind és kelta jogban is találkozunk az ősi és szerzeményi vagyon megkülömböztetésével; de ha a hűbériség e vagyonrendet nem is teremtette, bizonyos, hogy nagyon illett hozzá, czéljait szolgálta és ezért kedvelte, támogatta és fejlesztette. Ennyiben nem helytelen, ha az ági öröklést középkori, hűbéri intézménynek mondják. De ha ez elnevezésből tendencziosus következtetést vonnak le; ha azt mondják, hogy a középkor és a hűbériség megszüntével az ági öröklésnek nincs többé létjogosultsága, hogy annak fentartása ezért jogi anachronismus:*) akkor többet következtetnek a „hűbéri, középkori" szavakból, mint szabad volna. A család, igaz, nem végzi többé azon közfunktiókat, melyek a hűbériség korában reá nehezedtek; a hadügytől lefelé a szegényügyig, az állam ma maga látja el azon feladatokat, melyek a középkorban a hűbéres vállain nyugodtak és a melyek ellátása czéljából a hűbéres család anyagi erejét kellett biztosítani és összetartani; az állam ereje nem többé egyes privilegiált családok mesterségesen összetartott nagybirtokán, hanem minden egyes polgár szorgalmán és takarékosságán nyugszik. Ámde a jogi intézményeket nem mindig azon erő tartja fen, a mely életbe hivta. A tulajdon, a szerződés, az örökjog első jogtörténeti alakulatait is más lélektani rúgók és más gazdasági czélok keltették életre, mint a melyekkel ez intézményeket manap összekötjük: a kezdetleges tulajdon a családközösségből, a kezdetleges szerződés a delictumból, a kezdetleges örökjog a vallási sacrák ellátásából veszi magát — de vajjon ezen első alapjuk megszüntével megszüntek-e e jogintézmények is? Az örökbefogadás intézménye az ókorban nem-e egészen más czélt szolgált mint a mai? A váltó nem-e más anyatalajból fakadt, mint a melyben ma gyökerét leli? Mily helytelen eredményre jutunk, ha egy jogintézmény létjogosultságát az indokokhoz mérjük, melyeknek létét köszöni: erre csak a közelmultban láttuk példáját a m. kir. Curiának a holtkézi törvényekre vonatkozó teljes ülési döntvényében, mely abból indulván ki, hogy e törvények indokukat a hűbéri visszaszállásban (jus recadentiae) birták, azon követ-

*) L. 10., 13., 37., 42. l.

keztetésre jut, hogy ezen visszaszállási jog megszüntével a holtkézi törvények is létjogukat vesztették. Pedig világos, hogy bármik legyenek is történeti indokai a holtkézi tilalmaknak: más, a mai életből vett elsőrendű fontosságú indokok azok, a melyek miatt a mai államok törvényhozása e tilalmakhoz ragaszkodik. A tételt „cessante ratione legis non cessat lex ipsa" ezért így is lehetne variálni: abból, hogy egy intézmény első (történeti) alapja megszünt, nem következik, hogy többé nincsen alapja, mert ugyanazon intézmény más-más időkben más-más czélokat szolgálhat. Pedig így vagyunk az ági örökléssel is, mint alant látni fogjuk. A hűbéri családszervezet — igaz — ma már nem szolgálhat az ági öröklés igazolásául; de ebből még nem következik, hogy más czélban nem leli alapját. A „hűbéri eredet" jelszava tehát nem bizonyít.

6. A modern tulajdon egyéni volta. Az ágiság ellenzői szeretnek a „modern tulajdon fogalmára" hivatkozni. A modern tulajdon — így szól ez okoskodás — nem családi, hanem egyéni; ennélfogva e tulajdon átháramlásának rendje is csak az örökhagyó tulajdonos személye szerint, nem pedig a családi eredet szerint határozódhatik.*) Az ilyen érvelés elsőben is vét azon szabály ellen „non ex regula jus summatur, sed ex jure quod est regula fiat": milyen öröklési rendet talál valamely jog igazságosnak és czélszerűnek, erre nem valamely abstract jogi „fogalomból" merítjük a választ, hanem megfordítva: a jog „fogalmakat" ama tényleges szabályokból kell levonnunk. De másodszor: az egyéni tulajdon „fogalmából" semmi sem következik arra a kérdésre nézve, hogy kire szálljon a vagyon a tulajdonos halála után. Az egyéni tulajdon azt jelenti, hogy tulajdonát ki-ki maga használhatja, arról ténylegesen és jogilag maga rendelkezhetik, ebbe másnak nincs beleszólása; de halála után — ha maga nem rendelkezett vagyona sorsáról — akár így akár amúgy osztjuk fel tulajdonát: tulajdonjoga azért egyformán „egyéni" volt. Ha pedig az „egyéni tulajdon" alatt azt is akarjuk érteni, hogy tulajdonunk sorsa halálunk után is csak a mi egyéni akaratunk szerint igazodjék: akkor az egyéni tulajdon „fogalmába" ütközik a köteles rész, a substitutio korlátozása, egyáltalában a végrendelkezési szabadság összes tárgyi és alanyi határai; sőt beleütközik minden törvényes öröklési rend is, valahányszor in concreto beigazolható, hogy az elhunyt akarata (noha érvényes végrendeletet nem hagyott hátra) tényleg nem irányult a törvényes successió rendjére — következmények, melyek fenálló örökjogunk alapjaival ellenkeznek és melyek elfogadására értelmes ember komolyan nem gondolhat. A modern vagy egyéni tulajdon fogalma tehát érintetlen marad úgy az ági öröklés mellett, mint a nélkül.

7. A szabadság, egyenlőség jelszavai alatt is szálltak síkra nálunk is, másutt is az ági öröklés ellen.**) Hogy a nagy franczia forra-

*) L. 13., 18., 37., 131., 134. ll.

**) L. 9., 55., 135. ll.

dalom idejében e vezérszavaknak mekkora hatásuk volt az örökjog átalakítására — egyebek között az ősi és szerzett vagyon közti külömbség elejtésére is — azt Sévin fent idézett művében olvashatjuk. A higgadt szakkritika előtt az efféle csengő általánosságok argumentum számba nem jöhetnek. Külömben is nem szabadnak az ősi vagyon csak addig volt mondható, a míg a tulajdonosnak arról rendelkeznie nem lehetett; ma, midőn e tekintetben ősi és szerzemény között külömbség nincsen, e jelszónak többé értelme sincsen. A mi pedig az egyenlőséget illeti: kérdésünk lényege épen az, vajjon a szerzett és öröklött vagyon örökjogi átszállása tekintetében az egyenlő avagy a külömböző rendezés-e az igazságos? Mert az igazság csak azt kivánja, hogy az egyenlő tényállások rendeztessenek egyenlően, nem pedig hogy az egymástól elütők is. Már pedig, hogy az öröklött és a szerzett vagyon tényállása az örökjog igazsága szempontjából egyenlő-e vagy sem? ez épen a nyilt kérdés és a ki az „egyenlő rendezés" követelményével fog e kérdés megoldásához, petitio principii hibájába esik.

Ime az érvek és ellenérvek, a melyekre az ágiság barátai és ellenzői mintegy száz év óta hivatkoznak és melyek — a mennyire itéletünk terjed — ez intézménynek sem mellette, sem ellene nem bizonyítanak; reájuk ezért vizsgálódásunk további menetében többé vissza sem fogunk térni. Csak ez álokok meggyomlálása után foghatunk az igaz okok és ellenokok mérlegeléséhez. Előbb azonban jöjjünk tisztába az állásponttal, a melyből a megitélésnek történnie kell.

Minden codificatiónak a létező jogállapotból kell kiindulnia. A mily bizonyos, hogy valamely jogszabálynak puszta fenállása nem elég legitimatio arra, hogy továbbra is fenmaradjon, úgy bizonyos az is, hogy tekintet nélkül a meglevőre újitani nem szabad. A történetimádó quietismus a törvényhozásban ép oly oktalan, mint a kiméletlen rationalismus. Nem az a kérdés az elfogulatlan törvényhozó előtt, hogy elvontan melyik szabály a legjobb, hanem hogy melyik az a létező viszonyok között a maga népének. E „létező viszonyok" között pedig első sorban a fenálló jogállapot kell hogy tekintetbe jöjjön. Minden törvényújítás bizonyos bajjal jár: a réginek megszokása, az ismeretlentől való idegenkedés, az áttanulás nehézsége, az átmenetekkel járó botlások az alkalmazásban és megingása azon szentség érzetének, a melyet minden intézménynek a régiség emlékezete ád és mely a törvénytisztelet egyik legértékesebb néplélektani alapja — ezek azon tekintetek, a melyek miatt a törvényhozónak szerfelett óvatosnak és tartózkodónak kell lennie, nehogy egyik kezével a jövőt vetve, mindkét lábával tapossa a jelent. Kellő méltánylásra talált-e ez a szempont mindenkor törvényhozásunk újabb történetében; nem túlságra ragadott-e olykor az újítás vágya és a külfölddel haladás jelszava alatt szemmel tartottuk-e mindig a hazai alapokat? Bármint legyen, most, midőn hazánk magánjogát századokra szóló törvénykönyvbe kivánjuk iktatni,

nem szabad ez alapokról megfeledkeznünk. Csak ezen álláspontunk biztosít az iránt is, hogy codificatiónk, a nélkül hogy a nemzeti különszerűségeket hajhászná és szemet hunyna a bárhonnan kinálkozó jó elől, új alakjában is a magunk alkotása maradjon. Mert „nemzeti codificatio“ nem azt jelentheti, hogy: jó-rossz, de máskép legyen, mint másutt van. Nem jelentheti azt sem, hogy multunk sirjából támasszuk a holt törvényt. A megholt, ha mienk is, ép oly távol áll mai jogunktól, mint az élő idegen. Hanem ha megtisztitjuk a nemzeti codificatio jelszavát az üres sallangtól, és kibontjuk belőle azt, a mi értékes és igaz, akkor ime ez áll elő: nemzeti codificatio az, a mit meglevő jogunk alapján, saját szükségeink mértéke szerint a magunk legjobb erejével hozunk létre. A hol meglevő jogunk mai szükségünknek meg nem felel, ott módositani kell, és ha így sem lehet, elejteni; és ilyenkor, a hol saját szükségeink a külföldéivel azonosok, bátran vegyük a külföldiből a legjavát; de mielőtt változtatunk, előbb tőről-hegyre vizsgáljuk a meglevőt és mielőtt újat alkotunk, nyomról-nyomra nézzük, nem érhetjük-e be változtatva a régivel is. Szóval, a míg kétségünk van, addig semmit se tegyünk és a hol tennünk kell, tegyük öntudatos kritikával: így lesz művünk conservativ és a magunké, pedig e kettő együtt teszi az igaz nemzeti codificatiót.

Ily szempont alá fogjuk jelen kérdésünket is. A magyar törvényhozó nem egy alapon áll e kérdésben a némettel vagy francziával, mert nálunk ez idő szerint érvényben van az ági öröklés, Német- és Francziaországban pedig nincsen. Ha ezért az okok és ellenokok, melyeket e kérdésben fel lehet hozni — tegyük fel — egyenlően állanak: akkor a döntésnek nálunk az ági öröklés javára, amazoknál pedig ellenére kell esnie — mert ha erős ok nincsen a felforgatásra, fen kell tartani a meglevőt.

És még valamit, a mi ennek csak folyománya. A kérdés nem úgy áll, a mint sokan felteszik: fentartsuk-e az ági öröklést mai alakjában vagy elejtsük-e mindenestül? Mert az ági öröklés, úgy a mint ma fenáll, lehet alkalmatlan, de módositva megfelelhet. Ilyenkor az alapot meg kell tartani, a kivitelen változtatni. Az ellenokok mérlegelesénél tehát ügyelnünk kell arra: az alapgondolatát érintik-e az ági öröklésnek vagy csak kivitelét? És hogy ezt tehessük, le kell szűrnünk mindenekelőtt: miben áll az ági öröklésnek alapgondolata?

Ez alapgondolat pedig abban áll, hogy a mit szerzünk, az halálunk után gyermekeinké mindaddig, míg közülök valamelyik életben van.

E tétel első felében nincs semmi különös: hogy vagyonunk első sorban gyermekeinkre száll, azt így tartja minden művelt nép joga. De az ági öröklés sajátsága a tétel második felében van: hogy a mi rólunk gyermekünkre szállt, az gyermekeink körében is maradjon, azaz, egyik

gyermekünk magtalan elhalálozása után az ő örökrésze a többi testvéreire jusson. Ezt úgy is lehet kifejezni, hogy: gyermekeink magtalan elhalálozásuk esetére egymásnak törvény erejénél fogva substituálva vannak, vagy így is: gyermekeink egyikének magtalan elhunyta esetére utána nem új öröklés nyilik, hanem az ő örökrésze többi gyermekeink örökrészéhez accrescál, mintha ő az örökrészt meg se szerezte volna; úgy hogy ha sorban egyik gyermekünk hal meg magtalanul a másik után: az utolsónak kezében marad az egész vagyonunk.

Hogy ez-e az ági öröklés alapgondolata? Sokszor máskép szokták formulázni. Azt szokás mondani, hogy a vagyon az ági öröklés szerint „visszaszáll oda a honnan eredt“ és hogy alapgondolata az, hogy a „család vagyona és az által erkölcsi ereje (splendor familiae) fentartassék“. Mindkét szólásmód egy kissé ferdén fejezi ki a dolog lényegét. A mi a visszaszállást illeti: ez annyira nem lényege az ági öröklésnek, hogy a középkori jogok az ősi vagyonban felszálló öröklést nem is ismertek („das Gut stirbt nicht zurück“, „les propres ne remontent pas“), mely elvet némelyek a régi magyar jogra nézve is tartanak. (L. Magyari M. Igazs. 33. köt. 258—261 ll.) Hogy mi az ági elszállás természete, azt az angol ági öröklés elnevezése hiven fejezi ki: az ingatlanra nézve csak „descent“ azaz a „szerzőről való leszállás“ létezik. Midőn tehát a nagyapai ingatlan az unoka magtalan elhunytával az apára száll „vissza“, ilyenkor — ez a felfogás — a szerző nagyapa az, a kiről az ingatlan a nagyapa fiára — közvetve — „leszáll“. És hasonlóan az ági oldalöröklés is igazában „descent“: leszállás. Mert midőn az apai ingatlan az egyik gyermek magtalan elhunytával a testvérére száll: ilyenkor voltaképen az apa az, a kiről az ingatlan az életben maradt gyermekre — közvetve — leszállt. Másfelől nem a „család“ a maga széles általánosságában az, a melynek érdekében az ági öröklés a vagyont összetartja. Hanem a gondolat az, hogy mindenkinek vagyona az ő gyermekeinek (és a mi ugyanez: gyermeke gyermekeinek) maradjon; a szerző gyermekeinek kivánja az ő munkája gyümölcsét conserválni. Hogy ez által századok folyamán egy egész „család“ „nemzetség“ anyagi ereje is összetartatik (főleg a régebben fenállott rendelkezési tilalom következtében) és ez által a közszolgálat állandó oszlopokat nyer: ez hűbéri gondolat, mely ez intézmény régibb történetében kétségtelenül benne volt, de ez mai érzésünktől idegen. Ezért mondtuk fent (82. l.), hogy az ágiság, ha eredetében részben hűbéri is, mai fenállásában nem ebben birja gyökerét. Hanem a mi a vagyonelszállásnak mai értelmét adja, abban áll, mit fennebb formuláztunk: hogy a mit a szülő szerez, azt gyermekei körében tartja.

Igazságos-e ez a rendezés? Nincs szülő, ki ezt ne érezné. Kérdezzük tíz apától egymásután: ha több gyermeke közül, a kikre hagyatéka maradt, egyik meghalna: kire akarja, hogy örökrésze szálljon? Egy

se fog habozni a válaszszal: ha egyik gyermekem magtalanul elhunyna — fogja mondani —, akkor az ő része a többi gyermekemé. Miért? Mert minden szülő első sorban gyermekeiért fárad; és ha gyermekei közül valamelyik meghal, akkor ismét az életben maradtaknak szánja az urafogyott vagyonrészt. Az ágonközi öröklés az elhalt gyermek örökségét nem az életben maradt testvéreknek, hanem helyettök vagy mellettök a túlélő anyának, vagy az elhunyt gyermek hitvesének adja, ezekről pedig haláluk után ismét saját családjukra száll. Más szóval: a szülő hagyatéka, ha gyermekei közül egyik-másik meghal, nem marad kizárólag gyermekei kezében, hanem darabonkint sógorságára száll. Pedig ezt nem így akarja a szülő; mert a míg gyermekeink közül csak egy is él, nem szánjuk a vagyont a sógornak.*)

Az érzés, melyen a vagyonelszállás ez a rendezése nyugszik, oly erős, oly általánosan emberi, hogy a mienkkel ellentétes irányú törvényhozások sem zárkózhattak el előle. Azon intézkedések, melyeket a római jogban az ú. n. poenae secundarum nuptiarum neve alatt összefoglalnak, első sorban ez érzésnek köszönik létüket. Az elnevezés maga ugyan azon tévedésnek következménye és egyúttal forrása is, mintha a törvényhozó ezen „büntetésekkel“ az ismételt házasságkötést akarta volna sújtani. Ám ez eszében sem volt a római törvényhozónak. Hisz e „büntetések“-nek csak akkor van helyük, ha az első házasságból gyermekek maradtak — ez pedig megvilágítja az egész intézkedést. Az özvegy (vagy elvált házastárs), ki új házasságra lép, az első házasságból származó gyermekek javára elveszti az ú. n. lucra nuptialia-kat, azaz mindent, mit előbbi hitvesétől ajándék, végintézet stb. útján ingyen kapott; a mi gyermeke utáni öröklés czímén volt hitvesének vagyonából reá szállt, azt ugyancsak második házassága által elveszti; e javak tulajdonjoga az első házasságbeli gyermekekre száll, és a szülő (parens binubus) csak a haszonélvezetet tartja meg. (Arndts, Pand. 417. §.) Mi más ez, mint a mi fenti gondolatunk? Ime, a római jog is úgy tartja, hogy a mit a szülő gyermekeire hagyott, annak végképen ezeknél kell maradnia. Ezért, ha egyik gyermek halála folytán a szülői örökség egy része a másik szülőre száll: ennek nem szabad a vagyon elidegenitésére vezetni. Ha nem lép új házásságra — így okoskodik a római jog —, akkor az ilyen vagyon úgyis visszaszáll a gyermekekre, mint egyedüli örökösökre; ha pedig második házasságra lép, akkor elveszti az ilyen vagyon tulajdonát, nehogy az a második házasságbeli gyermekekre vagy házastársra juthasson.**) Hasonló intézkedések nagy számmal találhatók a közép- és újkor német particularis jogaiban. L. Stobbe Deutsch. Privatr. II. §. 248.

---

*) Az ági öröklés ez alapgondolatát oly szépen és nyomatékosan tárja fel Zsögöd Benő fent (25—32. ll.) kivonatolt két értekezésében, hogy be kell érnem ennyivel, hacsak leirni nem akarom.

**) A keresztény császárság más hasonirányú intézkedését l. fent 56. l.

A Németországban érvényben levők kimeritően össze vannak állitva: Sicherer Personenstand u. Eheschliessung (1879) cz. művében. (297—326. ll.) Mind e jogok megegyeznek abban, hogy az özvegy (vagy elvált házastárs) mielőtt második házasságra lép, azt a vagyont, mely első hitvesétől reászállt, az első házasságbeli gyermekeknek kiadni vagy javukra biztosítani köteles. Hogy a régi franczia jog mily eleven érzéssel bir az iránt, hogy — mint a montpellier-i törvényszék fenidézett emlékiratában mondja (59. l.) — „a család vagyona a felmenők közvetitésével egy másik családba át ne vitessék“: kérdésünk franczia történetének előadásából látható. Ugyanott kimutattuk, hogy midőn a franczia Code szerkesztői a régi ági öröklést a fente intézményével helyesitették, ezzel amannak alapgondolatát nem elejteni, hanem csak egyszerűbben megvalósitani kivánták; és előadtuk, hogy kezdve a franczia Code droit de retour-ján, le az 1889-iki spanyol Code „reserve special“-jáig e gondolat mint tér újból-újból vissza. Végül reámutattunk, hogy a legújabb német codificatio indokolásában és annak irodalmi kritikájában is meg-megszólal e gondolat. Ez áll különösen a kritika azon nagy részére, mely a túlélő hitvesnek nem tulajdon, hanem csak haszonélvezetet akar engedni az elhunyt hitves vagyonában, nehogy az ilyen örökrész a túlélő hitves halála után a gyermekek elől elvonassék és idegen kezekbe jusson. Bähr idevágó érvelését, mely teljesen a fenti gondolatunkat fejezi ki, fenebb (73. l.) már szószerint idéztük. Hasonlóan érvelnek a hitvestárs haszonélvezeti joga mellett: Petersen, (Bekker und Fischer Beiträge stb. 92—95. ll.), Gierke (Das BGB. u. d. deutsche Reichstag 36. l.), Bernhöft (Reform d. Erbrechts 78. l.) stb.

Az ági öröklés ez alapgondolatával szemben két ellenvetés van olyan, melyek a franczia Code-ot előkészitő tanácskozmányok óta a mai napig állandóan hangzanak fel és melyeket részemről is igazoltaknak tartok. Az első anyagi jogi, a másik perjogi természetű; amaz a szabály igazságosságát, emez perbeli keresztülvihetőségét érinti. E két ellenvetés a következőkben áll:

1. Az ági öröklés a vagyon szerzőjét veszi irányadóul az öröklési rend meghatározásánál. És mi tagadás: ha a vagyon szerzőjétől kérdeznők, megfelel-e az ági öröklés rendje az ő érzelmének? bizonyára helybenhagyná. De a szerző érzelme nem esik mindig össze az örökhagyóéval és mentül távolabbi a rokonsági fok, mely szerző és örökhagyó között fennáll, annál nagyobb a valószinű eltérés is e kettőnek személyi hajlandóságai között. Legmelegebben érez a szerző az ő gyermekei iránt; és ha a szerző apa gyermekeire hagyván vagyonát, e gyermekek közül egyik magtalanul meghal: ez esetben az ági öröklés, mely az apáról szállt vagyont a túlélő testvérekre szállitja, egyaránt felel meg a szerző és az örökhagyó érzelmének. De már midőn a vagyon a nagyapáról szállt le: ellenkezésbe jöhet az örökhagyó hajlandósága a

szerzővel. A szerző nagyapához az ő túlélő gyermekei, azaz az örökhagyó nagybátyái és nagynénjei állanak legközelebb, ezért ezekre szállítja a nagyapai vagyont az ági rend; ám az örökhagyónak lehetnek közelebb álló rokonai: apja vagy anyja vagy féltestvérei, kik nem a szerző nagyapa ágához tartoznak — ilyenkor az örökhagyó érzését sértjük, ha az apa, anya, testvér mellőzésével a nagybátyát, nagynénét, unokatestvért bocsátjuk a hagyatékba. És e sértés még nagyobb lesz, ha a szépszülő vagy még távolabbi felmenő a szerző. Hogy ilyenkor a távoli oldalrokon az ágáról való származás czimén az örökhagyó apját, anyját, testvérét kiszorítsa — ez sértő megtagadása az örökhagyó legszentebb érzelmeinek. Ez volt mindenkor legerősebb érve az ágiság elleneinek, úgy külföldön (l. fent Berlier 53. l., Treilhard 55. l.), mint minálunk (Teleszky 13., Dell'Adami 36., Hodossy 39., Czorda 39., Kern 46. l. stb.).*)

2. A második ellenvetés: a vagyoneredet bizonyitásának nehézsége. Az ágonközi öröklés a hagyatékot a maga jelen állapota szerint osztja fel, az ági öröklés a maga történeti eredete szerint. Ez által az ági öröklés minden esetben egy nehéz bizonyítási kérdés megoldását teszi szükségessé, mely az ágonközi öröklés elrendezésénél fel sem merül. És a mi e bizonyítást különösen terhessé teszi, az abban áll: hogy e bizonyítás nehézsége fordított arányban áll az általa elérendő czél igazságosságához. Az ági öröklés ugyanis, mint az imént 1. alatt láttuk, annál kevésbé igazságos, minél távolabbi őstől származott a vagyon. Már pedig minél távolabbi őstől származott a vagyon, annál nehezebb természetesen ezen vagyoneredet bizonyítása is. Hogy apánkról-anyánkról mi örökség mikor szállt reánk, többnyire könnyen bizonyítható és ilyenkor, mikor testvéreink az ági praetendensek, legigazságosabb is az ági öröklés. De hogy szüleink mit örököltek nagyszüleinktől, vagy épen hogy emezekre a maguk eleitől mi származott: ezek felfelé-fokozódva nehezebbülő kérdések és ilyformán épen a legtávolabb álló oldalrokonok okozzák a legbonyolultabb pereket (l. fent Berlier 53., Chabot 58. l.; Teleszky 19., 35., Dell'Adami 36., Czorda 39., Randa 44 l. stb.)

Bizonyos fokig mindkét fenti ellenvetésre meg lehet felelni. A mi jelesül azt a szemrehányást illeti, hogy az ági öröklés távoli oldalrokonok kedvére a nem-ágbeli közelrokonságot sérti: ennek igazolására arra szoktak hivatkozni az ágbarátok, hogy a törvényes öröklés rendezésénél az elhúnytnak nemcsak szeretetét, hanem kötelességérzetét

*) Ezt még Zlinszky, az ágiság lelkes védője is elismeri. „Az az eset . . . hogy épen az a szüle marad életben, kitől vagyon nem származott s ennélfogva a másik szüle után maradt vagyont a távolabbi oldalrokonok elviszik előle, a természetes érzést mélyen sérti.“ És: „Csakugyan hajmeresztő lenne, hogy a szülő koldusbotot vegyen kezébe, mialatt a legtávolabbi oldalrokonok nevetve osztoznak.“ Magy. örökösöd. jog 352. l.

is kell tekintetbe venni. „A javak örökösödési elszállása — mondja Zsögöd — nem alapszik csupán az egyéni szereteten, hanem alapszik egyszersmind kötelességen. . . . A szerzeményben követi a szerző szeretetét, az ősiben a kötelességet.“*) (M. Igazsü. 11. köt. 531. l.) És hasonlóan a francziák közül Laurent (Principes VIII. 582. l.): „Ce n'est pas l'affection du défunt qui était le fondement du droit de succession, c'était plutôt le devoir, les parents, quoique éloignés, ayant droit aux biens de la famille dans laquelle ils entrent, comme à l'accessoire de la vie; or, le devoir l'emporte sur l'affection.“ Csakhogy épen az a kérdés, vajjon kötelességnek érezzük-e még ma az ági visszaszállást ott is, a hol az a gyermeki, testvéri szeretetbe ütközik? Oly erősnek érezzük-e még ma is a távoli atyafiság jogát az ági vagyonhoz, hogy azzal szemben szülő, testvér nem jön számba? Ha kölcsönvett idegen dolgot találnak hagyatékomban, az kétség nélkül a tulajdonosnak jár vissza, bármi szükségben maradjon is vissza apám-anyám, testvérem; itt nem azt kérdjük, kit szerettem legjobban, hanem kinek tartoztam vele. Az ilyen esetekben tiszta sor, hogy az idegen dolog mindenekelőtt visszajár és csak a mi azután még fenmarad, osztható fel szeretteim között. Ám ilyen értelemben „idegennek“ érezzük-e még ma az ági vagyont is? Erős túlzás lenne ilyet állítani. A vagyoneredet emlékezete kétségtelenül ma is él és befolyással van arra a kérdésre, ki tarthat méltányosan számot a reánk szállott vagyonba való öröklésre? Ezért, ha egyenlően közel, vagy egyenlően távol álló praetendensek igénylik a hagyatékot, igazságosnak tartjuk, hogy a vagyon oda szálljon vissza, a honnan jött, mert ceteris paribus az eredet nyom a latban. Itt, midőn mindkét fél egyenlő közel áll az örökhagyóhoz, erősebb a czíme annak, ki közelebb áll (mert tőle eredt) a vagyonhoz. De midőn közeli rokon van az egyik oldalon, távoli a másikon: ilyenkor kötelességnek érezzük-e, hogy a távoli rokonnal vagyoneredet czimén kiveressük a közelit a hagyatékból? — erre a kérdésre nemmel felelnek az ágonközi öröklés hívei, és ebben, úgy hiszem, nekik van igazuk.

A mi pedig a bizonyitás nehézségét illeti, azt szokás az ágiság védelmére felhozni, hogy e nehézségen vélelmek felállítása által lehet segíteni. Ámde a vélelem a bizonyitás nehézségét nem szünteti meg, csak egyik oldalról áttolja a másikra. Akár felperest, akár alperest nyomja a bizonyitás terhe: a per ez által nem lesz egyszerübb, mert a mennyivel kevesebbet kell bizonyitania annak, kit a vélelem támogat, annyival többet kell bizonyítani az ellenfélnek.

A közelrokonok kizárása a távoliak által és a vagyoneredet bizonyitásának nehézsége voltak az okok, melyekből a franczia törvényhozás — mint láttuk — az ági örökléssel szakitott, nálunk pedig ugyanez

*) V. ö. Szentgyörgyi érvelését 132. l.

okok egy csomó engedményre birták az ági öröklés híveit. Mert tudnivaló — mint az I. a. foglalt irodalmi személéből meggyőződtünk — hogy változatlanul senki sem kivánja fentartani hazai iróink közül az ági öröklést, hanem mindenik compromissummal éri be a két öröklési alaprendszer között. E compromissumoknak közös vonásuk, hogy a távoli atyafikat az ági örökség kizárólagos birtokából kirekesztik, vagy öröklési jogukat mások concurráló jogai által megszorítják; a vagyoneredet bizonyitását pedig vagy teljesen feleslegessé tenni, vagy legalább vélelmek által könnyíteni igyekeznek. E compromissum-javaslatok pedig három csoportra oszthatók: az első az ági öröklés czélját más úton akarja elérni, az ági öröklés intézményét tehát más által helyettesíteni akarja; a második az ági öröklést elvileg megtartja, de a rokonság kisebb körére szorítja; a harmadik is megtartja az ági öröklést, de hiányain az által kiván segiteni, hogy azt új intézménynyel köti össze. Az első javaslatot tehát röviden surrogáló, a másodikat restringáló, a harmadikat combináló javaslatnak lehet elnevezni.

1. Surrogáló javaslatok.

Ide tartoznak azon javaslatok, miket Vida László a II. jogászgyülésen (l. fent 15. l.) és Teleszky István fentkivonatolt első örökjogi munkájában (fent 21—22. ll.) előterjesztett.

E javaslatok lényege abban áll, hogy a felmenők és oldalágiak öröklése a lineáris osztályra és az ú. n. felmenői képviseletre alapittassék. Vagyis: a hagyaték minden esetben két egyenlő részre osztatik, egyik rész az apai, másik az anyai oldalnak jut, még pedig mindegyik oldalon a relative legközelebb álló rokonnak, úgy hogy tehát az egyik oldalon levő közelebbi felmenő nem zárja ki a másik oldalon a távolabbit. Más szóval: ez a franczia fente (és esetleg a refente) átvitele a mi jogunkba. Szándékosan bővebben ismertettük fent (51—65. ll.) a franczia fente intézményét és a reá vonatkozó franczia irodalmat, hogy okulhassunk rajta e magyar utánzatával szemben is. A fente intézménye — mint fentebb bővebben kimutattuk — Francziaországban is compromissum akart lenni az ági és az ágonközi öröklés között. Az okoskodás is, melylyel a forradalom törvénykészitői és szónokai ez intézményt támogatták, ugyanaz, mint a melyet magyar szószólóinak előadásaiból fenebb ismertettünk. Ez okoskodás maga a következő. A római öröklés szerint az egyik felmenői oldalon levő közelebbi rokon kizárja a másik felmenői oldalon levő távolabbit, pedig lehet, hogy épen ez utóbbi oldalról származott a vagyon, melyet az örökhagyó hátrahagyott. Ez igazságtalanságon úgy lehet segiteni, ha minden felmenői vagy oldalrokoni öröklés esetében mindkét oldal rokonsága között osztjuk a hagyatékot; ez által elérjük, hogy azon oldal, a honnan a vagyon származik, sohasem lesz teljesen kizárva a hagyatékból.

Lehetetlen ez okoskodás hibáját azonnal észre nem venni. A római öröklés lehetővé teszi — az igaz — hogy az egyik szülő elviszi a hagyatékot, holott az talán a másik szülő szülejétől származott; de a franczia rendszer szerint ez a szülő nem kapja meg a hagyatékot egészben még akkor sem, a mikor egészben ő tőle magától származott. A római rendszer szerint a közelebbi felmenő kizárja a távolabbit, de a mikor a vagyon azon oldalról származik, a melyhez a közelebbi felmenő tartozik, a vagyon egészben oda száll vissza, a honnan eredt; a franczia rendszer szerint azonban ezen utóbbi kielégítő eredmény sohasem állhat be, mert a közelebbi rokon még akkor is osztozik a másik oldallal, a mikor ez utóbbin csak távolabbi rokon van. Egy szóval: a franczia rendszer, igaz, sohasem fosztja meg egészen a rokont a tőle eredő vagyontól, de nem is adja meg soha egészen. És míg a római rendszer szerint a távoli rokont üti el a közeli, addig a franczia szerint a közeli rokont üti el a távoli — ez pedig sokkal fájóbb igazságtalanság.

2. Restringáló javaslatok.

Ide tartoznak azon javaslatok, melyeket Zsögöd (29. l.), Herczegh (34. l.), Szentgyörgyi (130 l.), Halmosy (137 l.) és Teleszky előadói javaslatában (32. l.) tettek. Közös vonásuk, hogy az öröklést csakis a közelrokonság körére akarják szoritani. És pedig: Zsögöd és követői e jogot a szülői és nagyszülői parentálára szorítják, míg Teleszky javaslata csakis a testvérek körében ismeri el. A megszoritás, melyet mindkét javaslat tartalmaz, azon fent kifejtett megfontoláson alapszik, hogy a közelrokonok elől igen távoli oldalrokonok a hagyatékot ági jogon el ne vigyék. Ezt Teleszky javaslata az által éri el, hogy ági öröklést még a nagyszülők és leszármazóik részére sem ismer el. Ám ez által eléri ugyan, hogy — mint indokolásában mondja (39. l.) — „az elhalt unokának életben levő másik szülőjét, vagy ezen szülőtől leszármazó testvéreit .... az ő nagybátyjai, nagynénjei és unokatestvérei .... ki ne zárják“ — a mi, mint fent kifejtettük, szerintünk is óhajtandó. De e megszorítás következménye az is, hogy ezen nagybátyák, nagynénék, unokatestvérek fele részben ki lesznek zárva az ági vagyonból akkor is, a mikor velök nem az elhunyt szülője vagy testvére, hanem más oldalról való nagybátyai stb., vagyis velök egyenlő távolságban álló oldalrokonai concurrálnak, a midőn pedig semmi ok sincsen, hogy ezen osztályos rokonoknak a reájuk nézve ági vagyont vissza ne jutattassuk. A Teleszky javaslata tehát erősebben szorítja meg az ági öröklést, mint a hogy saját álláspontja szerint is indokolható.

Viszont a kelleténél gyengébben szorítja meg a Zsögöd és követőinek javaslata. Mert ez meg minden esetben ismeri el a nagyszülők és leszármazóik ági jogát, úgy hogy ezek az ági eredetű vagyont még a

szülő és testvér elől is elviszik — a mi pedig éppen a legigazságtalanabb eredménye az ági rendnek.

3. Combináló javaslat.

Ez utóbbi eredményt — mint fentebb (88. l.) emlitettük — még az ági öröklés oly lelkes védője, mint Zlinszky is perhorrescálja és Zsögöd is elismeri, hogy ily eredmény mellett „a hazai öröklés indoka kevésbé eleven“ és hogy itt az ági öröklés igazsága, „más igazságokba ütközik“. (M. Igazs. 25. köt. 146. l.) E hibán Zlinszky*) úgy kiván segiteni, hogy a nagyszülők és leszármazóik ági öröklését egy nálunk új (a schaffhauseni codexből átvett) intézménynyel, t. i. a túlélő szülő haszonélvezeti jogával combinálja (l. fent 24. l.), még pedig úgy, hogy e haszonélvezetet „a lakás jogára szorítja, magát a birtokot pedig az örökösöknek engedi át oly kötelezettséggel, hogy a haszonélvezetre jogosult szülő haláláig attól egy bizonyos, szükség esetén az örökösödési biróság által meghatározandó összeget fizessen.“ (Id. munka 353. l.)

Ám e javaslat is először csak a túlélő szülőn segit, ha ugyan segit, de védtelenül hagyja a testvéreket, a kik pedig ugyancsak közelebb állanak az örökhagyóhoz, mint ama távol oldalrokonok. Ha tehát azt az elvet valljuk, hogy a közelrokont a távoli atyafi a hagyatéktól meg ne fossza: akkor a Zlinszky javaslata sem fedezi a teljes szükségletet. Másodszor: a szülőről csak lakás és egy „esetleg“ biróilag meghatározandó járadék formájában gondoskodik, holott a lakás egymaga kevés, a „biróilag meghatározandó“ járadék pedig technice nem ajánlatos expediens, mert a hazai örökjogi pereket a perek új számával szaporitaná, még pedig épen ama fix alap nélküli és a birói önkényre alapitott perek neméből, melyeket ma az özvegyi jog fejezetéből ismerünk és miket épen ezért az özvegyi jog rendezésénél is kiirtani iparkodtam. Végül pedig a szülői haszonélvezet — eltekintve azon ismeretes nemzetgazdasági aggályoktól, melyek a törvényes haszonélvezeti esetek szaporitása ellen támaszthatók — hazánkban új intézmény és nem tartom következetes eljárásnak, hogy egyrészről az ági öröklést azért tartsuk fenn, mert hazai fennálló intézmény, ezt pedig másrészről csak úgy tartsuk keresztülvihetőnek, ha hiányait egy teljesen idegenszerű, nálunk ismeretlen, külföldi intézmény receptiója által kipótoljuk.

Azok után, miket fent az ági örökség alapgondolatának igazoltságáról valamint az azon alapuló mai öröklési rend hiányairól kifejtettem, saját álláspontomat a következőkben terjesztem elő.

1. Az ági öröklést a szülői és a nagyszülői parentélában fentartandónak vélem. E megszoritás magában véve azok után, miket e tekintetben Zsögöd, Herczegh és mások (l. fent 91. l.)**) felhoztak, további indokolásra

*) V. ö. Halmosy felszólalását 136/7. l.
**) A francziáknál Cambacérès és Bigot. (l. fent 52. l.)

nem szorul. Annál kevésbbé szorul külön indokolásra az én örökségi javaslatom szempontjából, mert javaslatom egyáltalában nem ismeri el a nagyszülői parentélán túl álló rokonok törvényes örökösödési jogát. Fentartva magamnak ezen utóbbi elvnek indokolását a törvényes örökösödés bemuatása alkalmára, itt csak annyit jegyzek meg, hogy az ági öröklésnek a nagyszülői parenteláig való megszorítását még az esetre is javaslom, ha az általános törvényes öröklés fejezetében a szépszülői vagy még távolabbi parentélák törvényes öröklése határoztatnék is el.

2. A nevezett két parentélában is azonban az ági öröklést csak azon kettős megszoritással vélem fentartandónak, hogy *a*) a távolabbi rokon ági öröklés czimén ki ne zárja a hagyatékból a közelebbit; *b*) hogy a vagyoneredet bizonyítása a hagyaték lebonyolítását túlságosan meg ne nehezitse. E czélból:

3. Kimondandó, hogy a nagyszülő és leszármazói oly esetben, midőn az örökhagyó szülőt vagy szülői lemenőt hagyott hátra, ági öröklést nem érvényesithetnek. A nagyszülő, nagybátyja, nagynéne, unokatestvér stb. tehát ági vagyon czimén csak akkor léphetnek fel, a mikor az örökhagyó után sem gyermek, sem szülő vagy szülői leszármazó nem maradt hátra; vagyis, a midőn az örökhagyó egyetemes örököse a hitvestárs (ki azonban özvegyi joga czimén — és e jogot az özvegy férjre is tartom kiterjesztendőnek — az ági vagyon haszonélvezetében marad) vagy ugyancsak nagyszülő vagy nagyszülői leszármazó.

E tétel által az ági öröklés legsértőbb igazságtalanságát kivánom orvosolni, mely abból áll, hogy a távoli oldalrokon a szülőt és testvért kirekeszti. Mai érzésünk szerint, azt tartom, a vagyoneredet nem mint kizárólag mértékadó, hanem csak mint adminiculáló momentum jöhet tekintetbe az öröklési rend szabályozásánál.

Ott, a hol két egyenlően közel rokon lép fel mint örököstjelölt, az előjog azt illeti, a ki nemcsak az örökhagyóhoz, hanem a vagyonhoz is közel áll; azaz: a kitől vagy a kinek felmenőjétől maga ez a vagyon származik. Ámde ott, a hol a vagyoneredet és a vérközelség collidál, ott mai érzésünk szerint nem a vagyonközelségnek, hanem a vérközelségnek kell döntenie: az apám, a testvérem, noha nem tőlök származott a vagyonom, mai érzésünk szerint több jogot formálnak az utánam való öröklésre, mint az unokatestvérem, noha a vagyon az utóbbi nagyatyjától származik.*)

4. A vagyoneredet bizonyitásának túlságos nehézségeit annak ki-

---

*) Érdekes, hogy a vagyoneredet és a vérközelség elvének ilyetén combinálását már a Schwabenspiegel ági öröklése mutatja (l. fent 48. lapon); hazai iróink közül ily közvetítés gondolatát futólag Zsögöd is pedzi (l. fent 32. l.). V. ö. a római jogi linearis öröklést (az egyik oldalon levő közelebbi ascendens kizárja a másik oldalon levő távolabbit) vagy a hollandi kodex (l. fent 65. l.) közvetítő rendszerét szemben a franczia „fente"-tel.

mondása által vélem megnyirbálhatóknak: hogy oly vagyon, mely az örökhagyó halálát megelőző 32 évnél régebben szállt le az ágelődtől, ági öröklés tárgyát nem képezi.

Ez intézkedés indoka abban rejlik, mit fent (88. l.) kifejtettem. Az ági öröklés jogosultsága a vagyoneredet emlékezetében rejlik. Ezért legdrasticusabb, legkényszerítőbb az ági öröklés igazságossága ott, a hol egészen rövid idő, mondjuk hónapok, napok vagy épen csak órák fekszenek a vagyonleszármazás és továbböröklés között. Midőn pl. az anya gyermekágyban hal meg, és vagyonát felerészben már nagyobbik gyermekére, felerészben pedig az újon szülött csecsemőre hagyja, és a midőn ez a csecsemő fél órával az anyja után maga is kimulik (Zsögöd M. Igazsü. 218. l.): ilyenkor egyenesen kiáltó az igazság követelménye, hogy ez a fele vagyon, mely hiszen csak az imént volt még az anya kezében, tőle (a csecsemő révén) az életben maradt egyetlen édes gyermekére szálljon, ne pedig — mint a római jog, vagy az osztrák polg. tvk. rendeli — fele részben a túlélő atyára, ki azt talán második házassága gyermekeire stb. szállítja tovább és így az elhúnyt anya egyetlen gyermekétől egészen vagy részben elidegeníti. És midőn ilyenformán az ági továbbszállás törvénye annál igazságosabb, mentül rövidebb ideje, hogy a vagyon az örökhagyó kezén volt, vagyis mentül elevenebb még a vagyenleszállás emlékezete: épen ilyenkor legkönnyebb is a bizonyítás. Ám a mikor évtizedek multak, hogy a vagyon az örökhagyóra szállt: ilyenkor a vagyonleszállás emlékezete is elmosódott, a vagyon és annak eredeti szerzője közötti kötelék is lazult: ilyenkor az ági öröklés igazsága kisebb, bizonyításának nehézsége nagyobb. A ház, a föld, melyet egy-két esztendeje örököltem apámtól, nagyapámtól: évekig még mint apám, nagyapám háza szerepel a család, szomszédság szájában, emlékében. Apám, nagyapám háza, földje pedig, igazságos, hogy az apám nagyapám gyermekeire szálljon vissza. De az a vagyon, mely 35—40 év előtt szállt reám, mely azóta húszszor alakját is változtatta, beleruháztam egy emberöltőn át saját pénzemet is, eszem, kezem munkáját is: ez a vagyon az emberek emlékezetében már nem mint apám-nagyapám, hanem mint a magam tulajdon vagyona szerepel, ez a vagyon már a saját személyem bélyegét hordja magán — az ilyen vagyon tekintetében érzésünk is belenyugszik, a bizonyitás practicabilitása meg épen követeli, hogy az öröklést ne a 35—40 év előtti vagyoneredet, hanem a jelen állapot szerint rendezzük.

Még egy szempont igazolja ez eljárást. Az ági öröklés a maga alapgondolata szerint nem egyéb, mint a törvényes substitutio egy neme. Az egy ágon levő rokonok az ági vagyon tekintetében egymásnak mintegy törvényes utóörökösei, sőt Teleszky javaslata 40. §-ában egyenesen „utóörökösödésről“ szól. Az utóörökösödés tekintetében pedig javaslatomban elfogadom a német bir. törvénykönyv azon elvét (2109. §.),

hogy az utóörökösödés hatályát veszti, ha az utóöröklés feltétele bizonyos idő alatt be nem áll. Javaslatomban ezen időhatár 32 év, és ezt tartom megfelelőnek ezen — hogy úgy mondjam — ági substitutio hatályvesztése tekintetében is.

5. A mi az ági öröklés törvénytechnicai constructióját illeti, az ági vagyon mint törvényes hagyomány terheli a hagyatékot. Az egyetemes örökössel szemben ugyanis, kire az örökhagyó activái és passivái átszállnak, az ági örökös azon tiszta értéket követeli, mely a közös őstől az örökhagyóra szállt; nem követeli tehát az egész hagyatéki vagyont, vagy annak hányadát, mint az egyetemes örökös, hanem bizonyos fix értéket, úgy mint a hagyományos. És minthogy e hagyomány őt a törvény eréjénél fogva illeti: ezért törvényes hagyománynak mondható. Igy construálja az ági öröklést a német irók közül pl. Schiffner „Die sog. gesetzlichen Vermächtnisse“ cz. művében (173. l.), a franczia retour tekintetében pl. Zachariae („Der Rückfallserbe ist gleich als ein legatarius in sensu juris Romani“ stb. Fr. Civilr. IV. 69. l.), így hazai iróink közt Zsögöd, Herczegh, Teleszky stb.

I. FÜGGELÉK.

Egynehány irodalmi adat azon kérdésre: mit értettek a 30—40-es években az „ősiség eltörlése“ alatt?

1. Péterfalvi Molnár István: „Elmélkedés; az ősiségnek általános eltörlése a birtoknak állandósítására épen szükségtelen és czélt vesztő, — sőt mint köztársaság elvű, a királyi thront és az alkotmánya feldúló valóságos halálos vétek; — hanem az alkotmánynak szellemében annak módositása mint az alkotmánynak, mint a birtoknak szilárdítást és így elkerülhetlenül szükséges“ czimű művéből. (Pesten, évszám nélkül.)

„Eldődjeink napkeletről édes honunk felé megindulván, mint testükben, mint lelkükben hány ezer, meg ezerféle veszélyeket kiállottak? miglen itten oly sok nemzeteket meghóditván, ezen országot maguknak maradékiknak biztosithaták .... azért is ezen honnak megszerzése nekik oly sok lelki és testi gyötrelmes áldozatukba kerülvén, épen csudálni nem lehet, hogy e földnek oly értéket tulajdonítván, ennek állandós birtokában és ennek magoktúl, úgy hivadékjaitóli elidegeníthetetlenségében alapíták nemzetségeknek jövendő boldog mivoltát; ennélfogva még Árpád vezérnek választásakor hitformában alaptörvényeiket foglalván és ezeket bizonyos edénybe tett földre kieresztett vérekkel megerősitvén, már akkor meghatározák, akár mit és igy földet is közmunkával szerezendenek, ebből ők és maradékaik a választott vezér által semmi esetre ki ne rekesztethessenek és mind ezeket köteleztessenek nem másnak, hanem nőjüknek, leányaiknak vagy szülőjüknek hagyni, ezt pedig holtuk után felbontani senkinek ne legyen szabad, — melylyel kétségen kivül rendeltetik az; hogy az ősiség és ezen alapuló törvényes öröküles a magyar nemzetnek még keletrül hozott törvényes szokása“ ....
„..... és azoknak, kik a birtokok változékonyságának ürügye alatt az ősiségnek általyános eltörlését követelik, ... őszintén megvallván, czéljuk a köztársaságnak (Demokratiának) általuk oly forrón óhajtott megalapitása, — vagy Eldődjeik által a léteknek és tettnek megerőltetésével szerzett ősi javuknak tetemes nagyobb sommában eltékozolhatásuk, — már pedig az első maga után vonja ősi alkotmányunknak bizonyos feldulását, ennek következtével pedig a királyi Thronnak és egész magyar Nemességnek végső feloszlását, — a másik pedig az erkölcstelenséget, mely szoros és igen ritkán elválasztható összeköttetésben van a tékozlással.“ (l. 3. l.)

„ . . . . . és így az ősiséget általánosan eltörölni, efféle törvény minden bizonynyal ellenkezik a keresztény hitnek elveivel; mert ezen törvény tágosabb mezőt nyitna a pazérlásra és ennek kútforrásaira; úgymint dobzódásra, torkosságra és a fajtalanságra, melyeknek mindegyike valóságos faja a két főbűnöknek, ezeknek elkövetésére ezen törvénnyel segítség és úgymondván engedelem adatván, ez szerint a' Törvényhozótest ezen vétkekben részesülvén, kétség kivül idegen bűnt elkövetne.“ (5. l.)

„De az ősiséget általyánosan eltörlő törvény ellenkezik a polgári társaságnak végső czéljával is és így minden kötelező erő nélkül levén, ily törvény erkölcsileg lehetetlen is lenne; mert a törvény az Istennek ajándéka lévén, csak azon polgári törvények érvényesek, melyek az Isteninek képét viselvén, ettől veszik származásukat, ...“ (6. l.)

„ . . . . sőt efféle ősiséget általyánosan eltörlő törvény a királyi Thronnak és a magyar nemességnek, mely annak gyámolya, egyik leghatalmasabb elpusztitója lévén, ez lenne az egész nyolczszáz éves Alkotmánynak bizonyos fordulója, mert akár az egyházi, akár polgári, akár katonai rendbélieket szemügyre vesszük, tapasztaljuk, hogy mindenütt a hivatalnokoknak legnagyobb részét a nemesség teszi, mind háborúnak, mind békességnek ideje alatt a Nemesség viseli legnagyobb részét az álladalmi terheknek és így a nemesi rend legnagyobb istápja a királyi Thronnak lévén, az egész magyar közboldogságnak érdeke magával hozza azt, hogy ezen nemesi rende nem hogy ne gyengíttessék, — hanem . . . . minden kitelhetőképen szilárdittassék . . .“ (6., 7. ll.)

„Sőt a körülményeket méltóképen megfontolván, az ősiség nemcsak az iparnak és nemzeti szorgalomnak zsibbasztó akadályának alaposan nem tartathatik, — hanem az ősiségnek általyános eltörlése épen ezen nemzeti lankadtságnak valóságos tényezője, — mert jó atya fentálló törvények szerint tudván azt, hogy ha utódjai közt valamelyik megfelejtkeznék is azon természeti ösztönrül, hogy pazérlása miatt maradékit boldog állapotban hagyhassa, mégis valahára jöhet azon időszak, melyben utódjainak egyike, ez szerint eltékozlott család javakat visszaszerezheti, — valóban jobban gerjesztethetik azon szorgalomra, melynek gyümölcseit századok után is maradékai szedendik, mintha tudná azt, hogy az ősiségnek általányos eltörlésével elfajult fia kártyázással egy éjjel több évekig tartó fáradozásának jutalmát örökre családjától elidegenitette, . . .“ (7., 8. ll.)

„Végtére az ősiségnek általányos eltörlése nem a jövedelemnek gyarapitására, hanem a tékozlásra legtágosabb kaput nyitván, hogy a nemzeti ipart és szorgalmat legkisebben elő nem mozditaná, ennek eleven példáját adják az Angolok és Lengyelek, azoknál az ősiség a földnek birtokára nézve divatozván, Európának legdicsőségesebb nemzete, — ezeknél az az ősiség még távolról sem esmertetvén, és így a földnek birtoka mindenkinek megváltozhatatlanúl elidegenithető lévén, mindennapi tapasztalás meggyőződőleg bebizonyitja, mily szomorú állapotra lesülledének!“ (8. l.)

„ . . . . . hanem az ősiségnek az Alkotmánynak szellemébeni módositása mind az Alkotmánynak, mind a birtoknak szilárdítására elkerülhetetlen szükséges . . . . (és pedig úgy, hogy) meghatároztatnák az örökös bevalló leveleknek szükséges és okszerű esetei . . .“ (9. l.)

2. Ujfalusy Nep. János: „Felelet ezen kérdésre: honnan vette eredetét törvényeinkben az ősi javak elidegenitésének korlátozása? Miképpen gyakoroltatott az korszakonként? S a polgári társaságra nézve általyában mik voltak annak hasznos és káros következései minden oldalról?“ (Pesten 1839.) czimű művéből.

„Az ősi javak elidegenitésének korlátozása eredetét törvényeinkben vette Verbőczy István idejétől.“

Itt hivatkozik az I-ső rész 58. czímére: „Mindazonáltal az ősi javairól és ingatlan jószágairól az atya a fiai kárával vagy a leányaéval se (ha azok az asszonyi just is illetnék) és hasonlóképpen a testvér testvérének kárával az atyai vagy ősi javakról és jószágokról, fiai s leányai vagy testvérei helybenhagyása nélkül, a mi azon javaknak elidegenítését vagy eladását illeti, tellyességgel semmi örökös vallást (fassiot) nem tehet. A melly, ha még is történnék, minden siker és erő nélkül valónak tartatik s. a. t.“ (1., 2. ll.)

„A mi tehát a polgári társaságot általjában illeti, arra nézve az ősi javak elidegenitése korlátozásának hasznos következései ezek voltak: hogy a fényesebb Familiák javak elidegenítése által el nem homályosodtak, hanem mindég az ő tellyes virágzásaikban megmaradtak és így a közjónak előmozdításába, a fényesebb hivatalokat díszesebben viselvén vagy a szoros körülállásokban magának a Kormánynak hathatós segítségül mind pénzzel, mind emberrel lehetvén, úgymint Banderiumokat tulajdon költségeiken tartván, vagy személyesen is a harcz piaczára kiállván, tetemesen befolytak légyen, a mit akkor tőlük, ha ősi javaikat elidegeníthették és magok ezer nyomorúságokkal küszködni kénytelenek lettek volna, várni éppen nem lehetett. Mindazonáltal, ha a dolgot más oldalról tekintjük, ezen korlátozásnak talán károsabb következései voltak onnan, hogy az ollyan Familiák, melyeknek ősi javaik mindenkor minden kisebbítés és csorbulás nélkül maradtak, sőtt inkább még talán új szerzemény által gyarapodtak is, az ő kincseikben és számos alattvalók erejében bizván, és mindég nagyobb és nagyobb fényre, s hatalomra való vágyódástól elragadtatván gyakorta magának a kormánynak, következésképpen az egész polgári társaságnak nem kevés veszedelmet okoztak légyen. És valóban nem ennek tulajdoníthatjuk-e a belső mind nyilvános, mind magános bátorságunk azon hanyatlását, melyet Zápolya János a mohácsi veszedelem után hazánkban okozott? Nem innen vette é eredetét azon zűrzavar is, mellyel Trencsény Máté még 1-ső Károly alatt hazánkat nem csak fenyegette, hanem dulta is? És nem ebből eredtek-é azon pártütések és zenbonák is, mellyeket Bethlen, Rákóczyak, Rhédey, Barchay, Berchényi, Wesselényi s mások rettentő módon indítottak? (22., 23. ll.)

„Az egyes Nemzetségekre vagy Familiákra nézve az ősi javak elidegenítése korlátozásának hasznos következéseit ebben lehet meghatározni: hogy az a féle javak a Familiától el nem eshetnek és idegen kézre nem kerülhetnek, mellynek következésében is a Familia soha úgy el nem szegényedhetik, hogy a puszta nevén és nemességén kivül más ingatlan javakkal ne birjon, s abban legalább egy vagy kettő annak egykori fényét és díszét fenn ne tartsa.

„De vizsgáljuk meg már most ezen elidegenítés korlátozásának káros következéseit! És azokat ebben leginkább megtalálhatjuk: hogy a könnyen gondolkodó emberek tudván azt, hogy ősi javaikat, ha nem is másnak, de a Familiájukhoz tartozónak csakugyan elidegeníthetik, haj-

landóbbak a pazarlásra, s a tékozlásra, mellynek következésében maradékaik gyakorta néven és nemességen kivül más örökséget tőlük nem is kapnak, és ámbátor az egyik ág virágzásban van is, a többiek mindazáltal állandó nyomorúsággal küszködnek . . . .“ (25—26. ll.)

„De már most végtére az egyes személyek vagy birtokosok tekintetében mik lehettek vagy voltak az ősi javak elidegenitése korlátozásának hasznos és káros következései? És erre azt mondom: hogy ha az elidegenités tellyességgel helyet nem találhatott, akkor a korlátozásának az a haszna volt, hogy minden egyes személynek vagy birtokosnak örökösei bizonyosak voltak abban, hogy az ő ősi javaiktól más gondatlansága, vagy akár melly vétke miatt, meg nem fosztathatnak, hanem azoknak birtokába annak idejében bizonyosan jutni fognak, azonban magára az egyes birtokosra nézve az volt a káros következés, hogy magán legnagyobb szükségében is ősi javai csak egy részének is elidegenítése által éppen nem segithetett és magát olly karba, mellyben talán idővel ezt a csorbulást kipótolhatta volna, nem helyeztethette. P. o. Bérohant jószágába az ellenség és őtet minden ingó javaitól és marháitól megfosztotta, épületjeit földig feldulta s egy szóval őtet koldussá tette: ha ő ezen esetben ősi javaiból semmit el nem idegeníthetett, valóban az előbbeni helyheztetését vagy soha vissza nem nyerte, vagy csak igen nehezen és hosszabb időnek lefolyása után . . .“ (26., 27. ll.)

3. Széchenyi István. Hitel (1830-ki kiadás). „A familiák konservatiója azon czél, melyet elérni akarnak. S ugyan azok mostani systemánk által bátorságba vannak helyeztetve? Nem egyenesen az ellenkezőt látjuk-e? Mert olyast tán senki se fog épen fentartott familiának mondani, mely többel adós, mint értéke van, s melyet tulajdonkép a más birtoka közt csak születési sánczai tartanak fen.“

Stadium. (1831. kiadás.) (70. l.): „De szoros hitel, és olyan, mint helyzetünkben szükséges soha nem állhat fel valódi sikerrel, míg a javaslott második törvény fel nem áll, t. i. míg nincs eltörülve az ősiség.“

(74. l.) „Az inductiva methodus, t. i. az eddig tapasztalt mindenkori s mindenütti effectusok nyilván azt bizonyitják, hogy caeteris paribus a tulajdon mindig jobban müveltetett s conservaltatott, mint az idegen. — Már ha ez áll, akkor az is tagadhatlan, hogy azon számtalan lépcsők magasb vagy alacsonyabb léte, melyek a proprietas és ususfructus közt vannak, határozza el — ha ez közönséges figyelmünket kijátsza is — a művelés s conservatiói szomjnak s irányzatnak több vagy kevesebb létét; vagy más szavakkal; annál gondosabban müveltetik s tartatik valami, akármi is — és itt a caeteris paribust még egyszer emlitem — minél nagyobban viseli magában az a tulajdonnak, a sajátnak természetét; s viszont annyival kevésb gond van rá, mint utánjárásra, mind becsben tartásra nézve, minél bitangabb az, vagy bitangabb szagú. Magyarországban pedig csak a legkisebb résznek van tulajdona; s ekép a legtöbb birtok, az activumtól lefelé a kamarai, örökhagyományi — fundationalis — püspöki, apátsági jószágokon keresztül, a szántóvetőnek rövid időre, sőt esztendőrül esztendőre kiadott censualis vagy taksás földeiig, kisebb vagy nagyobb mértékben, általában véve, ha csalni nem akarjuk magunkat, semmi egyéb, mint bitang, vagy bitangabb!“

(90. l.) „Azonban mikép lenne a dolog a javitott új systema után. A becsületes és eszes pénzbirtokos haszoni és jobbléti ösztönből termé-

szetesen kezet fogna a becsületes és eszes földbirtokossal; s minekutána az őket egyesitő lánczot se halál, se pedig emberi gyengeség és gyarlóság nem szakaszthatná el, mert az a törvény szentsége a végrehajtó hatalom szoros kezessége, s ekép az alkotmány valódi bölcsessége által benne igazi erőben összeforrasztva: hihető, sőt bizonyos, hogy több munkás tőke, jobban művelt föld, csatornák, gyárak, manufacturák, s ekép több munka és továbbá takaréktárak (Sparcassa), biztositó s árva és özvegyápoló intézetek s ekép több bátorlét következésében az ország minden lakosi boldogabbak lennének, ha akarnák, mint ma, midőn sok a honban — még véres veriték után sem boldogulhat.

Mindez azonban még semmi azon haszonhoz képest, mely az aviticitas eltörlése által mind fejedelemre, mind hazára okvetlenül áradna, s mely csak akkor tünend majd inkább elő, midőn egész systemám némi rendben az olvasó szeme előtt leend.

Tekintsük azért, hogy minél előbb odajuthassunk, mily összeköttetésben van vele a fiscalitas."

(92. l.) „A fiscalitás megszünése ezen utolsóhoz nem tartozik, mert az szinte semmi egyéb, mint szükséges következése az aviticitás eltörlésének. De itt az a kérdés: valjon a Fiscalitas megszünése által nem támadtatnék-e egyenesen meg a királyi haszon, a mi concessio volna, melyet systemám kirekeszt, vagy tüstént többet üt helyre?"

„Én azt hiszem, hogy a Fiscalitás eltörlése minden aequivalens nélkül is, több valódi hasznot hajt a fejedelemnek, mint annak további megmaradása; és épen azon okoknál fogva, melyeket az előbbi czikkben az Aviticitás létének kárárul mondottam. A király csak illusorie gazdag, erős és hatalmas, bár mennyit is hoz be a vám, só, harminczad, kamara s a többi peculium — mig az egész királyság nem gazdag, nem erős, nem hatalmas. A királyság pedig mikép lehetne gazdag, midőn köztünk még azon rugó sincs, mely mindenbe elevenséget hoz, s legmostohább vadonságokat is végkép legkiesb kertekké varázsol, s mely semmi egyéb, mint az ingatlan tulajdont mindenek előtt szomjazó, s a legnagyobb szeretettel s gonddal ápoló emberi vágy."

4. Deák Ferencz 1834. évi junius hó 25-én a kerületi ülésben következőképen nyilatkozott az ősiség eltörléséről: (L. Deák Ferencz beszédei. Összeállitotta Kónyi M. I. köt.)

„Törvényes értelemben hogyan lehessen kétségbe hozni, hogy aviticitas nélkül legyen örökösödés, meg nem foghatom.

Az örökösödés természeti szabály, mely a szeretet ideáján épül, oly fokonként száll, a mint feltenni lehet, hogy a meghalt személy ezt amannál inkább szerette pl. gyermekét testvére előtt, ezeket a fiscus előtt. De ezen praesumptio azt ki nem zárja, hogy valaki világos rendelkezés által szeretetét máskép ne nyilvánítsa. És ép ebben van a külömbség, mert aviticitas az, a mi a rendelkezés szabadságát korlátozza. Az örökösödés egész Európában meg van alapitva in casu intestati a nélkül, hogy a végrendelkezési szabadság sok országokban kizárassék vagyis az aviticitas ismertetnék. És ez a dolognak valódi értelme, mert az elidegenithetlenség s az ezen épült invalitatio az aviticitásból nem következik, sőt merem állítani, hogy ez oly monstrum, mely bátran kimondom, csaláson épül, t. i. ha az idők körülményei szerint a jószág becse növekedett, azt visszavenni, külömben pedig a vevőnek nyakában hagyni lehessen."

„. . . . Egyedül a rendelkezés szabadságának elve forog itt kérdésben, pedig a tapasztalás arra tanít, hogy minden szabadság, mely a polgári társaság czéljaival összefér, leghatalmasabb rugója az iparnak, ez pedig egyetlenegy út a polgárok materialis boldogságára s igy a szabadságnak mindazon korlátozása, melyet a társaságos lét meg nem kiván, nemcsak a polgárok boldogságát sérti, hanem a társaságos lét miatt korlátozást nem kivánó természeti jussokba is belevág.“

Az 1840-ki követjelentéséből:

„Volt egy idő, midőn a feudalismus, melyet a középkornak harczokban élő lovagias szelleme fejtett ki, minden nemzeteknél elnyomta a szabad tulajdonnak tisztább eszméjét. Hazánkba is áthatott a külföldnek példája, de nálunk a feudalismus egész kiterjedésében soha fenn nem állhatott, hanem abból, és a szabad tulajdonnak eszméjéből támadott egy rosszabb s károsabb vegyület, mely ámító külsejével a szabad tulajdonnak szinét fentartotta, de valóságát semmivé tette; s ezen vegyület: az ősiség. Más nemzetek régen lerázták már a feudalismusnak bilincseit, mert megszünvén a körülmények, mik azt egy időben korszerűvé tevék, győzött az elnyomott szabad tulajdon helyreállitásának hatalmas ösztöne. De hazánk az ősiségnek súlyos jármát még most is viseli; mert a külszin által elámitva, sok ideig azt hitte a magyar nemes, hogy ő vagyonának szabad tulajdonosa. Polgártársaink közül számosan a törvénykezés szövevényes ösvényén másét keresve, magukét hanyagolták el, kétes kimenetelű költséges perek közt töltötték életöket, átkozták törvénykezésünk hosszú folyamatját, mely miatt még nyerve is vesztettek, ha százados pereik terhes költségeit felszámitották s mégis büszkék voltak abban, hogy másnak birtokához ősi jussok van, s ezen büszkeségükben pártolták az ősiség eszméjét, mely azt nekik fentartotta. Sokan az ősiséget alkotmányunk legnagyobb kincsének hitték, pedig épen az ősiség dulta fel hazánkban a nemesi birtoknak biztosságát úgy, hogy alig van vagyonosabb család, mely kétkedés nélkül elmondhassa, hogy javaihoz másnak semmi törvényes jussa nincsen. Az ősiség tette oly igen szövevényessé törvényeinket s a törvénykezés folyamatját, mert a birtoknak ingadozó biztosságát a perek hosszú folyamatjával s a törvénykezésnek ezer rést nyitó védelem eszközeivel akarták őseink némileg pótolni. Az ősiség azon rémkép, mely ellen minden javitásnak létrehozásánál küzködnünk kell; egy szóval, azon akadályok közül, mik haladásunkat gátolják, egyik és talán legsúlyosabb az ősiség. Bámulni lehet, hogy azon eszme, mely első támadtában már homályos volt, mely azóta is az egymással ellenkező magyarázatok miatt tisztába nem jöhetett, mely annyi jónak és hasznosnak létrehozását gátolta, mind ez ideig fennállhatott. De csakugyan ébred már a nemzet, s érti az időnek komolyan intő szavát, gyökerében rázták meg az ősiséget azok, mik ezen országgyülésen történtek, s biztos reményt nyujtanak, hogy a hajdankornak szomorú hagyományképen reánk szállott előitéleteit e részben is legyőzi a nemzet valóságos érdekének tisztább felfogása.“

5. Kossuth Lajos: (Pesti Hirlap 1842. évfolyam 171. szám.) „Szabad legyen egy tényt elmondanunk, jellemzőt s épületest, ha Istentől jő! Van e honban egy szép városka, egy kitünő családnak „ősi“ birtoka. — A tulajdonosok jónak találták azt örökáron eladni, s ez ellen

jog és igazság szerint senkinek sem lehet kifogása, sőt az ellen lehetne a jog eszméjének kifogása, ha valaki tulajdonát eladni akarná, s el nem adhatná; mert oly tulajdon, melylyel a tulajdonos nem rendelkezhetik, mégis csak ármányos egy tulajdon. — Nekünk úgy tetszik, hogy az ilyforma tulajdonnál tulajdonképen nem az ember a földnek, hanem a föld az embernek birtokosa. — De menjünk tovább. — A vevő egy igen érdemes férfiú volt, s a vidék örült, hogy ő a vevő, mert reményt kötött nevéhez, jelleméhez, hogy a volt birtokosok kastélya nagyszerű gyárrá változandik, a honi műipart emelendőre, s a becsületes élelemforrást nyitandóra a vidék munkás szegényeinek. — Az alkú megköttetett, s az átadásra nap tüzetett. — Egy valaki azonban a szép jószágot birni szintúgy szerette volna; s ez ismét igen természetes, de az volt a baj, hogy a szép jószág birtokosai neki, épen neki eladni nem akarák; miért? miért nem? a dologra egyáltalában nem tartozik. — Különös tulajdoni jog volna is az, miszerint az ember ép annak tartozzék eladni tulajdonát, kinek eladni nem akarja. — Azonban — hála Verbőczy „nemzetségeket conserváló“ gondosságának! — a dolgon könnyű volt segíteni. — Az eladóknak van egy rokonuk, a derék család rangjának, fényes nevének osztályosa, ez névköpönyegét az ama jószágra szinte vágyónak barátságosan átkölcsönözé. — És elérkezék az átadás határnapja. — A vevő megjött, új szerzeményét átveendő. — Azonban megjelen ama rokon úr és mondá: ő maga leszen a vevő, mert osztályos vér, s elsőbbséggel bir, miután Verbőczyben irva van, a mi irva van. — S ha csakugyan ő volt volna a vevő, birtokjogállapotunk jelen helyzetében a dolog nagyon rendiben volna, mert legalább elég tétetnék a „conservatio familiarum“ tekintetének, melytől e honnak boldogsága függ! miután tudjad, oh érdemes olvasó! hogy alkotmányunk, mint rozzant kapu, sarkából dől ki, ha X. helységnek más gazdája lesz, mint X.-falvai urak családja. Azonban a dolog e „törvényszerű“ alakultának egy kis parányi bökkenője volt. — Egy iró honfiait, a németeket, két részre osztá: udvari tanácsnokokra és olyanokra, kik azokká lenni szeretnének, Nem akarjuk ezúttal kutatni, mennyire alkalmazhatnók ezen politicai osztályzatot másokra is, mint csak a németekre; hanem annyit tudunk, hogy az emberek a Dunán innen úgy, mint a Dunán túl, más két osztályra is sorozhatók; olyanokra t. i. kiknek két millió váltóforintjuk van, s olyanokra, a kiknek nincs. Jelen esetben az elsőséget igénylő úr történetesen a második osztályba tartozott, s ez némi bökkenő lehetett volna; de a barátság sok bajon segít. A megjelenőnek háta mögött állanak azon úrnak, kit az eladók vevőnek nem akartanak, nehéz zacskókat czipelő pénztárnokai; lefizeték (de nem a jogelsőd kezeibe) a jószág árát; kötést vevének, hogy ha uroknak ezen összeget 15 nap alatt meg nem téríti, a szép városkát tartozzék átbocsátani, — és a dolognak végső vége lőn: hogy az, kivel az eladók kötöttenek, s kinek a vidék előre örült, a jószágot meg nem kapta s azt most más birja. — Ennyi történt kün a szinpadon, a függönyön belül, ha mi történt is, nem napfényre való.

Nem azért idéztük az egész tényt, hogy annak definitióját keressük, hanem tanulságot vonjunk belőle. — Legyen hát szabad tisztelettel kérdenünk: ugyan miért mystificáljuk magunkat ezzel az ősiséggel? Nem akarjuk ezúttal az ősiség káros oldalának elcsépelt szalmáját újra csépelni; nem akarjuk fejtegetni a birtoki bizonytalanságot, nem a szövevényes törvénykezést, s a tömérdek pereket, egyenesen az ősiség káros

eszméjének köszönhetőket, melyek a papirjogokban gyönyörködő viszálkodás érzetét nemzeti jellemünkké tevék, s a szabad tulajdon közös érdekével együvé csatolt nemzeti egészszé összeforrnunk nem engedtek; nem akarjuk sorolgatni a számlálhatlan bajok seregét, nem ismételni: hogy a büszke palotáktól a törpe vityillókig mindenütt, a hol baj van, az ősiség mint egy sokfejű sárkány áll őrt, s nem enged a bajhoz orvosló kezekkel közelítenünk; mind ezt gróf Széchenyi István „Hitel"-e, Deák „Követjelentése" s annyi erősbeknek lapjainkban is, egyébütt is, czáfolhatlan felszólamlása minden bizonyítás szükségén rég túlemelé; hanem akarunk maradni szorosan és egyenesen csak a mellett, hogy az idézett tényt tanulságúl vegyük, s mintegy tükörben lássuk meg, miként az ősiség, míg a közállománynak tömérdek kárt okoz, csalást sanctiónál, erkölcstelenséget tenyészt, kétnyelvűséget divatosít: másrészről még csak azon egy czélt sem éri el, melyet (jól-rosszúl — mindegy) általa kitűzöttnek hiszünk, t. i. a nemzetségek fentartását.

Avagy megakadályozhatta-e az ősiség, hogy a kérdéses szép jószágot az ősi birtokosok el ne idegenítsék? Felelet: nem. Eszközölte-e, hogy ha már a birtokosoknál nem, legalább nemzetségöknél maradjon, s idegen kézre ne kerüljön? Felelet: szólnak a tények, teljességgel nem. Vagy legalább visszaszerezhetővé teszi az örök áron elidegenített birtokot, reásütvén a bizonytalanság átokbélyegét! oh! ez átokbélyeget igen is reásüti, de visszaszerzésre bizony nem vezet; hiszen nem kell más, mint jó drága vétel, vagy legalább jókora vételár beirása, és még a zálog is örök időkre kiválthatatlan. Vagy talán akadályozza, hogy idegenek vagy absentisták ne szerezzenek össze tömérdek birtokot? — Boldog isten! tekintsünk szét: elmondhatjuk, miként a londoni Sz.-Pál-templom építőjéről ott irva van: „Emlékét keresed? nézz magad körül." — Nézzünk mi is magunk körül, s meglátjuk, mi karba teszi nagyjainkat, középvagyonú nemeseinket és szegényebb társainkat az ősiség? Mit hát, mit eszközöl az ősiség? megmondjuk uraim! száraz röviden: eszközli azt, hogy az eladandó jószágot, mint itt is történt, többnyire nem az, kit az eladók akarnak, hanem más veszi meg, kit az eladók nem akartak. Gyönyörű épületes conservatio familiarum! És ennek áldozzák fel a nemzeti hitelt? ennek a tulajdoni szabadság eszméjét? ennek a birtokbiztosságot? — Miért, uraim! ugyan miért mystificálnók magunkat még tovább is ezzel a nyomordús ősiséggel?

De hiszen addig, míg e szót „ősiség" jónak és rossznak, kárnak, haszonnak általános eszméi lengik körül, a kérdéssel csak megvagyunk, a miként vagyunk, s az ember azt gondolná, igazán valami vékony szálacskán függ az egész; de midőn részleteire megyünk, s látjuk, miként alig van a polgári magánjog mezején oly viszony, oly állapot, melyet az ősiség eltörlésének kérdése meg ne érintene; miként, ha ősiségről szólunk, a majoratusok, hitrebizottságok, férfi és nőnem közti osztályjogok, rendelkezési szabadság, kir. adomány, fiscus örökösedése, adásvevés, örökvallások stb. — mind a kérdés körébe vágnak, ekkor már fölébred a házi, családi, osztályzati érdekek egész serege, s az ember azon veszi magát észre, hogy a vékony szálacska bizony jókora hajókötél."

„. . . . . . És mi ezen második szorító abroncs? Kiki tudja, hogy az ősiség; mert ennek eltörlése nélkül tökéletes telekkönyveink, ezek nélkül jó hypothecalis rendszerünk, e nélkül birtokainknak becse, hitele

soha sem lesz. Hozzá kell tehát fognunk haladéktalanul az ősiség eltörléséhez, mert különben a mostani birtokos nemesség minden bizonynyal semmivé lesz. Pedig mi tisztán kimondjuk véleményünket: valamint annak csekély tehetségünkkel mindig ellene leszünk, hogy akármely egyes osztály a köznek rovására pártfogoltassék: úgy másrészről azt gondoljuk, ha valaki ez országban, bizony a birtokos nemesség csakugyan megérdemli, hogy nemcsak fenmaradásáról, hanem nagyobb és nagyobb jólétéről is a törvényhozás mind azon módokkal gondoskodjék, melyek a közjólét érdekeivel nemcsak ellentétben nem állanak, sőt annak egyenes, mellőzhetlen postulatumai. Annyi igaz és tagadhatlan, hogy e nemzetnek egész históriai multja a birtokos nemességgel ugyanazonos; ez volt, ez még ma is azon néposztály, mely a magyar nemzeti testnek ép, egészséges magkövét teszi. Ezen osztályt nem kell, nem szabad veszni hagyni."

6. Az 1843/44-ik országgyülés julius hó 3-án és 4-én a XXX-ik és XXXI-ik kerületi üléseiben az ősiségre vonatkozó törvények megváltoztatásának kérdéséről a következő vita folyt: (L. Az 1843/44-ik évi magyar országgyülési alsó tábla kerületi üléseinek naplója I. köt. Kovács F. 1894.)

Bezerédy I. szerint az ősiségi törvényeken változtatni kell, mert az ősiség által nem éretnek el azon czélok, melyek védelmére az ősiség rendszere szolgál. Igy a nemzetségek fentartása, az egyik főczél, épen nem éretett el az ősiség által, a nemesség elszegényedett teljesen. (490. l.) A birtokbiztonság alapjában meg van renditve; az ősiség uralma alatt a nemesi birtok hitelt szerezni nem képes. (490. l.)

Radvánszky szerint az ősiség nem a birtokot conserválja, hanem csak tömérdek, hosszas, költséges perekbe bonyolít. (492. l.) A statusnak mindegy, hogy a birtok akármely polgára kezében van, de korántsem mindegy, vajjon a birtok szabad, biztos-e vagy nem. (492. l.)

Beőthy szerint az ősiséget nem lehet javitani, kártékony kinövéseinek letisztogatásával nem lehet segiteni a bajon, mert kis idő mulva ismét káros kinövései lesznek: el kell törölni. (494. l.)

Kruplanicz az ősiség védelmére felhozza a következő érveket: 1. az ősiség keresztül van szövődve az egész alkotmányon s ettől veszély nélkül el nem választható; 2. a családi örökösödésben nagy rázkódtatást, sok érdeksértést okozna; 3. az ősiség mellett szól a tulajdoni jog és 4. az utolsó akarat teljesitésének kötelessége, mely egyenesen a tulajdoni jogból ered; 5. a fiscus kármentesitésének szüksége; 6. a közterhek mivolta, végül 7. a nemzetiség koczkáztatása, a mely idegenek beszármazásából következnék. (494. l.)

Zsedényi az ősiségről szólva felhozza, hogy az ősiségből folyó elidegeníthetlenség, rendelkezési szabadság s örökösödés szempontjait kell tekinteni s nézni az anyagi, erkölcsi s politikai indokokat. Ezekből kiindulva az eltörlés mellett szavaz. (495. l.)

Az ősiség mellett szólna az az erkölcsi tekintet, hogy az ember azt, a mit atyjától örökölt, oly értelemben sajátjának nem ismeri, mint, a mit maga szerzett, továbbá, hogy a mit egy kapott, gyermekeire átszállitsa; ez ellen szól az az elv, hogy az élő birtokos legyen a tulajdonos, nem, a ki meghalt vagy a ki még meg nem született. (498—499. ll.)

A nemzetgazdasági szempontokkal egyrészt az ősiség ellenkezik, mert a vevőt ősi javaknál a birtok bizonytalansága elrettenti, nem enged egészséges jelzáloghitelt kifejlődni (501. l.); másrészt az ősiség mellett szól, hogy növeli a szerzési ösztönt, mert a szerző tudja, hogy keresménye gyermekeire fog szállani; nem mobilisálja a birtokot túlságosan. (499. l.)

Politikai tekintetben az ősiség mellett szól, hogy a nemzetséget fentartja, a mely pedig egyik eszköze a nemzet élete fentartásának (499. l.) ellene szól, hogy a nemzet élete nem egyes nevekhez van kötve, hanem az egész nemzethez, a melynek pedig egy nagy része ki van zárva a birtokszerzésből. (501. l.)

Géczy úgy velekedik, hogy óvakodni kell a káros institutiók gyökeres kiirtásától, mert ezek egygyé nőttek a nemzet életével; a kártékony kinövéseket kell lenyesni; nem hiszi, hogy a nemzet az ősiség általános eltörlését kivánná. (503. l.)

Szentkirályi szerint, a kik az ősiséget eltörölni óhajtják, a károkat akarják eltörölni s nem azt, a mi hasznos, hogy ha van valami, a mi ilyen.

Az ősiséget eltörölni annyit tesz, mint a birtokszerzés, gyakorlás és átruházás körüli törvényeket megváltoztatni; nem lehet egyszerűen negativ törvényt hozni, pl. hogy „az ősiség eltöröltetik"; a positiv törvények helyébe más positiv törvényeket kell tenni. (504. l.) Választmány kiküldését javasolja, mely törvényjavaslatot készitsen a birtokszerzés, átruházás, gyakorlás és rendelkezési szabadságról. (554. l.)

7. Gosztonyi Miklós: Ősiség (Pesten 1847). „A korjelszava: okos, czélszerű földmivelés, kereskedés, szorgalom, hitel! Az ősiség tespedő, kérlelhetlen szabálya pedig: hogy az egykor szerzett érdem gyümölcse, és a szerző vasakarata sérthetlenül szálljon firól fira, ivadékról ivadékra, tizedről tizedre, századról századra."

„Jelenleg nemcsak a köz állományi nemzeti gazdaságról elmélkedő tudósnak, de mindenkinek meggyőződése, hogy elrendezett, a lehető legnagyobb hasznot hajtó földmivelés elkerülhetetlenül föltételezi a bőkezű beruházást, beruházáspénzt, ez pedig alapos hitelt; és hogy még ez mind elégtelen, hacsak az ipar és forgalom minden lehető alakjában ki nem fejlődik. De az is napfényre deritett tény, hogy mind ez elérhetlen óhajtás ott, hol a föld örökös per tárgya, hol egy birtokos sem tudja, ki által, és melly órában vonatik biró eleibe, a legzavarosabb perpatvar örvényébe; mert ki hitelezhet olly birtokosnak, ki maga sem tudja, de nem is tudhatja, tulajdonával hanyadán áll. Hasonló állapotban lehetlen a földkönyv; puszta árnyék a betáblázás; és a puszta hangnál is gyöngébb az adott szó."

„... Tekintsünk kissé, ha csak felületesen is, tettlegesen, példával a jogviszonyokba, a mint minden gondolkodás nélkül észbe ötlik. Egy magyar birtok az első országfoglalási osztálykor jutott egy bizonyos nemzettségnek. Ettől megvette egy másik. Ez eladta egy harmadiknak, kinek magva szakadt. A korona eladományozta. Az adományos eladta. Ennek vevőjének ismét magva szakadt. Az újonnan tettleg birtokba lépett korona elzálogositotta. Végre ettől szállott a mostani birtokosra."

„Már most a jelen birtokost, kinek bőréről van szó, — feltéve, hogy az érintett birtokváltozási lépcsőkön mindenütt ősiség csúszott be — ala-

posan megtámadhatja: 1. Árpád osztályosa; 2. annak vevője; 3. a korona adományosa; 4. a korona; és 5. ennek zálogosa. És ha a megtámadás alulról megyen fölfelé, egyezhet a birtokos öttel, megfizetheti azt, mit magáénak hisz ötször. Időközben pedig mulathatja magát, számos nemzedéken keresztül, replikákkal, exceptiókkal, prohibitákkal, repulsiókkal, oppositiókkal, novumokkal, és ismét prohibitákkal, revocátiókkal, „cum majori, cum minori onere", és számtalan hasonló, az elmét, a természet nagy titkainak fölfödözésére élesítő eszközökkel. Lesz tréfája elég, csak kedve tartsa, és erszénye meg ne bánja."

„. . . . annyival inkább, mert már köz példabeszéddé vált, hogy Magyarhonban a birtok állandóságát, de azt is csak salvo jure tertii, quarti, quinti, és ki tudja, quoti, négyszer kell megfizetni: 1. zálogul; 2. örökáron; 3. megerősítve; és végre 4. perben kötött egyességgel."

„Nekünk már olly magánjog kell — főleg mióta minden országbelinek megadatott a birtoklási képesség —, melly necsak személyt kivétel nélkül biztositson, de egyszersmind bizonyos, nem ingadozó — a mindennapi viszonyokból eredőt kivéve, semmi huzamos hátraható perpatvarnak ki nem tett, a közönség által mind mennyiségére, mind értékére ismert — birtokot adjon ne csak az egregiusnak, de a grexnek is."

„. . . . Higyétek, adjatok a megadott birtoklási képességhez még birtokbiztosságot is, a többi, mit olly nagyon óhajtotok, magától beáll. A birtok becse nőni fog úgy, mint talán még nem is képzelitek; nézzetek csak Pestre, és aránylag a többi városokra, hol a városi birtokos szabadon mozog tulajdonában. Lesz adó, pedig sok adó, mert lesz miből. Lesz úrbéri váltság, mert lesz miből, és nem lesz ok, miért feltartóztatni. — Lesz gazdagon jutalmazó földmívelés, ipar, kereskedés, forgalom, hitel, mert lesz miből; lesz czél, miért, és lesz, ki működjék. Lesz hitelintézet — mi úgyis egy pár hó előtt, hir szerint, egyedül az ősiség szirtjébe ütközve, szenvedett hajótörést; mert majd biznak megerősödött birtokunkban, és a prokátori térről elfordult szavunkban. — De meg lesz a többi is mind, mert senki sem fog attól tartani, hogy százados kérdések fölmelegítése fogja fel iparkodása jutalmát. Annál fogva a nagy Catoval: csak delendam esse Carthaginem, és pedig mindig untalan és untalan delendam, delendam esse Carthaginem!"

Könyve végén (48—54. ll.) kifejti, mily szabályoknak kellene lépni az ősiség helyébe. Mondassék ki: 1. minden birtok, marad abban a kézben, melyben a törvény találja; 2. 1—3 éves záros határidő a megerőtlenítő perek inditására; 3. rövid eljárási mód behozatala stb. stb. Az ági öröklés megváltoztatásáról sehol szó sincsen.

8. A „Pesti Hirlap" 1847. évi deczember 16-ki számában közli az ősiség eltörlése felett folyt következő vitát:

„Somsich kifejti, hogy az ősiséget el kell törülni, hogy a birtokállapot jobb karba hozassék. Az ősiség megfelelt czéljának, midőn a nemesség katonáskodott, mert a birtok védelmére volt szükség a folytonos távollét miatt. Ma azonban megszünvén a katonáskodás, a közteherviselés elve lép előtérbe, a nemességnek a polgári munka terére kell lépni. A nemesség azonban nem versenyezhet a polgársággal, mert a nemesi birtok az ősiség bilincsei által annyira le van kötve, hogy természetes értékét meg nem éri.

A nemes birtokos nem valódi tulajdonos, hanem csak haszonélvező; a nemesi birtoknak nincs hitele.

Botka T. a jelen birtokviszonyok kóros voltából indul ki. Az ősiség nem ad igaz tulajdont, nehezíti az adás-vevést, végtelen tért nyit a perlekedésnek és a nemzettségeket nem hogy fentartaná, hanem tönkre juttatja. Nézete szerint ma a czél az, hogy a birtok mind a magánosok, mind a korona irányában biztosittassék: ez csak ősiség eltörlése által lesz elérve.

Szintay hangsúlyozza, hogy nem elég megadni a birtokszerzés szabadságát, hanem meg kell teremteni a birtok biztonságot is, a mi az ősiséggel épen nem fér meg.

Az ősiség fenmaradása szerinte a status érdekét is veszélyezteti, mert a status érdek alárendeltetik az egyes nemzettségek érdekeinek.

Az ősiség korlátolja az ingatlan birtok tulajdonosát, sérti az örökösödésből kizárt családtagokat és a birtokszerzés nehezítése által korlátolja a polgárok szabadságát; gazdasági szempontból is káros, mert egy kézbe halmozza a vagyont; mind ezekhez járul, hogy nem enged egészséges hitelt kifejlődni.

Széchenyi I. fél, hogy ha az ősiség eltöröltetik, a minek (t. i. az eltörlésnek) szükségességére kár a szót pazarolni, és a nemesség megóvására egyéb intézkedések nem tétetnek, ezen eladósodott ország idegen kezekbe kerül s ha felvirágzik is nem lesz többé magyar.

Ha egyszerre mobilizáltatik hazánkban minden tulajdon, rögtön idegen kezekbe jut egész hazánk. Talán még a hitre bizományok fenntartására is reáállana mintsem a magyar nemzetiségnek ártson."

II. FÜGGELÉK.

Kivonat az 1843-iki országgyülés 30.—32. kerületi ülésében kiküldött választmánynak két törvényjavaslatából az „ősiség eltörléséről".

Az I. számú javaslatból:

1. §.

Ezen törvény kihirdetése után azonnal a jelenlegi birtokos a kezénél levő mind ingó, mind ingatlan birtoknak a birtok czím szerint örökös vagy ideiglenes, de mindenkor teljes és tökéletes tulajdonosának tekintetik, arról tehát akár királyi adományból, akár adásvevésből vette eredetét, mind élők között, mind halál esetére teljes és tökéletes szabadsággal rendelkezhetik és az ily rendelkezések csak csalás miatt és azon esetben erőtleníthetők, ha oly egyén cselekvései forognak kérdésben, kik törvényes tehetséggel nem birnak terhes szerződésektől származó lekötelezés elvállalására; továbbá, midőn a törvény által megkivánt külső formaságok meg nem tartattak; végre pedig; és egyedül a végintézetek csak annyiban, a mennyiben a gyermekek vagy özvegy törvényes osztályrészét támadnák meg.

2. §.

A hátrahagyott örökségben, ha végrendelet által az elhúnyt nem intézkedett, az örökösödés eddigi rende megtartatván, a törvényes örökösök az egész örökségben, legyen az a megholtnak akár szerzeménye, akár nem; királyi adományból származott, akár nem; nő- és fivérek egyaránt osztoznak, — a kir. fiscust minden esetben megelőzik s ennek örökösödése csak akkor nyilik meg, ha az elhalt sem végintézetet nem tett, sem pedig semminemű vérszerinti atyafiai a halál esetét követő 3 év alatt nem jelentkeznek, vagy leszármazási összeköttetésöket nem bizonyítják.

A II. számú javaslatból:

1. §.

A birtokjog az eddigi törvények szerint az örökösödési igény által lévén korlátozva, az örökösödési jogok mindazokra nézve, kiknek valamely ingatlan nemesi birtokot illetőleg a jelen törvény kihirdetése alkalmával ily igényeik feltételesen (eventualiter) már léteznek, továbbá is fentartatik. Ennélfogva

2. §.

A jelenleg életben levő osztályos vérek között a nemesi javaknak az örökösödés tekintetében létező különböző természete, azokra nézve a végintézet általi rendelkezhetés úgy az élők közötti elidegeníthetés jogai is az eddigi állapotban megtartatnak. Ellenben

3. §.

Ezen eddigi jogállapot a jelenleg életben lévő egyének személyein túl semmi esetben nem terjed, akár léptek az őket feltételesen illethető örökség birtokába, akár előbb halnának meg, mintsem örökségi jogaikkal tettlegesen élhettek volna és sem maradékaikra, sem más bármi néven nevezhető örökösökre által nem száll.

11. §.

A hátrahagyott örökségben, ha végrendelet által az elhúnyt nem intézkedett: azon javakra nézve, melyekre örökösödési igények bejegyezve nincsenek, az örökösödés eddigi rendje megtartatván, a törvényes örökösök, nő- és fivérek különbség nélkül az egész örökségben, legyen az a meghaltnak akár szerzeménye, akár nem, akár királyi adományból származott, akár nem, egyenlően osztoznak; a kir. fiscust mindenesetre megelőzik, s ennek örökösödése csak akkor nyilik meg, ha az elholt sem végintézetet nem tett, sem pedig semminemű vérszerinti atyafiak a halál esetét követő 3 év alatt nem jelentkeznek vagy leszármazási összeköttetésüket be nem bizonyítják.

III. FÜGGELÉK.

Az 1844-iki bányatörvény-javaslatnak a szabadrendelkezést és az öröklést illető szakaszai (l. 1843/44. országgyülés iratai III. kötet 168. l. 235. sz. A magyar Bányatörvény javaslata kiigazítva, a mint ő Felsége elébe felterjesztetett).

100. czikk.

A bányászati tárgyak szerzésének és elidegenitésének módjairól.

450. §.

A bányapolgároknak mind régi törvényekkel, mind gyakorlattal erősített tulajdonukkal való szabad élhetési jogánál fogva, mind szerzett, mind örökségbe kapott bányászati tárgyak vevése, eladása s bármi czím alatti elidegenítése vagy szerzése éltükben szabad leend.

102. czikk.

Az örökösödés rendéről bányai jogokban.

457. §.

A bánya jog és birtok természeténél fogva ingó gyanánt tekintetvén, felette az illető tulajdonosok a 100-ik czikk értelméhez képest, éltükben szabadon rendelkezhetnek: végrendelet hiányában pedig az egyenes örökösök s ezeknek nem létében 4-ik fokig bezárólag az oldalagos atyafiak örökösödnek.

458. §.

Ha pedig a végrendelet nélkül kimultnak sem egyenes örökösei, sem 4-ik fokig bezárólag oldalagos atyafiai nem lennének, hátrahagyott bányajogai s birtoka a királyi fiscust illeti.

105. czikk.

A végrendeletekről, örökösökről és hagyományokról.

466. §.

Bányai és bányászati tárgyak felett, nemcsak a polgári közvélemény szabályai szerint tett, de a bányabiró s jegyző vagy két ülnök

előtt tisztán bánya és bányászati vagyonra nézve alkotott végrendeletek is érvényesek.

467. §.

Minden bányapolgár, akár szerzett, akár örökségbe kapott bányai és bányászati vagyonának, ha azt más fekvő ősi vagyonának árából szerezte volna is, éltében szabadon rendelkezik; halála esetében pedig azon törvényes örökösökre nézve, kiket a polgári köztörvény ilyeneknek kijelel, mind végrendelet létezése, mind hiánya esetére, az örököstödés és osztály rende iránt megállapitott törvényes szabályok lesznek megtartandók.

468. §.

Bánya s bányászati tárgyakban minden hitrebizottságok eltörültetnek.

IV. FÜGGELÉK.

„Törvényczikki javaslat az ősiség eltörlése körüli részletes intézkedésekről“ (Pesti Hirlap 1848. márczius 24).

A fekvő magánbirtok biztositására a törvény részletesebb rendelkezéseig, határoztatik:

1. §.

Minden keresetek, melyek joggyökösségből (ex radicalitate juris) vagy az örökvallások bármely czím alatti érvénytelenitésére az eddig fennállott törvények erejénél fogva támaszthatók lennének, megszüntetnek.

2. §.

Kivétetnek azonban:

a) a folyamatban levő azon perek, melyekben a birói odaitélés (adjudicatoria sententia) már közbejött;

b) keltök napjától számitva 32 évet meg nem haladott olyatén örökvallások, melyekre nézve csel vagy csalárdság bebizonyitható.

3. §.

A teljes törvényes kort el nem ért, gyámság és gondviselőség alól fel nem oldott személyek által tett és teendő örökvallások az eddigi törvényekhez képest ezentúl is a törvényes elévülési esztendők alatt félretehetők.

4. §.

A zálogok és ideiglenes érdemdijazások (inscriptio), melyeknek ideje még le nem folyt, ha ennek kitelte után egy év alatt per útján vissza nem követeltetnek, a birtokosok örök tulajdonivá válnak.

5. §.

A mely zálogok és ideiglenes érdemdíjazások ideje már kitelt, de irántok eddig per nem indittatott, azok örök tulajdonai maradnak a mostani birtokosok kezei között.

6. §.

De a már meginditott perek is csak azon esetben folytathatók, ha azokban eddig birói odaitélés jött közbe.

7. §.

A 6. §-ban emlitett zálogos perekben nyertes fél, ha a zálog régi vagyis a kikötött évek letelte után 32 esztendő multával vétetett követelés alá, a földbirtok mostani s valódi becsárát, az újabb zálogokban pedig a zálogos összeget és ezenfelül mind a két esetben minden befektetéseket, építéseket és javításokat megtériteni tartozik.

8. §.

Az eddigi birói zálogok jelen törvény kihirdetésétől, az ezentúliak pedig a végrehajtástól számitandó 3 évek alatt visszaválthatók, ezentúl a birtokos kezén örök tulajdonként maradnak.

9. §.

Az eddigi öröködések, melyek megnyiltok után 32 évek alatt per útján nem követeltettek, elévülteknek tekintendők.

10. §.

Kivétetnek azon öröködések, melyek iránt folyamatban levő perekben odaitélés jött közbe.

11. §.

Ezen törvények kihirdetése után megnyitandó öröködések, ha tíz évek alatt törvény útján nem kerestetnek, szinte elévülnek.

12. §.

Kiskorúak, a kik gyám és gondviselés alatt vannak, törvényes kedvezményeiket e részben is megtartják.

13. §.

A kir. ügyvéd öröködése 4 ízbeli vérrokonok létében vagy végrendelet esetén jelen törvény kihirdetése után megszünik.

14. §.

A kir. ügyvéd az eddig kinyilt öröködést se követelheti, ha az iránt eddig per nem indíttatott.

15. §.

A kir. ügyvéd vagy annak jogát képviselő semmi esetben sem nyerheti meg az olyan javakat, melyek örökvallás mellett bizatnak.

16. §.

A ministerium megbizatik, hogy az ősiségnek minden ágazataiban mi módon leendő megszüntetése iránt a jövő országgyülés elébe részletes törvényjavaslatot terjesszen."

V. FÜGGELÉK.

Kivonat az „**Az általános magánjogi törvénykönyv tervezete. Öröklési jog.** Készitette a magyar királyi igazságügyminister megbizásából Teleszky István, jogtudor, budapesti ügyvéd. Budapesten, nyomatott a magyar királyi egyetemi könyvnyomdában. 1882." cz. javaslatból.

MÁSODIK FEJEZET.

A rokonok törvényes örökösödéséről.

13. §.

Törvényes örökösödés alapjául azon rokoni kapcsolat szolgál, a mely törvényes házasságból való születések által van összekötve.

Az utólagos házasság által törvényesitett gyermek és valamely nőnek házasságon kivül született gyermeke ezen rokonsági összeköttetés megállapításánál úgy tekintetnek, mintha törvényes házasságból születtek volna.

14. §.

Az utólagos házasság által törvényesitett gyermek, úgy saját örökösödési jogára, mint a hagyatékában való örökösödésre nézve is, a törvényes házasságból született gyermekkel egyenlőnek tekintendő.

15. §.

Királyi leirat által törvényesitetteket szülőiknek és ezek leszármazóinak, továbbá az anyai ágon való rokonoknak és a törvényesitésbe beleegyező atyai ági rokonoknak, úgy utóbbiak leszármazóinak hagyatékában azon módon illeti az örökösödés, mintha törvényes házasságból születtek volna.

Ezen örökösödési jogosultság az ily módon törvényesitettek leszármazóit is megilleti.

Királyi leirat által törvényesitettnek s az ettől leszármazónak hagyatékában viszont azok birnak örökösödési joggal, a kik után a törvényesitett, illetőleg leszármazója esetleg törvényes örökösödési joggal birt volna.

16. §.

Örökbe fogadott gyermekeket és ezek leszármazóit az örökbe fogadó hagyatékára nézve azon mérvben illeti örökösödési jog, mintha az örökbe

fogadott az örökbe fogadónak törvényes házasságából született leszármazója lenne.

Az örökbe fogadás az örökbe fogadott és ennek vér szerint való rokonai között a törvényes örökösödési jogosultság tekintetében változást nem szül.

Az örökbe fogadó és rokonai az örökbe fogadott után törvényes örökösödési joggal nem birnak.

17. §.

Érvénytelen házasságból született gyermekek, ha a házasfeleknek legalább egyike a házasság megkötésekor jó hiszemben volt, az anya és az anyai rokonok utáni örökösödési jogon felül (18. §.) az atya után is örökösödési joggal birnak.

Ezen örökösödési jogosultság a vélt házasságból született gyermek leszármazóit is megilleti.

Vélt házasságból született gyermeknek és ezek leszármazóinak hagyatékában a vélt házasságból született gyermek atyja törvényes örökösödési joggal csak akkor bir, ha a házasság megkötésekor jó hiszemben volt.

18. §.

Az anya és anyai rokonok hagyatékában a házasságon kivül született gyermekeket és ezek leszármazóit s viszont a házasságon kivül született gyermek hagyatékában az anyát és az anyai rokonokat azon mérvben illeti a törvényes örökösödési jog, mintha a házasságon kivül született gyermek törvényes házasságból született volna.

19. §.

Az örökösödés első sorban az örökhagyótól leszármazó rokonokat illeti.

Ha csak egy gyermek van, ez kapja az egész hagyatékot. Több gyermek közt a hagyaték egyenlő részekre osztatik.

20. §

Unokák és távolabbi leszármazók akkor örökösödnek: ha azok, a kiknek közvetitésével ők az örökhagyótól származnak, meghaltak (7. §.) vagy az örökséget el nem fogadják.

Az esetben, ha unokák gyermekekkel együtt vagy különböző gyermekektől származó unokák örökösödnek: törzsszerinti osztálynak van helye.

Ugyanazon gyermekektől származó unokák közt, ha egyedül örökösödnek, az egész hagyaték, ellenkező esetben pedig a törzsosztályrész egyenlően osztatik meg.

Az unokákra vonatkozólag megállapitott ezen törzs s illetőleg fej szerint való osztály a távolabbi leszármazókra megfelelően alkalmazandó.

21. §.

Ha az örökhagyónak leszármazó örökösei nincsenek: a hagyaték fele részben az atyára, vagy az atyától leszármazó oldalrokonokra, — másik fele részben az anyára, vagy az anyától leszármazó oldalrokonokra száll.

22. §.

A hagyatéknak az atyai ágat illető fele részben első sorban az atya, az anyai ágat illető másik felében pedig az anya örökösödik.

Ha az atya elhalt: a hagyatéknak felét a tőle leszármazó oldalrokonok, az örökhagyónak ugyanazon apától származott testvérei és ezen testvérek leszármazói kapják.

Ha pedig az anya halt el: a hagyatéknak őt illetendett fele a tőle leszármazó oldalrokonokat, az örökhagyónak ugyanazon anyától származó testvéreit és ezen testvérek leszármazóit illeti.

Az örökhagyó testvéreinek és ezen testvérek leszármazóinak örökösödésére a 20. §. intezkedései megfelelő alkalmazást nyernek.

23. §.

Ha az atya nem él s tőle leszármazó oldalrokon sincsen: az egész hagyatékban az anya, illetőleg a tőle leszármazó oldalrokonok örökösödnek.

Viszont ha az anya nem él s tőle leszármazó oldalrokon sincsen: az egész hagyatékban az atya, illetőleg a tőle leszármazó oldalrokonok örökösödnek.

24. §.

Ha az örökhagyó atyja és anyja is leszármazó utódok nélkül haltak el: az örökség az örökhagyó nagyszülőire és az ezektől leszármazó oldalrokonokra száll.

Az örökség ezen esetben két egyenlő részre osztatván: egyik fele az örökhagyó atyai nagyszülőit és illetve ezek leszármazóit, másik fele pedig az örökhagyó anyai nagyszülőit és illetve ezek leszármazóit illeti.

25. §.

Úgy az atyai mint az anyai ágon, ha a nagyszülők mindketten élnek, vagy tőlük leszármazó oldalrokonok vannak, a hagyaték illető fele része két részre osztatván, az egyik fele az egyik nagyszülőt, s illetve annak leszármazóit, a másik fele pedig a másik nagyszülőt, illetve ennek leszármazóit illeti.

A nagyszülők leszármazóinak örökösödésére nézve a 20. és 22. §§-ok intézkedései alkalmazandók.

26. §.

Ha valamelyik ágon a nagyszülők egyike már nem élne, s tőle leszármazó oldalrokont sem hagyott volna hátra; ezen ágnak egész örökrészét az ezen ágbeli életben levő másik nagyszülő vagy ennek leszármazói kapják.

27. §.

Ha az atyai ágon mindkét nagyszülő elhalt, és az örökhagyónak oly oldalrokona sem maradt, ki az atyai nagyszülők valamelyikétől származott le: akkor az egész hagyaték az anyai nagyszülőket, illetőleg ezeknek leszármazóit illeti.

Viszont, ha az anyai ágon mindkét nagyszülő elhalt, s az örökhagyónak oly oldalrokona sem maradt, ki az anyai nagyszülők valamelyi-

kétől származott le: az egész hagyatékban az atyai nagyszülők, illetőleg ezeknek leszármazói örökösödnek.

Az örökösödés rendére nézve a 20., 22., 25. és 26. §§-ok intézkedései ez esetben is alkalmazandók.

28. §.

Ha nagyszülők, vagy ezektől leszármazott oldalrokonok sem az atyai, sem az anyai ágon nem lennének: a távolabbi felmenők hivatvák az örökösödésre. Ezek között az atyai és anyai ágra való tekintet nélkül, a közelebbi izben rokon a távolabbit megelőzi, és ha ugyanazon iztávolságban több felmenő van: ezek egyenlően megosztva örökösödnek.

29. §.

Ha az előbbi szakaszban emlitett felmenő örökösök sincsenek: az ősszülőktől és ezek szülőitől, a dédek és üköktől leszármazó oldalrokonokra száll az örökség.

A törvényes örökösök ezen csoportozásában, az atyai vagy anyai ágra való tekintet nélkül, az iz szerint közelebbi oldalrokon a távolabbit kizárja; az egyenlő iztávolságban levő oldalrokonokat pedig az örökösödési jog egyenlő részben illeti.

30. §.

A dédek és üköknél távolabb álló felmenőktől leszármazó oldalrokonok törvényes örökösödési joggal nem birnak.

HARMADIK FEJEZET.

A házastársak örökösödéséről.

31. §.

Ha az örökhagyónak törvényes, törvényesitett, vélt házasságból született, vagy házasságon kivül született, de a 18. §. szerint örökösödési joggal biró gyermeke vagy ezektől leszármazó örököse van: a túlélő házastárs a gyermekekhez hozzászámittatván, egy gyermekrészt kap holtiglani haszonélvezetül. Ha azonban három gyermeknél kevesebb van: a túlélő házastársat holtiglani haszonélvezetül a hagyaték egy negyed része illeti.

32. §.

Az örökösöknek jogukban áll a túlélő házastársat az őt a 31. §. szerint megillető haszonélvezet helyett a tiszta hagyaték megfelelő részének értéke után hat száztólival számitott életjáradékkal kielégíteni, a mely életjáradék évnegyedenkénti előleges részletekben fizetendő és biztositandó.

33. §.

A túlélő házastárs mint örökös kapja:

a) a hagyaték egy harmadrészét, ha az örökhagyó szülői vagy ezeknek leszármazó oldalrokonok örökösödnek;

b) a hagyaték felét, ha az örökhagyó nagyszülői vagy ezektől leszármazó oldalrokonok örökösödnek;

c) a hagyaték két harmadrészét, ha a 28. és 29. §§-okban említett rokonok örökösödnek.

34. §.

A 33. §. esetében az örökhagyó rokonait a hagyatéknak a házastárs örökösödési részén felüli hányada illeti, mely hányad a rokonok között ezen czím II. fejezete értelmében osztandó meg.

35. §.

Midőn az örökhagyónak csupán örökbe fogadott gyermeke vagy ettől leszármazó örököse van: a hagyaték felerészben a házastársat, másik felerészben az örökbe fogadott gyermeket vagy ennek leszármazóit illeti. Ha több örökbe fogadott gyermek van: ezek az illető félrészben egyenlően, leszármazóik pedig törzs szerint osztoznak.

36. §.

Ha senki sincsen, a ki ezen czím II. fejezete értelmében örökösödési joggal birna, vagy a létezők közül az örökséget elfogadni senki sem akarja: a túlélő házastárs mint egyedüli örökös az egész hagyatékban örökösödik.

37. §.

Jogerejű birói határozat által végleg elválasztott házastársat örökösödési jog nem illet.

Érvénytelen házasság esetében azon felet, a ki a vélt házasság megkötésekor jó hiszemben volt, házastársi örökösödési jog illeti, de csak akkor, ha érvényes házasságból örökösödésre hivatott házastárs nem maradt.

NEGYEDIK FEJEZET.

Az osztályos testvéreknek ági örökösödéséről.

38. §.

Az örökhagyónak azon gyermekeit, kik a törvényes örökösödés rende szerint együtt örökösödtek, azon esetre, ha közülök egy vagy többen leszármazó örökösök nélkül haltak el és érvényes végrendeletet nem tettek: a közös apa vagy anya hagyatékából reájok szállott érték erejéig egymás között ági örökösödési jog illeti. Az ági örökösödésre hivatott több testvér között egyenlő osztálynak van helye.

Ezen ági örökösödés kiterjed azon értékre is, melyet az együtt örökösödő testvérek egymástól ági örökösödés alapján örököltek.

39. §.

Ha az örökhagyónak valamely gyermeke az 55. és következő §§-ok szerint betudás tárgyát képező adományokon felül a hagyatékból mit sem kap: testvérei az ő hagyatékára nézve ági örökösödési joggal nem birnak; viszont azonban testvérei hagyatékára nézve őt sem illeti ági örökösödési jog.

Midőn azonban az örökhagyó gyermekének törvényes örökösödési része a betudás tárgyát képező adományokon felül a hagyatékból egészít-

tetik ki: az ági örökösödésnek tárgyát nem csupán a kiegészítési érték, hanem a betudás tárgyát képező adományok értéke is képezi.

40. §.

Azon esetben, ha a törvényes örökösödésre hivatott testvérek valamelyike az utóörökösödés megnyilta előtt leszármazók hátrahagyásával halt el: az őt illetendett ági örökösödési jog leszármazóira száll át; ezen leszármazók után azonban ági örökösödésnek helye nincsen.

41. §.

Ha az elhalt testvér házastársat hagyott maga után: ez a 33. §. *a*) pontja szerint őt megillető egy harmadrészt, mint törvényes örökösödési részt, az ági örökösödésre való tekintet nélkül az egész hagyatékból követelheti. Ezen esetben tehát az ági örökösödésre hivatottak az öröklött tiszta örökrésznek két harmadrészét öröklik.

42. §.

Az ági örökösödés az osztályos testvéreket sem az élők közötti, sem a halálesetre szóló rendelkezésben nem korlátozza

Az ági örökösödésre hivatottaknak csupán azon joguk van, hogy a hagyatéktárgyalás során megállapitását kérhetik azon örökösödési rész tiszta értékének, mely esetleg az ági örökösödés tárgyát képezendi.

43. §.

A mennyiben az ági örökösödés esete beállt: e czímen az ági örökösödésre hivatottak csupán az előző örökösödés alkalmávali hagyatéki tiszta értéknek megfelelő készpénzbeli kielégítést követelhetnek, és ha ezen érték az előző hagyaték tárgyalás során még meg nem állapittatott: a bizonyitási kötelezettség őket terheli.

Ha azonban az ági örökösödésre hivatottak és az elhalt osztályos testvér valamely hagyatéki vagyont még osztatlanul közösen birtak: ezen közös vagyonnak az örökhagyót illetett hányadát az ági örökösödésre jogosítottak természetben követelhetik; tartoznak azonban a korábbi hagyaték azon terheit, melyek a természetben nekik jutandó hagyatéki vagyont terhelték, visszatériteni és a 41. §. esetében az örökhagyó házastársát ezen vagyonból megillető osztályrész értékére nézve kielégiteni.

A törvényes örökösök és az ági örökösödési joggal birók közötti jogviszony megállapitásánál egyébiránt az ági örökösödésre hivatottak a törvényes örökösökkel szemben a hagyományosok jogaival és kötelezettségeivel biróknak tekintendők.

Indokolás.

ad 12. §.

Ezen szakasznak azon rendelkezése, mely szerint a nemi külömbség a törvényes örökösödésre befolyással nem bir, jelenben érvényben levő jogunknak megfelel s a jogegyenlőség követelménye által eléggé indokoltatik. Régi jogunknak az adományrendszerrel kapcsolatos azon rendelkezése, mely szerint az adománylevél záradéka által a fiúutódokra sza-

bályozott adományi javakban a leányág kizárásával a fiág öröklésödött, az ősiségi nyilt parancs által hatályon kivül helyeztetvén, az id. t. szabályok I. r. 3. §-ban is kimondatott, hogy a fi- és leányági javak közötti külömbség az 1848. évi XV. t.-cz. szellemében megszüntnek tekintendő. A tervezet csupán a természetben fel nem osztható ingatlan birtokminimumra nézve ad à fiúknak a leányok felett a 445. §. értelmében elsőségi jogot, a miről bővebben ezen szakasz indokolásánál leszen szó.

Ezen szakasz továbbá azon nagyfontosságú rendelkezést állapitja meg, hogy az osztályos testvérek körében fentartott és a 38—43. §§-ban szabályozott ági örökösödés esetén kivül a vagyonok eredete és minősége a törvényes örökösödésre befolyással nem bir.

Azon törvényhozási kérdés, ha vajjon a törvényes örökösödés szabályozásánál az öröklött és szerzett javak közti külömbség fentartandó-e vagy nem? az országbirói értekezlet óta, melynek I. rész 10—12. §§-ban a most érvényben levő ági örökösödési rend megállapittatott, jogi szakközönségünket élénken foglalkoztatta. Tárgyaltatott e kérdés a II. magyar jogászgyülésen, melynek nagy többsége a vagyonok eredetére vonatkozó külömbség fentartása ellen nyilatkozott. A magyar tudományos akadémia a kérdést pályakérdésül tűzte ki s ennek folytán jogi irodalmunk e kérdéssel behatóan foglalkozott; a vagyonok eredetére vonatkozó megkülömböztetés fentartására vagy elejtésére vonatkozó érveket és ellenérveket tüzetesen kifejtette.

A tervezet általában mellőzendőnek véli a vagyonok és minőségére vonatkozó megkülömböztetést s azon szűkebb kereten kivül, melyet a 38—43. §§-ban szabályozott ági örökösödés betölt, a törvényes örökösödést az öröklött és szerzett javakra való tekintet nélkül szabályozza.

A kérdésnek jogirodalmi fejtegetése kellően megvilágitotta, hogy a „paterna paternis, materna maternis“ elven alapuló úgynevezett ági örökösödési rend nem magyar intézmény, hanem a középkori hűbéri intézményekhez idomított germán jog körében fejlődött s e forrásokból lőn hazai törvényhozásunkba átültetve. Az ezen elven alapuló örökösödési rend európaszerte igen nagy kiterjedésben emelkedett érvényre; az újabb codificatio azonban rendszerint ott is, hol előbb az örökösödési jog ezen alapon nyugodott, annak mellőzését tünteti elő.

A tervezet midőn azon álláspontot foglalja el, hogy a törvényes örökösödés általában az öröklött és szerzett vagyonokra való tekintet nélkül szabályozza: irányadóul vette a következőket:

A visszaháramlás elvére (paterna paternis, materna maternis) fektetett vagy hazai műnyelvünkön szólva az ági örökösödési rend a középkori hűbérszerű jogfogalmaknak általában s az ezekkel kétségtelenül rokon természetű hazai ősiségi jogviszonyainknak megfelelt. E jogfogalmak szerint a tulajdon jóformán családi jellegű volt; a mindenkori tulajdonosnak a család érdekében korlátolt joga jóformán a haszonélvezetre szoritkozott. A családtag absorbeálta az egyént; az egyén jogosultsága, rendelkezési joga a család érdekében lehető szük korlátok közé volt szoritva. E jogrendszerben, mely a családi vagyonra nézve nemcsak a halálesetre vonatkozó rendelkezési jogot zárta ki egészen, de sőt az élők közötti rendelkezési jogosultságot is a legszűkebb korlátok közé szortotta, az ági örökösödés a rendszernek helyes betetőzését képezte. A családtag kimultával belépett a jogok élvezetébe a másik családtag, ki jogosultságát nem az őt közvetlen megelőzött családtagtól, hanem az első szer-

zőtől deriválta; belépett azon virtualis jogba, a mely őt e minőségben már közvetlen elődjének életében is illette, a melyet a közvetlen előd végrendeleti intézkedésekkel legkevésbbé nem csonkithatott meg, a mely az élők közötti rendelkezés által való megtámadás ellenében is a törvény-nyujtotta védelemben részesittetett. A törvény ezen rendelkezése morális alapját találta a család azon nagy fontosságában, melylyel ez a középkorban, a kiváltságos osztályok kizárólagos uralmának fénykorában birt, a midőn az egyén nem önjelentőségében, hanem mint a fontos tényezőt képező családnak tagja jött számításba.

Ma már a jogegyenlőség uralma alatt a helyzet változott; a család elvesztette középkori nagy jelentőségét s természetes rendeltetésének szűk körébe visszavonulva, a középkorban túlnyomólag uralt tért az egyénnek engedte át. Ma már főleg az egyéni tulajdonságok, az egyéni érdem és hibák emelnek és sülyesztenek. Ma már nem az a feladat, hogy a család ingatlan törzsvagyona ugyanazon család számára megtartassék, hanem hogy az egyéni szakképzettség, a munka és szorgalom új vagyont, a mindinkább fontos tényezővé váló ingó vagyont is gyarapitson és szerezzen. Ma már az államnak nem az képezi legfontosabb érdekét, hogy az ingatlan vagyon a kiváltságolt rendhez tartozók családjában fentartassék, hanem hogy az állam összes polgárainak egyéni vagyonosodása és jóléte minél nagyobb mérvben emeltessék.

Ezen változott körülményeknek okszerű következménye, hogy a vagyon, a mint másutt, úgy nálunk is a hűbérszerű családi békóból, az ősiség bilincseiből felszabadíttatott. Az 1848. évi XV. t.-cz., midőn sok küzdelem után a nagy jelentőségű reform terére lépve az ősiség megszüntetését elvileg elhatározta, az addig családi jellegű vagyont egyénivé tette. Az 1848-ik évi XV. t.-cz. megalkotását megelőző törvényhozási előmunkálatok, az 1843/44-ik évi országgyülés kerületi választmánya által az ősiség megszüntetése tárgyában készitett törvényjavaslatok, az 1848. évi XV. t.-cz. megalkotásának közvetlen előzményei, különösen azon körülmény, hogy az országos ülés ezen törvényczikk 1-ső § ában az ősiségnek teljes és tökéletes eltörlését mondotta ki, daczára annak, hogy az országos ülésen az elnök a „teljes és tökéletes“ szavak elhagyását azon indokolással, hogy az ősiségnek széles értelme van, mert tudni való, hogy a férfi- és leányági minden örökösödés is oda értetik — elhagyatni indítványozta: mindez azt mutatja, hogy az 1848. évi XV. t.-cz. tartalmazta elvi kijelentés a régi magyar ősi örökösödési rend fentartásának szándékát is kizárta.

A diadalra emelt ezen reformelvnek szükségszerű következménye: az egyénnek szabad rendelkezési jogosultsága és igy csak természetesnek találhatjuk, hogy az országbirói értekezlet, midőn a magyar törvények visszaállítását kimondotta, az egyénnek nemcsak élők közötti szabad rendelkezési jogosultságát nem korlátozta, de sőt — s ez az országbirói értekezlet kiváló érdeme — a szabad rendelkezési jogosultságot a vagyon eredetére való tekintet nélkül a halálesetre is kiterjesztette.

A dolog mai állásában, midőn az egyént vagyonának eredetére, kútforrására való tekintet nélkül egyenlő szabad rendelkezési jogosultság illeti, mely jogosultságnak akár az élők közötti, akár a halálesetre szóló rendelkezés tekintetében való megkötése, az öröklött vagyonnal való rendelkezési jogosultságnak szűkebb korlátok közé való szoritása úgy jogfogalmainkkal, mint jól felfogott nemzetgazdasági érdekeinkkel ellenkezik,

midőn tehát a vagyonnak a család részére való fentartását czélzó, bár az ősiség merev uralma alatt is elégtelennek bizonyult biztosítékok elestek: a törvényes öröködődési rend szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonok közötti megkülömböztetést általános kiindulási pontul elfogadni nem lehet.

Ezen megkülömböztetésen alapuló öröködődési rend az elfogulatlan jogérzetbe ütköző kiáltó igazságtalanságra vezet akkor, midőn a végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt gyermek hagyatékában való öröködésre nem az őt túlélő szerető szülőt, hanem az előbb elhalt másik szülő oldalrokonait hivja a törvényes öröködődésre, a kiket az elhalt gyermek talán nem is ismert.

A törvényes öröködődés szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonnak megkülömböztetése, az élők közötti és halálesetrei szabad rendelkezési jogosultság nélkül legtávolabbról sem biztositja azt, a mi hajdan általa elérni czéloztatott, hogy t. i. a vagyon a családban megtartassék. Eltekintve attól, hogy a történelem kétségbevonhatatlan adatai igazolják, miszerint a merev ősiség és a végrendelkezési jogosultságot kizáró merev ági öröködődés sem volt képes ezen czélt elegendően biztositani s épen ezért az 1687. évi IX. törvényczikkben hazai törvényhozásunk „ad avertendam Magnatorum et Procerum Regni ruinam“ a hitbizományi intézmény életbeléptetését elkerülhetetlennek tartotta és ezt az 1723. évi L. törvényczikkben a nemesekre is kiterjesztendőnek találta; ma már az ősiség és fiágság korlátainak ledőlte után s a meg nem szorítható végrendelkezési jogosultság mellett e czél a legtávolabbról sem érhető el, sőt az ági öröködődés szerint való törvényes öröködődés rendén is a legkönynyebben megtörténhetik, hogy az oldalági leányrokonokra s illetőleg erről egészen idegen családtagokra száll át az örökség. Megtörténhetik ugyan ez a leszármazók öröködődésének esetében is; mert a fiági öröködődési rend hatályon kivül helyezése után az örökhagyó fiaival az ági vagyonban ma is egyenlően öröködődnek a leányok és így a leány férjhezmenetele esetére a vagyonnak más családba való átmenetele, kivált az élők közötti és halálesetrei szabad rendelkezési jogosultságot figyelembe véve, akadálytalanul megtörténhetik.

A kifejtett indokok mellett nem hagyható figyelmen kivül az sem, hogy a II. magyar jogászgyülés, mely az eddig megtartott jogászgyülések között a legnépesebb volt, beható szakosztályi és teljesülési tárgyalás után az ági öröködődési rend elejtése mellett nyilatkozott, a midőn kimondotta „hogy a törvényes öröködődés rendje, az örökség tárgyát képező vagyonok minőségének külömbségeit nem tekintve, tehát az öröklött és szerzett vagyonra nézve egyformán határozandó meg“.

Minthogy a fentebb előadottakból kitünőleg az ági öröködődési rend az élők közötti és halálesetrei rendelkezési jogosultság mellett teljesen hatálytalan eszköz arra, hogy a vagyon a családban megtartassék, a mit a legközelebbi évtizedek tapasztalati adatai is eléggé bizonyítanak, — a mennyiben a vagyonos nagy családoknak fentartása kivált politikai indokokból szükségesnek vagy czélszerűnek mutatkozik: e czél elérésére nem az ági öröködődés béna intézményének fentartásával, hanem a hitbizományi intézmény czélszerű szabályozásával kell törekednünk. E mellett a tervezet rendelkezései, különösen a 96. és 97. §§. intézkedéseinek figyelembevételével az utóöröködődést tárgyazó 219—235. §§-ok módot nyujtanak arra, hogy megfelelő végrendelkezési intézkedések által a család

vagyona három nemzedéken át a család számára fentartassék, a mi okszerűen felhasználva, a családfentartásban elérendő czélt hatályosan érvényesíthetővé teszi, míg az ági örökösödésben e végből egy sikerre egyáltalán nem vezető eszköz tartatnék fenn.

A fentebb kifejtettekre való tekintettel az öröklött és a szerzett vagyon közötti megkülönböztetésen alapuló törvényes örökösödés mellőzendőnek mutatkozik azért is, mert e mellett az öröklés kérdésének a concret esetekben való rendezése nagymérvű bonyodalmakkal jár s a vagyon eredetének kutatása és bizonyítása, a különnemű vagyonokat terhelő adósságok igazolása és megosztása bonyodalmas pereknek képezi gazdag kútforrását. Állana ez kivált akkor, ha az ági örökösödés kivánalmainak következetesen megfelelőleg akként szabályoztatnék, hogy a törvényes örökösödés nem csupán attól tétetnek függővé, ha vajjon az örökhagyóra a vagyon apjáról vagy anyjáról szállott-e, hanem a mennyiben további felmenők vagy ezektől leszármazó oldalrokonok örökösödnének, az is vizsgálandó és bizonyítandó lenne, hogy az örökhagyó apja és anyja s illetve a további felmenőknek mindenike mit örökölt a saját apai és mit a saját anyai ágáról és mindenike mit szerzett.

Így, ha az örökhagyó legközelebbi rokonai csak a nagyszülőktől származnak le s mindenik (atyai és anyai) oldalon csak egyetlen örökös van, a ki más atyától vagy más anyától való, — a végből, hogy az ági örökösödés rendén a törvényes örökösödés rende megállapíttathassék, a következő ténykérdéseket kell tisztába hozni:

1. Mit örökölt az örökhagyó atyjáról?
2. Mit örökölt az örökhagyó anyjáról?
3. Mit szerzett az örökhagyó?
4. Mit örökölt az örökhagyó atyja saját atyjáról?
5. Mit örökölt az örökhagyó atyja saját anyjáról?
6. Mit szerzett az örökhagyó atyja?
7. Mit örökölt az örökhagyó anyja saját atyjáról?
8. Mit örökölt az örökhagyó anyja saját anyjáról?
9. Mit szerzett az örökhagyó anyja?

Ha pedig a nagyszülőknél még feljebb álló törzstől leszármazó oldalrokonok örökösödéséről van szó: akkor a tisztázandó ténykérdések s ezzel együtt az örökösödési bonyodalmak fokozott mértékben gyarapodnak; mert a fentebbieken kivül kutatandó, hogy a nagyszülő mindenike mit örökölt saját atyjáról, mit örökölt saját anyjáról és mit szerzett mindenik. Vagyis vissza kell menni a nyolcz ősszülő hagyatékának felkutatásáig.

Az ezen ténykérdések tisztázása körül felmerülő bonyodalmak tetemesen növekednek az által, hogy a szabad forgalom és szabad rendelkezés mellett a vagyon időközben több izben is elidegeníttetik, elcseréltetik, átalakíttatik és javíttatik, mi által, figyelembe véve a terhek különböző minőségének kutatását is, az ági örökösödésből a legelkeseredettebb és bonyodalmasabb örökösödési perek keletkeznek; míg az örökhagyó, mint családi központi kiindulási pontjára támaszkodó és a vagyon eredetének különbségeit figyelmen kivül hagyó törvényes örökösödés e bonyodalmak teljes mellőzésével, a családi leszármazás egyszerű tényezőjében adja azon biztos alapot, a mely szerint a törvényes örökösödés minden vita nélkül tisztázható.

Habár a fentebbiek szerint a tervezet a törvényes örökösödés szabályozásánál általában mellőzi az öröklött és szerzett vagyonok közötti megkülönböztetést, mindamellett a 38—43. §§-ban szabályozott ági örökösödés megállapítása által kivételesen figyelembe veszi a vagyon leszármazását ott, a hol az örökhagyó után ennek több gyermeke a törvényes örökösödés rendén örökösödött; a mennyiben ezen örököstárs testvérek között az együtt öröklött érték erejéig törvényes ági örökösödési jogot állapít meg, mely azonban sem az élők közötti, sem a halálesetre szóló rendelkezési jogosultságot nem korlátozza.

Ezen korlátok közé szorítva a vagyon eredetét figyelembe vevő törvényes ági örökösödési rend megállapítása az igazság és czélszerűség követelményeivel összeegyezhetően képezi azon határvonalat, a meddig az általános magánjogi törvénykönyv megalkotásánál a jelenbeni törvényes örökösödési rend megszokottságából eredő jognézet részleges érvényre emelésére engedményt tenni lehet. Ezen korlátok között a vagyon eredetének figyelembe vételével megállapitott törvényes örökösödési rend nem vezet szembeszökő igazságtalanságra; mert csupán az együtt örökösödő testvéreknek és illetve az ezek helyébe lépő leszármazóinak ad a másik szülő s illetve ennek más házasságból született gyermekei, tehát az együtt örökösödő osztályos testvéreknek félvértestvérei és ezeknek leszármazói ellenében öröklési elsőséget azon érték erejéig, mely a közvetlen megelőző közös örökösödésnek tárgyát képezte. Ez kivált azon részletes szabályozás mellett, melyet a tervezet 39—43. §§-ai megállapitanak, nagyobbmérvű bonyodalmakra nem vezet, mert azon érték, melyet az együtt örökösödő testvérek atyjok- vagy anyjokról törvényes örökösödés útján örököltek, az előző örökösödés közösségénél és közvetlenségénél fogva könnyen tisztázható. A történelmi jogfejlődésnek és az ezen irányt védőknek nyujtott engedmény gyanánt tekintendő s szűk korlátok közé szorított ezen ági örökösödés egyébiránt a tervezetben egész önállóan és külön fejezetben szabályoztatván, ha esetleg az, mint az ági örökösödés méltányos figyelembe vételének véghatára, elfogadhatónak nem találtatnék: e fejezet a tervezetből könnyen kihagyható leszen a nélkül, hogy a törvényes örökösödésnek megállapitott általános szabályozása változtatást igényelne.

ad IV. Fejezet.

Az osztályos testvéreknek ági örökösödéséről.

Az ági örökösödés, úgy a mint a tervezet ezen fejezetében megállapitva van, tulajdonképen egyértelmű a jelenben érvényben levő ági örökösödési rendnek az együtt örökösödő osztályos testvérek szűk körében való fentartásával, a minek általános indokolása már fentebb a tervezett 12. §-nak indokolása során lőn előadva. Hogy a tervezet az ági örökösödésnek ezen különös nemét külön fejezetben és elkülönített megjelölés mellett szabályozza, az czélszerűnek mutatkozik azért, mert ezen örökösödés nem felel meg a tulajdonképeni közvetlen örökösödés azon kivánalmának, melyet a tervezet a külföldi törvénykönyveknek és a jogelméletnek nyomdokain haladva, az örökösödés fogalmához köt. Örökösödés halálesetrei jogutódlás az örökhagyónak vagyonjogi viszonyait tárgyazó jogaiban mint egészben, vagy annak az egészre való vonatkozással megállapitott hányadában. Örökös az, a ki az örökhagyónak

vagyonjogi viszonyait tárgyazó jogait és kötelezettségeit mint egészet, vagy azoknak az egészre való vonatkozással megállapított hányadát örökli. Azon osztályos testvér tehát, a ki a tervezet álláspontja szerint végrendelet és leszármazó örökös hátrahagyása nélkül elhalt, testvérének hagyatékából azon értéket örökli, melyet utóbbi a közös szülő hagyatékából örökölt, nem tekinthető osztályos testvére tulajdonképeni örökösének, mert ennek jogaiba és kötelezettségeibe mint egyetemleges utód nem lép be, hanem csak a korábbi közös hagyatékból a később elhalt örökhagyóra szállott örökösödési résznek értékét mint határozott illetményt van jogositva követelni; szóval ő elhalt testvérének hagyatékából nem a hagyatéki vagyonnak eszményi részét, hanem egy bizonyos meghatározott értéket, a korábbi örökösödési rész, fix értékét kapja.

38. §.

Ezen szakasz csupán a korábban elhalt örökhagyónak együtt örökösödő gyermekeit, az osztályos testvéreket ruházza fel kölcsönösen ági örökösödési joggal. Ennek indokolására a már fentebb kifejtetteken kivül megjegyzendő, hogy az ági örökösödési jogot az unokákra és a távolabbi leszármazókra is kiterjeszteni azért nem mutatkozott czélszerűnek, mert ez által a korábbi örökhagyó unokája után a korábbi örökhagyónak testvérei és ezen testvérek leszármazói, tehát a később elhalt unokának nagybátyjai, nagynénjei és unokatestvérei is törvényes ági örökösödési joggal ruháztatnának fel, s az örökölt értékre nézve az örökösödés kérdésében az utóbb elhalt unokának életben levő másik szülőjét vagy ezen szülőtől leszármazó testvéreit, tehát a közelebbi rokonsági izben levő rokonokat feltétlenül kizárnák, a mi azon vezéreszmének, mely a tervezetben érvényesíttetni czéloztatik, annál kevésbbé felelne meg, mivel a fentebbi kiterjesztésből az következnék, hogy a rokonsági ixtávolság egyenlőségénél fogva az ági örökösödést az örökhagyó gyermekével szemben az örökhagyó testvérei és e testvérek leszármazói javára is ki kellene terjeszteni. Ehhez járul még az is, hogy az ági örökösödési jogosultság tekintetében a teljes viszonosság esete csakis az együtt örökösödő testvérek között forog fenn. Az, hogy az ági örökösödés kiterjedt azon értékre is, melyet az együtt örökösödő testvérek egymástól az ági örökösödés alapján örököltek, a dolog természetéből önként folyik.

39. §.

Ezen szakasznak tartalma szoros összefüggésben van a tervezetnek a betudásra vonatkozó rendelkezéseivel. Azon testvér, a ki a közös szülő hagyatékából az életében előre kapott s betudandó adományozásokon felül semmit sem kap, tulajdonképen nem örökös, tehát az ági örökösödésre sem tekinthető jogosultnak, valamint viszont az ő hagyatékára nézve testvérei által ily igény nem formálható. De ha a betudás kötelezettsége alatt álló gyermek a közös szülő hagyatékából örökösödik, ha örökösödési része a betudási érték leszámitásával kielégíttetik: akkor a betudási érték és a hagyatékból tényleg kapott kiegészítési érték együttesen képviselvén az ő örökösödési részét: ez esetben a viszonosság igazságos követelményét is szem előtt tartva, testvéreinek javára az ági örökösödési jogot úgy a betudási értékre mint a kiegészítési értékre nézve megállapitani kellett.

40. §.

Azon rendelkezés, mely szerint az elhalt testvért illetendett ági örökösödési jog az ő leszármazóira átszáll, megfelel az örökösödés azon vezéreszméjének, hogy az elhalt leszármazó örökösnek helyébe az ő leszármazói lépnek. Hogy pedig ezen leszármazók után további ági örökösödésnek hely nem adatik, ez indokolását találja azokban, a mik fentebb az unokák és további leszármazók utáni ági örökösödés kizárására nézve előadattak.

41. §.

A tervezetnek a házastársak örökösödési jogának megállapítására vonatkozó s a házasság bensőségének méltatásán alapuló rendelkezései az ági örökösödési jogosultság korlátozását tartalmazó 41. §-nak felvételét szükségessé tették azért, mert különben az ági utóörökösödési jogosultság által a házastársnak törvényes örökösödési joga érzékeny megröviditésnek lenne alávetve; sőt esetleg, ha az elhalt házastársnak hagyatéka nem több mint az általa szülőjéről öröklött osztályrész értéke, a túlélő házastárs épen semmit sem kapna. Ez esetben most érvényben levő jogszabályaink szerint a házastársat az egész hagyaték özvegyi jogon illetné. Miután azonban a tervezet a kifejtett indokból az özvegyi jog fentartását, ott a hol a házastárs felmenő és oldalági rokonokkal örökösödik, mellőzi: a 41. §nak felvétele, s ez által a házastársi törvényes örökösödési jognak az ági örökösödési joggal szemben való biztositása nemcsak czélszerűnek, hanem feltétlenül szükségesnek mutatkozik.

42. és 43. §§.

Azon rendelkezések, hogy az örökösödési jog sem az élők közötti, sem a halálesetrei rendelkezési jogosultságot nem korlátozza; továbbá, hogy az ági örökösödésre hivatott rendszerint az örökrész értékének készpénzzeli megtéritését követelheti, hogy ezen érték a jogositott kérelmére az előző hagyatéki tárgyalás során megállapitandó, és hogy ha ez meg nem történt, a bizonyitási kötelezettség a jogositottakat terheli: részint az ági örökösödés jogi természetének felelnek meg, részint az egyszerűsités szempontjából mutatkoznak kivánatosnak. Ezen utóbbi körülmény szól a mellett, hogy a jogositott az örökösödési részt tekintet nélkül arra, hogy az még természetben megvan-e avagy nincsen, ne természetben, hanem az előző örökösödés alkalmávali értéknek megfelelő készpénzbeli összegben legyen jogositva követelni; mi által az öröklött tárgyak javitásának vagy rongálásának gyakran igen nehezen bizonyitható ténykérdései folytán felmerülhető bonyadalmak mellőztetnek. E tekintetben a tervezet csak azon esetre állapit meg kivételt, ha az örököstársak valamely hagyatéki vagyont még osztatlanul közösen birnak. Ez esetben nyilvánvaló czélszerűségi ok forog fenn arra nézve, hogy a természetbeni örökösödési jogosultság állapittassék meg, mert ha például három testvér egy örökölt házat osztatlanul bir s azok egyike meghal- sokkal kivánatosabb mind a törvényes örökösre, mind az ági örökösödésre hivatott testvérekre, hogy utóbbiak természetben nyerjenek kielégitést, vagyis azon házat, melyet előbb $^1/_3$ részben birtak, felében birják, minthogy a vagyonközösségbe egy vagy több új egyén lépjen be, s ezek a korábbi tulajdonostársakat érték szerint elégitsék ki.

A 43. §-nak utolsó bekezdése a törvényes örökösök és az ági örököslödési joggal birók közötti jogviszony szabályozásául azon elvet állapítja meg, hogy az ági örökösödésre hivatottak a törvényes örökösökkel szemben a hagyományosok jogaival és kötelezettségeivel biróknak tekintendők. E folyománya annak, hogy az ági örökösödésre hivatottak, a mint fentebb kifejtve van, nem tekinthetők elhalt testvérök örököseinek, mert ennek vagyonjogi viszonyait tárgyazó jogait és kötelezettségeit egészben vagy számszerü hányadban nem öröklik, hanem örökösi joggal azok birnak, a kiket az utóbb elhalt örökhagyó után a törvényes örökösödési jog illet; még pedig akkor is, ha az öröklött vagyonnak értéke a hagyatéknak nagyobb részét képezné. A felállitott szabály a mellett, hogy a jogviszony természetének megfelel, megóvja egyfelől az ági örökösödésre jogosítottak jogait szemben a törvényes örökösökkel, de másfelől megóvja az elhalt örökhagyó hitelezőjének jogait is, mivel ezek irányában az ági örökösödésre jogosított épen oly mérvben leszen felelős mint végrendeleti örökösödés esetében a hagyományosok.“

VI. FÜGGELÉK.

Kivonat az örökjogi tervezet megvitatása czéljából tartott enquête jegyzőkönyveiből.

V. ülés 1884. január hó 26-án.

Szentgyörgyi az ági öröklösödés intézményét, nem ugyan a régibb törvényeink által szabályozott terjedelemben, de bizonyos korlátok között továbbra is fentartaná. Elismeri, hogy a vagyon eredetének kutatása némi nehézségekkel jár és perekre szolgáltathat okot az érdekelt felek közt. Mindamellett ragaszkodik ezen intézményhez, mert nem téveszti szem elől, hogy az öröklösödési jogot szabályozó törvény a magánjog rendezése mellett nagy jelentőségű politikai horderővel is bir. A mi társadalmi viszonyaink közt a vagyon végtelen felaprózását és annak az eredeti családokból idegen családokba átszivárgását összeegyeztethetlennek tartja azon társadalmi osztályok érdekeivel, mely osztályok nálunk a nemzet élén álló értelmiséget kiválólag képviselik.

Megengedi, hogy nehány nemzedék letüntével a törvényhozás talán eltérhet az ági öröklösödéstől, de azt a társadalmi átalakulásnak jelenleg még forrongó stadiumában nézete szerint nem teheti.

Inditványa tehát oda irányul, hogy a bizonyítás terhét az ági öröklösödést igénylőre hárítva, az ági öröklösödés fentartassék a nagyszülőkig bezárólag és pedig a vagyon ingó vagy ingatlan minőségére való tekintet nélkül.

Teleszky felvilágositást kér arra nézve, vajjon az előtte szóló a vagyon eredetének meghatározásánál kizárólag azt veszi-e kiindulási pontul, hogy a vagyon az örökhagyóra közvetlenül kiről hárult, úgy hogy további megkülömböztetés nélkül az apai ágról hárult vagyon az apai ágra, az anyai ágról hárult vagyon pedig az anyai ágra szálljon vissza és az öröklösödés az ilyen ági vagyonban, az illető ág szülői és nagyszülői törzséhez tartozó rokonokat illette, vagy pedig további külömbséget kíván-e tenni, a szerint, a mint a vagyon az örökhagyó atyjára az atyai, nagyatyai vagy atyai nagyanyai ágról, illetőleg az örökhagyó anyjára az anyai nagyatyai vagy anyai nagyanyai ágról szállott; úgy hogy az öröklösödési jog azon nagyszülői ágat illesse, a melyről az ági vagyon az örökhagyónak atyjára vagy anyjára szállott.

Szentgyörgyi azzal válaszol, hogy a régi magyar jog álláspontjához képest a vagyon eredetének meghatározásánál a Teleszky

által másodsorban felemlített elvből indulna ki, megállapodván a nagyszülőknél.

Bartha, midőn véleményét e fontos kérdésre nézve előadja, rövid pillantást kiván vetni a törvényes örökösödést szabályozó régibb és újabb törvényeinkre, valamint azoknak a jogéletben nyilatkozó hatására, főleg azért, mert az okokat, melyek őt a régitől eltérő örökösödési rendszer elfogadására inditották, csak ezen összefüggésben fejtheti ki.

Az 1848. év előtti törvényeink szerint lemenő örökösök hiányában a felmenők örökösödtek: az ősiekben a jogközösség, a szerzeményiekben pedig a kölcsönösség elvénél fogva.

Ebből kifolyólag:

a) az ősi javak azon felmenő ágra szállottak vissza, melyről az örökhagyóra hárultak. Az apai javak tehát az apai, az anyaiak az anyai szülőnek jutottak. Paterna paternis, materna maternis;

b) a szerzeményi javakban mind a két felmenő ág örökösödött, mivel a szülők bármelyike után az örökhagyó is örökösödött volna;

c) a közelebbi izbeli kizárta a távolabbit: az ősiekben csak a maga ágára, a szerzeményiekben mind a két ágra nézve.

Ha sem lemenők, sem felmenők nem voltak, az oldalrokonok örökösödtek. Ezeknél:

a) az ősiekben a vérségi leszármazás és az osztály volt irányadó (sanguinis propago et mutua fraternalis divisio). Miért is megtörténhetett, hogy a távolabb izbeli megelőzte a közelebbit, ha amannak ágával az osztály későbben történt;

b) a szerzeményiekben csak akkor örökösödtek, ha a szerzés az osztályt megelőzte és a szerzemény az osztatlan javak jövedelméből származott. Verbőczy tana, mint tudjuk, szigorubb volt, de azt az 1723: XLVII. t.-cz. ide módositotta.

Régibb jogunk szerint tehát az ági örökösödés főleg az ősiekre szorítkozott. Ősi javak pedig azok voltak, melyek törvényes örökösödés czimén a nemzőktől reánk hárultak: a parentibus legitimo successionis titulo nobis obtigerunt.

És ezt tartalmazza vagyonjogunk azon ismeretes elve is, mely szerint az ősi jószág nem azé volt, ki azt idő szerint birta, hanem tulajdonosául a család tekintetett. Az osztály által csak a jövedelem lett a család egyes tagjaié, a jószág állaga a családé maradt.

E rendszerből következett az is, hogy az ősit élők között elidegeníteni nem volt szabad; a végrendelkezés arról érvénynyel nem birt; és az sem substitutio, sem fideicommissumnak tárgyát nem képezhette.

És mégis meg kell vallanunk, hogy az ősiség egész ridegségében, a vele kapcsolatos intézményekkel karöltve sem volt képes a családok fentartását eszközölni, a mint ezt más régibb törvényeink (például az 1668: IX. t.-cz.) nyiltan kimondották. Az elidegenités tilalma fenállott, de az örökbe vallásokat — fassio — a zálogba adásokat az adósságcsinálók felhasználták czéljaikra. És sem az invalidatorius, sem a retentionalis perek a családok pusztulásának gátat vem vetettek. Sőt a családok fentartására az 1668: IX. t.-cz. által behozott hitbizományok, a pazarlók ellen elrendelt sequestrumok, a végrehajtás útján eladott javaknak birói zaloggá történt minősítése sem bizonyultak hatályosoknak. Nem csoda tehát, ha az ősiség eltörlését országszerte hangosan követelték.

Az 1848: XV. t.-cz. az ősiséget elvben el is törölte. Az ősiségből származott viszonyokat azonban az ősiség eltörlése alapján nem a hazai törvenyhozás, hanem az 1852. évben kiadott ősiségi patens szabályozta. Az absolutismus megszüntével az országbirói értekezlet az ideiglenes törvénykezési szabályokban az ősiségi patensnek az örökösödésre vonatkozó rendeleteit megszüntette és az örökösödésre nézve az ősiség elvi eltörléséből a consequentiát csak félig vonta le, midőn a szabad rendelkezést élők közt és halál esetére a vagyon eredetének tekintetbe vétele nélkül megengedvén, a törvényes örökösödést ahhoz képest, a mint a vagyon az apai vagy az anyai ágról származott, ugyanazon ágra visszaháramlólag szabályozta, és így az ági vagyon tekintetében a tulajdonnak családi jellegét a törvényes örökösödésnél visszaállította.

Azonban a törvényes örökösödést az ági vagyonnak megkülönböztetésével szabályozni és másrészt fenhagyni az élők közötti szabad intézkedést, valamint egyedül a köteles rész által korlátolt végrendelkezési szabadságot: nemcsak elvi következetlenség, hanem tekintve az elérendő czélt: a családok fentartását, hiú törekvés. Itt megállani nem lehet, ha pedig tovább megyünk, az ősiség restauratiójához jutunk.

1. Meg kellene ugyanis határozni, hogy mi képezze az ági vagy ha tetszik, a családi törzsvagyont. Ez pedig nem könnyű, tekintve az ingó vagyon túlsúlyát, az ingatlanok mostani mobilisatióját s az értékek gyors forgalmát. A törzsvagyon megállapításánál a juris fictiók sem fognának segiteni. Készen lehetnénk a bonyodalmas perek egész özönére.

2. Ki kellene mondani, hogy a családi törzsvagyonról sem élők közt, sem halál esetére intézkedni nem lehet. E vagyonból köteles rész sem járhat, illetvén az egész a törvényes örökösöket.

3. A köteles rész intézményét a szerzeményi vagyonra kellene szorítani, úgy hogy az örökhagyó csak a köteles rész szabta korlátok közt intézkedhessék szerzett vagyonáról.

4. A családi törzsvagyonban sem substitutiónak, sem fideicommissumnak helye nem lehetne.

És ha mindez megtörténnék, a restaurált ősiséget káros hatása miatt újból el kellene törölni.

Ezek előre bocsátása után kijelenti, hogy a tervezetnek a törvényes örökösödésre vonatkozó azon szabályát, mely szerint az öröklött és a szerzett vagyon közt különbség nem tétetik, elfogadja és pedig a következő okoknál fogva:

a) mert helyesnek ismeri el a tervezetnek eddigi törvényeink intézkedésétől eltérő azon elvét, mely szerint azt törvényes örökösödés szabályozásánál az örökhagyó vélelmezhető akaratát veszi első sorban figyelembe és az örökösödésre azokat hívja meg, kiknek rendes viszonyok közt az örökhagyó is hagyta volna vagyonát. Ilyeneknek tartandók pedig a legközelebbi vérrokonok;

b) mert ha a tulajdonjog egyéni jellegét magánjogunk többi institutióiban fentartjuk, nem lehet azt a törvényes örökösödésnél sem mellőzni;

c) mert arra, hogy a vagyon a család valamelyik ágában megtartassék, ezen kivételes intézkedés nem elegendő. Tovább menni pedig nem lehet;

d) mert ha a család tagjai a vagyon eredetére való tekintet nélkül örökösödnek, eleshetnek ugyan egyes esetekben a vagyon egy részétől, más esetekben azonban új vagyonhoz juthatnak;

e) mert a családok fentartása szempontjából nézete szerint nagyobb súlyt kell fektetni a substitutiókra és a fideicommissumokra; már pedig ezek az ági vagyon intézménye mellett csak kis mértékben létesithetők.

Szentgyörgyi megjegyzése után annak, hogy a törvényes örökösödési jog nem az örökhagyó vélelmezett akaratát van hivatva kifejezésre hozni, hanem azon kötelességeken alapszik, melyek a törvényes házasságból származó családi viszonyokból erednek, elfogadja azon állítás helyességét, hogy az ősiség elavult és tarthatatlan. Nem is az ősiség visszaállítására törekszik, mert hiszen a tulajdonjog fogalmából kifolyó szabad rendelkezést élők között és a végintézkedési jogot halál esetére kétségbevonhatatlannak, sőt igen lényegesnek tekinti, különösen a hitbizományi helyettesités lehetővé tétele és a fideicommissumok szempontjából. Az ősiséget tehát feltétlenül elejti, és igen jól tudja, hogy az ősiségnek nem sikerült a családokat általában megoltalmazni. Az ági örökösödéssel nem általában a családoknak, hanem bizonyos családoknak és így az értelmiség bizonyos osztályainak fentartását akarja elérni.

Ajánlja már fent előterjesztett indítványát az értekezlet figyelmébe azért is, mert bátran meri állítani, hogy az nemcsak egyes osztályok, hanem általában a sok ajkú nemzet minden osztályainak erős családi érzéséből kifolyó jogi felfogásának leghivebb kinyomata.

Teleszky nézete szerint nem bir gyakorlati értékkel e helyen való fejtegetése azon elméleti kérdésnek, vajjon a törvényes örökösödési jognak alapjául az örökhagyó vélelmezett akarata, vagy pedig a családi összeköttetés tekintendő-e? mert ha a törvényes örökösödés alapjául a vélelmezett akarat fogadtatik is el, ez alatt nem in concreto egyes örökhagyónak vélelmezett akaratát, hanem az általános szempontból kutatandó vélelmezett akaratot kell érteni, a mi pedig a családi összeköttetés méltatásával összeesik.

És ezért áttérve Szentgyörgyinek az ági örökösödés mellett felhozott érvelésére, mindenek előtt kiemeli, hogy az ősiség sem iparkodott a családokat egyáltalában, hanem csakis bizonyos, t. i. a nemesi családokat megoltalmazni. E czélt ép oly kevéssé érte el, mint az ági örökösödés, mely Magyarországon mostani alakjában az 1861. év óta fenáll a nélkül, hogy családconserváló hatását észleltük volna.

Az örökösödési jog politikai és nemzetgazdasági hatását illetőleg, melyet Szentgyörgyi szintén hangsúlyozott, megjegyzi, hogy e tekintetben főleg a lemenők törvényes örökösödésének és a köteles résznek szabályozási módja bir fontossággal; az oldalrokonok örökösödése ellenben, melynek a kérdéses ági örökösödes is egyik alakzatát képezi, politikai és nemzetgazdasági szempontból mérvadó szerepet alig játszik. És ezért a külföldi irók, kik az örökösödési jogot politikai és nemzetgazdasági szempontból tárgyalják, nem az oldalrokonok, hanem a lemenők örökösödésére fektetnek súlyt.

Utal a saját álláspontjának jelzése végett azokra, a miket az öröklési jog tervezetének indokolásában és egyéb irataiban felhozott.

Befejezésül még megemlíti, hogy az ági örökösödés az ősiséggel elválhatlan kapcsolatban áll és csakis egy mellékes körülménynek köszöni,

hogy az ősiséggel együtt végleg sirba nem szállott. Ha az ősiségnek az 1848. évben bekövetkezett eltörlése után az örökösödési jogot nem az osztrák, hanem a magyar törvényhozás szabályozta volna, akkor az ági öröködés fentartására még csak nem is gondoltak volna. Hivatkozik az 1843. évi kerületi országos választmány által kidolgozott törvényjavaslatra, a mely az ősiség eltörlésével kapcsolatban az örökösödési jogot a vagyon eredetére való tekintet nélkül inditványozta szabályozandónak.

Ha az ági örökösödést, melyet a javaslat mint általános szabályt mellőz, az osztályos testvérek közt mégis fentartotta, tette azért, mert nem kivánja, hogy az atya halála után már egyszer a gyermekek és házastárs közt megosztott vagyon az egyik gyermek későbbi halálának véletlen esélye által újabb megosztás alá bocsáttassék, és abban az anya és esetleg a féltestvérek osztozzanak. Az ági örökösödésnek ily korlátolt mértékben fentartása bonyodalmakra alig vezethetne; míg annak kiterjedtebb alakban a szülői és nagyszülői törzshöz tartozó rokonság tág körében való fentartása akként, hogy ne csak az legyen kutatandó, vajjon az örökhagyó az ági vagyont az atyai vagy az anyai ágról örökölte-e, hanem kutatandó legyen az is, hogy az örökhagyó atyjára vagy anyjára a vagyon melyik nagyszülői ágról származott, s minő részben képezte az örökhagyó atyjának vagy anyjának szerzeményét a legbonyodalmasabb pereknek kiapadhatatlan kútforrása, a mint ezt szólónak bővebben kifejteni alkalma volt.

Rudnyánszky azt hiszi, hogy ha az ősiség már egy század előtt megszüntettetett volna, alig léteznék Magyarországon számbavehető vagyon. Nagy vagyonoknak együttmaradása főleg az ősiségnek köszönhető.

Visszatekint azon igen természetes reactióra, mely az országbirói értekezlet idejében lábra kapott azon gyakori visszásságnál fogva, hogy az ausztriai polgári törvénykönyv örökösödési rendszere következtében régi magyar családok vagyona idegen vők — különösen osztrák katonatisztek — útján idegen családok kezére került.

Pártolja Szentgyörgyi inditványát, mert az ági örökösödés ellen felhozható kifogásokat nagyobbára megerőtlenité a végrendelkezési szabadságra való utalás.

Hodossy előadja, hogy akkor, midőn az e század elején megindult és 1848-ig tartott szabadelvű mozgalom és azon szellemi tevékenység folytán, melyet legjobbjaink kifejtettek, nemzetünk azon meggyőződésre jutott, hogy az ősiség nem javára, hanem romlására van hazánknak: sokakban továbbra is fennmaradt bizonyos homályos érzelem, mely ragaszkodott a multhoz és sajnálkozott azon intézmények letünte fölött, melyekhez a megszokás és a kedvessé vált visszaemlékezés lánczai fűződtek. És a balsors úgy hozta magával, hogy épen akkor, midőn állami és jogi életünkben a legnagyobb elvek érvényre jutottak: ránk zúdult az osztrák uralom idegen törvényeivel. Mi sem természetesebb mint az, hogy az országra erőszakolt nyüg lerázásakor a visszatetszés, melyet az idegen intézmények előidéztek, kapcsolatban a multhoz ragaszkodó, s előbb érintett homályos érzelemmel, reactiót keltett az országbirói értekezleten, mely az 1848:XV. t.-cz. által eltörölt ősiséget vissza nem állithatta ugyan, de meg akart menteni a mult intézményeiből annyit, a mennyit lehetett és behozta az ági örökösödést.

Védik ez intézményt pártolói azzal, hogy lehetővé teszi a történeti családok fentartását és a nagy vagyonok együttmaradását, hogy ápolja

a családi összetartás érzetét és meggátolja a családi vagyonnak idegen kézre jutását.

Nézete szerint az ősiségnek, s az ági örökösödésnek a családokra épen nem conserváló, hanem degeneráló hatása van: mert nem nagy ösztön rejlik az egyéni tökéletesbülésre abban a tudatban, hogy az embernek vagyoni helyzete sokkal rosszabbra nem igen fordulhat, mert védi az állam, védik a törvények.

A nagy vagyonokat mesterségesen a hitbizományok tartják együtt és nem az ősiség vagy az ági örökösödés. A törvényhozásnak egyébiránt nem feladata, hogy nagy vagyonokat összpontositson egyesek kezében, hanem az, hogy a közvagyonosodást emelje.

A családi érzületre is bajosan lehet hivatkozni; mert a ki atyjánál magához közelebb állónak tekinti anyai nagybátyjának fiát, nem valami erős családi érzületről tesz tanuságot.

Nem a névalkotta, nem a históríkus család tagjaira kell a törvényhozásnak különös tekintettel lennie, hanem azokra, kik ugyanazon háztűzhelyhez legközelebb állanak, mert ezek a valóságban a legkevésbbé idegenek egymás iránt. A rázkódtatást, melyet a család valamely tagjának halála elő szokott idézni, a törvényhozásnak a minimumra kell szoritania és nem szabad azt még növelnie. Már pedig növeli, ha a gyermekének halálától lesujtott atyára vagyoni hátrányokat is ró, és lehetővé teszi, hogy azon háztűzhely mellől, a hol gyermekével jóllétben élt, az atya elűzessék és talán koldusbotra jusson.

Az elmondottakkal a tárgyat nem akarta kimeriteni, hanem csak az ellenvéleményű tagtársak által felhozott érvekre kivánt megjegyzéseket tenni és végül azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy a nemzetnek óvakodnia kell oda visszatérni, honnan legjobbjaink csak nagy nehezen birták kivezérelni és ragaszkodnia kell azon magasztos tanokhoz, melyeket a szabadságról és egyenlőségről a legkiválóbb szellemek hirdettek.

A javaslatot általánosságban elfogadja, a részletekre nézve késõbben fog nyilatkozni.

V é c s e y azon kétségtelen tényből indul ki, hogy az 1848. évi átalakulás megteremtette Magyarországon a tulajdonjogot. A középkori gewere és possessio örökre eltüntek, s jelenleg a vagyonjogi intézmények kimagasló alakja a rerum dominium.

Ismeretes, hogy a tulajdon megszereztetik egyebek közt örökösödés útján. Az, hogy kitől szereztetett, a későbbi tulajdonosnak tulajdonjogára nézve relevans nem lehet. A kérdés mindig csak az, megszereztetett-e a tulajdonjog vagy nem. Ha igen, akkor a jogi uralom a tulajdonjog fogalmánál fogva oly teljes és kizárólagos, hogy azzal a rokonságnak vagy családnak korlátozó jogosultsága egyáltalában össze nem fér. Elismertetvén pedig a teljes és kizárólagos tulajdonjog, valamint a cognatióra alapitott örökösödési rend, magától elesik a visszaháromlás elvének jogosultsága és pedig annál inkább, mert a köznapi tapasztalat mutatja, hogy az ági örökösödéssel nem lehet megoltalmazni azokat a családokat, a melyek önmagokat fentartani nem akarják. Vagyonuk az új tulajdonosokra nem is örökösödés, hanem inter vivos kötött jogügyletek útján szállott.

A javaslatot általánosságban elfogadja, fenntartván a részletekre nézve szavazatát.

C z o r d a felhozza, hogy azok, a kik az ági örökösödés fenntartását óhajtják, a nép jogi felfogására is szoktak hivatkozni. Már pedig azt e

téren alapul elfogadni nem lehet, mert egyfelől a nép jogi felfogása a konkrét esetekben igen gyakran nyilatkozik az ági öröklödés ellen, másfelől azon támaszt, melyre az ági öröklödés népünk jogi felfogásában látszólag talál, nem az a törekvés képezi, hogy a vagyon a családban megtartassék, hanem azon előitélet, hogy a fiúk a leánygyermekek fölött előnyben részesittessenek. Ily igazságtalan előitéletnek az ági öröklödés fentartásával továbbra istápot nyujtani nem állhat a magánjogi törvényhozás érdekében.

Elfogadja a javaslatot általánosságban már csak azért is, hogy apaszsza az öröklödési perek számát, melyek a családok nyugalmát leginkább feldulják.

O b e r s c h a l l-nak a javaslat ellen egyedül azon kifogása van, hogy nem elég következetes, a mennyiben az osztályos testvérek ági öröklödésének helyt ad. E kivételről azonban nem most, hanem annak idején kiván nyilatkozni.

Szentgyörgyivel csak azon egy állitásra ért egyet, hogy a törvényes öröklödési jogot az örökhagyó vélelmezhető akaratából kiindulva szabályozni nem lehet.

Igen jól tudja, hogy az ági öröklödés mellett felhozott érvek a népszerűség bizonyos nimbusával vannak körülvéve: pedig nézete szerint egytől egyig tarthatlanok.

Ha Szentgyörgyi azt állitja, hogy az ági öröklödés arra szolgál, hogy az értelmiséget jövőre is csak egyes társadalmi osztályok tagjai képviseljék — mely nézetét szóló nem osztja —, akkor úgy látszik figyelmen kivül hagyja, hogy a villanyosság és gőzerő mai korszakában az intelligencziát egyes családokban petrificálni nem lehet. De ha lehetne is, megfeledkezhetnénk-e a jogegyenlőség nagy elvéről és mindarról, a mi annak érvényre emelése végett 1848-ban és az előtt történt!

A külföldi törvényhozások, ha egyszer elejtették a visszaháramlás elvére alapitott törvényes öröklödési rendszert, ahhoz többé — nehány apró svájczi kanton kivételével — vissza nem tértek; e történelmi tényen a magyar törvényhozásnak is kell okulnia, s felhagynia oly rendszerrel, mely táplálja a perlekedési szenvedélyt a nélkül, hogy a legtöbb esetben még csak meg is közelitené azon czélt, melyet védői szerint el kellene érnie.

E rendszer a szülők köteles részének főfontosságú intézményével össze nem egyeztethető, mert annak nincs helyes értelme, hogy az egyik vagy másik szülő csak akkor részesüljön köteles részben, ha a vagyon tőle vagy ágától származott.

Oly rendszer, mely szerint a nő nem számithatja magát férje családjához tartozónak, megtámadja a historikus család kedvéért a szorosabb értelemben vett család erkölcsi alapját, melyet pedig sértetlenül fentartani az államnak első sorban áll érdekében.

Huszonkét évi részint ügyvédi, részint birói működése alatt azt tapasztalta, hogy a kisebb — tehát a túlnyomó többséget képező — hagyatékoknál a vagyon eredetét vitató öröklödési perekből a feleknek épen semmi hasznuk sincsen. Az egyik fél ugyanis hosszas perlekedés után kimutatja a vagyon bizonyos hányadának atyai — az ellenfél viszont hasonló másik hányadnak anyai eredetét. A biróság végre is megosztja a hagyatékot, melyet a kölcsönösen megszüntetett perköltségek jobbára felemésztenek.

Szóló sajnálja, hogy öröklési jogunk codificatiója a hazai intézményekre erősebben nem támaszkodhatik, de ezeket annyira túlszárnyalták a kor igényei, hogy belőlük vajmi keveset lehet fentartani.

Nagy hiba volna, historikus reminiscentiák kedvéért ragaszkodni oly bonyolódott örökösödési rendszerhez, melynek számos nagyfontosságú kérdései iránt az elmélet és gyakorlat annyi éveken át mai napig sem tudott megállapodni.

Köves az értekezlet minden tagjáról feltételez annyi önállóságot, hogy nyilatkozatával nem a népszerű áramlatnak hódol, hanem meggyőződésének ad melléktekintetek nélkül kifejezést.

Tapasztalata szerint a köznép annyira ragaszkodik a családi vagyonhoz, hogy nagyon fáj mindegyiköknek, ha a vagyon, mely az illetőnek öregapjáé volt, tőle vagy ágától elszakad. A javaslat rendszere sohasem fog gyökeret verni a népjogi meggyőződésében és a visszaháramlás elvének mellőzése kapcsolatban a köteles rész intézményével menthetlenül decomponálni fogja a vagyont.

Nem járulhat ennélfogva a javaslathoz és az ági örökösödés fentartását már a jogfolytonosság szempontjából is kivánatosnak tartja. Oly közel állunk az évhez, mely az ősiséget eltörölte és az országbirói értekezlethez, mely a régi magyar intézményeknek modern alakban visszaállitására törekedett, hogy igen nagy ugrás volna a visszaháramlás elvére alapitott törvényes örökösödési rendszert teljesen mellőzni.

A régi rendszer kifolyását képező igen sok végakarati, hitbizományi, alapitványi s hasonló intézkedés vallaná e rögtönös átmenetnek kárát, ha a szükséges alaki kellékek hiányánál fogva utólagosan érvényét találná veszíteni, mert beállván az új törvényes örökösödési rend, a vagyon az örökhagyó intentiójával homlokegyenest ellenkező módon oszlanék fel.

Minden örökösödési rendszer mellett fordulhatnak elő váratlan meglepetések, de az ági örökösödésnél oly gyakran, mint a javaslat rendszere mellett, nem.

Pártolja Szentgyörgyi inditványát.

Halmosy megadja mindenkinek a szabad rendelkezési jogot vagyona fölött, úgy élők közt mint halál esetére, ez irányban tehát szakit az ősiséggel.

De az ősiségben rejlő másik alkatelemet: a vagyon visszaháramlásának elvét teljesen igazoltnak és elfogadhatónak tartja. A codificatiónak czélja nem lehet az, hogy teljesen tabula rasat csináljon; a mi tehát a fenálló jogból közpolitikai tekinteteknél fogva fentartható, azt mellőzhetőnek nem véli; már pedig a törvényes örökösödésnek a vagyon ágisága alapján való szabályozását aköztekintetek inkább javasolják, mert a családi vagyon eldarabolását gátolja, és a családok fentartását előmozdítja. A ki vagyont szerez, mindenek előtt a saját és vérrokonainak anyagi jóllétét kivánja megalapitani; ezen törekvés buzditja őt munkára, szorgalomra. Igen méltányos tehát, hogy a vagyon a szerző és családja számára biztosíttassék. Ha ezt elfogadjuk, vissza kell mennünk a vagyon eredetének kutatására és kimondani, hogy az atyai vagyon az atyai, az anyai vagyon az anyai ágat illeti meg.

Azon visszásság, melyet Hodossy felemlitett, hogy a gyermek halálával ki lehet űzni az atyát a vagyonból, megszüntethető egy igen egyszerű rendelkezéssel, például azzal, hogy a felmenőt a leszármazott nél-

kül elhalt gyermek vagyonában vagy annak egy részében élethossziglan haszonélvezet illesse.

Az örökösödési perek nagy száma sem róható az ági örökösödés terhére, mert a hagyaték igen gyakran a lemenő testvérek közt képezi a vita tárgyát, vagy pedig a per a törvény értelmezése körül forog és egyéb körülményekből is származik; a számos örökösödési per meggátlása a homályos örökösödési jogszabályok szabatosabbá tételével főleg pedig czélszerű örökösödési eljárással érhető el; de különben is az ági örökösödés csak az esetben idézne elő bonyodalmas pereket, ha az távolabbi ágakra is kiterjesztetnék, holott mi azt csak az öregszülők ágáig akarjuk fentartani.

Azon érvet, hogy az ági örökösödés a családokra — mint Hodossy mondja — degeneráló hatással volna, el nem fogadhatja, mert a javaslat rendszere mellett meglankaszthatja az egyesek tevékenységét az örökségre való számítás; és az ági örökösödés mellett is fenmarad az örökhagyó szabad rendelkezési joga, úgy hogy a köteles rész kivételével az örökösödésre az esetben sem lehet bizton számítani.

Végre nem zárkózhatik el a nép jogérzetének figyelembe vételétől, és miután a törvényes örökösödés szabályozásánál a törvény csak az örökhagyó akaratát helyettesiti, ezen a nép szellemében hosszas gyakorlat folytán meggyökerezett nézetet figyelmen kivül nem hagyhatja; e mellett közpolitikai tekintetek is tiltják a vagyonnak a végtelenig való eldarabolását és szétforgácsolását; e tekintetben különösen a franczia code civil ellenében, tekintélyes franczia irók is (Le Play) szót emeltek; végül megemlíti, hogy a magyar jogászgyülés az ági örökösödés ellen nyilatkozott ugyan, azonban a magyar tudományos akadémia pártolta azt, mindezeknél fogva Szentgyörgyi inditványához járul.

Kovács meghajol azon érvek jogosultsága előtt, melyek a javaslat mellett felhozattak. Tudja, hogy a nyugati művelt államok mellőzték a visszaháramlás elvére fektetett örökösödési rendszert. Nem is a modern jog szempontjából fogja fel e kérdést, és nem akarja szavazatát az agrarius áramlattal összeköttetésbe hozni vagy azt állitani, hogy a magyar gentry sorsa az ági örökösödéstől függne.

Nézete szerint a vagyon feletti szabad rendelkezés mellett ezen intézménynek nincsen semmi egyéb jelentősége, mint az, hogy eldönti azon kérdést: vajjon leszármazók hiányában hova szálljon a vagyon. Az ekként felvetett kérdésre pedig a mi viszonyaink közt a leghelyesebb választ Szentgyörgyi inditványa adja.

A törvényhozásnak ugyanis az örökösödési jog szabályozásánál, mely talán a legmélyebb hatást gyakorolja a nemzet jogi életére, számolnia kell a nép jogi felfogásával. Magyarországon pedig — gondos tájékozódás alapján meri állitani — a népesség nagy többségn az ági örökösödés mellett van.

E tényt figyelmen kivül hagyni nem szabad, mert a nép jogi érzete sokkal erősebb, semhogy elméletekkel elnémitani lehetne.

Megvallja, gondolkozóba ejtette Hodossynak azon érve, mely szerint az ági örökösödés azért is igazságtalan. mert lehetővé teszi, hogy a leszármazók nélkül elhalt gyermek vagyona elvonassék a szülők egyikétől. De azt hiszi, hogy az anya az özvegyi jognál és hasonló intézményeknél fogva, e veszélynek kitéve nincsen, az atyát pedig, kit a törvény nem oltalmaz, meg fogja védeni önérzete ereje.

A történeti jogfejlődés szempontjából, valamint a nemzet nagy többségére támaszkodva, Szentgyörgyi indítványát fogadja el.

Győry az ági öröklösödés ellen van, és utalván azokra, melyek már ezen álláspont támogatására felhozattak, kiemeli, hogy ha a magyar történelemről van szó, nem szabad az 1848. év előtti időknél megállapodni. Az 1848-ban érvényre juttatott elvek szintén a magyar nemzet vivmányai, melyek hosszú tespedésből szabadították ki hazánkat, és egyebek közt leoldották az egyénről a távoli nemzetségi kör kötelékeit. Az emanczipált egyén és a természetes család álláspontjára helyezkedve tehát, a történelmi fejlődés s a nemzeti szellem nyilatkozatának alapján állunk.

Hogy az absolutismus által okozott bajok ellenében feltámadt a vélemény, mely egyes régi intézmények egykori üdvös hatását, legalább ezen intézmények látszatának visszaidézésével létesithetni gondolta, az oly jelenség, melylyel hasonló viszonyok közt egyebütt is találkozunk, de a melynek a nemzet azon részét, mely irányt adni van hivatva, nem szabad megtévesztenie.

Sőt figyelmeztetni kell az országot, hogy az ági öröklösödés sem a várt hatást nem eredményezi, sem történelmi fejlődésünknek nem felel meg; mert az ősiség volt ugyan nemzeti, de az ágiság azzal nem azonos és nem magyar nemzeti.

A törvénykönyv jóságának egyik főgaraneziája a következetesség az alapelvekben; már pedig az 1848. évi vívmányok alapjára állami és egyúttal az ellenkező elvek kifolyását a törvénykönyvbe felvenni nem lehet a nélkül, hogy épen ezen garancziát elejtenők.

A nép jogi meggyőződését az ági öröklösödés tekintetében egyes nyilatkozatok alapján megitélni annál bajosabb, mert a tapasztalat szerint minden reform után maradnak fenn oly kivánalmak és nézetek, melyek hosszas megszokásból származtak, de a melyek általános érvényre emelése épen a kivivott reformok főtámaszát, a nemzetben mélyen gyökerező meggyőződést sértené meg. Sokfelé igyekeznek még ma is a régi zálog módjára intézkedni, sőt vannak olyanok is, kik a botbüntetést kivánnák a büntető törvénykönyvbe felvenni, és még sem lehet állítani, hogy a nemzet azoknak törvénybe iktatását kivánja.

Zádor szintén elfogadja a javaslatot. Mert a magyar nemességet, melynek ő is egyik tagja, minden áron megmenteni, nem képezheti a jogegyenlőség elvéből kiinduló törvényhozásnak feladatát. A czél csak a magyar nemzetiség fenntartása lehet. A magyar nemzetiség pedig sokkal nagyobb beolvasztó erővel bir, semhogy az ági öröklösödés vagy hasonló mesterséges intézményekre szorulna.

Elnöklő igazságügyminister a tagok többségének nyilatkozataihoz képest kijelenti, hogy az értekezlet általánosságban elfogadta a javaslatnak az ági öröklösödést mellőző alapelvét."

VIII. ülés. 1884. február 23-án.

Szentgyörgyi teljesen elismeri a parentalis öröklösödési rendszer jogosultságát, helyességét. Midőn e rendszerrel szemben a nagyszülőkig bezárólag az ági öröklösödés fentartását indítványozta a 21. §. tárgyalása alkalmával, tette ezt azért, mert a vagyon visszaháramlását egy időre átmeneti intézmény gyanánt kivánta alkalmazni. Ezen inditványa

elesett és az ági örökösödéssel összeférhetlen nagy elv: a parentalis örökösödési rend fogadtatott el.

Azon csekély eredményért, melyet a IV. fejezet a régi magyar jognak tesz, nem szakítaná meg a parentalis rendszer következetes keresztülvitelének lánczolatát; ennélfogva az osztályos testvéreknek ági örökösödéséről szóló egész IV. fejezetet elejtené.

Oberschall is kihagyná e fejezetet, mert nem illik a javaslat rendszerébe. Nincs helyes értelme annak, hogy az unokák a nagyapjuk után közvetlenül örökölt vagyonban, ha egyikük gyermek nélkül hal el, egymásközt más elvek szerint örökösödjenek, mint egymásközt a gyermekek az apjuktól öröklött vagyonban, valamint annak sem, hogy a szülő a tőle nem öröklött vagyonban unokája után örökrészt kapjon, de a gyermeke után nem, holott a javaslat szerint gyermeke után köteles részhez van igénye, unokája után pedig nem.

Kitűnik ebből, hogy az ági öröklést a javaslat rendszerével, de különösen a szülők köteles részének intézményével összeegyeztetni nem lehet.

Ha a fejezet elfogadtatnék, akkor törvényes örökösödésünk még bonyolodottabb volna a mostaninál. Mellesleg megjegyzi azt is, hogy az ági öröklés kérdését a javaslat keretén belül sem lehetne a IV. fejezetbe felvett hat szakaszszal megoldani, itt számtalan elvi kérdések merülnek fel, melyek szabatos és következetes megoldást igényelnének.

Czorda azt hiszi, hogy a IV. fejezet csak azért vétetett fel a javaslatba, hogy legyen abban valami a régi magyar ági örökösödésből is. De az átültetett rész épen a legkevésbbé életre való alkateleme a régi örökösödési jognak és azt ezen értekezlet, mely az előző szakasz tárgyalásánál a régi jog legegészségesebb hajtásainak egyikével: a közszerzeményi joggal, oly kiméletlenül bánt, el nem fogadhatja.

Teleszky hangsúlyozza, hogy a IV. fejezetnek van létjogosultsága, mert a parentalis rendszernek azon visszás következményét szünteti meg, hogy az örökhagyó után maradt gyermekek egyikének leszármazók nélküli halálával a hagyaték bizonyos része közvetve vagy közvetlenül a féltestvérekre száll, a kik az első örökhagyóra nézve egészen idegenek.

Más törvényhozások is törekedtek e visszásság megszüntetésére, habár más utakon, jelesen az által, hogy az édestestvérnek a féltestvért megelőző örökösödési jogot adtak, illetőleg az édestestvér örökösödési hányadát nagyobbra szabták. A javaslat IV. fejezete megszünteti a parentalis rendszernek leginkább szembeszökő visszásságait s eléri e czélt minden nagyobb mérvű bonyodalom elkerülésével, mert az előző örökösödés közösségénél és közvetlenségénél fogva könnyen tisztázhatók a felmerülő kérdések és a közösen örökölt érték pontosan tudva van. Épen ezért s tekintettel a IV-ik fejezet specialis intézkedéseire, a melyek esetleg módosithatók és kibővithetők, nem osztozhatik Oberschall azon nézetében, hogy az ági örökösödésnek egy fokban való kivételes fentartása a törvényes örökösödést a mostaninál még bonyolultabbá tenné. A tervezet indokolásban bővebben kifejtett okoknál fogva kéri a IV. fejezet megtartását.

Az értekezlet abban állapodott meg, hogy a második czím IV. fejezete (38—44. §§. bezárólag), mely az osztályos testvéreknek ági örökösödéséről szól, elmaradjon.

VII. FÜGGELÉK.

Kivonat Zsögöd Benő: „Törvénytervezet a törvényes örökösödésről" czímű művéből:

I. FEJEZET.

Leszálló örökség.

1. §.

Minden más előtt az örökség az örökhagyó ivadékára száll.

2. §.

Az ivadékba értendők:
1. a törvényes gyermekek;
2. ezeknek törvényes gyermekeik (unokák);
3. ezeknek törvényes gyermekeik (szépunokák);
4. ezeknek törvényes gyermekeik (dédunokák);
5. ezeknek törvényes gyermekeik (ősunokák);
6. ezeknek törvényes gyermekeik (ükunokák);
7. és igy lejebb.

3. §.

Értetik „törvényes gyermek" alatt az előző §. mindannyi pontjában az is, a kit utólagos házasság törvényesitett.

4. §.

Hogy a törvénytelen gyermek; továbbá a királyi leirat által törvényesitett gyermek; és továbbá az örökbefogadott gyermek, az ivadékba mennyiben értendők: a VIII. fejezetben határoztatik meg. (45. s 53. §§.)

5. §.

Az ivadék körében az örökség első sorban az örökhagyónak tulajdon gyermekéé.

Több gyermek közt az osztály egyenlő.

Olyan gyermeknek a helyét, a ki az örökség rányilta előtt elhalt, az örökhagyónak tőle leszármazó ivadéka, mint törzs, foglalja el, s ezé az, a mi a gyermekre, törzselődre, az előbbeni két pont szerint jutott volna.

6. §.

A kimult gyermeknek törzse, és ugyancsak az egyes unoka-, és lejebb való törzsek körén belől az előző §. elvei megfelelő további alkalmazást nyernek. A ki több törzsben foglal helyet, azok mindenikében részes.

II. FEJEZET.

Özvegyi jog.

7. §.

Özvegyi jogul az elhúnytnak özvegye, özvegységi idejére lakást és tartást kap, mely végre és időre őt a vagyonban való benmaradás és haszonélvezet illeti meg az alábbi korlátok között.

8. §.

Lemenő örökös e jognak megszorítását követelheti, rendszerint olyképen, hogy az özvegynek haszonélvezetre ne több a vagyon egy negyedénél jusson.

9. §.

Ha azonban ez arány az özvegyi tartásra kevés avagy túlságos sok lenne; az a biróság által, figyelmezve az özvegy sorsára, továbbá arra, a mit a közszerzemény vagy egyéb czimen a házasságból úgyis kap, és egyátalában az érdekeltek viszonyaira, felemelhető vagy leszállítható. Azonban az olyan örökösöknek, a kik az özvegynek nem lemenői, törvényes felerészét az özvegyi jog ne érintse.

10. §.

Ugyancsak az előző §-ban megjelölt tekintetektől, melyek mellett a helyi megszokás is figyelembe veendő, függ annak megitélése: vajjon mennyiben köteles az özvegy arra ráállni, hogy e haszonélvezet fejében a tőkeérték törvényes kamatának megfelelő és kellőleg biztositott pénzbeli avagy terményekbeli járadékkal tartassék el. Az örökhagyó tulajdon házában való továbblakhatáshoz és a közös használatban volt házi eszközök szükséges részének használhatásához azonban az özvegy minden körülmények közt ragaszkodhatik; előbbit illetőleg kivéve, ha az a vagyon czélirányos kezelésével vagy értékesitésével össze nem egyeztethető.

11. §.

Az ági örököst (VI. Fej.), úgyszintén az öröklött vagyonbeli osztályrészest (VII. Fej.) a 8-ik §-beli megszoritási jog azon változtatással illeti meg: hogy negyedrész helyett felerész értendő. E felerészre úgy a hitvestársi (III. Fej.), mint az özvegyi örökségek (IV. Fej.) beszámitandók. Ellenben a mit az özvegy, mint maga is oldalrokon, ama czímek valamelyikén kap, azt beszámitani nem kell.

12. §.

Az előző §-ban tett arány a 9. §-hoz képest felemelhető, de le nem szállitható. A 10. §-ban engedett megszorítások is az előző §-beliek javára nem állanak.

13. §.

Az örökrészekre az özvegyi jog terhe aránylag nehezedik. A 9. §. második pontja alapján az ott említettek javára külömbség tehető. Olyankor, a midőn ági örökség is, öröklött vagyonbeli osztályrész is van: az özvegyi jog első sorban az utóbbit terheli. Azon részében, a melyben az az özvegynek, mint szintén oldalrokonnak, saját e két, vagy valamelyik nembeli örökségét terhelné, az özvegyi jog megszünik.

III. FEJEZET.

Hitvestársi öröklés.

14. §.

Az elhúnytnak egész vagyona a hitvestársra száll:

a) ha ivadék (2., 3. s 4. §§.) nincsen, és

b) az ági örökség (VI. Fej.) és öröklött vagyonbeli osztályrész (VII. Fej.) korlátai mellett.

IV. FEJEZET.

Özvegyi és férji öröklés.

15. §.

Az özvegyi öröklés kiterjed az elhúnyt férjjel közös állandó szállásbeli mindazon dolgokra, melyek a háztartás berendezéséhez tartoznak, ideértve a butorzatot, ágy- és asztalneműt; az öltözékre; továbbá azon tárgyakra, melyek általa az elhaltnak ajándékul adattak; és a szerzői jogra. Viszonosan a férji öröklés a feleségnek ugyanilyetén javaira terjed ki, kivéve az öltözéket.

16. §.

Özvegyi és férji öröklésnek, úgy miként a hitvestársi öröklésnek, ivadék nem létében van helye, úgy azonban, hogy ez öröklés ági örökséggel (VI. Fej.) és öröklött vagyonbeli osztályrészszel (VII. Fej.) szemben is, tekintet nélkül a vagyon eredetére, megillet.

17. §.

Az özvegyi és férji öröklés tárgyai, szemben az ági örökséggel és öröklött vagyonbeli osztályrészszel, törvényes előhagyománynak tekintendők. A hitvestársi örökségbe az érték beszámíttatik. Elhárithatja azonban e beszámítást a hitves az által, hogy az özvegyi s illetőleg férji örökléstől, egyes vagy az összes tárgyakra nézve eláll.

V. FEJEZET.

Elődök és oldalrokonok közös öröksége.

18. §.

Az elhúnytnak egész vagyonában az elődök és oldalrokonok közösen örökösödnek:
a) ha sem ivadék, sem hitvestárs nincsen, és
b) az ági örökség (VI. Fej.) korlátai mellett.

19. §.

Előd az: a kinek az örökhagyó az ivadéka (2., 3. s 4. §§.) körébe tartozik. Oldalrokonság pedig: az elődök ivadéka.

20. §.

Az elődök és oldalrokonok körében az örökség csoportról csoportra megy; távolabbi csoport akkor örökösödvén, ha közelebbi csoportbeli sem előd sem oldalrokon nincsen.

21. §.

Jelesül egymás után következnek:
1. a szülei csoport vagyis az elhúnytnak szülei és tőlök leszármazó oldalrokonai;
2. az öregszülei csoport vagyis az elhúnytnak öregszülei és tőlök leszármazó oldalrokonai;
3. a szépszülei csoport vagyis az elhúnytnak szépszülei és tőlök leszármazó oldalrokonai;
4. a dédszülei csoport vagyis az elhúnytnak dédszülei és tőlök leszármazó oldalrokonai;
5. az ősszülei csoport vagyis az elhúnytnak ősszülei és tőlök leszármazó oldalrokonai;
6. az ükök csoportja vagyis az elhúnytnak ükei és tőlök leszármazó oldalrokonai.

22. §.

Ezentúl való elődöknek és oldalrokonoknak a törvény örökjogot nem ád.

23. §.

A szülei csoportban; úgyszintén az öregszülei csoportban: az örökség ágak-aránt oszol.

24. §.

Mindenekelőtt tehát a szülei csoportban az örökség egyenlő részben kétféle, és pedig: az apára s tőle leszármazó oldalrokonokra mint ágra; és az anyára s tőle leszármazó oldalrokonokra mint ágra, oszol.

Az apai ágrészt az apa és ha nem él, a tőle leszármazó oldalrokonok; az anyai ágrészt az anya és ha nem él, a tőle leszármazó oldalrokonok kapják.

Ha egyik ágon senki sincs: a másik ág kapja az egészet. Ugyanez áll ott, a hol apát az örökjog nem ismer. (45. §.)

25. §.

Hasonlóképen az öregszülei csoportban az örökség mindenekelőtt egyenlő részben kétfelé, és pedig: az apa szüleinek két ágára mint alcsoportra; és az anya szüleinek két ágára mint alcsoportra oszol.

Mindenik alcsoporton belől a további megoszlás iránt az előző szakasz áll.

Ha egyik alcsoportban senki sincs: a másik alcsoport kapja az egészet. Ugyanez áll ott, a hol apát az örökjog nem ismer. (45. §.)

26. §.

Az egyes ágakbeli oldalrokonok körében az ágrész úgy oszol, mint a leszállító örökség. (5. és 6. §§.) A ki több ágon foglal helyet, azok mindenikében részes.

27. §.

A szépszülei csoportban; a dédszülei csoportban; az ősszülei csoportban; úgy végre az ükök csoportjában: az elődök az oldalrokonságot megelőzik. Ha egy előd van, ezé az egész örökség. Több előd közt az osztály egyenlő.

Ha a csoportban előd nincs, az oldalrokonok örökösödnek. Döntő közöttük a csoportelődök bármelyikétől való leszármazás közelségi foka; úgy hogy a feljebb állók minden, bár sem tőlök, és nem is velök közös csoportelődtől származó, lejebbállót kirekesztenek. Az osztály fejenkint egyenlő.

Többszörös elődség vagy oldalrokonság nagyobb jogot nem ád.

VI. FEJEZET.

Ági örökség.

28. §.

Ági vagyonra nézve az illető ágbeli előd vagy oldalrokonok kívánhatják, hogy abban a hitvestársnak (III. Fej.), úgy minden más elődnek s oldalrokonnak (V. Fej.) kizárásával, egyedül örökösödjenek.

29. §.

Ági vagyonnak tekintendők:

a) azon javak, a melyek az örökhagyóra az ő valamelyik szülejéről háramlottak: ezen szülőre s tőle leszármazó oldalrokonokra, mint ágra (24. §.) nézve;

b) azon javak, a melyek az örökhagyóra az ő valamelyik öregszülőjéről közvetlenül háramlottak: azon szülőre s tőle leszármazó oldalrokonokra, mint ágra nézve, a ki által az örökhagyó ez öregszülőtől származik, továbbá ezen öregszülőre s tőle leszármazót oldalrokonokra, mint ágra (25. §.) nézve;

c) azon javak, a melyek az örökhagyóra az ő valamelyik távolabbi elődjéről közvetlenül háramlottak: azon szülőre s tőle leszármazó oldalrokonokra, továbbá azon öregszülőre s tőle leszármazó oldalrokonokra, mint ágakra nézve, a kik által az örökhagyó amaz elődtől leszármazik;

d) a 37—39. §§-okhoz képest az ott körülirt javak.

30. §.

Hárulás alatt értendő az öröklésnek minden neme; úgy egyaránt az életbeli adomány, a mennyiben az ellátásra, kiképzésre fordított kiadások körébe nem eső.

31. §.

Az ági örökséget azon tiszta érték teszi, a melylyel az ági vagyon a háruláskor birt. Ezen belől az ági örököst első sorban maguk az ági javak természetben illetik, növedékestől és a jelen értékben.

32. §.

Az ági örökség törvényes hagyomány erejével terheli:
a) ha hitvestárs van: ennek örökségét (14. §.);
b) ellenesetben: az elődök s oldalrokonok közös örökségét (18. §.).

33. §.

A mig a hagyaték az ági örökséget ki nem adja, egészen azzá esik, fentartva a 16. s 17. §-ok rendelkezéseit.

34. §.

A hivatott ág vagy ágaknak körén belől, az ági örökség azon rendben és megoszlással illet, mint az ágrész a közös örökségnél (20., 24—26. §§). Ágelőd tehát a lemenőit; szülei ág az öregszülei ágat, megelőzi.

35. §.

Ági örökösödést több ág is támaszthat, mindenik a reá nézve ági vagyon alapján. Ez mindmegannyi ági örökség és külön-külön esik a 31., 32. s 34. §-ok alá.

36. §.

Ha az előző szakasz esetében az ági örökségek mindenike a hagyatékból s illetőleg ennek a 16. s 17. §-okhoz képest fenmaradó részéből, ki nem kerül (33. §.): ilyenkor az ági örökségek arányos leszállításának van helye.

37. §.

Ági vagyonnak tekintendők továbbá a 29. §. *a)* pontbeli javak, azon érték (31. §. első pont) erejéig, a mely már az illető szülőre e szakasz *a)*, *b)* s *c)* pontjai valamelyikének megfelelőleg hárult: azon öregszülőre s tőle leszármazó oldalrokonokra, mint ágra nézve is, a ki vagy a kinek elődje az, a kiről e hárulás a szülőre történt.

38. §.

Ha egyik vagy másik szülőnek oldalán az előző szakasz alapján mindkét öregszülei ág támaszt ági örökösödést, holott a 29. §. *a)* pontbeli illető javak értéke (31. §. első pont), mindkét ág hárulmányát ki nem tevé, az előző szakaszbeli jog a két ág között aránylag oszol meg.

39. §.

Egyenlő tekintetbe jön a 29. §. *a*)—*c*) pontokbeli háruIással, azon vagyon, a mely az örökhagyóra s illetőleg (37. §.) szülejére, ági örökség czimén szállott, vagy közös örökségképen (V. Fej.) ugyan, de őtet ezen a czimen is megillette volna. Áll ez továbbá akkor is, a midőn e czim a jelen szakaszon nyugvott. Ez alapon sem illeti azonban ági örökség azt, a ki az örökhagyóhoz az öregszülei foknál (21. §. 2. pont) távolabb áll.

VII. FEJEZET.

Öröklött vagyonbeli osztályrész.

40. §.

Az öröklött vagyonból szemben a hitvestárssal (III. Fej.) osztályrészül követelhetik :

a) azon elődök és oldalrokonok, a kik a szülei csoportba tartoznak (21. §. 1. pont) e vagyonnak felerészét;

b) azon elődök s oldalrokonok, a kik az öregszülei csoportba tartoznak (21. §. 2. pont): e vagyonnak harmadrészét.

Maguk az elődök és oldalrokonok között az osztályrész ugyanazon szabályok alá esik, mint a közös örökség (20. §., 21. §. 1., 2. pont, 24—26. §§.)

41. §.

Az öröklött vagyonba értendő:

a) a mi az örökhagyóra az ő elődeiről (52. §.) hárult (29. s 30. §§.);

b) mindaz, a mi reá másról bárkiről, a kihez ő törvényes örökösödési kapcsolatban (44. §.) állt, ide nem értve az előbbeni hitvestársat, öröklésileg (30. §. első pont) szállott.

42. §.

A mennyiben az öröklött vagyon, mint egyszersmind ági vagyon, ezen a czimen vétetik igénybe (VI. Fej.), a jelen Fejezetbeli öröklésnél alapul nem szolgál. A 31. §. rendelkezése egyébiránt ide is megfelelően kiterjed.

43. §.

A hitvestársi örökséget az osztályrész, szintén miként az ági örökség (32. §.), törvényes hagyomány erejével terheli, úgy azonban, hogy az ági örökségnek elsőbbsége van (33. §.). Ha a hagyaték s illetőleg annak az ági örökségen felüli része, az öröklött vagyon mennyiségét ki nem adja: az osztályrészeknek a 40. §. adta hányaddal, a hitvestárs mellé, a vagyonegészben, örököstársakul lépnek.

VIII. FÜGGELÉK.

Kivonat a képviselőház igazságügyi bizottsága által átszövegezett törvényjavaslatból és a bizottság jelentéséből.

14. §.

A nemi különbség, továbbá a vagyon eredete és a 33. és 35. §§. eseteinek kivételével a vagyon minősége a törvényes öröklésre befolyással nincsen.

II. A rokonok törvényes öröklésének rendéről.

20. §.

Az öröklés első sorban az örökhagyótól leszármazó rokonokat illeti.

Ha csak egy gyermek van: ez kapja az egész örökséget. Ha több gyermek van: ezek egyenlő részekben örökösödnek.

21. §.

Az örökhagyó unokái akkor örökösödnek: ha a rokoni kapcsolatba közbeeső szülőjük (törzselőd) meghalt (8., 13. §§.)

Azon esetben, ha unokák gyermekekkel együtt, vagy különböző gyermekektől származó unokák örökösödnek: törzs szerinti örökösödésnek van helye. Az ugyanazon gyermektől származó unokáknak együtt egy gyermekrész, mint törzsosztályrész jut.

Az ugyanazon gyermektől származó unokákat a törzsosztályrész és ha más leszármazó nem örökösödik, az egész örökség egyenlő részekben illeti.

22. §.

Az unokák örökösödése esetére a 21. §-ban megállapitott szabályok a távolabbi leszármazók örökösödése esetében megfelelően alkalmazandók.

23. §.

Ha az örökhagyónak leszármazó örökösei nincsenek (8., 13. §§.) az örökség az örökhagyó atyjára (17. §.) és anyjára, illetőleg az örökhagyónak az atyjától és az anyjától leszármazó oldalrokonaira száll.

24. §.

A 23. §. esetében az örökség felerésze első sorban az atyát, másik felerésze pedig első sorban az anyát illeti.

Ha pedig az anya nem él (8., 13. §§.): az örökségnek fele a tőle leszármazó rokonokat, az örökhagyónak ugyanazon anyától származó testvéreit és ezen testvérek leszármazóit illeti.

Az örökhagyó testvéreinek és ezen testvérek leszármazóinak öröködésére a 21. és 22. §§. intézkedései megfelelően alkalmazandók.

25. §.

Ha az atya már nem él, s tőle leszármazó rokon sincsen (8., 13. §§.): az egész örökség az anyát, illetőleg a tőle leszármazó rokonokat illeti.

Ha pedig az anya nem él s tőle leszármazó rokon sincsen (8., 13. §§.): az egész örökség az atyát, illetőleg a tőle leszármazó rokonokat illeti.

26. §.

Ha az örökhagyó atyja is, anyja is leszármazók nélkül halt meg (8., 13. §§.): az örökség az örökhagyó nagyszülőire és az örökhagyónak ezektől leszármazó oldalrokonaira száll.

Ezen esetben az örökségnek egyik fele az örökhagyó atyai nagyszülőit és illetve ezek leszármazóit, másik fele az örökhagyó anyai nagyszülőit és illetve ezek leszármazóit illeti.

27. §.

Ha a nagyszülők ugy az atyai, mint az anyai ágon mindketten élnek, vagy tőlük leszármazó rokonok vannak: az örökségnek illető felerésze két részre osztatván, ennek egyik felében az egyik nagyszülő, s illetve annak leszármazói, másik felében pedig a másik nagyszülő, illetve annak leszármazói örökösödnek.

A nagyszülők leszármazóinak örökösödésére nézve a 21., 22. és 24. §§. intézkedései megfelelően alkalmazandók.

28. §.

Ha valamelyik ágon a nagyszülők egyike már nem él (8., 13. §§.) s tőle leszármazó rokont sem hagyott hátra: ezen ágnak egész örökrésze az ezen ágon életben levő másik nagyszülőre, illetve ennek leszármazóira száll.

29. §.

Ha az atyai ágon mindkét nagyszülő meghalt és az örökhagyónak oly oldalrokona sem maradt, ki az atyai nagyszülők valamelyikétől származott le (8., 13. §§.): az egész örökség az anyai nagyszülőket, illetőleg ezeknek leszármazóit illeti.

Ha pedig az anyai ágon mindkét nagyszülő meghalt s az örökhagyónak oly oldalrokona sem maradt, ki az anyai nagyszülők valamelyikétől származott le (8., 13. §§.): az egész örökség az atyai nagyszülőket, illetőleg ezeknek leszármazóit illeti.

Ezen rokonok örökösödésére a 21., 22., 24., 27. és 28. §§. intézkedései megfelelően alkalmazandók.

30. §.

Ha nagyszülők, vagy ezektől leszármazó rokonok sem az atyai, sem az anyai ágon nincsenek (8., 13. §§.): a távolabbi felmenők örökösödnek (37. §., 41. §. c). Ezek között a rokonsági elágazásra való tekintet nélkül, az iz szerint közelebbi felmenő rokon a távolabbit megelőzi, és ha egyenlő iztávolságban több felmenő van: ezeket az örökség egyenlő részekben illeti.

31. §.

Ha az előbbi szakaszban emlitett felmenő örökösök nincsenek (8., 13. §§.):

a) az örökhagyónak a szépszülőktől leszármazó oldalrokonaira és ha ilyen rokon nincsen (8., 13. §§.);

b) az örökhagyónak a szépszülők szülőitől: a dédektől leszármazó oldalági rokonaira száll az örökség (37. §., 41. §. c).

A törvényes örökösök ezen két csoportozatának mindenikében, a rokonsági elágazásra való tekintet nélkül, az, a ki a közös törzselődhöz közelebb izben áll rokonságban, a távolabbit megelőzi; és ha a közös törzselődhöz egyenlő iztávolságban több oldalrokon van: ezeket az örökség egyenlő részekben illeti.

32. §.

Az örökhagyónak azon oldalrokonai, a kik a dédeknél távolabb álló felmenőktől származnak le, törvényes örökösödési joggal nem birnak.

A jelentésből.

A 14. §-t, mely a javaslat egyik alapvető intézkedését tartalmazza s annak a jogreform jellegét adja meg, midőn kimondja, hogy a nemi különbség, továbbá a vagyon eredete és minősége a törvényes örökösödésre befolyással nincsen, tekintettel arra, hogy az orsz. b. értekezlet óta más a létező jog: a bizottság behatóbb tanácskozás tárgyává tette; s ennek folyamán azután a javaslat indokolásának e részben is elfogadásával a bizottság a kérdést fontosságához mért komolysággal mérlegelve, szaktudományi érvekre fektetett meggyőződésénél fogva habozás és fentartás nélkül magáévá tette a szakaszt; noha nem akart szemet hunyni azon tény előtt, hogy a közvélemény egyik árnyalata ezen rendelkezésben látja a leggyökeresebb szakítást a régi magyar jogrendszerrel. Ezért szükségesnek tartjuk itt is kiemelni azon indokokat, melyek a bizottság tanácskozásában kidomborodva — ennek egyértelmű megállapodásara vezettek. A több oldalról felhozott aggodalmak közgazdasági és jogpolitikai természetűek; felhozzák ugyanis, hogy az orsz. b. értekezlet az ági öröklés behozatalával akarta megmenteni a magyar családok vagyonaiból ezek számára azt, a mi megmenthető; ámde tény az, hogy egyrészt az ágiságnak és másrészt az élők közti és halál esetére való rendelkezés, szóval a vagyoni forgalom szabadságának együtt való fentartása közt oly ellentét van, hogy a kettő egymás mellett meg nem fér, s az utóbbit egész állami fejlődési irányáról való lemondás nélkül fel nem adhatjuk; meghagyva pedig a forgalom szabadságát — a mint az 1861 óta szerzett birtokmozgalmi adatok kétségbevonhatlanul tanusitják, — a gyakorlati élet a családi vagyonok megtartása terén

nem felelt meg azon várakozásoknak, melyeket az ágisághoz fűztek. A középosztály hanyatlását, melynek okai közismert más körülményekben keresendők, az ági örökösödés vélt palladiuma egyáltalán nem volt képes megakadályozni. A mesterséges fentartás elvtelen rendszabályainál erősebbnek mutatkozott az élet; az ily eszmékkel csak a satnyulást lehet elérni — nem a fentartást, melynek főtényezői a takarékosság s józan gazdálkodás, a mint ezt a középosztály tekintetében más államokban s ági örökösödést nem ismerő törvénykönyv uralma alatt tapasztalni lehetett; s minthogy az ágiság nem is alkalmas intézmény ily közgazdasági hatású functióra, csak életképtelen utószülöttje az ősiségnek, a mely legalább mint (bár nem feltétlenül) hatásképes nagy intézmény annak idején jogosultsággal birhatott, míg a gyorsan fejlődő mai forgalmi élet ennek tarthatlanságát akkép mutatta meg, hogy eltörlését 1848-ban épen nem elhamarkodva mondta ki a törvényhozás. Ugyanakkor el akarták dobni az ősiségnek utolsó foszlányait is, s mindezt maga az általa legközvetlenebbül érdekelt osztály — saját s a lenyügözni nem akarhatott szabad nemzeti fejlődés érdekében tartotta szükségesnek; s a nemzet gazdasági erősbülése is kimutathatólag mindig akkorra vezethető vissza, a mikor a szabad fejlődést gátló intézmények eltöröltettek. Az ági öröklés 1861-iki formája csak perjogi nehézségeket és bonyodalmakat szülő intézmény, de a mely ép ezért — mint a perek szaporításának s végtelenségének, az is mert törvénykezési miseriáknak bő forrása, a félre és biróra a vagyon természetének s származásának kutatása miatt, legtöbbször a per tárgyát felemésztő fáradságot s költséget ró, s már ezen oknál fogva is czélszerűen fent nem tartható. A mi pedig némi erkölcsi súlylyal biróilag a javaslat rendszere ellen felhozható, t. i. a kiskorúak utáni törvényes öröklés esetén a szülő, illetve mostoha testvéreknek örökösödése az édes testvérek rovására: eltekintve, hogy az ily esetek száma sem oly nagy, hogy általános érvényű törvény alkotásánál egymagában irányadóul vétethetnék s eltekintve attól, hogy a törvényjavaslat 91., 92. és 93. §§-aiban megengedett végrendelkezési jogosultság czélszerű felhasználása mellett a mostoha testvérek örökösödésének elejét lehet venni ott, a hol ez okadatoltnak mutatkozik: ellensúlyozva is van az ági rendszer mellett elkerülhetlen igazságtalanság által, mely még mélyebben ütközik a nemzet erkölcsi felfogásába, mely szerint t. i. ugyanazon kiskorú gyermekek utáni öröklés esetében épen a tán egyedül gyermekei segélyére vagyonára utalt szülő esik el ettől az örökhagyó által sokszor nem is ismert távoli ági oldalrokonnal szemben; a mi pedig ép oly emberietlen, mint czéltévesztett rendszer lenne, mely a nemzetség eszméjének áldozna fel mindent.

De nem is jogosult a nemzeti geniusra való hivatkozás sem, ha a nemzet egyetemét, politikai összeségét értjük alatta; sőt az ágiság fentartása egyenes ellentétben van a nemzeti geniussal, ha t. i. ez alatt a nemzet történeti fejlődésében nyilatkozó szellemet értjük, a mely szakitva az ősi nemzetség eszméjével, a nemzet lelkesedése mellett tért át a modern család s a szabad egyéni tevékenység, a szabad egyéni vagyon elveinek alapjára.

A jogfolytonosság nevében sem követelhetni az ági örökösödés fenhagyását, mert az orsz. bir. értekezlet, midőn az ágiságot jogfolytonosság nevében életbeléptette, épen ez ellen, az akkor már ettől eltérő alapokon fejlett rendszer ellen cselekedett, a mint ezt ezen értekezlet több tagja

beismerte, kiemelvén azt is, hogy ált. polg. törvénykönyvünket minél előbb az európaszerte elfogadott jogelvekre fektetve lesz szükséges megalkotni; s hogy a jogfolytonosság már akkor az ősiség 1848-ban kimondott eltörlésével összhangban levő rendszernek életbeléptetését tette volna szükségessé.

Bizonyos az is, hogy az orsz. b. értekezletet nem magánjogi, hanem közjogi szempontok s a közvélemény nyomása vezették, a midőn homályos reminiscentiák s reménykedések sejtelmével létesitette az intézményt, melynek család ethicai visszásságait a perszülő következményeit igyekezett ugyan a judicatura is enyhiteni, de e törekvése nem sikerült. Nem alkudva vissza tehát az 1848-iki törvények által kimondott egyenlőségét s az ősiség eltörlését és nem téve különbséget a honpolgárok közt; nem vehető érvül ama, tán ma is nyilvánuló érzület vagy tisztulatlan sejtelem. Maga Deák Ferencz proklamálta annak idején az örökösödési jog leghelyesebb megoldásának azon elvét, melyre e javaslat fektetve van. E javaslat a család fentartásáról való gondoskodásra több irányban nyujt oly módot, a mely nem ütközik a közgazdaság és jogbiztonság alapérdekeibe s melyek mellett az ágiság által kitűzött, de általa meg nem valósitható czélt sikeresen lehet elérni.

IX. FÜGGELÉK.

A Code Napoléon és utánzatainak: az olasz, portugali, spanyol, hollandi codexeknek kérdésünkbe vágó intézkedései.

I. Code Napoléon.

§ 732.

La loi ne considère ni la nature ni l'origine des biens pour en régler la succession.

§ 733.

Toute succession échue à des ascendans ou à des collatéraux, se divise en deux parts égales; l'une, pour les parens de la ligne paternelle, l'autre, pour les parens de la ligne maternelle. Les parens utérins ou consanguins ne sont pas exclus par les germains; mais ils ne prennent part que dans leur ligne, sauf ce qui sera dit à l'article 752. Les germains prennent part dans les deux lignes. Il ne se fait aucune dévolution d'une ligne à l'autre, que lorsquil ne se trouve aucun ascendant ni collatéral de l'une des deux lignes.

§ 374.

Cette première division opérée entre les lignes paternelle et maternelle, il ne se fait plus de division entre les diverses branches; mais la moitié dévolue à chaque ligne appartient à l'héritier ou aux héritiers les plus proches en degrés, sauf le cas de la représentation, ainsi qu'il sera dit ci-après.

§ 747.

Les ascendans succèdent, à l'exclusion des tous autres, aux choses par eux données à leurs enfans ou descendans décédés sans postérité, lorsque les objets donnés se retrouvent en nature dans la succession. Si les objets ont été aliénés, les ascendans recueillent le prix qui peut en être dû. Ils succèdent aussi à l'action en reprise que pouvait avoir le donataire.

§ 766.

En cas de prédécès des père et mère de l'enfant naturel, les biens qu'il en avait reçus, passent aux frères ou soeurs légitimes, s'ils se

retrouvent en nature dans la succession: les actions en reprise, s'il en existe, ou le prix de ces biens aliénés, s'il est encore dû, retournent également aux frères et soeurs légitimes. Tous les autres biens passent aux frères et soeurs naturels, ou à leurs descendans.

§ 351.

Si l'adopté meurt sans descendans légitimes, les choses données par l'adoptant, ou recueillies dans sa succession, et qui existeront en nature lors du décès de l'adopté, retourneront à l'adoptant ou à ses descendans, à la charge de contribuer aux dettes, et sans préjudice des droits des tiers.

Le surplus des biens de l'adopté appartiendra à ses propres parens; et ceux-ci excluront toujours, pour les objets mêmes spécifiés au présent article, tous héritiers de l'adoptant autres que ses descendans.

II. Olasz Codice Civile.

(1865. évből.)

§ 738.

A colui che muore senza lasciar prole, nè fratelli, nè sorelle, nè discendenti da essi, succedono il padre e la madre in eguali porzioni, o quello dei genitori che sia superstite.

§ 739.

A colui che muore senza lasciar prole, nè genitori, nè fratelli o sorelle, nè discendenti da questi, succedono per una metà gli ascendenti della linea paterna e per l'altra metà gli ascendenti della linea materna, non avuto riguardo all'origine dei beni.

Se però gli ascendenti non sono in egual grado, l'eredità è devoluta al più vicino senza distinzione di linea.

III. Portugali törvénykönyv (1867).

Franczia fordításban:

§ 1993.

Si l'enfant légitime meurt sans postérité, son père et sa mère lui succèderont par parts égales; et si l'un d'eux seulement existe, il prendra la totalité de la succession.

§ 1996.

A défaut de père et de mère, la succession du de cujus sera dévolue aux ascendants du second degré et des degrés suivants.

§ 1997.

Si les ascendants survivants sont tous au même degré, la succession sera partagée entre eux par portions égales, quelle que soit la ligne à laquelle ils appartiennent.

§ 1998.

S'ils ne sont pas tous au même degré, la succession sera recueillie par le plus rapproché, sans distinction de ligne.

IV. Hollandi törvénykönyv (1838).

Franczia fordításban:

§ 896.

La loi ne considère ni la nature ni l'origine des biens, pour en régler la succession.

§ 897.

Toute succession échue, en tout ou en partie, à des ascendants ou à des collatéraux, se divise en deux parts égales, l'une pour les parents de la ligne paternelle, l'autre pour les parents de la ligue maternelle; sauf ce qui sera dit aux articles 901, 902 et 906.

Il ne se fait aucune dévolution d'une ligne à l'autre, que lorsqu'il ne se trouve aucun ascendant ni collatéral de l'une des deux lignes.

§ 898.

Cette première division opérée entre les lignes paternelle et maternelle, il ne se fait plus de division eutre les diverses branches; mais le moitié dévolue à chaque ligne appartient à l'héritier ou aux héritiers les plus proches en degrés; sauf le cas de la représentation.

§ 901.

En cas de survie des père et mère d'une personne morte sans postérité, la part de chacun d'eux sera d'un tiers de la succession, si le défunt ne laisse qu'un frère ou une soeur, à qui l'autre tiers sera dévolu.

Chacun aura un quart, si le défunt a laissé plusieurs frères ou soeurs, auxquels les deux autres quarts seront dévolus.

§ 902.

En cas de prédécès du père ou de la mère d'une personne morte sans postérité, le survivant aura la moitié de la succession, si le défunt n'a laissé qu'un frère ou une soeur; le tiers, s'il en a laissé deux, et le quart s'il en a laissé davantage. Les autres portions seront dévolues aux fréres et soeurs.

§ 905.

A défaut de frères et soeurs, et à défaut d'ascendants dans l'une ou l'autre ligne, la succession est déférée pour moitié aux ascendants survivants, et pour l'autre moitié aux parents les plus proches de l'autre ligne, a l'exception du cas prévu par l'article suivant.

A défaut de frères et soeurs et d'ascendants dans les deux lignes, le plus proches parents de chaque ligne sont appelés à recueillir la moitié de la succession.

Si, dans une ligne, il y a concours de parents collatéraux ou même degré, ils partageront par tête, sauf la disposition de l'article 892.

§ 906.

Le père ou la mère survivant succède seul à son enfant, prédécédé sans laisser de postérité ni frères ni soeurs.

§ 908.

Les parents au-delà du douzième degré ne succèdent pas.
A défaut de parents au degré successible dans une ligne, les parents de l'autre ligne succèdent pour le tout.

V. Spanyol törvénykönyv (1889).

(Franczia fordításban.)

§ 935.

A défaut d'enfants ou de descendants légitimes, les ascendants du défunt hériteront de lui et exclueront les collatéraux.

§ 936.

Le père et la mère, s'ils survivent, héritent par parties égales.
Si un seul survit, il recueillera toute la succession de leur enfant.

§ 937.

A défaut du père et de la mère, la succession appartiendra aux ascendants du degrè le plus proche.
S'ils sont plusieurs d'égal degré, et de la même ligne, ils partageront la succession par tête, s'ils se trouvent de lignes différentes, mais d'égal degré, une moitié appartiendra aux ascendants paternels et l'autre aux ascendants maternels. Dans chaque ligne la division se fait par tête (746).

§ 811.

L'ascendant, qui hérite de son descendant de biens, acquis à titre gratuit d'un autre ascendant ou d'un frère, est obligé de respecter les droits qui seraient acquis en vertu de la loi, ou profit des parents jusqu'au troisième degré, appartenant à la ligne d'où viennent les biens.

§ 812.

Les ascendants succèdent, par exclusion de toutes autres personnes, aux biens par eux donnés à leurs enfants et descendants, morts sans postérité, lorsque les objets donnés existent dans la succession. S'ils ont été aliénés, ils succèdent à toutes les actions que le donataire pouvait avoir de ce chef, au prix s'ils ont été vendus, et aux biens qui les remplacent, s'ils ont été permutés ou échangés (747).

§ 968.

En outre de la réserve imposée en l'article 811, le veuf ou la veuve qui contracte un second mariage sera obligé de réserver aux enfants et descendants du premier la propriété de tous les biens qu'il a reçus de son époux defunt par testament, par succession ab intestat,

donation ou tout autre titre gratuit, sauf toutefois so moitié dans les acquêts.

§ 969.

La disposition de l'article précédent s'applique aux biens que le veuf ou la veuve acquiert aux mêmes titres de l'un des enfants du premier lit et à ceux quil a reçus des parents du défunt, mais à cause de lui.

§ 970.

Cette obligation de réserver cessera lorsque les enfants d'un mariage, majeurs et ayant droit à ces biens, y renonceront, ou lorsqu'il s'agira de choses données ou laissées à leurs père ou mère par des enfants qui les savaient mariés pour la seconde fois.

§ 971.

Cette réserve cessera encore si, au décès du père ou de la mère qui a convolé en secondes noces, il n'existe pas d'enfants légitimes du premier mariage.

§ 972.

Pour s'acquitter de cette obligation de réserve, le père ou la mère, marié en secondes noces, pourra donner, par préciput, les biens réservés à l'un des enfants ou descendants du premier mariage, conformément aux dispositions de l'article 823.

§ 973.

Si le père ou la mère n'a pas usé du tout ou en partie de la faculté concédée par l'article précédent, les enfants et descendants légitimes du premier mariage succéderont aux biens, soumis à la réserve, conformément aux règles prescrites pour la succession en ligne descendante, alors même qu'en vertu d'un premier testament ils auraient eu des parts inégales dans la succession du premier décédé des époux, ou qu'ils auraient renoncé ou répudié sa succession.

§ 974.

Les aliénations des biens immeubles, soumis à réserve, faites par le conjoint survivant avant la célébration du second mariage, seront valables, mais il aura l'obligation, dès la célébration, d'en garantir le prix aux enfants et descendants du premier mariage.

§ 975.

L'aliénation des biens immeubles mis en réserve, faite par le veuf ou la veuve après la célébration du second mariage, ne subsistera que s'il ne laisse pas d'enfants ou de descendants légitimes du premier lit; le tout sans préjudice des dispositions de la loi hypothécaire.

§ 976.

Les aliénations de biens meubles, faites avant ou après la célébration du second mariage, seront valables, mais toujours sauf l'obligation d'indemniser.

§ 977.

Le veuf ou la veuve au moment du nouveau mariage, fera inventorier tous les biens mis en réserve, et mentionner sur le registre de la propriété que les immeubles sont mis en réserve, conformément aux prescriptions de la loi hypothécaire; puis estimer les meubles.

§ 978.

En outre, lors de sa seconde union, le veuf ou la veuve sera tenu de garantir par hypothèque:

1° La restitution en nature des meubles non aliénés au moment de son décès, s'il s'agit de paraphernaux ou de meubles dotaux non estimés; ou biens le paiement de leur valeur, si la dot était estimée;

2° Le paiement des dégradations occasionnées ou qu'occasionnerait sa faute ou sa négligence;

3° La restitution du prix reçu pour les meubles aliénés, ou la remise de la valeur qu'ils avaient au temps de leur aliénation, si elle avait été faite à titre gratuit.

4° La valeur des immeubles valablement aliénés.

§ 979.

Les dispositions des articles précédents, en cas de second mariage, s'appliquent également aux troisièmes et subséquents.

§ 980.

L'obligation de réserver, imposée par les articles précédents, est applicable au veuf et à la veuve qui, bien que ne contractant pas un nouveau mariage, a pendant son veuvage, un enfant naturel reconnu, ou judiciairement déclaré tel.

Cette obligation aura son effet du jour de la naissance.

X. FÜGGELÉK.

Schaffhausen és Neuchatel törvénykönyveinek az ági öröklésre vonatkozó intézkedései.

I. Schaffhausen (1865).

§ 1817.

In der Erbfolge der Ahnen und der Seitenverwandten findet der Grundsatz durchgängig seine Anwendung, dass das Stammgut wieder dahin zurückfallen soll, woher es gekommen ist, also das väterliche Stammgut auf den Vater, und wenn dieser nicht mehr am Leben ist, auf die rechtmässigen Erben von der väterlichen Seite, das mütterliche Stammgut auf die Mutter, und wenn diese nicht mehr am Leben ist, auf die rechtmässigen Erben von der mütterlichen Seite, und zwar so, dass das Rückfallsrecht auch in der Stammlinie der Grosseltern, Urgrosseltern u. s. w. seine stete Anwendung findet.

Der Vorschlag wird zur einen Hälfte als väterliches, zur andern Hälfte als mütterliches Gut betrachtet und so auch unter die Erben vertheilt.

§ 1818.

Stammgut ist derjenige Theil der Verlassenschaft, welchen der Erblasser im Wege gesetzlicher Erbfolge oder der Vermögensherausgabe erhalten hat, ebenso dasjenige Vermögen, das ihm durch letztwillige Verfügung zugewendet worden ist, insoweit er dasselbe auch durch gesetzliche Erbfolge erhalten haben würde.

Was ausser dem Stammgut in der Erbschaft sich vorfindet, gehört dem Vorschlag.

§ 1819.

In der Erbfolge der Seitenverwandtschaft sind diejenigen Verwandten des Erblassers, welche mit ihm die nächsten Stammeltern gemeinsam haben, unter steter Berücksichtigung des Eintrittrechtes und der Stammtheilung seine rechtmässigen Erben, und schliessen diejenigen Verwandten von der Erbschaft aus, deren Verwandtschaft durch entferntere Ahnen mit dem Erblasser vermittelt ist.

§ 1820.

Ueberleben Vater und Mutter ein ohne Nachkommenschaft verstorbenes Kind — sei es, dass dasselbe Geschwister oder Abkömmlinge

von diesen, oder keines derselben hinterlassen hat — so fällt die ganze Verlassenschaft seinen beiden ehelichen Eltern zu (§ 1817).

§ 1821.

Ist nur der eine Theil der beiden Eltern noch am Leben, sind aber Nachkommen von dem verstorbenen Theile vorhanden, so erhält jener den ihm als Vater oder als Mutter gebührenden Erbantheil und es fällt der Erbantheil, den der verstorbene Vater oder die verstorbene Mutter erhalten haben würde, den Nachkommen derselben im Sinne von § 1822 Absatz 2 zu.

§ 1822.

Wenn nur entweder der Vater oder die Mutter den Erblasser überlebt hat, der andere Theil der Eltern aber vorher verstorben ist und weder Nachkommen noch Eltern von demselben vorhanden sind, so treten für den verstorbenen Elterntheil die Erben der Seitenverwandtschaft ein.

Der überlebende Elterntheil hat in den Erbfällen §§ 1821 und 1822 an dem Erbsbezug, welcher den Erben des verstorbenen zufällt, die lebenslängliche Nutzniessung.

Gesetzliche Erläuterung:

A erhält das väterliche Stammgut des E zurück nebst der Hälfte des Vorschlages. C, d, e und f beziehen das mütterliche Stammgut nebst der andern Hälfte des Vorschlages und zwar C $^1/_2$, d $^1/_6$, e $^1/_6$, und f $^1/_6$ des mütterlichen Theiles der Verlassenschaft, dem A verbleibt jedoch die lebenslängliche Nutzniessung dieses Theiles.

§ 1823.

Wenn keines von beiden Eltern den Tod eines kinderlosen Erblasses erlebt, so sind dessen Geschwister oder ihre Nachkommen mit Ausschliessung weiterer Ahnen sowohl, als der übrigen Seitenverwandtschaft zur Erbschaft berufen. Sind nur Geschwister des Erblassers vorhanden, so erben diese zu gleichen Theilen; sind dagegen einzelne Geschwister oder alle mit Hinterlassung von Nachkommen gestorben, so wird nach Stämmen geerbt.

§ 1824.

Sind Geschwister aus verschiedenen Ehen vorhanden, so konkurriren in diesem Falle vollbürtige Geschwister des Erblassers mit halbbürtigen Geschwistern desselben in der Weise, dass die erstern sowohl von Vater als Mutter her, die letztern dagegen nur von dem Theile der Eltern her, den sie mit dem Erblasser gemein haben, einen Erbantheil beziehen.

Gesetzliche Erläuterung:

Die väterliche Verlassenschaft nebst der einen Hälfte des Vorschlages fällt an c, d und f, die mütterliche Verlassenschaft nebst der anderen Hälfte des Vorschlags an d, f, g und h.

Angenommen, das väterliche Stammgut betrage . .	17,000 Fr.
Angenommen, das mütterliche Stammgut betrage . .	20,000 „
Angenommen, der Vorschlag betrage	20,000 „
zusammen . . .	57,000 Fr.

So erhält c	9,000	Fr.	der	ganzen	Verlassenschaft,
d	16,500	„	„	„	„
f	16,500	„	„	„	„
g	7,500	„	„	„	„
h	7,500	„	„	„	„
zusammen	57,000	Fr.			

§ 1825.

Sind weder eheliche Nachkommen des Erblassers, noch dessen Eltern oder derselben Nachkommen, jedoch seine Grosseltern von Vater und Mutter her vorhanden, so sind diese die alleinige Erben.

§ 1826.

Leben nur auf Vater- oder Mutterseite beide Grosseltern, so schliessen diese ebenfalls die von ihnen abstammenden Nachkommen aus.

An die Stelle des verstorbenen Grosselterntheils treten dessen rechtmässige Erben.

Gesetzliche Erläuterung:

C und D erhalten den Theil der Verlassenschaft, welcher auf Vater A gefallen wäre; i den Theil der Verlassenschaft, welcher auf die Mutter B gefallen wäre; h, k, l sind von der Erbschaft ausgeschlossen.

§ 1827.

Hinterlässt der Erblasser keine Nachkommen, sind auch keine Geschwister von ihm oder deren Nachkommen, auch nicht dessen Vater oder Mutter, jedoch auf väterlicher und mütterlicher Seite, oder bloss auf einer derselben nur ein Grosselterntheil am Leben, so fällt dasjenige Gut, welches von dem überlebenden Grosselterntheil und von dem Vater bezw. der Mutter auf den Erblasser gekommen ist, nebst einer Hälfte des Vorschlags des Vaters bezw. der Mutter des Erblassers und einem Viertheil des Vorschlags des Erblassers selbst auf seinen Grosselterntheil zurück.

Für die verstorbenen Grosseltern treten deren Erben ein.

Gesetzliche Erläuterung:

Die Ausscheidung der Erbschaft hat so zu geschehen: derjenige Theil der Verlassenschaft, welchen der Erblasser E von der Vaterseite her, von C, D und A bezogen hat, geht auf die väterlichen Erben D, h und i; derjenige Theil der Verlassenschaft, welchen der Erblasser von der Mutterseite her, von F, G und B bezogen hat, auf die mütterlichen Erben F und k über. Der Vorschlag wird zur einen Hälfte als väterliches, zur andern Hälfte als mütterliches Gut betrachtet.

Eine gleiche Ausscheidung nach Mannes- und Weibergut findet ebenfalls in der Stammlinie der väterlichen und mütterlichen Grosseltern statt, so dass das Stammgut, welches der Vater A bezw. die Mutter B. des Erblassers von Vaterseite her, von C bezw. F bezogen hat, auf den väterlichen, bezw. mütterlichen Grossvater, und wenn dieser nicht mehr am Leben ist, auf seine rechtmässigen Erben und das Stammgut, welches jene von ihrer Mutterseite her, von D bezw. G bezogen haben, auf die väterliche bezw. mütterliche Grossmutter und wenn diese nicht mehr am Leben ist, auf ihre rechtmässigen Erben fällt.

Angenommen von der Verlassenschaft des E betrage

das Stammgut von väterlicher Seite	48,000 Fr.
das Stammgut von mütterlicher Seite	56,000 „
der Vorschlag	40,000 „
zusammen . . .	144,000 Fr.
so gehen auf die Vaterseite	68,000 Fr.
so gehen auf die Mutterseite.	76,000 „
zusammen . . .	144,000 Fr.

Angenommen, der Vater des Erblassers A habe bezogen

von seinem Vater C durch Erbschaft	24,000 Fr.
von seiner Mutter D durch Vermögensherausgabe . . .	8,000 „
habe vorgeschlagen	16,000 „
zusammen . . .	48,000 Fr.
so beziehen die rechtmässigen Erben des C, h und i Stammgut	24,000 Fr.
vom Vorschlag des A	8,000 „
$^1/_4$ des Vorschlages von E aus 40,000 Fr.	10,000 „
zusammen . . .	42,000 Fr.
die Grossmutter D 8,000 Fr.	8,000 Fr.
vom Vorschlag des Sohnes A	8,000 „
$^1/_4$ des Vorschlages von E	10,000 „
zusammen . . .	26,000 Fr.
Die väterlichen Erben des E	
zusammen . . .	68,000 Fr.

l und m sind von der Erbschaft ausgeschlossen durch h und k.

Analog werden die 76,000 Fr. Muttergut unter die Erben von mütterlicher Seite vertheilt.

§ 1828.

Wenn keines von beiden Eltern von der Vater-, noch diejenigen von der Mutterseite her, den Tod eines kinderlosen Erblassers erleben, so treten die Geschwister der Eltern desselben, oder deren Nachkommen, mit Ausschliessung der Urgrosseltern und der übrigen Seitenverwandten als Erben ein.

Gesetzliche Erläuterung:
q, r und s erhalten den väterlichen Theil der Verlassenschaft; so erhält den mütterlichen Theil der Verlassenschaft; die Urgrosseltern A, B, C und D und die Geschwister der Grosseltern t, k, n und o sind ausgeschlossen.

§ 1829.

Sind auf Seite der väterlichen Grosseltern oder auf Seite der mütterlichen Grosseltern aus zwei verschiedenen Stämmen Erben vorhanden (voll- und halbbürtige Geschwister der Eltern des Erblassers oder deren Nachkommen), so wird der väterliche oder der mütterliche Theil der Verlassenschaft nach Analogie von § 1824 nach diesen Stämmen vererbt.

Gesetzliche Erläuterung:

Was von der Vaterseite hergekommen ist, nebst dem halben Vorschlag, fällt zurück auf die grosselterlichen Stämme C und D; was von der Mutterseite hergekommen ist, nebst dem halben Vorschlag, auf die grosselterlichen Stämme F und G, und zwar haben Theil an dem Erbsbezug des Grossvaters C dessen Enkel n, o, p und q; von dem Erbsbezug der Grossmutter D deren Enkel q; an dem Erbsbezug des Grossvaters F dessen Sohn k und die Enkel r und s; an dem der Grossmutter G deren Enkel r, s, t, u, v und w.

Angenommen, E habe hinterlassen:

Vatergut	18,000 Fr.
Muttergut	24,000 „
Vorschlag	12,000 „
zusammen . . .	54,000 Fr.
so fällt auf die grosselterlichen Stämme C und D . . .	24,000 Fr.
auf die grosselterlichen Stämme F und G	30,000 „
zusammen . . .	54,000 Fr.

Angenommen, der Vater A habe bezogen:

von seinem Vater C	7,000 Fr.
von seiner Mutter D	7,000 „
errungen und gewonnen	4,000 „
so fällt auf den Grossvater C	12,000 Fr.
auf die Grossmutter D	12,000 „

Angenommen, die Mutter habe bezogen:

von ihrem Vater F	10,000 Fr.
von ihrer Mutter G.	14,000 „
Vorschlag	—
so fällt auf den Grossvater F	13,000 Fr.
auf die Grossmutter G	17,000 „

n	erhält	2,000	von der Verlassenschaft,
o	„	2,000	„ „ „
p	„	2,000	„ „ „
q	„	18,000 = 6,000 und 12,000	„ „ „
k	„	6,500	„ „ „
r	„	7,500 = 3,250 und 4,250	„ „ „
s	„	7,500 = 3,250 und 4,250	„ „ „
t	„	2,125	„ „ „
u	„	2,125	„ „ „
v	„	2,125	„ „ „
w	„	2,125	„ „ „
		54,000 Fr.	

§ 1830.

Ebenso sollen die §§ 1817—1828 auch in der Stammlinie der Urgrosseltern u. s. w. ihre analoge Anwendung finden.

§ 1831.

Hinterlässt eine verstorbene Person weder Verwandte in ab- noch in aufsteigender Linie, auch keine voll- und halbbürtigen Geschwister oder deren Nachkommen, so treten je diejenigen Verwandten von der väterlichen und der mütterlichen Seite, welche mit ihr die nächsten Stammeltern gemeinsam haben (§ 1819) mit Ausschluss der entfernteren Verwandten als Erben ein.

§ 1832.

Wenn ein Erbe, sowohl der Vater- als der Mutterseite angehört, so erbt er auf beiden Seiten, und wenn er verschiedenen Stämmen der einen oder der anderen Seite zugehört, auch nach seiner Stellung in diesen Stämmen.

Gesetzliche Erläuterung:

Die väterliche Verlassenschaft des E kommt an den grosselterlichen Stamm C und D, und gelangt an das Geschwisterkind l und die Kinder des Geschwisterkindes m, q und r.

Die mütterliche Verlassenschaft fällt an den grosselterlichen Stamm F und G, und gelangt an q und r, die durch Eintrittsrecht an die Stelle von n treten, an o und an t, der an Stelle von p tritt.

Angenommen das Vatergut des E betrage . . . . 8,000 Fr.
das Muttergut . . . . 12,000 „
Vorschlag sei keiner da,

so erhält	l . . .	4,000 Fr.	
	q . . .	5,000 „	= 2,000 und 3,000
	r . . .	5,000 „	= 2,000 und 3,000
	o . . .	3,000 „	
	t . . .	3,000 „	

§ 1833.

Sind entweder auf der väterlichen oder auf der mütterlichen Seite keine erbfähigen Verwandten bekannt, so erben die bekannten erbfähigen Verwandten der einen Seite das Ganze.

II. Neuchatel (1854).

Art. 583.

La loi considère la nature et l'origine des biens pour en régler la succession.

Art. 584.

La loi distingue trois sortes de biens:
Les biens d'acquêts;
Les biens paternels:
Les biens maternels.

Art. 585.

Les biens d'acquêts sont ceux que le défunt avait gagnés par son industrie ou qui lui étaient parvenus par héritages, legs ou donations, de personnes auxquelles il n'était point attaché par des liens de parenté.

Le produit d'un bien, quelle que soit l'origine de ce bien est toujours réputé acquêt.

Art. 586.

Les biens paternels sont ceux qui sont advenus au défunt, de son père, du chef de son père ou de ses parents paternels.

Art. 587.

Les biens maternels sont ceux qui sont advenus au défunt, de sa mère, du chef de sa mère ou de ses parents maternels.

Art. 588.

Tous les biens composant une succession sont réputés biens d'acquêts, jusqu'à preuve contraire.

La preuve est à la charge de l'hériter qui réclame la distinction. Elle lui est interdite, s'il n'a pas qualité pour hériter le bien dont il voudrait constater l'origine.

Art. 589.

Les biens qui se retrouvent en nature dans la succession, ou dont l'origine à été conservée par un remploi spécial, sont seuls susceptibles de distinction.

Le remploi ne se présume jamais.

Art. 590.

L'acquisition d'un immeuble, la création d'une créance ne constituent point un remploi, alors même que l'origine des capitaux employés viendrait à être justifiée, si d'ailleurs l'intention d'opérer un remploi n'est pas expressément enoncée dans les actes ou dans un acte séparé.

Art. 591.

Le plus proche parent paternel hérite des biens paternels; le plus proche parent maternel hérite des biens maternels; le plus proche parent en degré hérite des biens d'acquêts.

S'il y a concours de parents au même degré, ils partagent par tête.

Art. 592.

Soit qu'il s'agisse de démêler l'origine des biens ou d'en faire la dévolution, tous les parents du défunt du côté de son père seront réputés parents paternels, et tous les parents du défunt du côté de sa mère seront réputés parents maternels, sans aucune nouvelle division entre les parents paternels et les parents maternels du père ou de la mère du défunt.

Art. 593.

La loi ne reconnaît aucun privilége aux parents germains sur les parents consanguins ou utérins: ils arrivent tous avec des droits égaux à la succession, selon que ces droits résultent de l'espèce de leur parenté et de la nature ou de l'origine des biens composant la succession.

Ainsi les biens dévolus concurremment à un parent germain et à un parent consanguin ou utérin, se partageront par égales portions.

Art. 594.

La proximité de parenté s'établit par le nombre des générations; chaque génération s'appelle un degré.

Art. 595.

La suite des degrés forme la ligne: on appelle linge directe la suite des degrés entre personnes qui descendent l'une de l'autre; ligne collaterale, la suite des degrés entre personnes qui ne descendent pas les unes des autres, mais qui descendent d'un auteur commun.

On distingue la ligne directe en ligne directe descendante et ligne directe ascendante.

La première est celle qui lie le chef avec ceux qui descendent de lui: la deuxième est celle qui lie une personne avec ceux dont elle descend.

Art. 596.

En ligne directe, on compte autant de degrés qu'il y a de générations entre les personnes: ainsi le fils est, à l'égard du père, au premier degré; le petits-fils, au second; et réciproquement du père et de l'aïeul à l'égard des fils et petits-fils.

Art. 597.

En ligne collatérale, les degrés se comptent par les générations, depuis l'un de parents jusques et non compris l'auteur commun, et depuis celui-ci j'usquà l'autre parent.

Ainsi, deux frères sont au deuxième degré; l'oncle et le neveu sont au troisième degré; les cousins germains au quatrième; ainsi de suite.

Art. 598.

Après le quatrième degré inclusivement, l'héritier n'est plus admis à réclamer la distinction des biens: la succession est alors déférée au plus proche en degré.

Art. 606.

Le père hérite des biens paternels et la mère de biens maternels de leur enfent décédé sans posterité; tous deux héritent par égales portions des biens d'acquêts.

Art. 607.

Si le père ou la mère est décédé, le survivant hérite de la totalité des biens d'acquêts, et les biens paternels ou maternels qui auraient été dévolus au père ou à la mère prédécédé, passent aux héritiers auxquels la loi les réserve; mais le père ou la mère survivant en conserve l'usufruit.

Cependant, si le défunt n'a laissé ni frères ni soeurs, ni descendants d'eux, le père ou la mère survivant héritera en outre des biens d'acquêts du conjoint prédécédé, qui se retrouveraient dans la succession du défunt.

Art. 608.

Les ascendants, autres que le père et la mère, sont exclus de la succession de leurs petits-fils et arrière-petits-fils décédés sans postérité, par les frères et soeurs du défunt, ou leurs descendants.

Toutefois ils succèdent, à l'exclusion de tous autres, aux choses par eux données à leurs petits-fils décédés sans postérité, lorsque les objets donnés se retrouvent en nature dans la succession; ils recueillent el prix qui peut en être dû, si les objets out été aliénés.

Art. 609.

S'il n'y a ni frères, ni soeurs, ni descendants d'eux, les ascendants, autres que le père et la mère, arrivent à la succession de leurs petits-fils ou arrière-petits-fils, selon qu'ils y sont appelés par leur degré de parenté et l'origine des biens, mais sans préjudice de la réserve en leur faveur contenue dans l'article précédent.

Art. 610.

En cas de prédécès de père et mère d'une personne morte sans postérité, ses frères et soeurs ou leurs descendants sont appelés à sa succession, à l'exclusion des ascendants et des autres collatéraux.

Ils succédent, ou de leur chef, ou par représentation, ainsi qu'il a été réglé dans la section 2 du présent chapitre.

Art. 611.

Le partage, s'opère entre eux par égales portions, s'ils sont tous du même lit; s'ils sont de lits différents, les germains partageront par égales portions les biens paternels avec les consanguins, et les biens maternels avec les utérins: les biens d'acquêts se partageront également entre tous les ayants droit, sans distinction entre les germains, consanguins ou utérins.

Art. 612.

A défaut de frères ou soeurs ou de descendants d'eux, la succession est déférée aux autres parents collatéraux et aux ascendants plus éloignés que le père et la mère, selon les règles établies à la section Ire du présent chapitre.

Art. 613.

Les parents au delà du douzième degré ne succèdent pas.

XI. FÜGGELÉK.

Kivonat a new-yorki 1896-iki öröklési törvényből:

Section 284.

When father inherits. If the intestate dies without lawful descendants, and leave a father, the inheritance shall go to such father, unless the inheritance came to the intestate on the part of his mother, and she be living; if she be dead, the inheritance descending on her part shall go to the father for life, and the reversion to the brother and sisters of the intestate and their descendants, according to the law of inheritance by collateral relatives hereinafter provided; if there be no such brothers or sisters or their descendants living, such inheritance shall descend to the father in fee.

Section 288.

Brothers and sisters of father and mother and their descendants. If there be no heir entitled to take, under either of the preceding sections, the inheritance, if it shall have come to the intestate on the part of his father, shall descend: (1) To the brothers and sisters of the father of the intestate in equal shares if all be living: (2) If any be living and any shall have died, leaving issue, to such brothers and sisters as shall be living and to the descendants of such as shall have died: (3) If all such brothers and sisters shall have died, to their descendants: (4) If there be no such brothers or sisters of such father, nor any descendants of such brothers or sisters, to the brothers and sisters of the mother of the intestate, and to the descendants of such as shall have died, or if all have died, to their descendants. But, if the inheritance shall have come to the intestate on the part of his mother, it shall descend to her brothers and sisters and their descendants; and if there be none, to the brothers and sisters of the father and their descendants, in the manner aforesaid. If the inheritance has not come to the intestate on the part of either father or mother, it shall descend to the brothers and sisters both of the father and mother of the intestate, and their descendants in the same manner. In all cases mentioned in this section the inheritance shall descend to the brothers and sisters of the intestates father or mother, as the case may be, or to their descendants in like manner as if they had been the brothers and sisters of the intestate.

Section 290.

Relatives of the half blood and their descendants shall inherit equally with those of the whole blood and their descendants, in the same degree, nuless the inheritance came to the intestate by descent, devise or grif from an ancestor; in which case all those who are not of the blood of such ancestor shall be excluded from such inheritance.

TARTALOMMUTATÓ.

Függelékek:

